תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · ר״ן

ר"ן על עבודה זרה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ן על עבודה זרה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רן-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 8
דף ב. 11
דף ב: 14
דף ג. 16
דף ג: 20
דף ד. 22
דף ד: 24
דף ה. 27
דף ה: 30
דף ו. 32
דף ו: 34
דף ז. 38
דף ז: 40
דף ח. 43
דף ח: 44
דף ט. 48
דף ט: 50
דף י. 52
דף י: 55
דף יא. 59
דף יא: 61
דף יב. 66
דף יב: 67
דף יג. 70
דף יג: 74
דף יד. 76
דף יד: 79
דף טו. 82
דף טו: 84
דף טז. 88
דף טז: 89
דף יז. 93
דף יז: 96
דף יח. 98
דף יח: 102
דף יט. 104
דף יט: 108
דף כ. 110
דף כ: 113
דף כא. 117
דף כא: 122
דף כב. 124
דף כב: 127
דף כג. 130
דף כג: 134
דף כד. 136
דף כד: 140
דף כה. 143
דף כה: 146
דף כו. 149
דף כו: 155
דף כז. 156
דף כז: 159
דף כח. 163
דף כח: 165
דף כט. 169
דף כט: 175
דף ל. 177
דף ל: 179
דף לא. 183
דף לא: 187

דף לב. 189
דף לב: 191
דף לג. 193
דף לג: 196
דף לד. 200
דף לד: 203
דף לה. 206
דף לה: 207
דף לו: 213
דף לז. 218
דף לז: 222
דף לח. 224
דף לח: 228
דף לט. 232
דף לט: 235
דף מ. 237

דף א.

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן. ליקח ולמכור ובגמ' [דף ו.] איבעי לן האי אסור לשאת ולתת עמהם אי משום הרוחה הוא דאסור או משום לפני עור לא תתן מכשול. כלומר אי משום הרוחה שמרויח בדבר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים לפי שהוא סובר שהצליחה אותו ונמצא ישראל עובר משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרמא שלך או משום לפני עור לא תתן מכשול כלומר דאיכא למיחש אם נמכור להם שום דבר שהוא ראוי לתקרובת שמא יקריבנו לעבודת כוכבים ונמצא ישראל עובר משום לפני עור לא תתן מכשול ולפום האי טעמא ליקח מהן לא מתסר אלא משום גזרה דלמכור ואמרינן בגמרא דנפקא מינה בין הני תרי טעמי להיכא דאית ליה בהמה לדידיה דאי אמרת משום הרוחה ואזיל ומודה אסור ואי משום תקרובת כיון דאית ליה לדידיה ואפשר ליה לקרובי בלאו דידן תו ליכא משום לפני עור כדמוכח בסמוך:

והך בעיא ליתא אלא בלשאת ולתת אבל בלהשאילן ולהלוותן ולפרען פשיטא דמשום דאזיל ומודה הוא דהא ליכא למיחש בהו לתקרובת דשאלה הדרא בעיניה להלוותן ולפרען נמי זוזי יהבי להו דלא חזו לתקרובת הלכך הני ודאי פשיטא דמשום דאזיל ומודה נינהו ולשאול מהן וללוות מהן ולפרוע מהן נמי ס"ל לרבא בגמ' [דף ו.] דמשום דאזיל ומודה נינהו שהעובד כוכבים שמח כשישראל צריך לו וליפרע מהם נמי מפני שהוא שמח שפרע חובו אי נמי לשאול מהן (וללוות מהן וליפרע מהן אסירא משום גזרה דלהשאילן) ולהלוותן ולפרען כאביי דאמר הכי בגמרא (שם) הלכך בכל הני פשיטא לן דמשום דאזיל ומודה נינהו אבל במקח וממכר מיבעיא לן מי אמרינן דוקא בלהשאילן ולהלוותן ולפרען הוא דאיכא למיחש דאזיל ומודה לפי שהן נהנין בדבר ואינן חסרים כלום אבל במקח וממכר לא לפי שכמו שבא לידו החפץ יוצאין מתחת ידו מעות א"נ איפכא הלכך לית ביה משום אזיל ומודה אלא משום לפני עור וכל היכא דאית ליה בהמה לדידיה א"נ דזבין ליה מידי דלא חזו לתקרובת שרי או דלמא כיון שבא לידו מה שהיה רוצה אזיל ומודה [ואע"ג דלא] איפשיטא בעיין סוגיא בגמ' ריהטא דמשום דאזיל ומודה הוא כמ"ש בחידושי לפיכך השמיט הרב אלפס בעיא זו וכתב משנתנו בסתם דאלמא ס"ל דכולה בחד גוונא משום דאזיל ומודה והר"ם במז"ל גם כן כתב בפרק ט' מהלכות עבודת כוכבים ג' ימים לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים הרי שאסר הכל ולא חלק בין דברים הראויין לתקרובת לשאין ראויין ובין אית בהמה לדידיה ללית ליה:

להשאילן ולשאול מהן. שאלה שייכא במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב וכי ישאל איש מעם רעהו מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה ניתנה ומשלם [מעות] אחרים:

נפרעין מהם. מפני שהוא מצר ולמ"ד דלהפרע מהם אסור משום דאזיל ומודה פליג רבי יהודה ואמר דליתא משום דמצר הוא וליכא הודאה ולמ"ד דלהפרע מהן אסור משום גזירה דגזרינן ליפרע מהן אטו לפרען פליג רבי יהודה ואמר דלא שייך למיגזר דהכא מצר והכא נהנה:

אע"פ שמצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן. שמח הוא לאלתר לאחר שפרע חובו [כלומר ודלא כרש"י שפירש שמח הוא לאחר זמן למחר ומשום דהכא אליבא דחכמים דר' ישמעאל קיימינן לפניהם אסור לאחריהם מותר]:

וג' לאחריהם אסור. שעדיין הוא זוכר יראתו ומודה לה:

וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר. בגמ' פרכינן חכמים היינו ת"ק ומפרקינן לה:

גמ' ג' ימים הן ואידיהן. ולא הוו אלא שני ימים לבד מאידיהן וג' דקתני בהדי אידיהן דכולי איד אע"פ שהוא נמשך ימים הרבה כקלנדא וסנטריא שכל אחד מהם נמשך שמונה ימים כדאיתא בגמ' [דף ח.] כחד יומא חשיב להו:

או דילמא הן בלא אידיהן. דג' ימים דקתני היינו בר מאידיהן ומסקנא הן בלא אידיהן:

ובגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד. משום דעובדי כוכבים שבחוצה לארץ לא אדיקי בעבודת כוכבים כולי האי וליכא למיחש אלא ליום אידם בלבד ורש"י ז"ל פירש דהיינו טעמא לפי שאין אנו יכולין להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהם ועוד משום יראה:

בחגתא דטייעי. יום לשנה מתקבצים כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולשחוק לשם עבודת כוכבים פלונית וקורין ליה קונפרראי"ה:

דלא קביעא. אין חוששין לה כ"כ אם אין עושין אותה בכל שנה הלכך אינה חשובה להן וליכא משום תקרובת מסתמא ולא משום אזיל ומודה:

איבעיא להו נשא ונתן לפני אידיהן עמהן מהו. בהנאה:

אסור ליהנות מאותה סחורה:

כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן. לפני אידיהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים עד יום אידם דחזי ליה קיים ביום אידו. אבל דבר שאינו מתקיים. כגון ירק וכיוצא בו מותר:

בדבי רבי אושעיא במתני' דר' אושעיא דר' אושעיא סדרה למתני' וכן רבי חייא:

אבל [אין] לוקחין מהן. וה"ה לדבר המתקיים כמו שאפרש ובריייתא קמייתא ה"ק כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן דמשמע בין ליקח בין למכור לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל בדבר שאינו מתקיים מותר כלומר דיש בו צד היתר דהיינו למכור להם אבל לא ליקח והיינו דאסמיך תלמודא לברייתא קמייתא אידך ברייתא דתני בדבי רבי אושעיא דבר שאינו מתקיים מוכרים להם אבל אין לוקחין מהן וכי קאמר אבל [לא] ליקח מהם גבי דבר שאינו מתקיים לאו למימרא שיהא מותר בדבר המתקיים אלא לפי שהברייתא האחרת אמרה סתם אבל בדבר שאינו מתקיים מותר תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דלאו מותר לגמרי קאמר אלא דוקא במכירה אבל ליקח אסור [ולעולם] בין בדבר המתקיים בין בדבר שאין מתקיים דאע"ג דשרינן למכור דבר [שאין] מתקיים היינו טעמא משום דביום אידו אין לו לא מעות ולא חפץ שיהא מודה עליה ולאזיל ומודה מקמי יום אידו לא חיישינן אבל ליקח מהן דבר [בין שהוא מתקיים בין] שאינו מתקיים הרי המעות בידו ביום אידו ומודה עליהן אע"פ שאין בידו החפץ. זו היא שיטת הגאונים ז"ל. אבל יש כאן דעת אחרת לרש"י ז"ל שהוא סובר דכי אמרינן אין לוקחין מהם דוקא בדבר שאינו מתקיים שמתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למכרו אבל דבר המתקיים מותר וכ"כ בשמועה זו וגם כ"כ בסוגיא דחנויות מעוטרות דלקמן [דף יב:] ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דילמא מזבין ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים א"נ דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא עד כאן ולפי זה אפשר שהוא מפרש מה ששנינו לשאת ולתת במכירה בלחוד דמכירה עצמה יש בה משא ומתן משא המעות ומתן החפץ אבל לקנות מהן לא נאסר במשנתנו אלא דילפינן ליה מתוך ברייתא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחין מהן וזה דוחק דבכל דוכתא דאתמר לשאת ולתת במקח וממכר נאמר וכדאמרינן בעלמא (נדה דף ט.) מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן באמונה לפיכך נ"ל דמתני' נמי בין בלקיחה בין במכירה מיירי ולצדדין קתני למכור בדבר המתקיים וליקח בדבר שאין מתקיים ושני ברייתות שבגמ' פירשו פירוש משנתנו קמייתא אמרה כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים כלומר כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן שיש בכללו איסור מכירה לא אמרו שיהא אסור למכור אלא בדבר המתקיים ולפי שברייתא זו סתומה היא ואפשר דהוה משמע מינה דדבר המתקיים אסור בין בלקיחה בין במכירה ודבר שאין מתקיים מותר בשניהם הביאו בעלי הגמרא אחריה הא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא לפרש לך שבמכירה אסורה בדבר המתקיים אבל לא לקיחה דמדקתני אין לוקחין בדבר שאין

מתקיים שהמוכר שמח במכירתו מכלל דבמתקיים שרי ואשמעינן נמי דלקיחה בדבר שאין מתקיים אסורה כדתני בהדיא אבל לא לוקחין מהן ולפי שטה זו מותר ליקח מהן דבר המתקיים ודברי הגאונים נראין עיקר. והוי יודע שיש לר"ת ז"ל דעת אחרת בזה שהוא סובר שליקח מהן כל דבר בדרך מקח וממכר מותר דלא שייך במקח וממכר אזיל ומודה כלל שאע"פ שבא לידו דבר שלא היה לו הרי הוא מוציא מתחת ידו חליפיו הלכך דרך מקח וממכר לוקחין מהן אפילו דבר שאין מתקיים וכי קתני אבל לא לוקחין מהן דרך דורון אמרו דומיא [דעובדא] דההוא מינאה [דף ו:] וכן הוא סובר שלמכור להם כל דבר שאינו של תקרובת מותר [לפי] שאין במקח וממכר אזיל ומודה כלל והשמועות מתפרשות לפי שטה זו בקושי ובדוחק:

דף א:

ולכולי עלמא נשא ונתן ביום אידיהן אסור משום דלא איפלגו ר' יוחנן ור"ל אלא בלפני אידיהן אבל ביום אידיהן עצמו אפי' ר"ל מודה דאסור ובריית היא בהדיא בגמ' [דף ו:]. וכתב בספר התרומה דקי"ל כרבי יוחנן מדלא חשיב לה בהחולץ (דף לו.) בהדי הנהו תלת דהלכה כר"ל לגבי רבי יוחנן וליכא למימר דמש"ה לא איצטריך למיחשבה התם משום דתנן כוותיה דר"ל דהא קא חשיב התם חליצת מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה אלא ש"מ הלכה כרבי יוחנן ואע"ג דתניא כוותיה דר"ל הא אמרינן לקמן בגמרא [דף ז.] דרבנן בתראי סבירא להו נשא ונתן אסור ורבי יוחנן דאמר כוותייהו ואין זו ראיה דודאי לא איצטריך למיחשבה משום דתניא כוותיה והאי דחשיב התם חליצת מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה לאו דהוה צריך למיחשבה אלא משום דעלה קאי וה"ק כשם שבזו הלכה כר"ל דתניא כוותיה ה"נ הלכה כוותיה בהני תרי אחרנייתא. ולפיכך פסק הרב אלפסי ז"ל כר"ל דתניא כוותיה דנשא ונתן מותר וכן דעת הר"ם במז"ל בפרק ט' מהלכות עבודת כוכבים:

דינרא קסרינאה. דינר חדש מצורה חדשה שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו:

כלאחר יד. שלא יבין שמדעתך השלכתו וכיון שיראה שאבד ממך לא ישמח:

קורבנא. תשורה:

לאבודראבן. שם העובד כוכבים:

כל שקבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים. דאע"ג דבני נח מוזהרין שלא לעבוד עבודת כוכבים מפני שאינן נזהרין בכך צריכין קבלה ומכלל דכל שלא קבל חשבינן ליה כעובד עבודת כוכבים:

כי תניא ההיא להחיותו. כי בעינן קבלה ה"מ לענין שנהא מצווין עליו להחיותו אבל לשאת ולתת עמהן לא בעי קבלה אלא כל היכא דקים לן דלא פלח לעבודת כוכבים שרי: **הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים**. אלמא כעובד עבודת כוכבים חשיב:

התם שקבל עליו למול ולא מל. דכיון דקביל עליה ולא מקיים מוכח דמין הוא:

ועכשיו שנהגו העם לשאת ולתת עמהן להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפרען ולפרוע מהן בשלמא בלפני יום אידם יש לסמוך אההיא דשמואל דאמר [דף יא:] דבגולה אינו אסור אלא ביום אידם בלבד אבל ביום אידיהם ממש צריך טעם על מה הם סומכים וכתוב בספר התרומה בשם רש"י ז"ל דעכשיו מותר לשאת ולתת עמהם אפי' ביום אידם דקים לן בגווייהו דבבזמן הזה לא אדיקי כולי האי ולא אזלי ומודו וכ"ת כיון שגזרו חכמים אע"פ שבטל דבר לא בטלה גזרה הא אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד אלמא לפי המקומות אסרו והתירו ולפיכך כל שיש להתיר מתירין אפילו ביום אידם וכדאמרינן בפ' בתרא דמכלתין (דף סה.) דרב יהודה שדר קורבנא לאבודראבן וכו' ואמרי' נמי התם (שם) רבא שדר קורבנא לבר ששך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח עבודת כוכבים ועוד כתב דאפילו איכא למיחש להכי כל היכא דאיכא למיחש משום איבה שרי כדאמרינן בעובדא דרבי יהודה נשיאה לא אישקליה הויא ליה איבה ואע"ג דא"ל טול וזורקו לבור לפניו היינו משום דכל היכא דאיכא למעבד תקנתא עבדינן אבל כל היכא דאיכא למיחש לאיבה שרי ולקמן נמי שרינן בפ' אין מעמידין (דף כו.) גבי בת ישראל לא תניק בנה של כותית אמרינן דסבר רב יוסף למימר אוניקי ואולודי בשכר שרי משום איבה ולא דחינן לה אלא משום דמצי לאישתמוטי ובירושלמי תני עבר ונשא אסור בעובד כוכבים שאינו מכיר אבל בעובד כוכבים המכירו מותר שאינו אלא כמחניף לו והאי מותר ודאי לאו בדיעבד קאמר דמאחר שנשא ונתן מאי מחניף לו איכא אי שרי או אסור אלא ודאי אפילו לכתחלה קאמר דמותר בעובד כוכבים המכירו ותני תו התם נכנס לעיר ומצאן שמחים כלומר שיש להם איד שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם כלומר כיון שנכנס שם בלא כוונה ובאקראי בעלמא ואעפ"כ בעל נפש ימעט וכ"כ הרמב"ן ז"ל והיינו דאמרינן בירושלמי גרדאי שאילון לרבי אמי יום משתה של עובדי כוכבים מהו וסברי משרי לן מן הדא מפני דרכי שלום א"ל רבא והא תני רבי חייא יום משתה של עובדי כוכבים אסור א"ר מונא לולי ר' בא היה מתיר לנו עבודת כוכבים שלהם וברוך שהרחקנו מהם דכל היכא דאיכא לאישתמוטי לא שרינן כדי להחניף להם ומיהו להלוותן ברבית כתב רבינו תם ז"ל דמותר אפילו לדינא דגמרא דלעולם מצר הוא ולא אזיל ומודה כדאמרינן בקדושין (דף כ.) ליזבן איניש ברתיה ולא לוזיף ברביתא:

מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. רבותא קא משמע לן דאפילו כוס יין לנזיר דלדידן לא אסיר איכא משום לפני עור ולא מיבעיא כוס יין לנזיר דבר ישראל הוא אלא אפילו אבר מן החי לבני נח דלאו ישראל הוא איכא משום לפני עור:

ודוקא דקאי בתרי עברי נהרא. עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד אחר דכי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל:

דיקא נמי דקתני לא יושיט. דלשון הושטה משמע שהוא אינו יכול לנטלו ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עוברי עבירה:

מלוה בשטר אין נפרעין מהן. [לפני] אידיהן מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו דכיון דנקיט ישראל שטרא עילויה כל שעתא מסתפי מיניה מה שאין כן במלוה על פה. ואפשר דאף על גב דאפילו במלוה על פה איכא למיחש לאזיל ומודה אפילו הכי שרי מפני שהוא כמציל מידם:

הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. כתב הראב"ד ז"ל בפירוש מס' ע"ז שלו דלא משום כבודו של ראשון נגעו בה אלא משום דכיון דאסרה ראשון שויה חתיכה דאיסורא ושוב אין לה היתר דאפילו התירה שני אינה מותרת והיינו דתניא פרק אלו טרפות (דף מד) חכם שטימא אין חברו רשאי [לטהר אסר אין חבירו רשאי] להתיר כלומר אינו רשאי להתיר דאפילו התיר אינו מותר אפילו היה גדול ממנו בחכמה ובמנין דמדקאמר אם היו [שנים] אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהן גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו מכלל דהיכא דלא היו שנים בבת אחת אלא שהאחד אסור בפני עצמו אין חבירו רשאי להתיר (כלומר אינו רשאי להתיר דאפילו התיר אינו מותר ואפילו היה גדול ממנו בחכמה ובמנין מדקאמר) אפילו גדול בחכמה ובמנין והנ"מ בדבר שאין בו מחלוקת אלא משקול הדעת אבל אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר כדתנן בבכורות פרק עד כמה (דף כח:) ומייתי לה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (דף לג.) מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים והתירוה ואמרינן התם דאילו איתא לפרה הוה הדרה כיון שטעה בדבר משנה אבל בשקול הדעת ודאי לא מפני שנעשית כחתיכה דאיסורא והני מילי מטומאה לטהרה ומאיסור להיתר אבל בחיוב וזכות חברו המומחה ממנו חוזר ומזכה אלו דבריו ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל והא דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף מ.) נפקי שפורי דרבא ואסרי דרב הונא ושרי לאו דוקא אלא דרב הונא נפקי תחלה דאי לאו הכי היכי שרי רב הונא בתר דאסר רבא הא תניא בפרק אלו טרפות (דף מד:) חכם שאסר אין

חברו רשאי להתיר ולא עוד אלא אפילו התירו אינו מותר לפי מה שכתבנו וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם וקשה לי דבפרק אחד דיני ממונות משמע שחכם שטעה בדברים של שקול הדעת מחזירין הוראתו דהתם מקשינן אמתניתין דתנן התם דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ממתני' דבכורות דן את הדין חייב את הזכאי זיכה את החייב טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו דאלמא אין מחזירין ושני רב חסדא במסקנא דסוגיא דהתם כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד כלומר תרוייהו מתני' כגון שטעה בשקול הדעת וכי אמרינן במתני' מחזירין בשלא נטל ונתן ביד וכי תנן בבכורות דמה שעשה עשוי דאלמא אין מחזירין כשנטל ונתן ביד וכן פי' הרב אלפסי ז"ל שם בהלכות ופסקה להלכה ופרישנא התם טימא את הטהור דאגע בהו שרץ דאלמא אי לא אגע בהו שרץ מחזירין מטומאה לטהרה ואם אתה אומר שבענין זה נשתנה ענין טומאה וטהרה ואיסור והיתר מדיני ממונות שבדיני ממונות חבירו המומחה חוזר ומזכה אע"פ שלא טעה הראשון אלא בשקול הדעת ובטומאה וטהרה ואיסור והיתר לא משום דשויה חתיכה דאיסורא וכמו שכתב הראב"ד אם כן [רב חסדא] לא היה צריך לאוקומי טימא את הטהור בדאגע בהו שרץ דבלאו הכי נמי מה שעשה עשוי ולא קשיא ממתניתין שהרי אתה אומר שבדבר זה חלוק ענין טומאה ואיסור מדיני ממונות ולפיכך נראה לי דאפילו טועה בשקול הדעת מחזירין הוראתו בהסכמתו וכי אמרינן בפ' אלו טרפות [שם] חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון קאמר מפני כבודו של ראשון ועוד כדי שלא תראה תורה כשתי תורות הללו אוסרים והללו מתירים וכעובדא דרבה בר בר חנה דהתם דאכשרה שלא בפניו של רב ומשום האי טעמא גופיה אמרינן הכא הנשאל לחכם וטימא וכו' אבל אילו שמע ראשון טענותיו של שני והודה לו שטעה בשקול הדעת אי נמי לא הודה לו אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של ראשון ומתיר מה שאסר כך נראה לי להלכה אבל למעשה אין בי כח לחלוק על אבות העולם ז"ל:

דף ב.

ואם היו שנים וכו'. אמרו בשם רבינו יצחק ז"ל דכל איכא דאמרי שבתלמוד הכי דייניגן ליה כשני תלמידי חכמים שקולין בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המקיל אבל ה"ר יצחק בן גיאת ז"ל כתב דלעולם קי"ל כלישנא בתרא בין בשל תורה בין בשל סופרים בין להחמיר בין להקל שלכך סדרו בעלי התלמוד הלשון ההוא אחרון לומר שהוא עיקר אבל בחידושי הרשב"א ז"ל במסכת ראש השנה ראיתי שהרב

אלפסי ז"ל ומקצת הגאונים סוברים דבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים או בדיני ממונות הלך אחר לשון אחרון ואיני יודע מה נשתנו דיני ממונות משל תורה אבל אם קבלה היא נקבל:

תנו רבנן כל הפושעים שחזרו וכו'. מתניתא לאו הכי תניא אלא הכי תניא וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית ופרש"י דאגזלנין ועמי הארץ קאי שאין מקבלין אותן להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן:

חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן. לפי שלא יתביישו מן הבריות אם יחזרו לרשעם אבל בפרהסיא מתוך שיתביישו מקבלין אותן ובגמרא גרסינן איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותם בפרהסיא אין מקבלין אותן כלומר עשו דבריהם דהיינו עבירות שעשו עד הנה במטמוניות מקבלין אותן אבל בפרהסיא הואיל ועשו [ופקרו] כל כך שוב אין נותנין לב לשוב בתשובה שלימה:

שובבים. משמע מזידים ובפרהסיא שובב לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו כך פרש"י והקשו עליו בתוספות וכי מפני שהיו עמי הארץ בתחלה לא יוכלו עוד לעשות תשובה ועוד דעולמית משמע שקבלום פעם אחרת ועוד דבבכורות פרק עד כמה (דף ל:) תניא עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד נחשד לכל התורה כולה דברי ר"מ משמע הא לא נחשד מקבלין ולפיכך פר"ת ז"ל דהכי קתני וכולן שקבלו עליהן דברי חברות כבר ואח"כ חזרו בהן כלומר שחזרו לסורן פעם שניה אין מקבלין אותן עולמית רבי יהודה אומר חזרו בהם במטמוניות אין מקבלין אותן. כלומר אם חזרו לסורן במטמוניות אין מקבלין אותן שכיון שהן גונבי דעת הבריות חוששין שמא יטעו אותנו פעם אחרת ולא נרגיש בהם:

בפרהסיא מקבלין אותן. שאם יחזרו למנהגן הרע נכיר בהם ולא נסמוך עליהם. איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותן כלומר נהגו דברי חבירות בסתר מקבלין אותן אבל אם [לא] ראינו שנהגו [כי אם] בפרהסיא אין מקבלין אותן דשמא כל מה שהם עושים אין עושין כי אם לפנים ומסקנא דבין כך ובין כך מקבלין אותן:

מתני' ואלו אידיהן של עובדי כוכבים. דאסורין שלשה ימים לפניהם:

קלנדא וסטרניא. מפרש בגמרא:

וקרטיסים. יום שתפסה בו רומי מלכות:

ויום גנוסיא של מלכים. יום שמעמידים בו המלך:

ויום הלידה. של מלך עושין כל בני מלכותו יום חג משנה לשנה ומקריבים זבחים לעבודת כוכבים:

שריפה. ששורפין עליו כלי תשמישו כדרך המלכים:
יש בה עבודת כוכבים. כלומר אותו היום עובדים עבודת כוכבים והא להם יום איד וכן משנה לשנה כל ימי בכייתו וכל הנך דחשבי הכא חשיבי להו ואסורים ג' ימים לפניהם אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמו קבוע לרבים:
או בלוריתו. מפרשינן בגמרא דבכלל בלוריתו הוי בין הנחת בלוריתו בין העברת בלוריתו שמנהגן היה שהיו מגלחין ראשן ומניחין בלורית מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים ולסוף שנה היה מגלח אותה בלורית לבדו וכשהיה מניחה וכן כשהיה מגלחה היה עושה יום איד:
ויום שעלה בו מן הים. מקריב זבחים לעבודת כוכבים על שניצל ובכל הנך תנן אין אסור אלא אותו היום בלבד ולא לפניו ולאחריו דלא חשיב ליה כולי האי:
ואותו האיש בלבד. מפרש בגמ' [דף ח.] למעוטי משועבדים והוא הדין בכולהו אידם:
ובעו בירושלמי אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ולא פשטוהו. וכתב הראב"ד ז"ל דהא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ואינך דבתרייהו במלך לבדו מירי אבל שאר עובדי כוכבים אין עושים יום איד כלל ביום תגלחת זקנם ובלוריתם ויום שעולים בו מן הים והביא ראיה מדקתני סיפא וכן עובד כוכבים שעשה משתה לבנו מכלל דעד השתא במלך עסקינן ועוד מדתנן בפרק ר' ישמעאל (דף ס:) נפל לבור ועלה ואמרינן עלה לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור בהדי דקסליק מנסך ליה דדמי עליה כיום אידו מדקאמר דדמי עליה ולא קאמר דהוי עליה יום אידו אלמא לא יום אידו ממש הוא ואי לאו שהיין מזומן בידו לא היה עובד בו עבודת כוכבים ואין לך בית האסורין גדול מזה:
והרמב"ן ז"ל חלק עליו דשאני בית האסורין מפני שרשות אחרים עליו ועלה מן הים נמי מפני שעמד בו הרבה הילכך הוי יום אידו ממש ואזיל ומודה אבל נפל לבור שלא עמד שם אלא מעט והדבר מצוי שעולה ממנו חי אינו עושה יום איד ממש אלא דדמי ליה ליום אידו שעושה כשעולה מן הים:
גמ' קלנדא שמונה ימים אחר התקופה. אחר תקופת טבת מטעמא דמפרש בגמ':
וסימניך. שלא תחליף לומר קלנדא קרי הנך דקודם התקופה:
אחור וקדם צרתני. אחור כתיבא ברישא ומתני' נמי הנך דלאחר תקופה תני ברישא:
רומי שעשתה קלנדא. הן תקנו יום איד להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהם משתעבדות לרומי ליתן להם מס ולהביא להם כל צרכיהם אותן עיירות מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם או לא ומסקנא דאין אסורה אלא לעובדיה:

דף ב:

ומשמע בתוספתא שאע"פ שאותן עיירות עושות עמה קלנדא מותרות לפי שאין עושות אותם אלא מיראת המלך ולא אזלי ומודו דגרסינן התם עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה העושה אסורין שאינן עושין מותרין קלנדא אע"פ שהכל עושין אותה אינה אסורה אלא לפולחין לבד כלומר לעיקר פלחיה בלבד:

ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כלומר בלא כונה דאין שמין על לב:

וקרא לך. משעה שאתה קרוי לו מעלה אני כל אכילתך כאילו היה מזבחו:

כל תלתין יומין. דבתר הלולא:

בין א"ל עובד כוכבים לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה :

בין לא א"ל מסתמא להלולא קא מכוין ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים:

מעיקרא. קודם שיכנוס אשתו מאימת אסור דחיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו:

מכי רמו שערי באסינתא. לעשות שכר ליום המשתה:

אסינתא. עריבות ששורין בהן שעורים לעשות שכר לישנא אחרינא נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורים קודם לימי החופה ומביאין לפני חתן ולפני כלה כשהם צומחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורים הללו שממהרין לצאת מכל תבואה:

וחכ"א כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים. מפרשינן בגמ' דרבנן סברי דמיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי לעבודת כוכבים אבל מיתה שאין בה שריפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים:

שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי. אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של עבודת כוכבים אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם צורך עבודת כוכבים אבל דברים של טעם שרו ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא:

כך שורפין על הנשיאים. גדול שבסנהדרין:

בשבעים מנה צורי. כלי תשמיש שוין:

מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים. שיש יום איד לבני העיר לעבודת כוכבים שבעיר:

חוצה לה מותר. לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן היה מנהגן זה עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו:

היה חוצה לה עבודת כוכבים. שהיום עובדים ליראה שלהם:

תוכה מותר. שאין בני העיר עובדים לאותה יראה:

מהו לילך שם לאותה העיר. ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר:

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום. שאין דרך יוצא מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה [העיר] לבדה:

אסור לילך שם. מפני שנראה כמהלך לשם לעובדה:

ואם דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת מותר. דהרואה אומר למקום אחר הוא הולך:

וגרסינן עלה בגמרא היכי דמי חוצה לה. כלומר כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו ומהדרינן אמר רשב"ל משום רבי חנינא כגון עטליזה של בית עזה עטליזה שוק של בהמות כמו אטליז דתנן נשחטים באטליז ונמכרים באטליז:

עזה עיר של פלשתים והיתה בה עבודת כוכבים והיה חוצה לה ישוב ובו שוק של בהמות והיה סמוך לעזה מאד. ובתר הכי אמרינן איכא דאמרי בעא מיניה רשב"ל מר' יוחנן עטלוזה של עזה מהו כלומר כיון דסמוך כל כך מישרי מתני' כי הא או לא וא"ל לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ועובד כוכבים ששופתים שתי קדרות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים. וה"פ דצור עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה והיו ישראל ועובד כוכבים מניחין קדרותיהן על גב כירה סמוכות זו לזו ואע"פ שהאיסור סמוך אצל היתר לא חשו חכמים וה"נ אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו. ובעי עלה מאי לא חשו להם חכמים. כלומר מאי לא חשו איכא למימר בשתי קדרות דניליף ה"נ דכוותיה. ומהדרינן אמר אביי לא חשו להם חכמים משום בשר נבלה ולא אמרינן דילמא מהדר אפיה ישראל ושדי עובד כוכבים נבלה בקדרה דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים. כלומר כי היכי דהתם אע"ג דאיכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא חיישינן לאחזוקי איסורא בקדרת ישראל מן הספק ה"נ לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים שחוצה לה [דנימא] דשמא דמים הללו שהוא לוקח מהם של בני תוכה היו ונקרבין היו לעבודת כוכבים ואסירי מדאורייתא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכ"ש דהיכא דידעינן דמשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן

דנימא דילמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו וקא עבר האי ישראל אדרבנן דאסור לשאת ולתת עמהם ביום אידם ורבא אמר לא חשו להם משום בשולי עובדי כוכבים דכוותה נמי [הכא לא] חשו [להם] חכמים משום יום אידם. וה"פ דרבא פליג אדאביי ואמר דהאי לא חשו לאו לבשר נבלה קאמר דנילף מינה דכוותה לא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא דמי דהתם לית ליה הנאה לעובד כוכבים דלישדי נבלה דידיה בקדרה [דישראל דמסתפי] דאיחזי ליה ישראל תבע ליה בדינא אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חברו אלא ה"ק לא חשו להם חכמים משום בשולי עובדי כוכבים דילמא סמיך ישראל על העובד כוכבים לבשולי וקא אכיל בשולי עובדי כוכבים דרבנן וה"נ היכא דפשיטא ליה דדמים הללו מתוך תיבתו לקחן וליכא למיחש לאיסור דאורייתא לא חשו חכמים לספק איסור דרבנן משום יום אידם למיחש דילמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו:

דף ג.

ורבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צנורא דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן וה"פ דרבה בר עולא פליג ואמר דביום אידם של בני עזה לא שרא רבי חנינא לשאת ולתת עם בני עטלוזה ולא דמי לשתי קדרות דהתם ליכא למיחש לבשולי עובד כוכבים מכי חתה ישראל חדא זימנא בגחלים אבל הכא איכא למימר דילמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וסמוכה לה ומתניתין דקתני דחוצה לה מותר לאו בסמוך כולי האי קאמר ורבי חנינא לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא חשו להם שמא ניתזה צינורא מקדרת עובד כוכבים לתוך קדרת ישראל הואיל ואיסור קל הוא חדא דלא שכיח ועוד א"נ שכיח בטיל ברובא ה"נ לא חשו לאסור חוצה לה לפני אידיהן ואע"פ שסמוכה לה כך פרש"י ז"ל ובודאי שאין כוונתו ז"ל לומר דאביי מייתי ראיה מדלא חיישינן דלמא שדי עובד כוכבים נבלה בקדרת ישראל מדעת דהאי מילתא דפשיטא היא דלעולם לא חיישינן שיחליף העובד כוכבים או יערב אלא כשיש לו תועלת בדבר אבל כל שאין לו תועלת לא חיישינן שמא יתכוין להעביר את ישראל וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בפ' אין מעמידין (דף לד:) גבי ההיא ארבא דמורייסא למאי ניחוש אי דמערבי ביה חמרא קיסטא דמורייסא בלומא קיסטא דחמרא בארבעה לומי וכי תימא חיישינן שמא יחליף כחושה בשמינה הא אסיקנא בפ"ק דחולין (דף ד.) דבין ביין נסך בין בשאר איסורין סגי ביוצא ונכנס ואפילו לאביי דאמר התם דיוצא ונכנס לכתחלה לא מ"מ בעומד על גביו סגי והכא הרי שניהם שם וכל אחד משמר את שלו אלא כך הוא

ר"ל דאביי ה"ק כי היכי דהתם לא חיישינן שמא מתוך שהקדרות סמוכות כל כך יטעה העובד כוכבים שיהא סבור לתת נבלה לתוך קדרתו ונותנה לקדרת ישראל דאי חיישינן להכי ליכא למשרי מפני שישראל יוצא ונכנס או בעומד על גביו דלא שרינן כי האי גוונא אלא במידי דעובד כוכבים מירתת אבל במה שעושה שלא מדעת לא [ואפ"ה לא] חיישינן דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ה"נ לא חיישינן מפני סמיכות המקומות לדמי עבודת כוכבים ורבא נאדי מטעמא דאביי דס"ל דמנבלה [ליכא] למילף לפי שכשהעובד כוכבים רוצה לתת בשר לתוך קדרתו מכוין הוא שלא יתננו אלא לקדרה שלו שהרי יש [לו] קפידא בדבר אלא מאי לא חשו משום בשולי עובד כוכבים דניחוש דילמא קודם שנתבשל הקדרה דישראל כמאכל בן דרוסאי מסלק אותה העובד כוכבים מעל גבי כירה שסבור הוא לסלק את שלו שהרי אין לו [קפידא] בכך אפ"ה לא חיישינן משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ה"נ לא חשו משום יום אידם שהוא דרבנן שהוא אסור מפני סמיכות המקומות אבל לדמי עבודת כוכבים ליכא למגמר מהא דלא ניחוש להו משום דבשולי עובד כוכבים דרבנן בלחוד ודמי עבודת כוכבים דאורייתא כל זה לפי מה שפירש רש"י ז"ל דמי עבודת כוכבים דהכא שמא הקריבום לעבודת כוכבים אבל אם נפרש דמי עבודת כוכבים הכא כי ההוא דפרק השוכר (דף סד.) דאסיק רב נחמן בדמי עבודת כוכבים מותרים דהיינו כגון שמכר עובד כוכבים עבודת כוכבים ודמיה בידו אפשר [דרבא] נאדי מדאביי משום דס"ל דדמי עבודת כוכבים מותרין ומנבלה ליכא למילף למישרי משא ומתן ביום אידם מטעמא דכתיבנא [דשמא טעה עובד כוכבים לא שכיחא משום דקפיד ומתכוון] אבל עדיין לא נתבררו יפה דברי רש"י ז"ל רבה בר עולא אמאי נאדי מאוקמתא דרבא דהא שפיר איכא למימר דכי היכי דהתם לא חיישינן לבשולי עובד כוכבים שלא מדעת כדכתיבנא ה"נ לא חיישינן ליום אידם ואפשר שהרב ז"ל ס"ל דרבה בר עולא ס"ל דכי האי גוונא [נמי] מילתא דלא שכיחא היא ואפשר עוד לומר דרבה בר עולא נאדי מאוקמתא דרבא משום דס"ל דאע"ג דלא חיישינן לבשולי עובד כוכבים הכא יש לנו לחוש ליום אידם ואפילו לפני אידיהן משום דאיסור בשולי עובדי כוכבים קיל טפי דלית ביה דררא דאיסורא דאורייתא מה שאין כן ביום אידם ואפילו בלפניו דחיישינן לאזיל ומודה אלא דילפינן מצנורא שאע"פ שיש לו עיקר בדאורייתא לא חיישינן כיון דלא שכיח ה"נ בלפני אידיהן אע"ג דאית ליה עיקר בדאורייתא כיון דלא שכיחא מילתא לא חיישינן אבל ביום אידם עצמו דשכיח טובא שבני חוצה נגררין אחר תוכה חיישינן ומתני' דקתני חוצה לה מותר כגון שרחוק יותר. ומדברי כולם למדנו דישראל ועובד כוכבים ששפתו קדרותיהן זו אצל זו אין חוששין לה לא משום נבלה ולא משום צנורא

ומשום תערובת טעמים נמי ליכא למיסר ואפילו למאן דפסק כרב דאמר (אביי) בפ' כיצד צולין [דף עו:] דבשר שחוטה שצלאו עם בשר נבלה אסור משום דריחא מילתא היא דה"מ בצלי אבל בקדרה לא וכ"ש לדעת ר"ת ז"ל שכתב דאפילו בצלי לא אסרו אלא בתנורין שלהם שהיו צרין ואין הריח יכול להתפשט אבל בתנור רחב לא. והרב אלפסי ז"ל לא הביא מכל סוגיא זו כלום וכתב משנתנו כצורתה דקתני חוצה לה מותר ומשמע מסתמא אפילו סמוך ועל דרך הפירוש שכתבתי אפשר דס"ל ז"ל דכיון דלשנא קמא אמרינן דאפילו כגון עטליז של בית עזה שרי ולאיכא דאמרי סבירא להו לאביי ורבא נמי דשרי אע"ג דלרבה בר עולא אסור ומשמע דבתרא הוא דגמרא מסדר ליה בתרייהו אפ"ה כיון דאיסורא דרבנן הוא נקיטינא לקולא ועוד דאביי ורבא מרי דתלמודא נינהו ונ"ל עוד שהוא סובר דרבה בר עולא ה"ק דליום אידם עצמו פשיטא דליכא למיחש שאילו היה עובד כוכבים זה נגרר עם בני תוכה היה נכנס עמהן ביום אידם ולא היה עומד עם אלו שחוצה לה שאין להם איד אלא לפני אידיהן שאין בו הוכחה זה צריך תלמוד וגמר ליה מצנורא והכי משמע טפי משום דאתא לה סוגיין כולה בחד סדרא דרבא נאדי מדאביי משום דס"ל דלדמי עבודת כוכבים פשיטא דליכא למיחש ורבה בר עולא נאדי מדרבא משום דס"ל דליום אידם פשיטא דליכא למיחש:

ולענין דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים סובר הר"ז הלוי ז"ל דסוגיין דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין וזה על דרך פירוש רש"י ז"ל ולא כדבריו בדמי עבודת כוכבים של תקרובת אלא אפילו בעובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים וה"נ מוכח בפ' אין מעמידין (דף לג.) דאמרינן התם עובד כוכבים ההולך ליריד בהליכה אסור ובחזרה מותר ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר ובחזרה אסור משום דאמרינן עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה א"ה עובד כוכבים נמי עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא גביה אמרינן אימר גלימא זבין חמרא זבין אלמא דאי עבודת כוכבים זבין אסורין ואיכא למידק דהא בפ' השוכר [דף סד.] בעיא לה ופשטה ר"נ להיתרא מדתני ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו י"נ והביא לו מותר ולפיכך דחה הרב אלפסי ז"ל ההיא דאין מעמידין מסוגיין דפרק השוכר כמו שכתב בהלכותיו בפרק אין מעמידין [סימן אלף רלז] והתם אין הכי נמי דהוה מצי למימר ליה דאפילו עבודת כוכבים זבין הדמים מותרין אלא דכיון דפלוגתא דאמוראי הוא דאביי בסוגיין סבירא ליה דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים אסורין מתרץ לה תלמודא התם לרווחא דמילתא דאמרינן אימר גלימא זבין אימר חמרא זבין כי היכי דלא תיפשוט מאותה ברייתא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין ודלא

כאביי ובסוגיין דהכא איכא למימר דלהכי פליג רבא עליה דאביי ומוקי לה במילתא אחריתי משום דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין [ע"כ שיטת רב אלפס] אבל הר"ז ז"ל הטיל פשרה בין שמועות הללו דלכתחלה אסור להתעסק עמו כל היכא דאיכא למיחש בדמי עבודת כוכבים והיינו סוגיין דהכא וכפי שטת רש"י ז"ל והיינו נמי סוגיא דפרק אין מעמידין אבל אם היה ישראל נושה בו ומכר עבודת כוכבים והביא לו י"נ והביא לו כיון שאינו תופס את דמיו ביד עובד כוכבים אלא ביד ישראל מותר ישראל ליפרע ממנו ולהציל מידו את חובו אבל לכתחלה ובידוע גזרו בעובד כוכבים אטו ישראל דקי"ל עבודת כוכבים תופסת את דמיה ביד ישראל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהתם בפרק אין מעמידין [דף לג.] אמאי דמפרקו בעובד כוכבים אימר גלימא זבין אימר חמרא זבין מקשינן אי הכי ישראל נמי ומהדרינן אם איתא דגלימא זבין בשוק דהכא הוה מזבין לה ומהא משמע דסבירא להו דדיעבד נמי אסורין דאי משום גזרה דישראל ובידוע (ואם) כדברי הר"ז הלוי ה"ל למימר גבי עובד כוכבים תלינן לקולא דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין מדינא וגבי ישראל חיישינן ועוד שאם אינו אסור אלא בידוע ומשום גזרה לא היה צריך אביי לראית קדרה של צור:

ואין אלו קושיות אצלי משום דודאי כי אמרי' דישראל ההולך ליריד בחזרה אסור משום דחיישינן לדמי עבודת כוכבים היינו משום שדרך ההולכין לשם למכור עבודת כוכבים [הולכים] דאי לא מסתמא אמאי חיישינן אלא ודאי מפני שהדבר מוכיח הא לאו הכי אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומשום הכי אמרינן דאי בדליכא למתלי ביד עובד כוכבים אמאי שרי ואי בדאיכא למתלי בישראל אמאי אסור דהא כי היכי דאמרינן דבהליכה שרי משום דילמא מהדר הדר ביה בחזרה נמי הוה לן למישרי משום האי טעמא ונימא דגלימא זבין דאחזוקי איסורא לישראל [ברשיעא] לא מחזקינן ומשום הכי איצטריכי למימר דאם איתא דגלימא זבין בשוקא דהכא הוה מזבין ליה וזה שהוצרך אביי להביא ראייה מקדרה של צור היינו להתיר אפילו דמים הנמצאים ביד כומר של חוצה לה שאילו היה נגרר אחר בני תוכה היה ראוי לחוש מפני שרוב מעות הנמצאים ביד הכומרים ביום אידם הם מדמי עבודת כוכבים ותקרובת שלה וכן מאי דאמר רב נחמן בפרק השוכר (דף לד.) מותרים סתמא ולא הזכיר ליפרע מהם לא מוכח דלכתחלה קאמר אלא דמשום דאינהו מיבעי להו דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מהו מי תפסי דמי ביד עובד כוכבים או לא ואינהו דינא איבעיא להו אי אסירי מדינא או לא אהדר להו דמדינא מותרים שאינה תופסת דמיה ביד עובדי כוכבים:

מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים. ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ביום אידם:

והיו בה חנויות מעוטרות. והוא סימן שאותן חנויות מעלין מכס לעבודת כוכבים ולפיכך היו מעטרין אותן בפירות תקרובת עבודת כוכבים או נוייה כגון ורד והדס או שאר פירות ועטור עצמו ודאי אסור בהנאה אבל לענין חנויות עצמם אנו באין לדון אם מותר ליקח מהן מפני שמהנה לעבודת כוכבים:

דף ג:

מעוטרות אסורות. משום דכיון דנהנה משל עבודת כוכבים [אסור] כדכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל שכן למהנה לעבודת כוכבים דאסור והכי אמר רבי יוחנן בגמרא:

שאין מעוטרות מותרות. דבאותן שאינן מעוטרות לא שקלי מינייהו מיכסא לעבודת כוכבים ולא מטי לעבודת כוכבים הנאה מינייהו:

גמ' עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה. משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למיפלחה:

ישב לו קוץ. נתחב ברגלו:

פרצופות המקלחים מים. פרצופות אדם חלול ונכנס סילון המים מאחוריו לתוכו ומקלח לתוך פיו:

ובכרכין. דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים:

על גבי הסילון. צנור המחובר לקרקע:

מפני הסכנה. שלא יבלע עלוקה שינגונירא בלע"ז. מפני סכנת שברירי. שד הממונה על מכת סנורים תרגום בסנורים בשברירייא:

וגרסינן עלה בגמ' וצריכא דאי אשמעינן קוץ משום דאפשר למיזל קמיה ולמישקליה אבל מעות דלא אפשר אימא לא ואי תנא מעות משום פסידא דממונא אבל קוץ דצערא דגופיה הוא אימא לא ואי תנא הני תרתי משום דליכא סכנה אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית אימא לא צריכא פרצופות ל"ל משום דקא בעי למיתנא כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון ומדאמרינן אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית משמע דאפילו במקום סכנת נפש אסור להיות נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואפי' אין אדם רואהו והרי זה בכלל מה שאמרו (פסחים דף כה.) בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וכו' מיהו עיר שיש בה עבודת כוכבים דאסרי לילך שם מפני שנראה כהולך

לעבוד עבודת כוכבים מסתברא דהיכא דאיכא סכנת נפש מותר שאם למדנו בנראה כעובד דאפילו במקום סכנה אסור בנראה כהולך לעבוד לא למדנו ואפשר עוד לומר דאף במעיין המושך שאע"פ שנראה כעובד כיון שאינו אלא משום מראית העין היכא דאיכא סכנה ממש מותר וכי אמרי' דאי לא שתי מאית לא מאית ודאי אמרינן אלא שאפשר לבא לידי סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים וכן כתבו בשם ה"ר אשר ז"ל ודאמרי' אם אינו נראה מותר אמרינן עלה בגמרא אילימא דלא מיתחזי (כלל) והא אמר רב יהודה אמר רב כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור אלא אימא אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים והרב אלפסי ז"ל פסקה לדרב יהודה א"ר בפ' חבית מדמקשי' הכא מיניה בהדיא ואחרים חלקו עליו וכמו שכתבתי בארוכה בפ"ק דביצה בס"ד:

תניא ר' נתן אומר יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס. מוחלין את המכס לעושי רצונה:

עטרה. של ורד ושל הדס:

נמצא נהנה. מן הריח א"נ במה שמניחין לו את המכס :

לא יניח נמצא מהנה. לעבודת כוכבים שתרויח המכס:

מן הארכובה ולמטה. אבל עקור שתטרף בו אסור לעשות בידים בבהמה ואע"פ שאסורה בהנאה:

וכותב. שטר ומעלה בערכאות שלהם. מקום מושב גדוליהם ושופטיהם ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואע"פ שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למיחש לאזיל ומודה:

מפני שהוא כמציל מידם. שמתוך כך יהיה לו עדים ומסייעין אותו להצילו מן המעוררים:

בית הפרס. שדה שנחרש בו קבר וחשו בו חכמים שעד מאה אמה מעלה מחרישה את העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויסיטנו:

לצידן. חוצה לארץ וארץ העמים מטמאה מדרבנן כבית הפרס. ואיכא למידק אשמעתין נהי דלא שקלי מיניה מיכסא אמאי שרי מ"מ ה"ל נושא ונותן ביום אידם תירץ רש"י ז"ל דליקח מהם דבר המתקיים מותר דסתם מוכר עצב הוא וקשיא עליה דהא אמרינן בסוגיין בגמ' דר' ירמיה זבן פיתא ובודאי כשהפלטרים מוכרין פיתן אינן עצבין אלא שמחין אלא דאפשר דלא פלוג רבנן בדברים המתקיימים דכיון דברובן המוכר עצב התירו מיעוטן אע"פ שישמח במכירתם ונצטרך לומר דפיתא [דזבן] דבר המתקיים הוה וכבר כתבנו למעלה שדברי הגאונים ז"ל עיקר דדבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם ולפי זה

קשיא אשמעתין לכך פירשו דמתני' הכי קתני עיר שיש בה עבודת כוכבים ויש שם יריד שמתחיל ביום העבודת כוכבים דהיינו ביום אידם ונמשך לאחר מכן חנויות שיצאו מעוטרות ביום חג לעבודת כוכבים אסורות כל ימי היריד [משום] דשקלי מיניה מיכסא לעבודת כוכבים ושאינן מעוטרות שאין עליהם מכס מותרות והוא שיהא נושא ונותן עמהם שלא ביום אידם וכי תימא אי הכי פשיטא דשרי אפילו למכור ואמאי איצטריכינן [בלוקח מהן] לטעמא דמשום מיעוטינהו כדאיתא בגמ' [דף יג:] הא אפי' לזבונינהו כיון דלא שקלי מינה מיכסא ואינו נושא ונותן ביום אידם שרי יש לומר דאפי' הכי כל היכא דלא ממעט להו אסור שכיון שיריד זה התחלתו משום עבודת כוכבים ועבודת כוכבים שקלא מיניה מיכסא על שמה הוא נקרא וכשהן מתאספין ומביאין סחורה ובאים למכור ליריד של עבודת כוכבים [היא] מתעלה בכך אבל ליקח מהן כל היכא דממעט להו לא מתחשבא וגרסינן בירושלמי אמר ר' אבוה אסור לעשות חבילה ביריד ותנינן לא ישאל בשלומו מקום שהוא מתחשב וי"א דאפי' ביום האיד עצמו מותר ליקח מן היריד כל מה שהוא צריך משום דדלמא לא משכח ליה אלא ביריד והוה ליה לגבי דידיה דבר האבד וגבי דידהו ליכא רווחא דיריד זילי ביה תרעי טפי משאר יומי והיינו דאמרינן בגמ' משום מעוטינהו הוא [דהיינו כל] היכא דממעט להו כלומר דממעט להו רווחא והראיה מדאמרינן בפ' קמא דמועד קטן (דף י:) רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנוותא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ותנן נמי גבי עבודת כוכבים כי האי גוונא הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהן וכו' מפני שהוא כמציל מידם אלמא טעמא דיריד משום דבר האבד הוא ושמעינן מהא שאם היתה לו פרקמטיא האבודה מוכרה ביריד וכן כתב רבינו האי ז"ל בתשובה:

דף ד.

ומיהו כי שרי משום דבר האבד היינו דוקא בדברים שהוא צריך להם לעצמו אבל להשתכר בהם לא משום דהנאת ריוח לא מקרי דבר האבד והכי מוכח בפ"ק דמו"ק (שם) והיינו דאמרינן בגמ' פשיטא עבד ישראל דאי עבד עובד כוכבים למאי מבעי ליה אע"ג דלא סליק הכי :

תניא אין מקדישין ואין מעריכין בזמן הזה. קסבר סתם חרמים לבדק הבית ופלוגתא היא בתמורה וכיון דהשתא ליכא בית אתי בהו לידי תקלה דמתהני מהקדש ומועל:

נועל דלת. ואין לה מה תאכל ותמות ואע"ג דלעיל אמרינן דעקור היינו מנשר פרסותיה הכא משום בזיון קדשים לא שרי למעבד הכי וכן אינו רשאי לשוחטה כדי שלא יבא בה לידי תקלה שיאכלנה וכן אינו רשאי להורגה בידים דכתיב ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם [שאסור] לעשות דבר השחתה בשל גבוה הכי מפרשין (מזבחותם לא תעשון כן) בגמרא ומשום הכי לא סגי אלא בנועל דלת בפניה וקשיא ליה לר"ת ז"ל מדגרסינן בפרק המקדיש שדהו (דף כט) ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ארבעה זוזי אוחיל עילויהו ושדי בנהרא ולשתרי לך כמאן כשמואל וכו' והכא נמי לפריק ולשדינהו בנהרא וניחא ליה דמעשה דפומבדיתא מקרקעי הוה ולית להו תקנתא אלא פדייה וכיון דמוקמת לה אפדיון עביד ליה כשמואל אבל הכא מטלטלי נינהו וכיון דאפשר להוליכם לים המלח קנסינן ליה להוליכם בעצמם אבל הרב אלפסי ז"ל כתב הכא דאי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דמי נראה שדעתו ז"ל דהכא קתני דינא והתם בערכין אשמעינן רב יהודה תקנתא אלא שתמהני עליו במה שכתב ואי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דמי דמשום פרסומי מילתא ארבעה זוזי בעינן וכעובדא דפומבדיתא דאמרינן התם אבל בזמן שאין בית המקדש קיים אפי' לכתחלה אי הכי אפילו פרוטה נמי לפרסומי מילתא:

מתני' אלו דברים אסורין למכור לעובדי כוכבים. לפי שהם דברים מיוחדים להקריב לעבודת כוכבים:

איצטרובילין ובנות שוח וכו'. מפרש בגמרא:

מוכר לו תרנגול לבן בין תרנגולין. אם לקח לו מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור לו ביניהן תרנגול לבן דכיון דשקיל נמי אחריני לאו לעבודת כוכבים בעי להו:

סתמן ופירושן. מפרש בגמרא:

דקל טב חצב ונקלבים. מפרש בגמרא:

גמ' בפטוטרותיהן שנו. פטוטרות דמתניתין לאו מין הוא באפי נפשיה אלא הכי קאמר אין מוכרין להם איצטרובילין ובנות שוח בעוקציהן לפי שהיה דרכן לתלות אותן בהם לפני עבודת כוכבים:

לבונה זכה. מין לבונה הוא:

שלשה מנין. משקל שלשה מנין דהא ודאי לסחורה קא מכוין למהדר לזבוני:

מיפקדינן. אלפני עור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול הוא דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים:

אלפני דלפני. כגון הכא דהא ודאי לאו לעבודת כוכבים קא בעי ומשום דלא לזבן איהו לאחריני דמקטרי ליה לא מיפקדינן למיסר:

מותר למכור לו תרנגול לבן. דכיון דלא אדכר לבן לאו לעבודת כוכבים בעי לה:

ושאר כל הדברים וכו' סתמן חיטי חיוראתא. סיפא דמתני' קא מפרש:

מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה. לעובדי כוכבים:

מוכרין וכו'. מדינא שרי דליכא למיחש לרביעה משום דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה שלא תעקר שנעשה עקרה ברביעה אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמן שלא למכור כדי שלא יבאו להעמיד בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים והא ודאי מדינא אסור לפי שהן חשודים על הרביעה ואיכא משום לפני עור והוא אינו חס על בהמת ישראל שלא תעקר לפיכך יש מקומות שהחמירו אף במכירה משום לתא דהעמדה ומשום הכי קאמר דמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין:

דף ד:

ובכל מקום. אפי' באותן מקומות שלא החמירו בכך:

אין מוכרין בהמה גסה. מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת ועגלים וסייחים ושבורים אע"פ שאין ראויים למלאכה גזרו בהו רבנן דילמא אתי לאיחלופי ואתי למזבן גדולים ושלמים הראויין למלאכה ואיכא משום שאלה ושכירות כדמפרש בגמ':

מתיר בסוס. מפרשים טעמא בגמ':

גמ' כיון דזבנא קניה. ואינה של ישראל ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קא עבר דבני נח לא נצטוו על השביתה:

גזרה משום שכירות גזרה משום שאלה. אי שרינן לזבוני בהמה גסה ולא ניחוש למאי דעבדה מלאכה בשבת אתי לאוגורי או לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב לא תעשה כל מלאכה ובהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה על שביתתה:

נסיוני. מנסי לה אי אזלה שפיר :

ואזלה מחמתיה. מחמת קולו שהיא מכרת והולכת [ואע"ג] דמחמר לא שייך למימר אלא בבהמה הטעונה משוי פעמים שנותן עליה משוי לנסותה אם הולכת יפה והוה ליה מחמר בשבת ואיכא מאן דאמר בפרק בתרא דשבת (דף קנג.) דחייב חטאת והתם פלוגתא. כך כתב רש"י ז"ל:

אגב דספסירא. ע"י סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל:

ועוד לא מגלי מומי. כיון שהוא למכרה לקחה אינו משאילה שלא יכיר הלוקח המומין שבה:

ומקשו הכא למה לן טעמא דמחמר בלאו מחמר נמי כגון דלא שמעה ליה לקליה איכא משום שביתת בהמתו וכי תימא איסורא דחמיר מיניה נקט דהיינו לאו דמחמר דעביד איסורא בגופיה אבל אין הכי נמי דבלאו מחמר איכא משום שביתת בהמתו אכתי תיקשי לן הא דאמרינן רב אחאי שרי לזבוני חמרא אגב דספסירא אי משוס נסיוני הא לא ידעה ליה לקליה דתיזיל מחמתיה וכי לא ידעה ליה לקליה מאי הוי אע"ג דלאו דמחמר לא עבר אשביתת בהמתו עבר אי מנסי לה וראיתי בשטת הרשב"א ז"ל שכתב בתירוץ קושיא זו יש לדחוק דלא מנסו לה אלא בחצר והולכת משוי בחצר לא מיקריא מלאכה דניחוש לה אבל משום מחמר איכא בכל דהו ע"כ ואני אומר שאין הדין כן דודאי כל היכא דאי עביד איהו גופיה לא מיחייב בבהמתו לא מיחייב דאדרבה איסור בהמתו קיל מגופו ומחבירו כדאמרינן בפרק מי שהחשיך (שם דף קנג:) אמר רב פפא כל שבגופו חייב חטאת בחבירו פטור אבל אסור כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה ועוד שהרי מפורש בפרק מי שהחשיך (שם) דלא עבר אלאו דמחמר אלא היכא דבהמתו עבדה עקירה והנחה וכדאמרינן התם אמר רב אדא בר אהבה מניחו עליה כשהיא מהלכת והא אי אפשר דלא קיימא פורתא להטיל מים ולהטיל גללים וכו' וקאתי למעבד עקירה והנחה תנא כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלה הימנה וכו' אלמא לא מיחייב אלאו דמחמר אלא כי עבדה בהמתו עקירה והנחה דומיא דידיה ממש וכיון שכן מה ענין לעקירה והנחה ברה"י לפיכך הדבר פשוט בעיני שאין זה כלום אבל ראיתי מי שתירץ כיון דאיסור נסיוני דמתרמי היכא דמזבן ליה ניהליה סמוך לשקיעת החמה חשש רחוק הוא ודבר שאינו מצוי לכן דוקא אי איכא לאו דמחמר שהוא לאו דגופיה חששו אבל שביתת בהמתו בלחוד כיון שהדבר רחוק [הוא ודבר שאינו מצוי] כל כך לא חששו ונראה לי שכוון לזה רש"י ז"ל שכתב כאן והוה ליה מחמר בשבת ואיכא מאן דאמר בפרק בתרא דשבת דחייב חטאת והתם פלוגתא עד כאן ולמה היה לו לרב ז"ל להזכיר כל זה אלא לומר שאע"פ שאין אנו חוששין בכי האי גוונא לשביתת בהמתו מפני שחשש רחוק הוא למחמר שהוא אסור חמור דחייב חטאת חיישינן ואפשר גם כן שלזה כיון הרמב"ם ז"ל בפרק עשרים מהל' שבת שכתב גבי איסור מכירה גזרת שאלה ושכירות ולא הזכיר נסיוני כלל מפני שהוא סובר שמה שאנו חוששין למחמר ולא לשביתת בהמתו בנסיוני גופיה אתי אליבא דמאן דאמר דמחמר חייב חטאת אבל לדידן דקי"ל דמחמר פטור כדאיתא בפרק מי שהחשיך (שם) כי היכי דלא חיישינן לשביתת

בהמתו בנסיוני ה"נ לא חיישינן ללאו דמחמר דכיון דהאי לאו והאי לאו כי היכי דלהאי לא חיישינן מפני שהדבר רחוק ה"נ ללאו דמחמר לא חיישינן דלא שני לן בין לאו דגופיה ללאו דבהמתו כל היכא דהוי ליה לאו גרידא אבל אני אומר שאין צורך לדחקים הללו דבנסיוני ליכא משום שביתת בהמתו כלל לפי שדרכן של בני אדם שקוצצין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה אם מוצא לוקח טעות במקחו מחזירה ואם רוצה בה הרי היא ברשותו וכל כי האי גונא ברשות לוקח היא דהוה ליה כי ההיא דתניא בפרק השוכר את האומנין (דף פא.) ובפרק ארבעה נדרים (דף לא.) הלוקח כלים לשגר לבית חמיו ואמר לו אם מקבלים אותם ממני אני נותן לך דמיהן ואם לאו אני נותן לך לפי [טובת הנאה] שבהן ונאנסו בהליכה חייב וטעמא דמילתא שכיון שהדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שגילה בדעתו שאינו חפץ במקחו ואל תטעה לומר שמתורת שאלה נגעו בה לומר שהרי הוא כשואל בהן כל זמן שלא החזירה שהרי בפרק הספינה (דף פח.) אייתינן לה גבי ההיא דשמואל דהנותן כלים לאומן ונאנס בידו חייב וה"מ דקייצי דמיו כעובדא דההוא גברא דאייתי קרי כלומר דלועים לפומבדיתא אתא כל חד וחד ושקיל קם אקדשינהו ואמרינן התם דכיון דקייצי דמיהן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דאלמא מתורת מקח נגעו בה שאם אינו עליהן אלא שואל הוה ליה כפקדון ואיתיה בעיניה דמצי מפקיד מקדיש כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בפרק קמא דבבא מציעא אלא ודאי מתורת מקח נגעו בה שברשות לוקח הוא עד שיחזור מקחו הילכך בכה"ג שביתת בהמתו אין כאן ספק שאין בהמה זו שלו אלא של לוקח אבל מ"מ איסור מחמר יש כאן דכיון דשמעה לקליה ואזלא מחמתיה אין הפרש בין בהמתו לבהמת חבירו שהרי איסור זה הוא עצמו עושה אותו שאם אי אתה אומר כן בטלת איסור מחמר לגמרי שכיון שאין במחמר חיוב מלקות ולא קרבן מהו איסורו אם הבהמה היא שלו אפילו לא שמעה ליה לקליה עובר משום שביתת בהמתו אם אינה שלו אפילו שמעה ליה לקליה אין כאן איסור כלל אלא ודאי כל היכא דשמעה ליה לקליה בין בהמתו דידיה בין שאינה שלו הוה ליה מחמר לפי שבשבילו נעשית מלאכה זו ואע"ג דבכולי תלמודא אמרינן מחמר אחר בהמתו מילתא דשכיחא נקטינן ועוד דבהמתו ידעה ליה לקליה ובהמה דחבריה לא ידעה ליה אבל ודאי כל היכא דידעה ליה חייב והיינו דהכא חיישינן למחמר ולשביתת בהמתו לא חיישינן דלאו בהמה דידיה היא. כך נראה לי:

רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים וכו' אימור לשחיטה זבנה. פירש רש"י ז"ל ומתני' דקתני אין מוכרין בבהמה טמאה אפי' בסתמא ובטהורה במפרש ליה עובד כוכבים דלקיומא בעי לה ולא מיחוור דהא בשור של פטם דסתמיה לשחיטה [בעיא]

ולא איפשיטא בגמרא [דף טז.] ובעל מנת לשחוט נמי פלוגתא ד"רמ ור' יהודה לקמן (דף כ:) וק"יל כר"מ דאסר אלא מתני' בסתם אינשי דמסתמא זבני לרדיא ורב הונא לטבח זבן ואע"ג דטבח גופיה [לרדיא] זבין כיון דזבין נמי לשחיטה תלינן לקולא:

דף ה.

כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובדי כוכבים. מפני שמכשיל אותו לעבור על לפני עור וכי תימא וכי היכי דרב הונא תלי דאימר לשחיטה זבנה הכא אמאי לא תלינן דלישראל מזבן ליה איכא למימר כי תלינן ה"מ במידי דאפשר דבשעת המקח הוברר הדבר דלהיתירא בעי ליה ומקפיד בכך כגון הרוצה בהמה לשחיטה שמקפיד בה שלא תעשה מלאכה אבל ישראל חשוד שאין לו קפידא בין ישראל לעובד כוכבים כי האי גוונא לא תלי':

ת"ר אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים. בהמות זכרים אצל עובדי כוכבים זכרים דרבעי להו:

ובהמות נקבות אצל עובדי כוכבים נקבות. כדמפרשינן בפרק אין מעמידין דעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חביריהן וזמנין דלא משכחי לה ורבע לבהמה דישראל:

ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות. לפי שהעובדת כוכבים נרבעת לזכר:

ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן. משום רביעה:

ואין מתייחדין עמהן. שחשודין על שפיכת דמים:

ואין מוסרין להם תינוק. משום דמשכי ליה למינות ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין על כך דתניא (סנהדרין דף נח.) ודבק באשתו ולא בזכר:

לא זיין. סייף ורומח:

כלי זיין. בית יד לרומח ונדן לסייף:

סדן. לשום בו רגלי איש לפי שהן חובשין בבית האסורין שלא כדין וכל כלים העשויים לענין זה אסור למכור להם:

כך אסור למכור לליסטים ישראל. אע"פ שאינו רוצח ידוע כיון שהוא ליסטים עשוי הוא להרוג שלא כדין כדי שלא יתפשוהו ויעמידוהו בדין:

תריסין. מגינים:

דכי שלים זינייהו. כשכלים כלי זיינן במלחמה קטלי בתריסין:

עששיות. חתיכות של ברזל עבות:

בפרזלא הנדואה. ברזל של אותו מקום אין עושין ממנו אלא כלי זיין:

דמגנו עלוון. נלחמים לשמור את העיר ואת יושביה וכתב הרב רבינו זרחיה הלוי ז"ל והאידנא דמזבינן סוסים ופרדים לעובדי כוכבים משום דמגנו עלוון מידי דהוה אתריסין וכלי זיין דמזבינן לפרסאי דמגנו עלוון מיהו שאלה ושכירות ודאי אסירי ואיכא מ"ד ביום חמישי בסתם מותר להשאילן ולהשכירן מידי דהוה אכלים לב"ש שמצווה מן התורה על שביתתן לדבריהם ולא אסרו אלא בערב שבת אבל בחמישי מותר ומפורש בברייתא סוף פרק ראשון [דשבת] [ד' יט.] ע"כ והרמב"ן ז"ל חלק עליו שאם היתה איסור מכירת פרדים משום כלי זיין היה ראוי להתיר מטעם זה שכיון שאין איסורן אלא משום היזק הרי הגנתן עולה יותר מן ההיזק שלהן אבל פרדים ושאר בהמה גסה שראוי למלאכה משום שביתה נאסרו ומה ענין זה להגנה שלהם וכן מה שכתב דאיכא מ"ד דאף שאלה ושכירות בחמישי מותר מידי דהוה אכלים לב"ש אינו נכון דא"כ נימא אף למכור בהמה גסה לעובד כוכבים אינו אסור אלא בע"ש כיון דכל עיקר לא אסרו אלא גזרה משום שאלה ושכירות והא לא משמע הכי דסתמא תנן בכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה ותנן נמי בריש בכורות הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי ואפי' בהמה לעוברה נמי איבעיא לן התם [ד' ב:] ולא איפשיטא משום דאתי לאיחלופי והא דשרינן בברייתא בסוף פ"ק דשבת להשכיר כליו לעובד כוכבים בד' ובה' איכא למימר דההיא ברייתא לאו ב"ש היא אלא ב"ה דלית להו שביתת כלים ואפ"ה בע"ש אסור אפילו שוכרן לימים הרבה ובהבלעה לפי שהוא נראה כנוטל שכר שבת ועוד הארכתי בזה בסוף פ"ק דשבת וזה שהקשה ממכירה אינה קושיא אצלי משום דההיא ברייתא דקתני לא ישכור אדם כליו לעובד כוכבים בע"ש בד' ובה' מותר ב"ש קתני לה ובודאי דדוקא בסתם שרו הכי כגון ששוכרה לאיזו מלאכה דאין יודע אם יעשה בה בשבת אם לאו אבל במפרש ודאי לא ומכירה הרי היא כמפרש שכיון שתעמוד עמו זמן מרובה א"א שלא יעשה בה מלאכה בשבת ומשום הכי אסרינן מכירה משום גזרת שאלה במפרש שהיא אסורה לעולם והרב אלפסי ז"ל השמיט אותה ברייתא בפ"ק דשבת נראה שדעתו דב"ש היא:

והאידנא נהוג עלמא למזבן להו בהמה גסה אפילו עומדין למלאכה כחמורים ושוורים וצריך טעם למה שכבר כתבתי שאין דברי הר"ז ז"ל מכוונים בזה וכתבו בתוספות בשם רבינו יצחק ז"ל דבימי חכמי התלמוד היו יהודים הרבה ביחד והיו יכולין למכור זה לזה אבל עכשיו שאין אנו ביחד כ"א מעט במקום א' איכא הפסד אם לא היו מוכרין לעובדי כוכבים וכי האי גוונא אמרינן בגמ' גבי אין מוכרין כלי זיין לעובדי כוכבים דפרכינן א"ה אפי' חיטי ושערי נמי ומשנינן אי אפשר כלומר בלא הפסד ה"נ דאסור אבל משום הפסד

שרי וכתוב בספר התרומה שלפי זה הטעם אין להתיר רק בשקנאו ישראל לצורך עצמו ואחר כן נמלך למכרו דהתם יפסיד אם לא ימכרנו אפי' לעובדי כוכבים אבל מ"מ אסור לקנות בהמה כדי למכרה אבל ר"ת ז"ל התיר מפני טעמים אחרים ונראה לפי דבריו אפי' לקנות כדי למכרה מותר וסברתו כתובה בתוס' ובספר התרומה ואעפ"כ בעל נפש ימעט אבל בשאלה ושכירות שהדבר פשוט לאסור ראוי למחות למי שרוצה לעשות כך:

תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה מלאכה שאין חייבים עליה חטאת. לפי שסוס אינו עומד אלא לרכיבה ולא חשיב מלאכה לפי שהחי נושא את עצמו:

גרסינן בגמרא [ד' טז.] איבעיא להו שור של פטם מהו כלומר מי אמרינן כיון דסתמא לשחיטה קאי מותר למוכרו לעובד כוכבים או לא ולא איפשיטא בעיין בהדיא ואע"ג דבדרבנן היא פסק הר"ם במז"ל לחומרא בפרק [עשרים] מהלכות שבת ונראה שטעמו מדאמרינן בסוף שמעתין אין דאמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועבד על חד תרין. כלומר זבידא איש פטם היה וקאמר דבר תורא דהיינו שור שפטמוהו משהינן ליה עד דכחיש ועביד מלאכה על חד תרין כשורים אחרים ואע"ג דרב אשי לאו לענין דינא אמר הכי [אפ"ה] משמע ודאי שלא לחנם אמרה אלא לומר דכיון דעביד מלאכה על חד תרין סתמיה לאו לשחיטה קאי וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מהלכותיו:

מתני' אין מוכרין להן דובין ואריות וכו'.:

בסילקי. לשון בירה גדולה היא כדאמרינן בסדר יומא (דף כה.) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת:

וגרדום. בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום לדון דר"ה (ד' יח.):

איצטדין. מקום שעושין שם איצטדינות שור האיצטדין שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק הוא להם:

בימה. נמי כעין מגדל הוא צר וגבוה כדאמר במסכת סוטה (דף מא.) בימה של עץ עושין בעזרה והן עושין אותו לדחות משם איש ולהמיתו ומכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפס שם ישראל אסור לבנות עמהם:

בימוסיאות. בימה של אבן אחת ומקריב עליה זבחים דהוי תשמיש דתשמישי עבודת כוכבים ואכתי בשעת בנין לא נעבדו לעבודת כוכבים:

ומרחצאות. בקרקע הן עשויין עמוקין מאד והאנשים רוחצים ממעל על גבי נסרים והמים נופלין מתחת:

הגיע לכיפה. דרך עובדי כוכבים להעמיד עבודת כוכבים בבית מרחצאותיהם:

דף ה:

גמ' חיה גסה הוא כבהמה דקה לפרכוס. בפרק ב' דחולין (ד' לז.) אמרינן דהשוחט את המסוכנת אסורה עד שתפרכס לפי שאם לא פרכסה הרי היא כמתה קודם שחיטה ואמרינן התם דבהמה דקה מסוכנת ששחטה ופשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה משום דפשוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל לגסה בין פשטה ולא כפפה ובין כפפה ולא פשטה הוי פרכוס חשוב וכשרה וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה בהוצאת נפש אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה:

אבל לא למכירה. למתלייה במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין:

הרחק מעליה דרכך זו מינות. מקום שהמינין עומדין:

ההולך לאיצטדינין. מקום שמנגחין את השור:

ולכרכום. שבונין בנין של ליצנות כעין מצור כדמתרגמינן מצור כרכום:

את הנחשים. מנחשים מכשפים:

ואת החברים. לוחשי לחשים:

בוקיון ומוקיון וכו'. כולם מיני ליצנות הם:

הא למדת. מדסמיך ליה כי אם בתורת ה' חפצו:

כל המתלוצץ יסורים באין עליו. מדה כנגד מדה שהלצנות פורק עול יראת שמים ולפיכך יסורין באין עליו להכניעו:

משך ידו. הקב"ה הפותח יד לזון את הכל מושכה מן הלוצצים:

שעושה תשובה כשהוא איש. כשהוא בכחו שכובש את יצרו בעוד שהוא מתגבר עליו:

כי אמרינן ליומי. שמחלק ימי השבוע שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד דרבי תנחום מפרש פלגי מלשון חלוקה דהיינו פלוגתא ולאו דוקא שישליש ימותיו בשוה שהרי התלמוד צריך זמן הרבה ואף המשנה חמורה מן המקרא אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו:

אם פריו יתן בעתו. הוראותיו:

על הלמד ועל המלמד. לפי שאף המלמד נענש כשהוא מלמד לתלמיד שאינו הגון וקרא הכי משמע דמעיקרא הכי כתיב אשר פריו לשון יחיד ובתר הכי נקט לשון רבים לא כן הרשעים:

הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו:

ועצומים. המתעצמים ומתאפקים ומחרישים מלהורות הורגין את דורן ועצומים לשון עוצם עיניו:

ועד כמה. הוי ראוי להוראה:

עד ארבעין שנין. משנולד כלומר שהוא בן ארבעים שאין דעתו של אדם מיושבת עליו כראוי עד אותו זמן ובגמרא פרכינן והא רבה הוא דאורי כלומר אע"פ שכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה כדאיתא בפירקא קמא דר"ה (ד' יח.) ומפרקינן התם בשוין כלומר שאין בעירו גדול ממנו:

ושמעינן מינה שאין ת"ח רשאי להורות כל זמן שיש בעיר גדול ממנו אם לא הגיע לארבעים אבל אין בעיר גדול ממנו מורה כרבה דאורי אע"פ שלא הגיע לארבעים ותמהני מהר"ם במז"ל שכתבה לזו בפרק חמישי מהלכות תלמוד תורה ולא חלק בין ארבעים לפחות מהן ובין שוין לשיש גדול ממנו וכן יש לתמוה על ה"ר אלפסי ז"ל שלא כתבו בהלכות והא רבה הוא דאורי התם בשוין:

ואם בנה שכרו מותר. מסקינן בגמרא דאפילו בעבודת כוכבים עצמה אם בנה שכרו מותר ואפילו למאן דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד משום דעבודת כוכבים מאן קא גרים לה להקראות עבודת כוכבים מכוש אחרון כלומר מכת קורנס האחרון ובדידיה לית ביה שוה פרוטה הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא וקסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כלומר דאומן המקבל עליו לעשות כלי בשכר לא אמרינן בגמר מלאכה הוא זוכה בכל השכירות דאי אמרינן הכי מיתסר דאגריה דעבודת כוכבים שקיל ליה אלא כל פורתא ופורתא דעביד קמא קמא זכי באגריה ופלוגתא היא בקדושין (דף סג.) וקי"ל הכי דהא עסקינן בפרק האומר בקדושין גבי מתני' דע"מ שאעשה עמך כפועל דתנא דידן סבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ונמצא פסקן של דברים דעבודת כוכבים עצמה ומקומות שמעמידין אותה בהן לא יבנה ואם בנה שכרו מותר אבל במקומות שמקריבים בהם לעבודת כוכבים כגון במסיאות בונין לכתחלה:

מתני' אין מוכרין להם במחובר לקרקע. בגמרא מפרש טעמא:

אבל מוכר הוא משקצץ. אע"ג דהוה ליה מחובר מעיקרו ודוקא משקצץ אבל על מנת לקוץ לא ודאמרינן דאין מוכרין להם במחובר לקרקע היינו לר"מ כדאית ליה אפי' בחוצה לארץ ולרבי יוסי כדאית ליה דוקא בא"י דאי בחוצה לארץ הא אמר רבי יוסי דמוכרין אפי' שדות כדאיתא במתני' בסמוך ולא אסיר טפי מחובר לקרקע עצמו כיון דתרוייהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי הלכך כיון דקיימא לן כרבי יוסי דבחו"ל

מוכרין [קרקע] כדפסקינן בגמרא בסמוך כל שכן שמוכרין בחו"ל מחובר לקרקע ואיכא מ"ד דדוקא שדות מוכרין בחו"ל אבל מחובר לקרקע לא וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקצץ לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע ומשמע אפילו בחו"ל ואפילו לרבי יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלאו הכי התיר רבי יוסי והראשון יותר נכון:

גמ' מנא ה"מ. דאין מוכרין להם במחובר לקרקע ואין צ"ל קרקע עצמו:

לא תתן להם חנייה בקרקע. דריש תחנם מלשון חנה כלומר לא תתן להם שום קביעות:

דף ו.

אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה. כדי שלא ימשך אחריהם:

ולא בבגדי צבע אשה. שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה:

ונשמרת וגו'. וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה דקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי (קרי) כך:

תורה. ע"י שעסוק בה ועוד שרואה אזהרות שבה ונשמר:

זריזות. זריז ונשמר מקודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי שום טומאה:

זהירות. כשהעבירה בא לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בפרק כל הבשר (דף קז:) מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז ומשיידיה מעיקרא [ומתוך כך בא לידי] פרישות שגודר עצמו אפילו במותר לו ומתוך כך בא לידי [נקיות אפילו במחשבה ומתוך כך בא לידי] ענוה מתוך שהוא מבזה עניני העולם וממנה בא לידי יראת חטא שהוא ירא ממנו כירא מן האויב ומתוך כך בא לידי חסידות שכל מעשיו לשם שמים:

הא למדת שענוה גדולה מכולן. משום דרבי יהושע בן לוי משמע ליה דענוה היינו מאי דפרישנא בחסידות:

ירושלמי זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב וכלה וכפר. כלומר דכתיב וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח ולשון וכלה משמע זריזות דלשון כלוי משמע מהירות דהיינו זריזות וכתיב קרא אחרינא וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח כלומר כשהוא עושה בזריזות חשיבא כפרה והיינו נקיות:

חסידות לידי תחיית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם דהיינו חסידות ובתר הכי וחייתם:

תחיית המתים לידי אליהו. כלומר דאליהו בא בשביל תחיית המתים והוא מקדים לבא דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא דהיינו תחיית המתים וכיון דבשביל אותו יום אתי אליהו נמצא שתחיית המתים גורמת לאליהו שיבא:

רבי מאיר אומר אינו מוכר לו אלא קצורה. מפרשינן בגמרא דקמה אע"ג דאי משהי [ליה] פסידא אפ"ה לא שרי ר"מ בעל מנת לקצור ורבי יהודה שרי אפילו בשחת אע"פ ששבחו ניכר לעין כל זמן שהוא שוהה:

דלאו ברשותיה קיימי. דשחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו ולא מצי עובד כוכבים לשהינהו דישראל מעכב עליה:

אבל בהמה. מכי זבין לה עובד כוכבים ברשותיה קיימא:

והלכתא כרבי מאיר דסתם מתני' כוותיה. ביבמות בפרק החולץ (סוף דף מב:) משמע דכל היכא דאיכא פלוגתא במתניתין לאו סתמא מיקרי ואפ"ה משמע דראה רבי דבריו כיון ששנאו סתם כדאמרינן בחולין (דף פה.) ראה [רבי] דבריו של רבי שמעון ושנאו בלשון חכמים ובבהמה על מנת לשחוט נמי קי"ל כר"מ דכיון דסתם לן תנא כוותיה באילן כל שכן בבהמה שהרי יותר ראוי לאסור בבהמה מבאילן דהא איבעיא לן אי מודה רבי יהודה בבהמה או לא אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק עשירי מהלכות עבודת כוכבים או מוכר הוא על מנת לקוץ וקוצץ נראה שפסק כרבי יהודה משום דאיבעיא לן אליביה בהמה על מנת לשחוט מהו:

מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל. גזרה משום מכירה דאיסורא דאורייתא היא שנותן להם חנייה בקרקע:

וא"צ לומר שדות. דשייך למגזר בהו משום מכר משום דאית בהו תרתי לאיסורא חדא דיהיב להו לעובדי כוכבים חנייה בקרקע ואידך דמפקע להו ממעשר כראיתא בגמרא:

ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות. סוריא ארם צובה הסמוכה לא"י וכבשה דוד והוסיפה על א"י והויא כבוש יחיד ואע"ג דסבר ר"מ כבוש יחיד שמיה כבוש כדאמרינן בגמרא אפ"ה לא החמירו בה חכמים כל כך כארץ ישראל ומשום הכי משכירין בה בתים דלית בהו תרתי אבל לא שדות משום דאית בהו תרתי ובחו"ל דמרחק ליכא למגזר מכירה דהתם אטו מכירה דארץ ישראל:

מוכרין בתים ומשכירין שדות. אבל מכירה דשדות לא דכיון דאיכא תרתי גזרינן. רבי יוסי סבירא ליה דבבתים כיון דליכא במכירה אלא חדא לאיסורא לא גזרינן שכירות אטו מכירה ובסוריא מוכרין בתים משום דסבירא ליה דכבוש יחיד לא שמיה כבוש:

דף ו:

וכתב רש"י ז"ל דמשום הכי מיקריא סוריא כבוש יחיד לפי שכבשה דוד וחברה לא"י שלא ע"פ הדבור ובלא ששים רבוא ולאו למימרא דמפני שלא היו שם ששים רבוא מקריא כבוש יחיד שהרי הרבה כרכים מארץ ישראל לא כבשום כל ישראל אלא מקצתם אלא עיקרא דמילתא איתא בספרי דמקשינן קראי להדדי דבחד דוכתא כתיבי תחומי דא"י ובאידך דוכתא כתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו הא כיצד בתחלה יש להם לכבוש ארץ ישראל ואח"כ אם כובשין בחו"ל דינם כארץ ישראל וכשכבש דוד סוריא עדיין היה נשאר לכבש הרבה מא"י וכדאמרינן עלה בספרי דוד סמוך לפלטרין שלך לא הורשתה ואתה הולך לארם צובה ומשום הכי קרינן ליה כבוש יחיד לפי שלא הסכימו סנהדרין בכבושה אלא דוד כבשה מדעתו:

מתני' אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו'. אמרינן עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפילו לבית דירה ולפי זה מתני' ה"פ אף באותן מקומות שהקלו להשכיר כעין סוריא לר"מ או א"י וסוריא לרבי יוסי לא לבית דירה הקלו אבל בחו"ל שהקלו אפילו למכור אף להשכיר לבית דירה התירו והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכניס עבודת כוכבים לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות (דף כב.) הלכך בארץ שאנו מצווין לשרש אחר עבודת כוכבים אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לא"י אבל בחו"ל שאין אנו מצווין [לשרש] אחריה משכירין אפילו לבית דירה ולישנא דמתני' נמי דיקא הכי דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו כלומר ועובד כוכבים עושה בו מלאכה בשבת וי"ט כדאיתא בגמרא ואם איתא דאיסור בית דירה בכל מקום נמי הוה [הוה] ליה למתני ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש"מ דאיסורא דרישא ליתיה אלא בא"י וסוריא אבל בחו"ל לא ומשום הכי תנא סיפא בכל מקום ובירושלמי איפליגו אם משכירין להם שדות בא"י כל שאינו מוצא להשכיר לישראל דגרסינן התם ר' סימון היו לו כרמים נטועים בהר המלך שאל לר' יוחנן א"ל יאבדו ואל תשכירם לעובד כוכבים שאל לר' יהושע מהו להשכירם לעובד כוכבים ושרא ליה ר' יהושע במקום שאין ישראל מצויין:

גמ' אבל שדהו לעובד כוכבים שרי להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע כגון בחו"ל ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדינן ליה דלהוי העובד כוכבים שלוחו אלא אמרינן אריסא הוא וקבלה עליו למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטלת:

ומהא שמעינן דכיון שיש לעובד כוכבים חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד והנאת ישראל ממילא אתיא הילכך שרי ולא דמי לישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות דלקמן דהתם עבודת השדה אישראל נמי רמיא אבל הכא כולה אעובד כוכבים רמיא ולאו אישראל כלל וכל שכן שמותר להשכיר שדהו לעובד כוכבים כגון שהעובד כוכבים שוכרו בסך ידוע דבכי האי גוונא עובד כוכבים כי קא עביד בדנפשיה קא עביד וישראל לא מתהני כלל ותלמודא דנקט טעמא דאריסותיה קא עביד לרבותא נקטיה דאפי' בכי האי גוונא שרי ועוד שאילו היה האריסות אסור אף השכירות היה אסור דארעא לאריסי קיימא ובאריסות יתלו ולא בשכירות אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כי האי גוונא שרי ולענין קבלנות כגון שקיבל עליו העובד כוכבים לעשות כל מלאכת שדהו של ישראל בדבר ידוע אם מותר לישראל שיניחנו לעשות מלאכה בשבתות וימים טובים איכא מאן דאמר דשרי דכיון דאמרינן באריסות דשרי בקבלנות נמי שרי דהא לא מתהני ישראל במלאכת שבת כלל ודמיא הא מילתא להההיא דאמרינן בפרק מי שהפך (דף יא:) האריסין והחכירין והקבלנין שלו הרי אלו יעשו כלומר דאע"ג דאבל אסור בעשיית מלאכה קבלנין שלו עושין דמלאכה דידהו חשיבא אבל יש מי שאומר דקבולת כי האי גוונא אסור דלא דמי לאריס דכיון דאריס חולק בפירות לא אמרי אינשי דשכיר יום הוא אבל כי האי גוונא שהבעלים נוטלים כל הפירות מיחזי להו לאינשי כשכיר יום והיינו דאמרינן התם בפרק מי שהפך מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ואע"פ שיש מי שפירש באבל עיקר פירושה בשבת קאי אלמא קבלנות אסור בשבת וכן דעת הר"ם במז"ל שכתב בפרק ו' מהלכות שבת לפיכך הפוסק עם העובד כוכבים לבנות לו חצרו או כותלו או לקצור את שדהו וכו' אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור להניחם לעשות מלאכה בשבת וההיא דהאריסין והחכירין והקבלנין לא קשיא דהתם כיון שהקבלנין לא היה להם לחוש שיארע לו אבל משום פסידא דילהו שרי רבנן מה שאין כן בשבת אבל יש מי שדחה ואמר דכי אמרינן מקבלי קבולת בתוך התחום אסור התם בקבולת בנין לפי שדרכן של בני אדם לעשותו בשכירות יום אבל בשדה דרכן של בני אדם לעשותו בקבלנות ועוד שהרואין יתלו באריסות ודברי הר"ם במז"ל נראין לי עיקר ומיהו קבולת כלים שהיא נעשית בצנעה בתוך הבית שרי וליכא משום מראית העין והיינו דתנן גבי עורות לעבדן וכלים לכובס וכולן ב"ה מתירין עם השמש כדאיתא בפירקא קמא דשבת (דף יז:) ולענין פורני ורחים אי הוו כשדה ושרו או כמרחץ ואסירי הרב בעל מתיבות ז"ל כתב דכשדה נינהו ובשם רבינו האי גאון ז"ל מכיון שהשכירה לשנים

הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל ונראה שבכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה וישראל ועובד כוכבים שלקחו מרחץ בשותפות ועובד כוכבים מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחצית מה שמשתכר בו לישראל ובימי החול שניהן מחממין אותו נ"ל דשרי דכיון דעובד כוכבים אדעתא דמחצה שלו קא עביד אע"פ שישראל משתכר במלאכה שלו ה"ל כבעל שדה לגבי אריס דאמרינן דכיון דאריס אדעתא דנפשיה קא עביד אע"ג דמטי ליה לישראל רווחא שרי ה"נ עובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד וישראל מטיא ליה הנאה ממילא הלכך בכי האי גוונא ליכא משום שכר שבת כלל מאי אמרת מפני שנקראת על שמו ליתא דכיון שהכל יודעין שמרחץ זה יש לו לעובד כוכבים חלק בו ה"ל מרחץ זה כשדה דכיון דעביד לאריסותא אמרי לאריסותיה קא עביד ועוד שהעובד כוכבים זה לא יהא נמנע בשביל ישראל מלחמם אותו בשבת וכיון שסוף סוף מרחץ זה בשבת יחמו אותו בין שיהא נקראת על שמו בין שלא יהא נקראת על שמו אין מקום לאסור שכרו דכיון דעובד כוכבים אדעתא דמחצה [שלו קא עביד ה"ל גבי ישראל כארים וכיון דאריסותיה] קא עביד אע"ג דממילא מתהני בעל השדה שרי ואל תקשה עלי מזו ששנינו בתוספתא דדמאי ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני בחול דהתם כיון שישראל נוטל כנגדו בחול נמצא שנעשה העובד כוכבים שלוחו בשבת אבל הכא שבחול שניהם מחממין את המרחץ כשהעובד כוכבים מחממו בשבת לאו שליחותא דישראל קא עביד אלא אדעתא דנפשיה קא טרח כאריס וישראל מטיא ליה הנאה ממילא ומכ"מ דוקא כשישראל זה לוקח מה שנשתכר המרחץ בשבת בהבלעת שאר ימים אבל אם בפני עצמו לוקח לא דאע"ג דבהתירא אתי לידיה מחזי כשכר שבת כדאמרינן בפ' אע"פ (דף סד.) גבי מורד ומורדת מאי שנא איהו דיהבינן ליה שכר שבת ומאי שנא איהי דלא יהבי לה שכר שבת איהו דמפחת קא פחית לא מיתחזי ליה כשכר שבת איהי דאוסופי קא מוספא מתחזי ליה כשכר שבת ותניא נמי בפרק הזהב (דף נח.) השוכר את הפועל לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אינו נותן לו שכר שבת. כך נ"ל:

הנהו מוריקאי. זורעי גנת כרכום:

דעובד כוכבים נקיט בשבתא. לחרוש ולזרוע ולקצור:

שקבלו שדה. באריסות מבעל הבית וכשקבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה יחד:

לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת. לפי שיעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו:

ואם התנו מתחלה. קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קביל ישראל עליה עבודת השבת ואין העובד כוכבים שלוחו:

ואם באו לחשבון אסור. לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באפי נפשה הוא כלומר אם קבלוה סתם ועשו סתם שנטל עובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא צוהו ישראל ואח"כ באו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואטול אני כנגדך ימות החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי אדעתיה דעובד כוכבים שלוחו הוה כך פירש רש"י ז"ל. ובגמרא איתמר עליה לישנא אחרינא רב גביהא מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוה דעובד כוכבים אכל שני ערלה וישראל אכל שני התירא אתא לקמיה דרבא ושרא להו והא אותביה רבינא לרבא סיועיה סייעיה והא איכסיף לא היו דברים מעולם. ופירש רש"י ז"ל דשתילי דערלה הוו ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות לנטעה ויטלו החצי בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים בכל צרכי שני ערלה ואכלן וישראל נתעסק בה שלש שנים אחרות ואכלן ושרא להו רבא דהיתר גמור הוא דהא אע"ג (דקבלנות) דקבלוה יחד בתחלה ואמר לו ישראל הוי אתה עובדה לשלש שנים הללו ואני שלש אחריהן אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעבדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדו ונמצא נהנה מפירות הערלה שמכרן אין זה נהנה שכך המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל ופרכינן והא אותביה רבינא ואם כן מאי תיובתא גבי שבת איכא איסור שליחות דמלאכה מה שאין כן בערלה ומפרקינן דסיועיה סייעיה מדקתני ואם התנו מתחלה מותר דאלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואף על גב דמטיא הנאה לישראל והוא הדין לערלה כך פירש"י ז"ל ולפ"ז ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות יכול ישראל לומר לעובד כוכבים טול אתה שני ערלה ואני שני ההיתר ותמהני מאי סייעתא משבת לערלה דמלאכה דערלה פשיטא דשריא ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדו אי פשיטא לן שאין זה נהנה מפירות הערלה מפני שכך המשפט דשנה שזה עובד הוא אוכל לא צריכינן סייעתא מברייתא ואי מספקא לן בהכי מידי היכי פשטינן ספקין מברייתא וראיתי להר"ם במז"ל שכתב בפ"י מהלכות מאכלות אסורות עובד כוכבים וישראל שהיו שותפין בנטיעה אם התנו מתחלת השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל שלש שנים משני היתר כנגד שני ערלה הרי זה מותר ואם לא התנו מתחלה אסור ובלבד שלא יבאו לחשבון כיצד כגון שיחשוב כמה פירות אכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן פירות אם התנו בזה אסור שהוא כמחליף פירות ערלה ע"כ ובודאי שדבריו מחוורים שמכיון שקבלו ישראל ועובד כוכבים שדה זו בשותפות זכה ישראל בחציין של פירות הללו ואם יאמר

לו להעובד כוכבים טול אתה חלקך בשני ערלה ואני בשנים של היתר נמצא שנוטל חלופי ערלה אבל צריך ביאור איך תתפרש [סוגיא] זו ונ"ל שהוא ז"ל מפרש אותה כך רב גביהא מבי כתיל אמר הנהו שתלאי דערלה הוו וכיון שכן ודאי רבא לא שרא אלא בהתנו מעיקרא דבשלמא בשבת כדקא סלקא דעתיך מעיקרא לרבא הך ברייתא דישראל ועובד כוכבים לא ס"ל והוה [שמיע] ליה דעובדא דמוריקא דעובד כוכבים נקיט בשבת שרי דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עביד והוה ליה כאריס וישראל כי קא מתהני הנאה דממילא הוא אבל בשתילי דערלה אפילו לא שמיע ליה הך ברייתא יודע היה רבא שפירות ערלה אסורין בהנאה ואי אפשר להתירם להחליף אותן לכתחלה ולהכי קאמר דודאי בהתנו מתחלה שרא ולא אותביה אלא סייעיה ולא היו דברים מעולם דאיכסיף:

דף ז.

וגרסינן תו עלה בגמ' איבעיא להו סתמא מאי. כלומר שקבלו סתם ועשו סתם עובד כוכבים בשבת וישראל באחד בשבת ולא אמר לו ישראל מעולם טול אתה בשבת ואני בחול מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר לו של שבת ואמרינן עלה ת"ש ואם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם באו לחשבון אסור. כלומר דכיון שהזכיר לו ישראל של שבת בשעת חלוקה גלי דעתיה דשלוחיה הוא:

הא סתמא. כלומר דאף בשעת חלוקה חלקו סתם שרי ומסקינן אלא מהא ליכא למישמע מינה. ותמהני כיון דלא איפשיטא בעיא דרבא אמאי איכסיף דהא משמע דההוא עובדא סתמא הוה מדקאמר דעובד כוכבים נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא ולא קאמר ושאמר לו טול אתה חלקך בשבת ואני בחול או שבאו לחשבון וכיון שכן הוה ליה סתמא וסתמא בעיא ולא איפשיטא וכיון דבדרבנן הוה משמע דלקולא נקיטינן ואם תדחק לומר דעובדא דהנהו מוריקאי באומר טול אתה חלקך הוה אלא שבעלי הגמ' קצרו המעשה איך היה אם כן בסתמא כיון דלא איפשיטא היה לנו לפסוק לקולא ואיני רואה שיהיה זה דעת הגאונים ז"ל שהרב אלפסי השמיט בעיא זו דסתמא מאי ודברי הר"ם במז"ל מכריעין דסתמא אסור שכן כתב בפרק ששי מהלכות שבת המשתתף עם העובד כוכבים בשבת במלאכה או בסחורה בחנות אם התנו בתחלה שיהא שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט ואם הרבה ושכר יום אחד כנגד יום שבת לישראל לבדו מותר ואם לא התנו מתחלה כשיבאו לחלוק נוטל העובד כוכבים שכר השבתות כולן לבדו והשאר חולקין ואינו [מוסיף] לו [כלום] כנגד יום השבת אלא אם כן התנו מתחלה וכן אם קבלו שדה בשותפות דין אחד הוא ואם לא התנו ובאו לחלוק השכר ולא היה שכר שבת ידוע

יראה לי שהעובד כוכבים לבדו נוטל שביעית השכר והשאר חולקין עד כאן הרי שלא התיר אלא בהתנו מתחלה אבל סתמא לא ונראה לי שהם סוברים דלישני נינהו דודאי מאן דמתני עובדא דרבא [בלישנא קמא דגמרא משמע דסתמא אסור דעובדא דרבא] סתמא הוה ואפילו הכי איכסיף וכי איבעיא לן סתמא מאי אליבא דרב גביהא מבי כתיל איבעיא לן [דאמר] דהאי עובדא דרבא גבי ערלה הוה ולא היו דברים מעולם דאיכסיף הילכך בסתמא לא שמעינן מידי ומשום הכי איבעיא לן אבל למאן דמתני לישנא דרבא כפשטיה ודאי סתמא אסור וכיון דלישנא קמא לישנא דגמרא הוא ולישנא בתרא דרב גביהא מבי כתיל הוא כלישנא דגמ' נקיטינן שכן דרך הגאונים ז"ל לפסוק בכ"מ וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בפרק ערבי פסחים:

ודאמרינן ואם באו לחשבון אסור רש"י ז"ל פירש דמילתא באפי נפשיה הוא כמו שכתבתי למעלה אבל הראב"ד ז"ל פירש דאהתנו מעיקרא קאי כלומר אע"פ שהתנו אם [אמרו] אחר כך שיבאו לחשבון ותהא חלוקתן שוה אסור דכיון שבאו לחשבון אשתכח דתנאי דמעיקרא הערמה בעלמא הוא ולפי זה כי דייקינן אימא סיפא ואם באו לחשבון אסור הא סתמא שרי לא אתי שפיר דמאי קושיא אין סתמא שרי משום דהתנו מעיקרא אלא שהר"ב ז"ל פירש הא סתמא בלא חשבון ובלא תנאי שרי דאי סתמא אסור לישמעינן סתמא וכל שכן באו לחשבון אפילו לאחר שהתנו דאסור:

גרסינן בפרק ארבע מיתות ב"ד (**דף סג:**) **אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים וכו'**. כתבו בתוס' בשם רבינו שמואל ז"ל דכל שכן אם עבר ועשה שותפות שאסור לקבל ממנו שבועה אבל ר"ת ז"ל אומר שאם עשה שותפות עמו שמותר להביאו לידי שבועה להציל מידו כדאמרינן [דף ו:] מלוה על פה נפרעים מהן מפני שהוא כמציל מידן. ולאו ראיה היא דהתם שאני. דדילמא לא אזיל ומודה אבל הכא ודאי נשבע ותו דהתם ודאי מציל אבל הכא שמא אינו מציל דדילמא משתבע ומ"מ איכא למידק מדאמרינן בפרק בני העיר (דף כח.) תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי עובד כוכבים מעולם וכיון דאסור מאי רבותיה ותירצו בזה דהכי קאמר לא עבדי שותפותא בהדי עובד כוכבים ואפילו הייתי פוטרו משבועה כדי שלא יהא רגיל אצלו וילמוד ממעשיו ועוד כתבו דה"ק דאפילו בזמן שאין רגילות העובד כוכבים להשבע בתרופתם לא עבדי שותפותא בהדיה ומן הטעם הזה נהגו היתר בדבר לפי שאין נשבעין בעבודת כוכבים והרמב"ן כתב דמאי דאמרינן אסור לישראל לעשות שותפות עם העובד כוכבים לאו איסורא ממש קאמר דהא לא מיתסר אפילו מדרבנן דמשום לפני עור ליכא אלא במה שאי אפשר לו לעשות אלא ע"י ישראל כמושיט כוס יין לנזיר בדקאי בתרי עברי

נהרא ועוד דאפשר שאין בני נח מוזהרים שלא לידור ולא לקיים בשם עבודת כוכבים וקרא דלא ישמע על פיך נמי לא אתי להכי כלל אלא לישראל גופיה מזהר רחמנא אבל כי האי גוונא אפילו מדרבנן לא מיתסר כיון שאין ישראל משביעו בעבודת כוכבים אלא העובד כוכבים הוא שנשבע מאליו על ידי שנתחייב לו שבועה לישראל ומשום דלא מיתסר אלא ממדת חסידות בעלמא אמרינן התם תיתי לי:

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות. שעושין להתאכסן שם עוברי דרכים ומעלין שכר לבעלים:

מפני שחשודין על הרביעה. ובני נח נאסרו בה (סנהדרין דף נח.) דכתיב והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה ויש כאן משום לפני עור ומסתברא דה"מ במקומות שהעובדי כוכבים חשודין על הרביעה אי נמי בסתם עובדי כוכבים אבל כגון עובדי כוכבים שבמקומות הללו שאינן חשודין בה אדרבה מכין ועונשין עליה מותר:

בת ישראל לא תילד את הכותית. מפרשים בברייתא בגמ' (דף כו.) מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים:

אבל כותית מילדת את בת ישראל אמרינן בברייתא בגמ' בזמן [שאחרות] עומדות על גבה:

אבל כותית מניקה בנה של ישראל ברשות דישראל. אבל לא תמסרנו לה להוליכה לביתה שלא תהרגנו. ירושלמי בת ישראל לא תניק את בנה של כותית מפני שנותנת לו חיים אמר ר' יוסי הדא אמרה שאסור ללמדם אומנות כהדא תרתין אומנין בגירו זגנייא וקוסטרייא [פי' זגנייא לא למדו וחיו וקוסטרייא למדו ומתו.] זגנייא לא אלפין וקמון קוסטרייא אלפין ואתעקרון:

דף ז:

ומדאמרינן דכותית מניקה בנה של בת ישראל משמע דחלב הכותית שרי ואיכא למידק דבפ' חרש (דף קיד.) משמע שאינו מותר אלא במקום סכנה דתניא התם תינוק יונק מן הכותית ומן הבהמה טמאה ואין חוששין משום יונק שקץ ואוקימנא התם משום סכנה כלומר דליכא מינקת ישראלית ולא בעי אומדנא דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב וכתב שם ר"ח ז"ל דמהא שמעינן דאסור להניק בנה של ישראלית מן הכותית אלא במקום סכנה כבהמה טמאה והכי נמי משמע בתוספתא דשבת דתניא התם אין יונקין מן הכותית ומן הבהמה טמאה ויש מן שאומר דודאי הכי הוא קושטא דמילתא

דחלב כותית לא משתרי אלא במקום סכנה ושמעתין דהכא נמי במקום סכנה מיירי וכי תימא אם כן מה טעם דרבי מאיר דאסר בגמ' אפילו באחרות עומדות על גבה ומאי טעמייהו דרבנן נמי דלא שרו אלא באחרות עומדות על גבה איכא למימר כגון שאפשר לו להביא מינקת ממקום קרוב ר"מ סבר כיון דאיכא תקנתא חיישינן לשפיכות דמים ורבנן סברי באחרות עומדות על גבה ליכא למיחש לשפיכות דמים וכיון דהשתא ליכא מניקות וסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב [שרינן ליה חלב] כותית אבל בדאיכא מינקת ישראלית חלב כותית אסור וכן נראה מן הירושלמי דהכא משום סכנה הוא דשרי דגרסי' בירושלמי אבל כותית מניקה בנה של ישראל דכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך תני יונק תינוק מן הכותית ומן הבהמה טמאה ומביאין חלב מכל מקום ואין חוששין לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה אלמא מתניתין דהכא דומיא דההיא בהמה טמאה היא ומשום סכנה כדאוקימנא התם דהא אמתניתין דהכא מייתו לה אבל הרשב"א ז"ל כתב דמדינא חלב הכותית מותר דכיון דאסיקנא בפרק אע"פ (דף ס.) דחלב מהלכי שתים מותר מנא תיתי שיהא יותר אסור חלב כותית מחלב של ישראלית אלא לפי שממדת חסידות הוא שלא להניק מחלב כותית שלפי שטבען של ישראל רחמנין וביישנין אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן משום הכי עריבו לה כותית בהדי בהמה טמאה אבל לא שיהא דינן שוה שבהמה טמאה אסור מן הדין וכותית אינו אלא ממדת חסידות וה"נ מוכח במדרש ואלה שמות רבה דאמרינן וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב מצרית לא כן תנינא אבל כותית מניקה בנה של ישראל ברשותה אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן ולמה פסלן אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי יינק מן מצרית והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו':

גמ' ארמלתא לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביעהו עליה:

ולא תשרי בר בי רב באושפיזא. שמא יחשדוה עליו:

אין אשתו משמרתו. דלא קפדא:

טופלו לימינו. מחברו לכותי בימינו של ישראל שאם ירצה הכותי להורגו ישלח את ימינו ויאחוז בו:

בסייף. אם הכותי חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שתהא שמאלו של כותי שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל ומזומנת ימין ישראל לאחוז בה:

במקל. אם ביד כותי מקל:

טופלו. ישראל:

לשמאלו. שתהא יד ימין הכותי שהמקל בה סמוכה לישראל שאם ירצה הכותי להכותו במקל יחזיק ישראל במקל הסמוך לו ואי טופלו לימינו הוי המקל רחוק מידו של ישראל:
במעלה. בהר או בסלע:
לא יהא ישראל למטה. אלא למעלה בעלייה ילך ישראל לפני הכותי דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו ולא הוי אחריו ממש ובירידתו ילך הכותי לפניו:
ולא ישוח לפניו. אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הכותי ליטול כלום:
שמא ירוץ. ירוצץ את גולגלתו:
ירחיב לו את הדרך. אם היה צריך לילך עד פרסה יאמר שתי פרסאות אני צריך לילך שמא ימתין לו הכותי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן:
נסע סכותה. לא הלך עד שעיר לעשו:
לעכו. רחוקה מכזיב:
כותית מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה. ירושלמי ותנינן מילדת מבחוץ אבל לא מבפנים שלא תמוק העובר במעיה:
בשכר שרי. משום איבה. אבל בחנם ליכא איבה ואסור:
אולודי בשבת. לכותית בדברים שאין בהן חלול שבת שרי:
בשכר. משום איבה דהא אינהו חזו דאנן מילדינן בשבתא:
דידהו דלא מינטרו שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. דמצי' אמרה דבכל אולודי איכא חלול שבת מיהו לדידן מחללינן שבת כדי שישמור שבתות הרבה:
העובדי כוכבים. טפשים שבאומות שאין מבחינין למי עובדין:
והרועים בהמה דקה. אפילו ישראל לפי שמרעין בשדות אחרים ורגילים בעבירה זו תמיד:
לא מעלין אותם ולא מורידין אותם. כלומר שאין ממיתין אותן בידים ואין מצילין אותן מן הסכנה:
קאי ברי אאיגרא. ואם לא אורידנו ימות ונוח לי להפסיד השכר ולהצילו:
המינין. כומרים לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים:
והמומרין. מומר לעבירה אחת וקא סלקא דעתך השתא דאפילו באוכל נבילות לתיאבון ולא דמו לרועה בהמה דקה דהתם אינו עושה החטא בידו ממש א"נ הנהו בסתמא והכא בידוע:
והאפיקורסין. מבזין תלמידי חכמים או חבירו בפני ת"ח כדאיתא בסנהדרין (דף צט:). לתיאבון. שאין לו בשר אבל אינו מופקר שאם יש לפניו איסור והיתר שיניח ההיתר ויאכל האיסור ואם עושה כן זהו להכעיס:

דף ח.

מין הוא. והא תנא ליה רישא מינין:
פליגי בה רב אחא ורבינא מצינו חלוק בין מין למומר כגון ספר תורה שכתבו מין ומיהו כי פליגי בשאר עבירות אבל מומר לחלל שבתות בפרהסיא דינו כמומר לכל התורה כולה כדמוכח בפ"ק דחולין (דף ה.):
ולענין הלכה כיון דרב אחא ורבינא פליגי בהא מילתא וליכא לאכרועי בינייהו מידי דאע"ג דכל רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל (חולין דף צג:) בהא מילתא שייכי בה קולי וחומרי וחזינן רבי יוחנן דאמר מין הוא כדאמרינן קסבר אוכל נבלות להכעיס מין הוא קיימא לן כוותיה וכן נראה דעת האלפסי ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות רוצח ושמירת נפש:
לא נצרכה שאם היתה מעלה בבור עשויה בקרקע מגררה. והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר:
ונקיט ליה עילא. כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה דלא תיחות חיותא עילויה דרך מעלה זו ותמות בבור:
בעינא לעבורי חיותאי. צריך אני להעביר עדר צאני למרעה ודרכי על שפת הבור הזה וירא אני שלא יפלו:
וכי תימא אכתי קשיא אי אחותי מחתינן אע"ג דלא מצי נקיט עילא כי האי גוונא מבעיא איכא למימר דלעיל דהוה סבירא לן דבלא מעלין לא צריך מעשה כלל הוה מקשינן פשיטא אבל השתא סבירא לן דה"ק מורידין כשידנו תקיפה בזמן הבית ואפי' כשלא היה ידנו תקיפה היו מסבבין מיתתו בידים בכל מה שאפשר כגון חד מהני גווני:
מתני' מתרפאין מהן. מקבלין מהם רפואות:
ממון ונפשות. מפרש בגמ':
ואין מסתפרין מהם בכל מקום. אפי' ברה"ר שעוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער:
גמ' רפוי ממון בהמתו. רפוי נפשות גופו ה"ג בגמ' מאי רפוי ממון ומאי רפוי נפשות אילימא רפוי ממון בשכר כלומר ומש"ה שרי דחייש לפסידא דאגריה ולא קטיל ליה רפוי נפשות בחנם כלומר שמנפשו ומעצמו היא עושה כמו אם יש את נפשכם בדעתכם אי הכי ניתני מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם אלא רפוי ממון דבר שאין בו סכנה כלומר שאין העובד כוכבים יכול לקלקלו באותה מכה להמית אבל יכול לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפואה ורפוי נפשות דבר שיש סכנה והאמר רביהודה א"ר אפי'

ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו פירוש כוסילתא הוא כלי אומן המקיז בכתפים וריבדא היינו מכת הכלי וה"ק אפילו אי כיבא ליה ריבדא דכוסילתא שהקיז לו אומן ישראל לא אמינא ליה לעובד כוכבים לאסויי דאסור למסור גופו ביד העובד כוכבים. אלא רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו כלומר ואפילו אין סכנה בדבר והיינו דרב יהודה אמר רב:

סבר. העובד כוכבים:

שיולי משייל. האי ישראל דמדלא בעי לאתסויי מינאי לא סמיך עלאי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת:

דף ח:

ספק חי ספק מת. חולה שאם אין לו רופא ספק יחיה ספק ימות:

אין מתרפאין מהן. דאיכא למיחש דלמא עובד כוכבים קטיל ליה ומוטב שיניח אולי יחיה:

ודאי מת. היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ודאי ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהם דעובד כוכבים מה עביד ליה הא בלאו הכי ימות ושמא לא ימיתנו העובד כוכבים:

חיי שעה. שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה:

אם אמרנו נבא העיר. בארבעה אנשים מצורעים כתיב אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו:

והא איכא חיי שעה. שמא ימיתום מיד:

לא חיישינן. הואיל וסופו למות כאן:

ופרכינן עלה בגמרא ולחיי שעה לא חיישינן מיתיבי לא ישא אדם ויתן עם המינין ואין מתרפאין מהן ואפילו לחיי שעה ומעשה בבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו רבי ישמעאל ואמר לו ישמעאל אחי הנח לי ואביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו קרא עליו רבי ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה כלומר במותר ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש. כלומר שהפורץ גדרן של חכמים ישכנו נחש דהיינו חויא דרבנן דלית ליה אסותא כדאמרינן (אבות פ"ב) שעקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ולית ליה אסותא כלל ואף אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות ע"י נשיכת חביריו שהעובר על דברי חכמים

חייב מיתה ואמרינן עלה מאי הוה ליה לבן דמא למימר כלומר איזה מקרא היה לו להביא שהוא מותר אמר רב נחמן וחי בהם ולא שימות בהם. כלומר למאי דמסקינן השתא שמשום חשש עבודת כוכבים לא הניחו רבי ישמעאל אבל למאי דקא סלקא דעתך מעיקרא שמפני חשש של חיי שעה לא הניחו ודאי קרא דוחי בהם לא שייך כלל אלא על כרחין מקרא שהיה לו לומר היינו מדכתיב אם אמרנו נבוא העיר דמשמע מינה דלחיי שעה לא חיישינן:

ולמאי דמסקינן הוא דאמרינן דוחי בהם הוה ליה למימר ורבי ישמעאל שלא הניחו ס"ל דה"מ בצנעא אבל בפרהסיא לא כלומר מפני שיש חלול השם בדבר שהקול יוצא ולומדים ממנו לזלזל בקדושת השם דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומר לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי והא דרבי ישמעאל ליתא וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך:

ואיכא למידק דהכא מסקינן דאין מתרפאין מן המינין ואפילו לחיי שעה ואילו בגמרא אמרינן דיעקב מינאה רמא סמא בשקיה דר' אבהו ותירצו בתוס' דהני מילי כגון שהמינין באין לרפאות ע"י לחשין דאיכא צורך דעבודת כוכבים והכי משמע בירושלמי דאמרי גבי עובדא דבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שבא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם רבו ולא הניחו רבי ישמעאל אבל רבי אבהו כי הוה מיתסי מיעקב מינאה על ידי סם הוה ומשום הכי שרי:

ואם תאמר הא דתניא אין מתרפאין [מהן] אי מן המינין בלחש של עבודת כוכבים דוקא מתוקמא מאי איריא מן המינין אפילו מכל עובדי כוכבים נמי ליתסר ואיכא למימר דמן המינין חושש לכל הלחשים שלהם אבל מן העובד כוכבים מתרפאין ממנו בלחש סתם אא"כ יודע שמזכיר בו שמה של עבודת כוכבים והכי מוכח בירושלמי דאמר התם בר בריה דרבי יהושע ב"ל הוה ליה בלע אתא ההוא עובד כוכבים ולחש עליה משמא דעבודת כוכבים א"ל מאי אמרת עלאי א"ל מלת פלן א"ל ניחא ליה דלימות ולא משמע הדא מילתא אלמא דסתם לחשין של עובד כוכבים מותרין ואינו אסור אלא בידוע אא"כ הוא מין:

כל מכה שמחללין עליה את השבת. דהיינו מכת סכנה אין מתרפאין מהן אבל כשאין בה סכנה מתרפאין:

של חלל. בחלל גופו:

מאי בינייהו. דהא קי"ל בפ' בתרא דיומא דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת:

גב היד. מחללין עליה את השבת אע"פ שאינה של חלל ללישנא קמא אין מתרפאין אבל ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל ליה לחיך ליה לסמא ומעבירו:

אינה צריכה אומד. דמסתמא מחללין עליה את השבת:

וכתב רש"י ז"ל דהא דרבי יוחנן דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת דהיינו מכת סכנה דמשמע הא מכה שאין בה סכנה מתרפאין פליגא אדרב יהודה אמר רב דאמר דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו וכמו שכתבתיה למעלה ולדבריו לא קי"ל כרב יהודה אמר רב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן והרב אלפסי ז"ל נמי כתבה להא דרבי יוחנן והשמיט לדרב יהודה נראה מדבריו שדחאה לדרב יהודה אמר רב מקמיה הא דרבי יוחנן אלא שכתב בהלכות רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו והקשו עליו דהא אליבא דרב יהודה תרצינן הכי כי היכי דלא תקשי ליה אבל כיון דאנן כרבי יוחנן קי"ל ודלא כרב יהודה נקטינן פירושא דס"ד מעיקרא דרפוי ממון דבר שאין בו סכנה רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה והרמב"ן ז"ל כתב להעמיד דברי הרב אלפסי ז"ל דהא דרב יהודה הלכתא היא ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל מאי דנקיטינן בפירושא (דרב יהודה אמר רב) דמתני' אליביה ודרבי יוחנן לא פליגא עליה דרבי יוחנן הכי קאמר כל מכה שהיא במקום סכנה שאפשר לבא לידי מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואע"פ שהיא עכשיו מכה קטנה שמא יכניס לו סם המות ויכבידנה הואיל והיא במקום סכנה והיינו דרב יהודה דריבדא דכוסילתא מקום סכנה הוא דשוריאני דכולו גופא בההיא דוכתא אגידי הלכך אפילו לרבי יוחנן אית לן לפרושי רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ומפני כך כתבה הרב אלפסי ז"ל וכי תימא א"כ אמאי לא מפרשינן רפוי ממון מקום שאין בו סכנה רפוי נפשות מקום סכנה משום דאי מוקמינן רפוי ממון בגופו לא מיקרי לגביה רפוי נפשות אלא כל שיש בו סכנה עכשיו אבל כי אמרינן רפוי ממון בהמתו מיקרי שפיר רפוי נפשות כל מכה שהיא במקום סכנה אע"פ שעכשיו אין בה סכנה וזה שהשמיט הרב אלפסי מימריה דרב יהודה דריבדא דכוסילתא לא לדחותה מהלכה נתכוין אלא לפי שהיא בכלל דברי רבי יוחנן דאמר דכל מכה שהיא במקום סכנה אין מתרפאין מהן וריבדא דכוסילתא נמי במקום סכנה היא ואין זה מחוור בעיני שאין לך מקום בגוף שע"י סם המות לא יוכל לבא לידי סכנה דהא בגמרא אמרינן דיעקב מינאה רמא סמא לרבי אבהו בשקיה ואי לאו דלחכוה הוה פסקיה לשקיה ולפיכך נ"ל שהרב אלפסי ז"ל כרבי יוחנן הוא פוסק ולדחותה לדרב יהודה נתכוין שכל שאין בה סכנה עכשיו מתרפאין מהן וזו (היא) שכתב רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ולא

כתב רפוי ממון דבר שאין בו סכנה רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה כדקס"ד מעיקרא מקמי הא דרב יהודה ללמדך שרפוי ממון דבהמתו מתרפאין מהן שלא תאמר דוקא רפוי ממון דגופו מתרפאין לפי שהוא משגיח על עצמו ורואה אם העובד כוכבים מכביד עליו ועובד כוכבים נמי מירתת אבל רפוי ממון דבהמתו כיון דלא משגח עלה זימנין דמפסיד לה עובד כוכבים מיניה וישראל לאו אדעתיה הילכך ליתסר קא משמע לן דרפוי בהמתו שרי דכיון דלרב יהודה שרי אע"ג דלא קי"ל כרב יהודה מדרב יהודה נשמע לרבי יוחנן דלא שמעינן להו דפליגי בהכי ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל רפוי ממון בהמתו ללמדך שבבהמתו מתרפאין מהן ולא הוצרך לכתוב רפוי ממון דבר שאין בו סכנה שכבר נתבאר מכלל דברי רבי יוחנן ואפשר עוד דלרבי יוחנן נמי קושטא דמילתא בפירושא דמתני' דרפוי ממון בהמתו ורפוי נפשות גופו דבפרק אין בין המודר (דף מא:) דתנן נמי ומרפאהו רפואת נפשות אבל לא רפואת ממון אסיקנא בגמרא רפוי נפשות גופו רפוי ממון בהמתו ואע"ג דבגמרא פרכינן מדרב יהודה לא מוכחא דקי"ל כוותיה דהא אשכחן טובא בתלמודא דפרכינן ממאי דלא קי"ל הכי דבפרק האיש מקדש (דף נא.) אמרינן את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה וקי"ל דקנה מחצה ובפרק האשה שנתארמלה (דף טז.) נמי פרכינן וכיון דרוב נשים בתולות נשאות כי לא אתו עדים מאי הוי ניזל בתר רובא והא פירכא לאו כהלכתא היא דהא קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ובדוכתי אחריני טובא כך נראה לי לדעת הרב אלפסי ז"ל וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש אבל ר"ת ז"ל כתב דכיון דמקשינן בהדיא מדרב יהודה משמע דהלכתא היא ומדאמרינן נמי כי מתרצינן מתני' אליביה והיינו דרב יהודה ולא מדכרינן לרבי יוחנן כלל ולפיכך הוא ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דשלשה דינין הן חולה שיש בו סכנה וחולה שאין בו סכנה ומיחוש שחושש בעצמו כריבדא דכוסילתא וכיוצא בה וכך הוא פסקן של דברים חולה שיש בו סכנה אין מתרפאין מהן משום דלא מירתת דלמא מרע נפשיה שכיון שהיתה סכנה בחליו מימר אמר אמרי אינשי שמפני סכנת חליו מת ולא מפני שאינו בקי ברפואותיו אבל כשהוא חולה שאין בו סכנה מתרפאין מהן שאילו ימות יתלו הדבר בחסרון ידיעתו ויקפח פרנסתו והיינו דרבי יוחנן אבל רב יהודה מיירי כגון שאינו חולה כלל אלא מיחוש בעלמא כריבדא דכוסילתא דבכי האי גוונא לא מתסינן מינייהו לפי שאפילו ימיתנו לא מרע נפשיה שלא יתלו הדבר בחסרון ידיעתו שהרי רפואה קלה כזו הכל בקיאין בה ועל כרחן יתלו הדבר שהגיע זמנו למות או ששונאו היה והמיתו בידים וא"ת אם כן בפירושא דמתני' דמקשינן מדרב יהודה

לימא ליה מתניתין בחולה ובכי האי גוונא אפי' רב יהודה מודה יש לומר דכיון דקתני מתרפאין מהן סתמא משמע ליה בין בבריא בין בחולה:

דף ט.

הא דתניא היה רבי ישמעאל אומר וכו'. ליתא דקי"ל כרבי אליעזר דאמר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך כלומר יאמר החביב וכל שכן דאינו חביב ואילו לרבי ישמעאל דסבירא ליה שעל כולן הוא אומר וחי בהם ולא שימות בהם ואפי' בעבודת כוכבים ופרהסיא דקאמר יהרג ואל יעבור מלא תחללו את שם קדשי מפיק לה לדידיה קרא דואהבת את השם בכל נפשך לא משמע ליה שיתן נפשו באהבתו של הקב"ה אלא שיאהב אותו בכל לב ובכל נפש ובכל מאד כענין שכתוב (מלכים ב כ"ג:כ"ה) אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ומש"ה לר' ישמעאל לא קשיא ליה אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך דאורחיה דקרא הוא אבל ר"א קשיא ליה משום דמשמע ליה קרא שחייב אדם לתת נפשו ומאדו לאהבתו של מקום ומשום הכי פריך יאמר החביב וכ"ש שאינו חביב והיינו טעמא דמפקינן קרא דואהבת לעבודת כוכבים בלחוד ולא מוקמינן ליה בכל המצות שקיומן הוא אהבתו של הקב"ה (והיינו טעמא) דכיון דמקרא אחד [מיקל] דהיינו וחי בהם ולא שימות בהם ומקרא אחד מחמיר דהיינו ואהבת מסתברא לאוקומי קרא דוחי בהם בכל המצות כולן וקרא דואהבת בעבודת כוכבים בלבד שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה ובה תלוי עיקר אהבתו של הקב"ה:

בכל מתרפאין. במקום סכנה דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם:

חוץ מעצי אשרה. פירשו בתוספות דמיירי כגון שאינו יכול להתרפאות בעץ אחר ואפילו ממינו כגון ע"י שדים או על ידי דבר אחר משום דאתא למטעי בתר עבודת כוכבים אבל בירושלמי בפירקין לא משמע הכי דהתם אמרינן בהדיא שאפילו אמרו לו הבא עלין סתם והביא לו מעצי אשרה ימות ואל יתרפא מהן ושמע מינה דטעמא דאיסורא לאו משום דלמא אתי לאימשוכי בתר עבודת כוכבים אלא לפי שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם ואף על גב דליתא לאו דעבודת כוכבים ממש אפילו הכי בעבודת כוכבים וכולהו לאוי דילה אמרינן יהרג ואל יעבור וכן נמי לרבין דאמר חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים בכולהו לאוי דגלוי עריות אמרינן יהרג ואל יעבור והכי מוכח בפרק בן סורר ומורה (דף עה.) דאמרינן התם מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ואמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר

עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר ובודאי שדברים הללו אינן גלוי עריות ממש אלא שעובר בהן בלא תקרבו לגלות ערוה שהוא לאו דגלוי עריות:

כי אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים. שמועה זו כתבה הרב אלפס ז"ל בפ' כל שעה ושם כתבתיה בארוכה:

מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שייף לברתיה. מושח לרפואה:

בגוהרקי דערלה. בוסר זיתים קטנים:

דרך הנאתן. לאחר שיתבשלו ויצאו שמנן בבית הבד אבל אנא קא עבדינא בעוד שהפסולת מעורב עם השמן והוה ליה שלא כדרך הנאתן דלא מיתסר אלא מדרבנן כדאמרינן התם בפרק כל שעה (דף כד:) דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן בר מכלאי הכרם ובשר בחלב כדאיתא התם ומשום הכי אין מתרפאין בהם כלל אלא במקום סכנה אבל שאר איסורי כולהו כיון דלא אסירי שלא כדרך הנאתן אלא מדרבנן מתרפאין מהן אפילו בחולה שאין בו סכנה וראיתי מי שכתב דמהא שמעינן דמתרפאין באיסורי הנאות של דבריהם כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחו"ל אפי' בחולה שאין בו סכנה [פירוש ואפי' כדרך הנאתן] ומיהו לענין אכילה אין לנו דאיפשר שעשאום כשל תורה [שלא] להתרפאות בהם שלא במקום סכנה. ואני אומר שאם באנו לחלוק אפשר שאין מתרפאין אף באיסורי הנאות של דבריהם כדרך הנאתן דאפשר דכל שהוא כדרך הנאתן השוו אותן לשל תורה ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה על ידי עובד כוכבים בשבת ואע"פ שהתבשיל עצמו אסור משום בשולי עובדי כוכבים ואע"פ שאין בדבר ראיה מכרעת דאי מדאמרינן התם בפרק מפנין (דף קכט.) צרכי חולה נעשין על ידי עובד כוכבים בשבת ההיא אפשר לאוקומי בדברים שאין בהם משום בשולי עובדי כוכבים אלא דכיון דסתמא איתמר הראשונים שהנהיגו כן לא ראו לחלק ואף על פי כן אין להביא ראיה משם להתיר לחולה שאין בו סכנה לדבר שאיסורו מצד עצמו כגון גבינה של עובדי כוכבים וסתם יינן דהתם כיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני שהוא בשולי עובד כוכבים ממעשה שבת והרא"ה ז"ל כתב דאפשר דטעמא דמילתא משום דמאי דאסרי רבנן משום חתנות לא השוו בו מדותיהן שהרי פתן לא אסרו אלא במקום שיש פלטר ישראל ומצינו ג"כ מרבותינו שהיו נוהגין בה היתר בשדה ובשכר ג"כ התירו חוץ לביתם ובשלקות התירו בסיוע ישראל כגון מחתה בגחלים והתירו ג"כ כשאין העובד כוכבים מתכוין לבשל כדאמרינן לקמן (דף לח.) דכיון דמשום חתנות אסרו כל היכא דאיכא הכירא דלא ליתי לידי חתנות שרי ואף כאן עובד כוכבים המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל בשולי עובדי

כוכבים כי הני לא מיתסרי משום חתנות ולפיכך כתב ז"ל שמותר לבריא במוצאי שבת דליכא משום בשול עובדי כוכבים כלל כיון דלא שייך הכא חתנות ואין לסברא זו ראיה שאפילו נאמר דבכלל צרכי חולה שנעשין על ידי עובד כוכבים בשבת הוי דבר שיש בו משום בשולי עובד כוכבים וכמו שפשט המנהג אכתי אפשר דהיינו דוקא לחולה מפני שהתירו בו כל דבר הנעשה ע"י עובד כוכבים שאין איסורו מגופו אבל להתירו לבריא אין לנו:

הנאה הבאה לאדם בעל כרחו. כגון ריח של עבודת כוכבים ובעל כרחו היינו לומר שלא בא לכאן בשבילו אלא הנאת הריח ממילא קא אתיא ובכי האי גוונא אע"פ שהוא מכוין לה בעל כרחו מקריא דהא שקלינן וטרינן בשמעתין באפשר וקא מכוין:

אפשר וקא מכוין. אפשר לו ליבדל. ומתכוין ליהנות מאותו הריח או אפילו א"א לו ליבדל ומיהו מתכוין הוא ליהנות כ"ע לא פליגי דאסור כיון דקא מכוין:

דף ט:

לא אפשר. לו ליבדל:

ולא קא מיכוין. ליהנות דאיכא תרתי להתירא כ"ע לא פליגי דשרי. היינו פלוגתא דרבי יהודה ור"ש. פלוגתייהו בפרק במה מדליקין (דף כט:) גבי גרירת מטה כסא וספסל:

והלכתא כרבא הלכך בין אפשר בין לא אפשר אי מכוין אסור ואי לא מכוין שרי:

[**גרסינן** בגמרא] אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת וכתבה הרי"ף ז"ל בפרק שמנה שרצים ושם כתבתיה בארוכה בסייעתא דשמיא:

רואה במראה. מירא"ל בלע"ז לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר הכותי דכיון דקפיד בהכי אדם חשוב הוא ומסתפי למקטליה:

לבלוריתו. שהוא מגדל לעבודת כוכבים:

שומט את ידו. קודם לכן שלש אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא הוא מתקנה ואיכא למידק דמהכא משמע דמותר לאיש להסתכל במראה וליכא משום לא ילבש גבר. שמלת אשה ובפרק שואל בשבת (דף קמט.) משמע נמי הכי דתנן התם דאין רואין במראה בשבת ואוקים לה בגמרא במראה של מתכת ומשום השרת נימין הא בחול או אפילו בשבת בשאינו של מתכת שרי ואילו בתוספתא תניא התירו לבית ר"ג לראות במראה מפני שהן זקוקין למלכות והכי איתא בירושלמי יש לומר דבכל מקום שרגילין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה ושמעתא דהכא ומתני' בשבת ותוספתא נמי בהכי איירי ואפ"ה הוצרכו להתיר לבית רבן

גמליאל לפי שהחברים היו נמנעים בכ"מ וכי ההיא דאמרינן בפרק שני נזירים (דף נט.) האי גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבי אמי דלייה לדרעיה ואיגלי בית השחי דידיה [חזייה] דלא מעבר אמר ליה שבקיה מן חבריא הוא דין והיינו לפי שבאותו מקום נהגו האנשים להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה וזה שלא העביר הכיר שהיה מן החברים דאי לכולי עלמא אסור היכי קאמר משום דחזייה דלא מיעבר דמן חבריא הוא ומכאן הורו הגאונים ז"ל שמותר להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה במקום שנהגו:

מתני' אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין וכו' שהיה מתחלתו יין. ביד העובד כוכבים לאפוקי היכא דזבן עובד כוכבים חומץ מישראל דתו לא מיתסר כלל אע"פ שבא לידם משום דלית ביה משום נסוך דחומץ לא מנסכי ליה ואיסורא דיין אניסוך אסמכוה וכמו שאפרש בגמ' בסייעתא דשמיא ולפיכך כל שאין לחוש בו לניסוך לא מיתסר משום בנותיהם ומשום הכי אמרינן דיין מבושל לא מיתסר משום מגע עובד כוכבים:

וחרס אדרייני. מפרש בגמרא ששורהו במים ויוצא ממנו היין הנבלע בו:

ועורות לבובין. שהן קרועין כנגד הלב ודרכן לעשות כן לעבודת כוכבים שמוציא את הלב דרך אותו קרע בעוד שהיא חיה ומיתסר משום זבחי מתים:

משוך מותר. שאין עושין כן לעבודת כוכבים:

והיוצא אסור. בהנאה דעשאו תקרובת:

ההולכין לתרפות. לטעות עבודת כוכבים למרחוק:

אסור לשאת ולתת עמהן. דאזלי ומודו ועוד דזבני מידי דאיצטריך להו לעבודת כוכבים:

גמ' אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וכו'. אף יין שנתנסך לפני עבודת כוכבים אסור:

ויאכלו זבחי מתים. זבח עבודת כוכבים שהיא מתה ואין בה ממש:

כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל אשר פדית הלכך אסור בהנאה כקדשים וא"ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך ואילו לקמן בגמרא [דף לו:] אמרינן דמשום גזירת בנותיהן נאסר י"ל דאי לאו משום לתא דיין נסך מסתייא למיסריה בשתיה משום בנותיהן דומיא דפתן ושמנן אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה אע"פ שלא נאסר אלא משום בנותיהן שאם לא היינו אוסרין אותו כי אם בשתיה הרואין סוברין לומר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר אף יין נסך ודאי בהנאה ולפיכך רצו להשוות יינות שלהן ומשום הכי אמרינן עלה דמתני' מנא ה"מ כלומר דאיכא שום חמרא ואפילו נתנסך ודאי שיהא אסור בהנאה שאילו משום בנותיהם

בלחוד דיו לאוסרו בשתיה ולא בהנאה וכדכתיבנא וא"ת א"כ גזירת בנותיהן למה לי תירץ רבינו שמואל דיין שנתנסך לעבודת כוכבים מיעוטא היא ולמיעוטא לא חיישינן והרמב"ן ז"ל מוסיף בה דברים דלשמא נתנסך לא חיישינן דאם איתא דנסכיה לא הוה מזבין ליה וכדאמרינן בריש פרקין בגמרא [דף כב:] אם איתא דאקצייה לא הוה מזבין ליה ואע"ג דמשמע בכולה מכילתין דטרחי ומזייפי לנסוכי נמי של ישראל התם משום דחשיבא להו מילתא להנות עבודת כוכבים שלהם בשל ישראל אבל מאי דמנסכי אינהו לעבודת כוכבים שלהם אינן מוכרין ולא נותנין אותו לישראל להכי איצטריך למיגזר משום בנותיהם:

חומץ שלנו חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם א' דהואיל ואשמעינן מתני' דלא מנסכי חומץ:

משום איחלופי. לצרכו להחליפו ברע ממנו לא טרח ומזייף לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזויף:

ת"ר יין מבושל ואלונתית של עובדי כוכבים אסורין אלונתית כברייתה מותרת. פרש"י ז"ל דאלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שמערבין בה יין אבל אלונתית כברייתה שעשאה ישראל ולקחה עובד כוכבים ממנו מותרת דתו לא מנסך לה:

עושין יינמלין. בשבת שהוא לשתות:

ואיך עושין אלונתית. בשבת שהיא לרפואה להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ:

דף י.

ומים צלולים. שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין ושופין העליונים בנחת במסננת ומדברי רש"י ז"ל שכתב באלונתית כברייתה למדנו שתבשיל שנתערב בו יין אין חוששין בו משום מגע עובד כוכבים אבל רבינו חננאל ור"ת ז"ל פירשו דאלונתית מתחלה אין בה יין והיינו כברייתה כלומר מן האוצר ומשום הכי שרי אבל כשמכרה על יד על יד נותן לתוכה יין ומש"ה אסירא והכי מוכח בפירקא קמא דחולין (דף ו.) דבלא יין אלונתית שרי דאמרי התם הלוקח יין לתת לתוך האלונתית ומ"מ כתב בעל התרומות ז"ל שיש ראיה להתיר תבשיל שלנו שנתערב בו יין ונגע בו עובד כוכבים מדתניא בתוספתא אלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שתחלתה יין אלמא מדסיים בה שתחלתה יין ש"מ שאם [לא] היתה תחלתה אלונתית ביד עובד כוכבים כגון שערב בה ישראל יין ובאה לידם כשהיא מעורבת שריא וכדדייקינן בגמרא דילן גבי חומץ ויין מבושל:

ולענין יינמלין אי [מותר] במגע עובד כוכבים או לא לא משמע בגמרא דידן מידי אבל בירושלמי גרסינן רבי יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי מתוק מר וחד אין בהם משום גילוי רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי ולא משום יין נסך רבי סימון מפרש החד קונדיטון וקונדיטון היינו יינמלין האמור כאן שמצינו במדרש בפרשה בחדש השלישי נמשלה תורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן והשתא איכא לספוקי אי אמרינן דרבי יצחק בר נחמן ור' סימון לא פליגי אלא דתרוייהו משמיה דרבי יהושע בן לוי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולפי זה יש ללמוד מן הירושלמי דאין ביינמלין משום מגע עובד כוכבים או שנאמר דפליגי אליבא דר' יהושע בן לוי דר' יצחק בר נחמן אמר משמיה [דאין בהם משום גילוי אבל משום יין נסך יש בהם ור' סימון אמר משמיה] דכי היכי דאין בהם משום גילוי ה"נ אין בהם משום יין נסך ואם יהיה פירוש הירושלמי כך יש לנו לפסוק הלכה כר' יצחק בר נחמן דגמרא דילן אתיא כותיה שהרי בסמוך הביאו מימרא דר' יהושע בן לוי דאמר שלשה יינות הם ואין בהם משום גילוי ולא הזכירו בהם יין נסך אבל מ"מ הסברא מכרעת שכל שיש בו פלפלין הרבה נשתנה טעמו וריחו ויצא מתורת יין ולפיכך נאמר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומיהו צריך שיש בו השליש מפלפלין דהכי אשכחן בירושלמי לענין גילוי שאמרו שם בר מרנא ה"ל קונדיטון מגלי שאל לרבנן ואסרין ולא כן אמר ר' יצחק בשם ר' יהושע בן לוי המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי רבנין אמרין בשם ר' יודא בר טיטוס בההוא דשחיק חד לתלתא ומשמע דה"ה ליין נסך וכתב הרמב"ן ז"ל דכל שיש בו פלפלין כשיעור הזה אע"פ שאין בו דבש אין בו משום מגע עובד כוכבים שבכלל קונדיטון הוא תדע שהרי בגמרא דילן פירשו החד המר ופלפלין ומה שאמרו במדרש שיש בו דבש מפני שהעושין אותו בדורות ההם נותנין בו דבש אבל אפילו לא נתן בו דבש קונדיטון הוא ואין בו משום יין נסך:

והר"ם במז"ל כתב בפרק אחד עשר מהלכות מאכלות אסורות שהורו גאוני המערב ז"ל שאם נתערב ביין של ישראל מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל וכשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם העובדי כוכבים והקשו עליו דאע"ג דלדידן פסול דלמא אינהו מנסכי ליה מידי דהוה איין מזוג דמפסיל לדידן כדתניא בספרי ונסכו יין רביעית לכבש האחד האי אתה מנסך ואי אתה מנסך את המזוג והכי מוכח בפרק המוכר פירות (דף צז:) דאמרינן התם אלא למעוטי יין מזוג כלומר שכיון שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח אין מקדשין עליו דאלמא דיין מזוג פסול לגבי המזבח ואפ"ה אסקינן דיש בו משום יי"נ שאין כל הפסול לגבי המזבח נפסל לתקרובות שלהם דהא

אינהו מקרבי פירות דקל טב שהוא דבש שאסרה תורה ועוד שאפי' תאמר שאין בו משום חשש עבודת כוכבים אעפ"כ יש לאסרו משום בנותיהן שכל שלא נשתנה טעמו וריחו יש בו (משום יי"נ) משום אקרובי דעתא אלא שבזו י"ל שלא גזרו אלא על היין הראוי לנסך שעיקר גזרתם אחששא דנסך אסמכוה והכי מוכח הא דאמרינן עלה דמתניתין דתנן דיין של עובדי כוכבים אסור [דף כט:] מנא לן אמר רבה בר אבוה אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וגו':

יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך. איכא מאן דאמר דכי אמרינן דיין מזוג יש בו משום יין נסך ה"מ כגון דליכא טפי משלשה חלקים מים אבל איכא מים טפי לאו חמרא הוא ואין בו משום יין נסך והביא ראיה מדאמרינן בפ' המוכר פירות (דף צט:) שמרי יין מברכין עליהן שהכל אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברכין עליהן בורא פרי הגפן ואמר רבא רמא תלתא ואתא ארבעה כולי עלמא לא פליגי דחמרא מעליא הוא כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא רבנן סברי תלתא עייל תלתא נפיק ה"ל פלגא חמרא ולאו כלום הוא ואחרים סברי תלתא עייל תרי ופלגא נפיק אלמא לכולי עלמא אי תלתא נפיק לאו חמרא הוא כיון דאיכא טפי מעל חד תלתא מיא ואינו ראיה דהני מילי בשמרים דכי איכא טפי מעל חד תלתא מיא קיוהא בעלמא הוא אבל יין גמור כל היכא דאיכא טעם יין ומראה יין יש בו משום יין נסך וכתב הרמב"ן ז"ל דאע"ג דלפום דינא דגמרא משמע דיין היוצא מן השמרים עדיף טפי מיין היוצא מן החרצנים מדאקשינן בפרק אלו עוברין (דף מב:) וסבר רבי יהודה תמד לאו בר עשורי הוא והא תנן המתמד ונתן מים במדה [ומצא כדי מדתו] רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין ומשני לא קשיא הא בדחמרא הא בדפורצני ופירש רש"י ז"ל דבשמרים מחייב רבי יהודה ובפורצני פטר וליכא למימר איפכא דהכי מוכח בהדיא בפרק המוכר פירות [דף צז.] דההיא דהמתמד בשמרים הוא ושמעינן מינה דכל דבשמרים אינו יין כל שכן בפורצני הלכך לא מיקרי יין עד דרמא תלתא ואתא ארבעה מיהו הני מילי בפורצני דידהו שהיו דורכין אותו בגת ויוצא מהן כל לחלוחית שבהן וכי האי גוונא כל היכי שאינו יוצא יותר ממדתו לאו חמרא הוא אבל בפורצני שלנו שהם נדרכים ברגלי אדם ורמו בהו מיא והיין נמשך מאיליו אין להקל בכך שהרי ברוב הפעמים אינו מוציא כדי מדתו ואפ"ה חמרא מעליא הוא לפי שהפורצנין [עצמן בולעין] המים והיין יוצא מאיליו הלכך הכל לפי טעמו וריחו והראב"ד ז"ל כתב דביין נסך דחמור לא אזלינן בתר הני שיעורי דהא אמרינן בפרק המוכר פירות (שם) ושל הקדש לעולם אסור משום דחמיר ויין נסך הרי הוא [חמור] כשל הקדש וזו אינה ראיה אלא לשמרים של עובדי כוכבים דאף על גב

דרמא בהו מיא כמה זימני אסור דהא מיערב בהו חמרא דאיסורא דומיא דהקדש אבל לשמרים שלנו שנתן עליהם מים ונגע בה במה שיצא מהן אינה ענין:

יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך. כתב הראב"ד ז"ל בשם רבינו האי גאון ז"ל הכי דייקי [הגאונים] הראשונים דכיון שהרתיח נעשה מבושל אבל הרמב"ן ז"ל כתב שכשחסר ע"ג האור ממדתו נעשה מבושל מדגרסינן בירושל' אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ממדתו ואפשר דדא ודא אחת היא שעל ידי רתיחה הוא מתמעט:

[**בגמ' דף ל.**] **וקסטא** (**דחמרא**) [**דמיא**]. שם מדת יין שבעיר:

אימת ישן. אדם הישן שם:

ולא מבי ארמלתא. אע"פ שהיא ישראלית דלא בקיאה בהלכות גילוי:

האי חמרא דאקרים. שהתחיל להחמיץ ואינו חומץ גמור:

עד תלתא יומי וכו'. רבא לטעמיה דאמר בפרק בתרא דמכלתין (דף סו:) ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא אבל לאחר שלשה ימים משהתחיל להחמיץ חומץ גמור הוא וחומץ אין בו משום יין נסך כדאמרינן לעיל אבל ר"ת ז"ל היה מורה איסור לחומץ [שלנו] שנגע בו עובד כוכבים עד שנים עשר חדש משום דאיכא חלא דשתו ליה רובא דאינשי וכן דעת הרמב"ן ז"ל בכל העשוי לשתותו ע"י הדחק משום פרצה וכן היה רת"ם ז"ל מנהיג איסור במגע עובד כוכבים בבוסר לפי שאין אנו יודעין מתי קרוי בוסר ויש אנשים שקורים בוסר למה שאחרים קורין לו יין וכתב בתשובותיו וכבר היתה שנה שלא נתבשלו הענבים והיו כולן טעם בוסר ולדברי המתירין לא נהגו איסור יי"נ באותה שנה:

יין תוסס. יין חדש מגתו ועל שם שהוא מבעבע כמין אבעבועות של מים רותחין נקרא תוסס:

טיף טיף. כלי שתחת החבית שמקבל מה שהוא טורד טפין טפין:

טיף טיף להדי טיף טיף. שמטפטף תמיד והטפין רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע ובורח:

פי תאנה כשתולשין אותה נעשה (פה קצר) [פתחה] במקום עוקצה:

דף י:

שוקע. לפי שהוא חזק וכבד שוקע בתוך המשקה לקרקעותיו של כלי:

מפעפע בינתים:

לא ישתה ממנו עשירי. שהארס שוקע למטה וישתהו וימות:

אבטיח. אלבודיק"ה בלעז וכשפותחין אותו לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל הנחש ממנה:

לא ישליכם לרה"ר. שמא יעבור עליהם אדם יחף ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה:
ולא ירביץ. להשכיב ולחבר האבק שלא יעלה:
ולא ישקה מהם בהמתו. בראויה לאכילה לפי שהאוכל ממנו ניזוק:
ולא בהמת חבירו. אפילו בשאינה ראויה לאכילה משום דמכחש לה הכי מפרשי בגמרא:
אחרים אומרים מקום שאין בו סירטא מותר. שאין הארס מתעכב שם אבל במקום שיש בו סירטא מתוך שהארס מתעכב ואינו נופל מהרה נוקב בבשר:
כמה ישהו. המים מגולין היכא דהוא עצמו הניחו מגולין:
הרחש. הנחש רחש תרגום של שרץ:
מתחת אוזן כלי. חוששין שמא שם היה:
ביסתקא דדובשא. כד של דבש:
תומא שחיקא סכנתא דגילוי. לפי שהנחש אוכל ממנו:
בכלים כל שהן. אפי' הם מרובים אסורים שכל שהמים בכלי אין כוחן יפה והארס יש לו כח בהם:
בקרקעות ארבעים סאה. שכיון שהם ארבעים סאה והם בקרקע בטל מהם כח הארס:
נשוכת נחש. בהמה שנשכה נחש:
ר' נחמיה מתיר שמפני שהיא מנטפת. הנחש שומע קולו וברוח:
אסור ליתן פריטי גו פומא. אסור ליתן מעות לתוך פיו מפני שיד הכל ממשמשת בהם ויש מהם חולים וזוהמתם דבקה בהם ואותה זוהמא קשה לאדם שנותנה לפיו:
פיתא תותי בי שחיא. וכן אסור לתת פת בבית השחי מפני שהוא מקום זוהמא וכן אסור לתת תבשיל תחת המטה מפני שרוח רעה שורה על האוכלין שתחת המטה:
ממצע סכינא גו אתרוגא או גו פוגלא. וכן אסור שלא ישקע אדם סכין בתוך אתרוג וכן לתוך צנון לפי שאינו ניכר ופעמים שאדם בא לישב עליו ונכנס בו:
תנו רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומפתח וחותם ביד ישראל. פרש"י מפתח או חותם וכדבריו נראה מדאמרינן בגמרא בסמוך רבי יוחנן אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד ומוקמינן לה בגמרא כרבי אליעזר אלמא דלר"א בחותם אחד בלחוד סגי והכי משמע בפרק כל כתבי. (דף קכב.) דאמרינן התם התיר להם ר' חנינא לבית רבי לשתות יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר ליה כר' אליעזר אי משום אימתא דבי נשיאה אלמא לרבי אליעזר בחותם אחד בלחוד סגי ואיפסיקא הלכתא בשמעתין משמיה דרב כר' אליעזר ולפי זה מפקידין

יין ביד כותי בחותם אחד ואיכא למידק מדאמרינן לקמן (דף לט.) אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד ויין מכלל חבי"ת הוא ואפילו הכי אסר ליה רב בחותם אחד ואם כן קשיא דרב אדרב ועוד דלענין הלכתא משמע דחותם בתוך חותם בעיא מדשקלינן וטרינן בסוגיין היכי דמי חותם בתוך חותם ואם איתא דלר' אליעזר בחותם אחד סגי לה לדידן דקי"ל כותיה מאי נפקא לן מינה ה"ד חותם בתוך חותם הא בחותם אחד סגי לן וי"ל דרב אדרב לא קשיא דהא חזינן בסוגיין דהא דאמר רב הלכה כרבי אליעזר אמוראי נינהו דמר אמר לה משמיה דרב ומר אמר לה משמיה דזעירי הלכך מ"ד לה הכא משמיה דרב לא אמר בההוא דלקמן [דאמר רב] דאסור בחותם אחד אלא חב"ת אבל יין לא ומ"ד לה הכא משמיה דזעירי [הלכה] כרבי אליעזר אמר בההיא דרב [חבית ויין בכללה] דלדידיה לא ס"ל דרב פסיק הלכה כרבי אליעזר ומיהו אנן כר' אליעזר קי"ל דהכי הוה מסקנא דסוגיין ועוד מדאמרינן בפרק השוכר (דף סט:) וכי מאחר דקי"ל כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וכו' וסוגיין דאמרינן היכי דמי חותם בתוך חותם לא קשיא דהכי קאמרינן היכי דמי חותם בתוך חותם ונפקא מינה לרבנן אפילו ליין ולדידן דקי"ל כרבי אליעזר נפקא מינה לחלב ובשר ותכלת דבעו חותם בתוך חותם כדאמרינן לקמן בפרקין ומשום דבכולה סוגיין ביין עסקינן נקיט רבא למלתיה בכליהן של יין דהיינו נוד וחביתא אף על גב דלענין הלכתא לגבי יין לא נפקא לן מידי נמצא שלפי שטה זו מפקידין יין ביד עובד כוכבים בחותם אחד:

אלא מיהו קשיא טובא מדאמרינן לעיל [דף כט:] אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם ודכותה נמי ביין מבושל מכלל דביין גמור ס"ל לרב אשי דצריך חותם בתוך חותם ואף בזו תרצו דרב אשי לתרוצי למתניתין אתא דמקשינן עלה פשיטא משום דאחמיץ פקע ליה איסור ואתא רב אשי לתרוצי ומשום דלא משכח לה פתרון אליבא דרבי אליעזר מוקי לה אליבא דרבנן אע"ג דלא קי"ל כוותייהו כי היכי דלא תיקשי למתני' ואמר דכי קתני שהיה תחלתו יין הא קמ"ל דחומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם ואי לרבי אליעזר פשיטא דאפילו יין בחותם א' סגי ליה ואין זה מחוור בעיני דודאי אנן לא שמעינן ממתני' דחומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם דתנא לאו בהכי עסיק כלל ורב אשי הכי קאמר הא אתא לאשמועינן דחומץ שלנו לא מנסכי ליה עובדי כוכבים וכיון שכן בחותם אחד סגי כיון דשמעינן ממתני' דלא מנסכי ליה ואי משום חלופי מפשט פשיטא לן דכיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף וכיון דתנא דמתני' לאשמועינן דחומץ לא מנסכי ליה קאתי הכי נמי מצי לתרוצי אליבא דר"א כדמתרצין לה אליבא דרבנן אלא ודאי

משמע דרב אשי סבירא ליה דיין צריך חותם בתוך חותם וכיון דבתרא הוא קי"ל כותיה ועוד ראיה דחותם בתוך חותם בעינן מדאמרינן בסוף מכילתין [דף עד:] רבא כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אברצייהו ופירש רש"י ז"ל משום חותם בתוך חותם ואם בכליהן של יין בעינן שתי חותמות כל שכן ביין עצמו ואם כן קשיא שמעתין דמסיקנא הכא ובפרק השוכר דהלכה כרבי אליעזר ונראין דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל שפירשו דהא דמסקינן כרבי אליעזר דשרי בחותם אחד הני מילי כגון שישראל זה שחתמו והפקידו ביד עובד כוכבים חוזר ורואה חותם שלו כשהעובד כוכבים מחזירו לו דבכי האי גוונא עובד כוכבים מירתת ולא מזייף כלל שבענין זה הוא לוקח ושוכר בית בחצרו של עובד כוכבים שנחלקו בה ר"א וחכמים אי נמי בשולח יין לחבירו ומודיע אליו מתוך כתבו ענין חותמו היאך הוא ועובד כוכבים יודע בכך ואותו ישראל שנשתלח לו מוצא החותם באותו הענין שהודיעו ישראל חברו ובכי האי גוונא שרי בחותם אחד וכי אמרינן בכולהו סוגין בעינן חותם בתוך חותם הני מילי בשולח יין לחבירו ואינו מודיע לו ענין חותמו היאך הוא דבכי האי גוונא בעינן שני חותמות. אבל אחרים אומרים שמחלוקת של רבי אליעזר וחכמים שר' אליעזר מיקל לעשות מפתח וחותם אע"פ שאין זיופו של מפתח ניכר וסגי ליה לר"א במפתח וחותם כאילו היו שני חותמות וחכמים אוסרין דסבירא להו דשני חותמות גמורים בעינן ופסקינן כרבי אליעזר דבמפתח וחותם סגי והיכא דליכא מפתח בעינן שני חותמות והיינו כולה סוגיין דבעי ביין חותם בתוך חותם ולפיכך כי אמר רבי יוחנן אפילו יין משתמר בחותם אחד בהדי מפתח קאמר וההיא נמי דבפרק כל כתבי (דף קכב.) דאמרינן דלרבי אליעזר יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים מותר בחותם אחד כגון שהיה מפתח בידם של בית רבי מתוקמא נמצא שלפי שטה זו מפקיד יינו אצל עובד כוכבים לא סגי ליה לעולם אלא או במפתח וחותם או בשני חותמין וכן נראין דברי הר"ם במז"ל בפרק י"ג מהל' מאכלות אסורות ואף דברי בעל הלכות ורבינו אלפסי ז"ל מטין כן ויש אומרים שמה שהביא הרב אלפסי ז"ל הא דאמר רבי יוחנן הכל משתמר בחותם בתוך חותם ביד עובד כוכבים ואפילו יין והיכי דמי חותם בתוך חותם וכו' לאו למימרא דיין צריך חותם בתוך חותם אף על גב דרבי יוחנן סבירא ליה הכי אלא לפיכך הביאה הרב אלפסי ז"ל לפסוק הלכה כמותו שהכל משתמר בחותם בתוך חותם ולא שהכל יהא צריך חותם בתוך חותם אלא לומר דאפילו מטהר יינן של עובד כוכבים ברשותו דאמרינן לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף סא.) שהוא צריך שומר חותם בתוך חותם כשומר דמי לפי שהכל משתמר בחותם בתוך חותם וכתבו בשם רבינו יצחק ז"ל דשתי אותיות הוו כשני חותמות:

דף יא.

היכי דמי חותם בתוך חותם. כבר פירשתי למעלה למאי נפקא מינה על פי השטות שכתבתי:

אגנא אפומא דחביתא. כפה מזרק על פי החבית:

שריקא. טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדפני החבית:

דיקולא. כפה סל על פי חבית והחבית מגופה היינו שני חותמות:

מגופת החבית. שדבוקה בחבית ונתייבשה וסל הכפוי עליה:

ומיהדק. נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית הוי חותם בתוך חותם דלא טרח עובד כוכבים לזיופיה כולי האי:

לא מיהדק. דנוח ליטלו הוי כמאן דליתיה:

נוד. של עור מלא יין וקשור ומונח בדיסקיא של עור ופיו של נוד למטה בתוך הדיסקיא הוי חותם בחוך חותם דטורח הוא להפוך ולהתיר קשר הדיסקא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה וכוליה האי לא טרח:

ואי כייף פומיה. של נוד לגו וצייר וחותם כעין שקושרין נודות שלנו של שמן שלאחר שקושרין אותו מכניסים פי הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד קושרין אותו פעם אחרת אפילו אין דסקיא הוי חותם בתוך חותם:

גרסי' בגמרא [דף לא:] השולח חבית של יין ביד כותי ציר ומורייס ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתומו מותר ואם לאו אסור. והכי פירושו השולח חבית של יין ביד כותי וכל שכן ביד עובד כוכבים וצריך הכרת החותם דאע"ג דכותי לא מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים וציר ומורייס ביד עובד כוכבים ציר אע"ג דלאו אורחיה למירמי ביה חמרא כדתנן לקמן (דף לט:) ואלו מותרין ציר שיש בה דגה דאלמא לא חשידי למירמי ביה חמרא דדמי היין יקרים הרבה מן הציר אפילו הכי חיישינן שמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים ומורייס נמי חיישינן דאיידי דדמי המורייס יקרים מדמי יין דלמא שקיל מורייס ורמי עובד כוכבים ביה חמרא ומערב אבל כותי לא חשיד לאיחלופי וקאמר דאם מכיר חותמו וסותמו כלומר שלא נזדייפה חתימתו מותר ואם לאו אסור ולפי דברי רבותינו [בעלי תוספות] הצרפתים ז"ל שכתבו לעיל בסמוך הא דבעינן הכא מכיר דוקא בחותם אחד אבל בשני חותמות אפילו אינו מכיר כגון שולח לחבירו ואינו מודיעו ענין חתימותיו כל שהודיעו שהוא חתום בשני חותמות ומוצא אותן כן שרי אבל אחרים כתבו דאפילו בכמה חותמות בעינן שיכיר והאי מכיר פירש הראב"ד ז"ל בטביעות עינא:

ולפיכך כתב שהשולח יין לחבירו ביד עובד כוכבים אין [מסירת] סימן מועיל לו שהרי לא יהיה עליו טביעות עין ולפיכך אין לו תקנה אלא דוקא בכתיבה בפירוש הכל לפי שאין אותו סימן יוצא מתחת ידי עובד כוכבים לעולם אבל אחרים אומרים דכי אמרינן מכיר לאו בטביעות עינא אלא כגון שמודיע לחברו ענין חתימותיו היאך הם וחבירו עומד עליהם ומוצא אותם כענין שהודיע לו:

מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים רמי בר חמא אמר משום חתנות. שלא יהא רגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו:

באתרא דמצלו מיא. במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהיו צלולין והמים יש בהן משום גלוי אבל משום שכר גופיה ליכא למיחש שאין שרצין שותין ממנו:

ותרוייהו משום חתנות. דאי משום גלוי בכל ענין היה אסור אבל משום חתנות ליכא דכיון דלא שתו בביתייהו תו ליכא קרוב הדעת:

וכתוב בתוספות שהשכר לא אסרוהו ראשונים ולפיכך אין איסורו לא במשנה ולא בברייתא אלא שאמוראין היו פורשין הימנו אי משום גלוי אי משום חתנות ואפשר שמפני כך הקלו עליו כדאמרינן רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי ואילו בפת שלא נאסר כמו כן אלא משום חתנות אמרינן לקמן (דף לה:) גבי איבו דהוה אכיל נהמא דארמאי אמצרא דמתא דלא לישתעו מיניה וטעמא דמילתא דמפני שהפת הכל צריכין לו ועוד שהוא מעשה נשים אלים חתנות דידיה טפי משכר:

האי חלא דשכרא דארמאי וכו' ומאוצר שרי. אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיום:

מיסרח סרי. מסריח כשמשהין אותו ומכאן אסרו בתוספות ליקח יין רמונים מכותים אע"כ בא מן האוצר לפי שיש לחוש עליו שמא ערב בו חומץ שלהם שהרי דמיו קלין ממנו והכי מוכח הא דאמרינן בסוף פירקין [דף מ:] וכן יין תפוחים של עובד כוכבים הבאים מן ההפתק ומן האוצר מותר והנמכר [בקטליזא] לחנוני אסור מפני שמערב בו יין נסך מכאן יש לדון ליין של רמונים אבל במקומותינו נהגו ליקח יין רמונים מן העובד כוכבים [וכך דעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות] וכן נראה לי דשרי דכיון דיין של רמונים לרפואה מוכרים אותו ואיכא קפידא אם נתערב בו חומץ אם לאו [הלכך] ללוקחו מן התגר שרי דכל היכא דאיכא למקפד טפי עלה דמלתא תגר לא מרע נפשיה ואע"ג דליכא למיקם עליה וראיה לדבר מדאמרינן בפרק התכלת (דף מג.) הלוקח טלית מצוייצת מן השוק וכו' מן העובד כוכבים מן התגר כשרה מן ההדיוט פסולה וטעמא דמילתא משום דתגר לא מרע נפשיה ואע"ג דליכא למיקם עלה דמילתא דתכלת אין לה בדיקה וכדאמרינן התם משום טעימה:

(**מתני'**) **חרס של הדריינוס קיסר**. כשהיה יוצא בגייסות היה מוליכו עמו ומפרש בגמרא דאדריינוס נטע כרם בקרקע בתולה שלא נעבדה והיה כל כחה קיים והוציאתו ביין זה ונעשה חזק וההוא חמרא רמו ליה בגולפי חדתי שהיו מוצצין היין והיו שוברים אותן חביות ונושאין שבריהן וכשהיו רוצין לשתות היו שורין אותן החרסים במים והיו פולטין היין שבהם:

דף יא:

וגרסינן עלה בגמ' [דף לב.] איבעיא להו מהו לסמוך בהם כרעי המטה רוצה בקיומו על ידי ד"א שרי או אסור כלומר ישראל שרוצה בקיומו של יין נסך ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה אי אסור אי לאו ואמרינן עלה תא שמע דרבי יוחנן ור"א חד אסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר ומותבינן למאן דשרי מדתניא נודות העובדי כוכבים רבן גמליאל אומר משום ר' יהושעבן קפוצאי אסור לעשות מהן שטיחין ע"ג החמור והא הכא דרוצה בקיומו ע"י ד"א וקתני אסור ומפרקינן התם היינו טעמא שמא יקרע נודו ויטול ויתפרנו ע"ג נודו :

ומכאן היה נראה לומר דלמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור לאו דוקא בחרס הדרייני אלא אפילו בכל כליהן של עובדי כוכבים דהא מקשינן הכא למאן דשרי בחרס הדרייני מנודות העובדי כוכבים מכלל דלמאן דאסר אתי שפיר דכי היכי דאסר בחרס הדרייני אסר נמי בכל כליהם של עובדי כוכבים ולפי זה לדידן דקי"ל כמ"ד דרוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור אסור לתת מים בכליהן של עובדי כוכבים ולהשתמש בהן כלל ואין זה מחוור דהא שרינן לקמן לתת לתוכן שכר ולפיכך נראה דמאן דאסר דוקא בחרס הדרייני שכיון שבליעתו מרובה ה"ל כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה וכן נמצא במקצת נוסחאות ולמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור מאי שנא קנקנים דשרו בהנאה אמר לך התם ליכא איסורא בעיניה הכא איכא איסורא בעיניה ולפי זה כי מקשינן מנודות העובדי כוכבים בדרך קל וחומר מקשינן כלומר בשלמא למאן דאסר איכא למימר דלאו דוקא בחרס הדרייני אלא ה"ה לנודות אבל למאן דשרי ודאי קשיא א"נ ה"ה דהוה מצי למימר ליה ולטעמיך לדידך מי ניחא ודכותה טובא דמצי למימר ולטעמיך ולא אמר ולפי שאין דין זה נוהג אלא בחרס הדרייני השמיטו הרב אלפסי ז"ל לפי שאינו מצוי עכשיו:

כל שקרוע כנגד הלב. שכן דרך עבודתן להוציא דרך אותו קרע לב השור מחיים:

וקדור. קרוע בנקב עגול:

יש עליו קורט דם. גלוד קרושט"ו בלע"ז:

אסור. בידוע שמחיים נקרע:
אין עליו קורט דם. אחר הפשטו אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים:
אימר מלח העבירתו. לאותו קורט דם:
מתני' בשר הנכנס לבית עובד כוכבים. שהעובד כוכבים רוצה להכניסו:
מותר. בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקרבנו:
לתרפות. לבקש טעותם למקום אחר:
גמ' עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור. דכיון דלשם עבודת כוכבים אזיל הוה ליה כלפני אידיהן:
בחזרה מותר. דמאי דהוה הוה:
ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר. דלמא הדר ביה ולא אזיל ובחזרה אסור דכיון דישראל הוא דטעי בתר עבודת כוכבים מיבק אביק בה ואיכא למיחש דלמא הדר ואזיל:
עובד כוכבים ההולך ליריד. שוק של עבודת כוכבים:
בהליכה אסור. דכיון שעובדין שם עבודת כוכבים ה"ל כלפני אידיהן ובחזרה אסור דאמרינן עבודת כוכבים זבין ודמי עבודת כוכבים איכא בהדיה ואע"פ שיש דברים ידועים שמותר לילך בשבילם ליריד וליקח מן העובד כוכבים כדאיתא בפ"ק (דף יג:) הכא מיירי בידעינן שלא הלך שם בשביל כך:
עבודת כוכבים זבין. צלמים מכר שם:
ואם איתא דה"ל להאי ישראל גלימא או חמרא הכא לדידן הוה מזבין:
דהא אסיקנא בפ' השוכר את הפועל דדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין. כבר הארכתי בזה בפרקא קמא:
קשורין. שחוזרין חבורה יחד ולא בד בבד:
מתני' נודות העובדי כוכבים. של עור. וקנקניהם. של חרס:
ויין ישראל כנוס בהם. כתב רש"י ז"ל הכניס בהן יין לקיום ולא ידעתי למה כתב כך ואפשר דסבירא ליה אפילו לר"מ אין יין שבתוכן אסור בהנאה אא"כ הכניסו לתוכן לקיום ומלשון כנוס דאיק ליה:
אסורין ואיסורן איסור הנאה. אסורין הנודות לענין שאיסור הבא מחמתן הוא אסור הנאה כלומר שהיין שבתוכן נאסר מחמתן בהנאה ומיהו אפילו ר"מ מודה דנודות גופייהו שרי בהנאה דלא מיתסר בהנאה אלא חרס הדרייני דאיידי דבליע טפי חשבינן ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל בנודות וקנקנים לא וכמו שכתבתי למעלה:
וחכ"א אין איסורן איסור הנאה. שאין איסור בלוע שבהם אוסר יין שלנו בהנאה ודיו ליאסר בשבילם בשתיה:

החרצנים והזגים. פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכם:
לחים ויבשים מפרשינן בגמרא דלחים כל שנים עשר חדש ויבשים לאח"כ:
המורייס. שומן של דגים:
ואיסורן איסור הנאה. שמא ערב בו יין:
וגבינת בית אונייקי. שם הכפר. ומפרשינן בגמרא דמ"ה מתסרא בהנאה לפי שרוב עגלים של אותה העיר נשחטין לעבודת כוכבים ומתסרי בהנאה ומעמידין בקיבתן:
וחכמים אומרין אין איסורן איסור הנאה. מפרשינן בגמרא טעמייהו דמורייס משום דחמרא דיהבי ביה לאו למתוקי טעמא הוא חלא לעבורי זוהמא ומשום הכי מיסתייא למיתסר בשתיה וגבינת בית אונייקי היינו טעמא משום דאותן רוב עגלים הנשחטין לעבודת כוכבים מיעוטא הוי לגבי שאר בהמות ומיעוטא דעגלים גופייהו לא משחטי לעבודת כוכבים ומיהו באכילה אסורה שהרי גזרו על כל גבינה של עובדי כוכבים כדאיתא לקמן. ור"מ דאסר ליה אפילו בהנאה לטעמיה דחייש למיעוטא:
גרסי' בגמרא [דף לג.] **ת"ר נודות העובדי כוכבים חדשים גרודים מותרין ישנים ומזופתין אסורין**. זו היא גרסת רש"י ז"ל ופירש גרודין והם חדשים מותרים דאכניסת יין זמן מועט לא בלע עור ודוקא נודות אבל כלי חרס אסור לאלתר:
ישנים ומזופתין. כלומר ישנים או מזופתין אסורים ישנים איידי דכנוס בהן יין זמן מרובה בלע עור ומזופתין אפי' בחדא זימנא בלע זפת ליין אלו דברי רש"י ז"ל ולא נתברר לנו מדבריו אם נודות הללו דבר שמכניסין בהם לקיום או לאו אבל בעל הלכות גדולות כתב שאין מכניסין לקיום ויש שדקדקו כן אף מדברי רש"י ז"ל עצמו שכתב לקמן [דף לד:] גבי אבטא דטייעי שהוא כמכניסן לקיום מפני שהולכי דרכים נושאין אותו למרחוק מלא יין הא שאר נודות אין מכניסן לקיום ואם לזה נתכוון רש"י ז"ל למדנו מפירושו שכל הכלים של עור ושל עץ שאין מכניסן לקיום שנשתמש בהן עובד כוכבים זמן מועט מותרין בהדחה בעלמא אבל כל שנתישנו ביד עובד כוכבים או שהן זפותין צריכין הכשר גדול דהיינו מלוי וערוי דכיון דקתני סתמא אסורין משמע דצריכין מלוי וערוי דסתם אסורין הכי משמע כדגרסינן בפרק השוכר (דף עד:) הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בנגוב וחכמים אוסרין כלומר דצריכין ערוי וה"מ בשאר כלים [כגון מדות] אבל בכלי חרס [כגון קנקנים] אפי' חדשים שלא נשתמש בהן יין אלא זמן מועט אע"פ שהן כלים שאין מכניסין לקיום דומיא דנודות צריכין ערוי שהרי כתב רש"י ז"ל ודוקא נודות אבל כלי חרס אסור לאלתר. וא"ת והא אמרינן בפרק השוכר (שם) רבא כי הוו משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אשוליהו אלמא קסבר כ"ד

שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרי ביה רבנן והא התם כלי חרס הן ואפ"ה אמרינן דמשום שמכניסין לקיום דגזרו רבנן בלפי שעה הא לאו הכי משמע דלא גזרינן אפילו בשל חרס י"ל ה"מ בגולפי דידן שתחלת תשמישן בידי ישראל אבל כלי חרס שתחלת תשמישן בידי עובדי כוכבים אפי' אין מכניסן לקיום אסורין מיד וה"נ מוכחא ההיא דכסי דבסמוך וכמו שאפרש בס"ד ולפי שטה זו שפירשנו הא דאצריך רב יהודה בההוא זיקי [דף לג.] דבר עדי טייעא מלוי וערוי ואע"ג דלכאורה משמע שלא נשתמש בהן זמן מרובה משום דזפותות הוו וכל שהן מזופפות בלעי טובא בין בשעת שהן זופתין אותו בין לאחר מכאן הא אם לא היו זפותות כל שלא נשתמש בהן אלא זמן מועט בשכשוך שרי כדתניא הכא חדשות מותרין מפני שהנודות דבר שאין מכניסין לקיום הן כך נראה שטתו של רש"י ז"ל ומה שאמר בחדשים וישנים שחדשים רוצה לומר תשמיש מועט וישנים תשמיש מרובה אין מחוור דהא תניא כהאי לישנא ממש ברייתא דבסמוך גבי קנקנים שהן של חרס דחדשים מותרין וישנים אסורין ובברייתא אי אתה יכול לפרש כן דחדשים מותרין ע"כ בשלא נשתמש בהן כלל שאם נשתמש בהן אפי' שעה אחת כיון דכלי חרס הן ומכניסין לקיום כדמוכח בפ' השוכר אפי' לפי שעה גזרו ביה רבנן וכיון שכן ע"כ כל שנשתמש בהן פעם אחת ישנים קרי להו וחדשים כגון שלא נשתמש בהן כלל וא"כ חדשים דהכא ישנים דהתם וכן הדין היוצא לנו משטתו של רש"י ז"ל דכלי עור ועץ אע"פ שאין מכניסין לקיום כל שנתיישנו ביד עובדי כוכבים צריכין ערוי אינו נראה דהא אמרינן בסמוך [דף לג:] הני כובי דארמאי דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכל דבר שאין מכניסו לקיום משכשכן במים ואינו חושש וכן נמי חצבי שחמי ופתואתא דבי מכסי משום דהוו ככלי עץ וכמו שאפרש בס"ד אמרינן בסמוך דכיון שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרין ומדקאמר סתמא ולא מפליג בין חדשים לישנים משמע דאפילו ישנים כל שאין מכניסין לקיום מותרין אפילו בשכשוך וכן מעשה בכל יום בכוסות של עץ שנתיישנו ביד עובדי כוכבים שמשכשכין אותם ושותין בהן אלא הכי פירוש' דהני נודות דבר שמכניסים לקיום הן וה"ק חדשים מותרים כלומר אם נראה לו שהם חדשים גמורים שלא נשתמש בהן כלל סומך על טביעות עין שלו ומותרין ישנים כלומר שנשתמש בהן כל עיקר אסורין שכיון שמכניסין לקיום הן אפילו לפי שעה גזרו בהו רבנן וכפשטא דההיא דפרק השוכר [דף עד:] דאמרינן כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן ומדקאמר סתמא כל דבר משמע בין כלי חרס בין שאר כלים אע"ג דהתם בגולפי איירי וכן כל שהן מזופתין אפילו רואה אותם שהן חדשים גמורין אסורין שהדבר ידוע שנכנס בהן [יין] בשעת זפיתה. נמצא פסקן של דברים לפי

פירוש זה שכל הכלים של עור ושל עץ שמכניסין לקיום אפילו לא נשתמש בהן אלא לפי שעה צריכין ערוי אבל כל שאין מכניסין לקיום אפילו נתיישנו ביד עובדי כוכבים מותרין בשכשוך וכדמוכח ההיא דכובא דארמאי אבל בכלי חרס אפילו אין מכניסין לקיום כל שתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים צריכין ערוי וכדעתו של רש"י ז"ל בזה והכי מוכח ההיא דכסי דבסמוך אלא שיש חולקין בדין זה של כלי חרס שאין מכניסו לקיום וכמו שנפרש בס"ד ויש שגורסין כך נודות העובדי כוכבים גרודין מותרין מזופתין אסורין וכך פירושה נודות העובדי כוכבים שאין מכניסין לקיום גרודין הרי אלו מותרין אע"פ שהן ישנים מזופתים אסורין אע"פ שהן חדשים שבשעת זפתן מכניסין בהן יין למתקו וגירסא זו ופירושה עולה לטעם אחד עם השטה שפירשנו בסמוך שכלי עור ועץ שאין מכניסין לקיום אפילו ישנים מותרין בהדחה אלא שהוספנו ללמוד מגירסא זו שכל הזפותין אסורים אע"פ שאין מכניסין לקיום דזפת בלע טובא שאילו לפי השטה של מעלה היה אפשר לומר דכל שאין מכניסין לקיום אפילו זפותין מותרין דטעמא דברייתא דקתני מזופתין אסורין מפני שהן כלים המכניסין לקיום ואפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן אבל לא שיהא הזפת מוסיף באיסורן אבל מגירסא זו למדנו דין זה וה"נ מוכח בסוף פ' השוכר [שם] בברייתא דתניא התם ואם היו מזופתות אסורות שהזפת מוסיף באיסורן של כלים ומ"מ אם קלף זפתן מותרין בשכשוך כיון שהן כלים שאין מכניסין לקיום שאין הזפת מוסיף באיסורין של כלים אלא בזמן שזפתן עליהן דזפת בלע טובא אבל לא שנאמר שהזפת מבליע הכלי עצמו יותר ממה שהיה בולע אילו לא היה מזופת והראיה מדאקשינן בפ' השוכר [שם] גבי הגת והמחץ והמשפך רבי מתיר בנגוב ממתני' דתנן ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה כלומר דצריכה ערוי ואם איתא שהזפת מבליע את הכלי יותר ממה שהיה בולע בלא זפת מאי קושיא שאני התם שהיה מזופת כבר אלא ש"מ שאין הזפת מבליע את הכלי אלא זפת עצמו בולע ולפיכך כל שנקלף זפתו הרי הוא כאילו לא היה מזופת מעולם וא"ת היכי אמרינן הכא דכל שאין מכניסו לקיום אפילו נתיישן ביד עובד כוכבים בשכשוך בעלמא שרי והא תניא בברייתא בסוף פ' השוכר הגת המחץ והמשפך של עץ ושל אבן ינגב והנהו אין מכניסין לקיום נינהו כדתניא בההיא ברייתא ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום אלמא אע"ג דאין מכניסן לקיום לא שרו בשכשוך אלא נגוב בעי תשובתך כלי הגת ענין אחר להם שיצאו מתורת כלים שאין מכניסן לקיום ומפני שתשמישן בשפע ולכלל מכניסין לקיום לא באו ולפיכך לא התירו אותם בהיתר קל דהיינו שכשוך ככלים שאין מכניסן לקיום ולא הצריכו אותם

הכשר חמור דהיינו ערוי ככלים המכניסן לקיום אלא נתנו עליהן הכשר בינונית דהיינו נגוב ועל דרך זה יש לך לתרץ לפי שטת רש"י ז"ל שכתבנו למעלה שמה שאנו מתירין בברייתא זו חדשים בשכשוך מצריכין בישנים ערוי ובאותה ברייתא שנינו סתם ינגב בין בחדשים בין בישנים היינו טעמא שכיון שבכלי הגת משתמשין בהן בשפע בפעם ראשונה יצאו מכלל חדשים וכיון שאין משתמשין בהן אלא משנה לשנה לעולם אין מגיעין לתורת ישנים ולפיכך נתנו עליהם הכשר בינוני דהיינו נגוב:

דף יב.

וסיפא דברייתא דלעיל [דף לג.] הכי כיצד עובד כוכבים ריבבן ועבדן ונתן לתוכן יין וישראל עומד על גביו אין חושש והכי פירושו כיצד לוקחין נודות מזופפין מן העובד כוכבים כגון שהעובד כוכבים ריבבן ועבדן כלומר שהתיך הזפת לתוכן ונתן לתוכן יין שכן דרכן שבעוד שהזפת חם נותנין לתוכן יין כדי ליטול מרירותו של זפת וכל שישראל עומד על גביו אינו חושש ופרכינן וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין כי ישראל עומד על גביו מאי הוי ומפרקינן אמר רב פפא ה"ק עובד כוכבים ריבבן ועבדן וישראל נותן לתוכן יין וישראל אחר עומד על גביו אינו חושש ופרכינן וכי מאחר דישראל נותן לתוכן יין ישראל אחר עומד על גביו ל"ל ומפרקינן דלמא אגב דטריד מנסך ליה ולאו אדעתיה כלומר אגב טירדיה דישראל זה שעוסק בנתינת היין לתקן הנוד מנסך ליה העובד כוכבים ולאו אדעתיה דישראל להבין ורב זביד אמר לעולם כדקתני ודקא קשיא לך ישראל עומד על גביו מאי הוי השתא מיהא כי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי כך נראה גי' רש"י ז"ל והכי פירושא שאותו יין ראשון הולך לאבוד לגמרי ובטל טעמו ולפיכך אע"ג דקא שדי עובד כוכבים חמרא דידיה שרי והא דבעינן עומד על גביו משום דחיישינן שמא יתן בהם יין לאחר שהזפת יצטנן ואותו יין לא ילך לאבוד וישאר טעמו וריחו בתוך הזפת ולפי זה אתי שפיר מאי דגרסינן בגמרא בתר הכי אמר רב פפי ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחא דישראל שרי כלומר מפני שהיין נבלע וכלה במלח ואמרינן עלה מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קא אזיל לאבוד הכא לא קא אזיל לאבוד אלא שקשה על פירוש רש"י ז"ל מה שכתוב ברוב הספרים ודקא קשיא לך כי ישראל עומד על גביו מאי הוי דלמא מנסך ליה מעיקרא השתא מיהא כי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי ואם כפירוש רש"י ז"ל הא לא שייך למימר ביינו של עובד כוכבים דלמא מנסך ליה מעיקרא שהרי מנוסך ועומד הוא ועוד דכיון דאזיל לאבוד כי קא מנסך ליה מאי הוי ולפיכך [לפי] הגרסא זו נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל

שיינו של ישראל נתון בתוכו ואפ"ה כל שהעובד כוכבים שופך מכליו של ישראל אע"פ שאינו נוגע ביין אוסרו בשפיכתו וכדמוכח לקמן בפרק השוכר (דף עב:) והיינו דמקשינן כי ישראל עומד על גביו מאי הוי ומשנינן דכי בעינן ישראל עומד על גביו משום חששא דדלמא מנסך ליה מעיקרא קודם שישפכנו אבל לשפיכה זו לא חיישינן דכי קא שדי ליה כזורק מים לתוך הטיט דמי כלומר דע"כ לא קאמרינן בשופך דאסר אלא בשופך על גבי קרקע דלא מאיס אבל זה ששופך ע"ג הזפת דמאיס הרי הוא כזורק לתוך הטיט ואין דרכן לנסך על גבי דבר מאוס והכי מוכח בירושלמי דאמרי התם וחש לומר שמא ניסך אינו עשוי לנסך ע"ג דבר מאוס מעתה [אפילו] אין ישראל עומד על גביו אני אומר שמא יחליף כלומר ביין שלו והרי זה מפורש כדברי הראב"ד ז"ל אלא זה שאמרו גבי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מלחא התם הא קא אזיל לאבוד מתיישב יותר לשטתו של רש"י ז"ל:

בר עדי טייעא וכו' מעת לעת. בכל שלשה ימים מערן מעת לעת ונותן מים אחרים היינו לומר שצריך שישהו המים בכל פעם יום אחד שלם מעת לעת ולא פחות אבל ודאי יכול הוא להוסיף ולהשהותם שם יותר:

ה"מ דידן. כגון הנך זיקי דרב יצחק ברבי יוסף שנבלע בהן יין כשר בתחלה ולא בלעי כ"כ מיין נסך אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי להו בהכי:

דף יב:

ה"מ נודות. דהיינו זיקי ושל עור הן:

אבל קנקנים. של חרס דבלעי טובא לא סגי להו בהכי:

תני רב זביד בדבי ר' אושעיא הלוקח קנקנים מן העובד כוכבים חדשים. כלומר שלא נכנס בהם יין מעולם נותן לתוכן יין:

ישנים נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה. אע"פ שלא מלאן מים לפי שהציר והמורייס שורפים את הנבלע ומכלין אותו:

קינסא. הכניס קסמים דלוקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו ופסקו כמאן דאסר ולפי זה יש מי שאומר דלעולם אין להם הכשר אפי' בנתינת גחלים מרובין לתוכו דחייס עלייהו דלמא פקעי ולא מסיק להו שפיר. אבל הרב בעל התרומות ז"ל כתב בשם רבינו יצחק ז"ל דאם עשה אש בפנים כ"כ שלא יוכל לנגוע בו בידו מבחוץ בדפני החבית אז חשוב כמו הגעלה. ונראה שהוא ז"ל פירש דכי אסרינן בקינסא היינו היכא דרפא זיפתא בלחוד דעלה דההיא קיימין אבל היסק גמור מבפנים כ"ש דמועיל וכן מטין דברי רש"י ז"ל

שכתב והלכתא כמאן דאסר דלא דמי להחזירו בכבשן דהתם כיון שהוסק מבחוץ עד שנשרה זיפתן כבר נתלבנו אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זיפתן נושרת ומכל מקום מתוך דברי רבינו יצחק ז"ל שכתב דחשיב כהגעלה למדנו שהוא סובר דהגעלה לכלי חרס מהניא ונראה שדעתו ז"ל שאע"פ שלא מצינו הגעלה לכלי חרס הכא מהניא מתורת שריפה דכיון דציר ומורייס שורפין כ"ש חמי האור. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דכלי חרס הצריך ערוי אינו ניתר בהגעלה. ומיהו כלי חרס המוכשר בהדחה דבר ברור הוא שניתר בהגעלה אבל כלי עץ אפילו מכניסן לקיום ניתרין בהגעלה ובכלי ראשון שאין הכשר לכלי עץ גדולה מן ההגעלה אבל לשפוך עליו מים רותחין אם הוא כלי שמכניסו לקיום דבעי עירוי [שלשה ימים] מסתברא דלא סגי ליה בהכי דכיון שתשמישו בראשון הוא צריך הגעלה בכלי ראשון. ואף כלים שאין מכניסן לקיום לגמרי כגון גת וכליו דבעי נגוב אפשר דלא סגי להו בדרך ההגעלה אלא בהגעלת כלי ראשון ולא בכלי שני ולא בשפיכת מים רותחין עליהן וכן דעת רבינו חננאל ז"ל דגבי נעוה ארתחיה [דף עד:] פירש נעוה יקב כלומר נעוה זו אין לה היתר אלא ברתוח על גבי האור נראה מדבריו דבכלי ראשון הוא צריך להגעיל אלו דברי הרמב"ן ז"ל. אבל הרב בעל התרומות ז"ל כתב דבערוי מים רותחין עליהם שרי ואפילו כלים המכניסין לקיום עוד התיר כלי עץ בקליפה בקרדום דערוי לא מפליט יותר מכדי קליפה והרמב"ן ז"ל חולק בדבר:

איבעיא להו מהו לתת לתוכן שכר וכו' לא חש למילתא. למגזר שיכרא אטו חמרא ושרי דשיכרא מבטל לה לטעמא דחמרא ואחרים פירשו דשכר נמי מיקלא קלא לחמרא משום מרריתא דכשותא דאית ביה והראשון יותר נראה ומיהא שמעינן שהמים של מלוי וערוי מותרין בשתיה והקשה הרשב"א ז"ל א"כ מצינו שמבטלין איסור לכתחלה שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין והמים והכלים מותרים ותירץ לו הר"י ז"ל שבליעת היין אינה אלא משהו וכיון שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מבטלין אותו לכתחלה ושמכאן יש להביא ראיה למה שהתירו קצת מרבני צרפת ז"ל כלי עץ שנשתמש בו יי"נ שצריך ערוי בקליפה בעלמא כדין כל איסור משהו דסגי ליה בקליפה וכדאמרינן ברישׁ פרק כיצד צולין (דף עו.) שאני סיכה דמשהו בעלמא עבדי לה וכן כתב הראב"ד ז"ל באיסור משהו שלו דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו הבלוע לכתחלה ואפילו בשאר האיסורין כגון טיפת חלב או דם שנפלה לתוך הקדרה ודוקא כשהאיסור שנפל שם הוי משהו שאי אפשר לבא לידי נותן טעם או שנפל בכלי שאין מבשלין בו אלא בשול מרובה שאי אפשר לאותו איסור לתת טעם לתבשיל שרגילין לבשל בו אבל אם נפל בכלי שאפשר ליתן לתוכו תבשיל מועט כדי שיתן טעם האיסור לתוך התבשיל

אסור לבטלו לכתחלה גזירה אטו תבשיל מועט שיהא בו נתינת טעם אלו דבריו זכרונו לברכה ולי נראה גברי רברבי חזינא אבל אינו רואה לדינם מכאן ראיה לפי שהכשר המים של מלוי וערוי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין [ובולעים איסורו דנימא ביה משום הכי אין מבטלין איסור לכתחלה אא"כ דהוא איסור משהו. מהר"ם] שהרי לא מצינו בשום מקום שהצונן יפליט אלא ודאי אין המים מכשירן אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומו ועוד שאפילו תאמר שהן מוציאין אותו משם ומערבין אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל איסור לכתחלה אלא למי שמתכוין לבטלו כדי ליהנות ממנו הא לאו הכי לא שאם לא תאמר כן למי שסובר דמאי דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא הוא ומוכח לה מדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף צט.) דזרוע בשלה חדוש הוא וכמו שכתבתי שם אם כן היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה דודאי בבני יומן אמרינן כן דאילו כלים שאין בני יומן אינן צריכין הכשר מן התורה לדידן דקי"ל (דף סח:) דנותן טעם לפגם מותר ומעתה היאך צותה תורה להגעילן והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחלה במים שהוא מגעיל אותן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי ולפיכך אין להביא ראיה מכאן שבליעת היין לא תהא אלא משהו ושיספיק בה קליפה:

והלכתא קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש מותרין. כלומר בלא שום הכשר דישון כי האי מבטל היין שבתוך הכלי לגמרי:

פרזק. שם האיש:

רופילא. שני למלך:

כסי. כוסות של חרס ואין מכניסין בהן יין לקיום אלא שותים בהן:

אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ושני כולי עלמא לא פליגי דאסיר. דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלא אותן מים שלשה ימים אבל משניה ואילך כבר שבע מלבלוע ולפיכך מותר בהדחה בעלמא ובלשון הזה כתבה רבינו חננאל ז"ל ומכאן שכלי חרס אע"פ שאין מכניסו לקיום כל שתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים צריך הכשר גדול דהיינו ערוי וכמו שכתבנו למעלה אבל ר"ת ז"ל פירש אי שתי בהו עובד כוכבים ואח"כ הדיחו בפעם ראשונה ושניה של הדחה אסור שלישית מותר ומביא סמך לדבר מדתניא (זבחים דף עט:) (בטהרות) חרסן של זב ושל זבה בראשון ושני טמא שלישי טהור שלא הלכו ממנו צחצוחי זיבה עד פעם שלישית של הדחה ובמגילת אסתר רבתי

מצאו ודתיהם שונות מכל עם שאם נפל זבוב בכוס זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נגע בו שופכו ולא עוד אלא שמדיח אותו שלש פעמים וכן פירש הר"ם במז"ל בפרק אחד עשר מהלכות מ"א וכן נהגו:

גרסינן בגמרא [דף לג:] אמר ר' יוסנא א"ר אמי כלי נתר אין להם טהרה עולמית מאי כלי נתר אמר ר' יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף. כלומר קרקע שחופרין משם צריף ובלע"ז אלו"ם:

וכתב הרמב"ן דלאו דוקא עולמית אלא שאין להם שום הכשר מיד ואפילו בערוי אבל בישון י"ב חדש ודאי נתרין דלא גרעי מחרצנים וזגים ודורדיא דלבתר תריסר ירחי שתא שרו. והקשו עליו שאין זה לשון עולמית דאדרבה טהרה עולמית יש להן אבל יומית אין להם:

דף יג.

לפיכך נראה כדברי הראב"ד ז"ל שפירש דאפילו לאחר י"ב חדש אסורין ואיסורן איסור הנאה שהיין משתמר בהם ודמו לחרס הדרייני אבל חרצנים ודורדיא מכיון שנתייבשו כלה לחלוחית שבהן ולפיכך מותרין:

קוניא. כלי חרס המצופה באבר:

ירוקא אסור משום דמצריף. שיש בו קרקע ממחפורת של צריף ובלע טפי:

קרטופני. בקעים וסדקים:

דתשמישו על ידי חמין. שנשתמשו בו כל ימות השנה חמץ על ידי חמין ובלעי טפי:

והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. דכתיב ישבר דאלמא אין לו טהרה אלא שבירה:

וירוקא דאסרינן משום דמצריף כתב הרמב"ן ז"ל דאין לו טהרה עולמית דה"ל ככלי מחפורת של צריף דאיתמר לעיל שאין לו טהרה אבל אוכמי וחיורי שרי בשכשוך בעלמא דככלי עץ הוו משום דשיעי ואקושי ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי ומיהו ככלי חרס דמי ואית להו טהרה בערוי כשאר כלי חרס ולא דמי לירוקא דמצריף ע"כ. והאי קוניא דאמרינן דאוכמא וחיורא שרי מסתברא דבכלים שאין מכניסין לקיום פסקינן ומש"ה אוכמא וחיורא שרי דאין דינן אלא ככלי עץ ומשכשכן במים ומותרין וירוקא אסור משום דמצריף ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי שדינן ככלי חרס שכל שתחלת תשמישן ביד עובד כוכבים אפי' אין מכניסין לקיום צריכין ערוי וכפי הסברא שכתבנו למעלה. אבל כשמכניסין לקיום אפי' אוכמא וחיורא אסירי שכל כלי המכניסו לקיום צריך ערוי

ולא שמענו חלוק בין כלים לכלים. אבל ראיתי לרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות שפירש לזו בכלים שמכניסין לקיום ואפ"ה אוכמי ואיורי שרי שאינן בולעין אבל בשאין מכניסן לקיום אפילו כלים של חרס מותרין שהוא ז"ל אין לו חלוק בין כלי חרס לשאר כלים בשאין מכניסן לקיום כאותה סברא שכתבנו ולפיכך פירש כסי כפירושו של ר"ת ז"ל ומ"מ כיון שלימדנו הרב שיש כלים שאפילו מכניסן לקיום נתרין בשכשוך מפני מיעוט בליעתן הדבר פשוט בעיני להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום בשכשוך דשיעי ואקושי ובליעתן מעוטה מכל הכלים:

כשהן אסורין. כי תנא דלחין אסורין:

אפילו בהנאה. ויבשין דתנן בהו דמותרין דהיינו לאחר י"ב חדש מותרין אפילו באכילה והרב אלפסי ז"ל כתב בזה פירוש אחר שאמרו בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור כלומר דזמנין דאפילו לחין מותרין לאלתר ואפילו באכילה כגון ששלה אותן העובד כוכבים מתוך הגת שלו עד שלא דרך ולא נמשך היין שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור:

האי דורדיא. שמרים של יין נסך. כתב ר"ת ז"ל דורדיא היינו שמרים שנתמדו אבל אם לא נתמדו אפילו לבתר תריסר ירחי שתא אסורי דלא גרעי מחרס הדרייני והיינו דתניא בתוספתא במסכת תרומות בפרק בתרא שמרי עובדי כוכבים שיבשו אסורין בהנאה ויבשו היינו לאחר י"ב חדש כדאמרינן הכא בשמעתין ואפ"ה קתני דאסורין לפי שלא נתמדו דבכה"ג מיקרי שמרים אבל כי נתמדו מיקרו דורדיא ולפי זה כתב דאם חימץ בהם את העיסה כמו שרגילין במקצת המקומות שמייבשין את השמרים בתנור ומחמיצין בהן שכל העיסה אסורה דכל מידי דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטיל וכדתנן במס' תרומות בפ' בצל תפוח של תרומה שרסקו ונתנו בעיסה כל העיסה אסורה אבל ראיתי לר"מ במז"ל שכתב בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות וכן שמרים של יין שיבשו לאחר י"ב חדש מותרין שהרי לא נשאר בהן ריח יין והרי הן כעפר ואדמה ולפי זה איכא למימר דההיא תוספתא דתרומות ר"מ היא וי"א שכך הדין אף במה שנדבק בדפני הקנקנים שקורין רוש"ה שכל שנתיישן י"ב חדש מותר:

האי אבטא דטייעי. חמת מעור עב:

דטייעי. הולכי דרכים נושאין אותו מלא יין למרחוק והוי כמכניסו לקיום ומש"ה צריך שהייה י"ב חדש כך פירש רש"י ז"ל וי"א דמהא שמעינן שכל כלי שדרכו להשתמש בו יין תדיר אע"פ שהוא קטן חשוב מכניסו לקיום דבין שהוא מכניסו לקיום מתוך גדלו ובין שנשתמש בו תדיר מכניסו לקיום מיקרי:

מורייס אומן. של עובד כוכבים אומן:
מותר. מורייס לא עבדי ליה מדגים טמאים ומשום חמרא אסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל ואיידי דנפיש שומניה פעם ראשון וב' מקלקל ליה חמרא:
לנמילא דעכו. פור"ט בלעז מקום שהספינות עולות בו ליבשה:
קיסטא. שם המדה:
בלומא. בזוזא במדינתו של עובד כוכבים היין היה ביוקר ומורייס בזול אבל כאן המורייס ביוקר והיין בזול וחיישינן לערובי:
אירא דצור אתא. דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא ושם היין בזול וערבו בו מן היין:
עקולי. מים שהולכין עקלתון:
ופשורי. מי שלגים נפשרים על שפת הים ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך:
ומדאמרינן קיסטא דמורייסא בלומא וכו'. שמעינן דלא חיישינן לעולם שיערב העובד כוכבים שום דבר כדי להעביר הישראל אלא אם כן היה מרויח בדבר ושמעינן תו שלא השוו חכמים מדותיהן באיסור המורייס לאסור אותו בכל מקום ובכל זמן הלכך מסתברא שלא נאסר אלא בזמן שרגילין לתת לתוכו יין אבל בזמן שאין רגילין לתת לתוכו יין מותר וזה הוא מה שכתב הר"ם במז"ל בפרק [שבעה] עשר מהלכות מ"א המורייס במקום שדרכן לתת לתוכו יין אסור ואם היה היין יוקר מן המורייס מותר וכתב הרשב"א ז"ל שעל זה סמכו ליקח מורייס בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל:
מתני' מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים. לרבנן קא בעי לה דאסרי לה באכילה ולא בהנאה:
והלא קיבת עולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה:
שדעתו יפה. שאינו קץ ומואס בה:
שורפה. גומעהו:
ולא הודו לו. לא אמרו כן להתיר' לכתחלה אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שריא מדאורייתא אלא דרבנן גזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה אלמא מדלית בה מעילה ש"מ דהאי חלב הכנוס בקיבת (הטלה) [העולה] פרשה בעלמא הוא:
בקיבת עגלי עבודת כוכבים. שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי' פרשא אסור דניחא ליה בנפחא שתהא יפה וגדולה כדאמרינן בגמרא [דף לד:]:

והשיאו לדבר אחר. לא רצה לגלות לו טעם הדבר כדאמרינן בגמ'[דף לה.] דכי גזרי גזיריתא במערבא לא מגלו טעמא עד לבתר תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא מסתבר ליה טעמא ואתו לזלזולי בה ובגמרא יהבי ביה טעמי טובא איכא מ"ד מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה ועור לאו פרשא הוא ואסור ואיכא מ"ד משום גלוי ונקטינן שגבינות העובדי כוכבים אסורה בכ"מ ובכל זמן שהרי אפי' במקומות שאין חוששין לגלוי ראוי לאוסרה מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה והגאונים סומכין על טעם זה שהרי הרב אלפסי ז"ל כתבו במסכת חולין וכן כתבו הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ועוד כתב שם שאפי' גבינה שנודע שהעמידוה העובדי כוכבים בעשבים וכיוצא בהן שהורו מקצת הגאונים ז"ל שהיא אסורה לפי שכבר גזרו על כל גבינות העובדי כוכבים בין שהעמידוה בדבר האיסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזרה משום שהעמידוה בדבר האסור וכן הסכים הראב"ד ז"ל בהשגות שהיא אסורה ואפילו מן הדין וכמו שכתב הוא ז"ל וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דאפי' למ"ד משום נקור אסורה לעולם ואפילו במקום שאין חוששין לגלוי לפי שהגבינה נאסרה במנין וצריך מנין אחר להתירו אבל שאר המגולין לא הושיבו ב"ד עליהם ולא נאסרו במלין אלא שהיו אוסרין עליהם שסכנתן מצויה להם וכן השיב רבינו יצחק הזקן ז"ל בתשובה לחכמי פרובינצ"א ואין בדבר זה ספק כלל שהגבינה במנין נאסרה דבגמרא אמרינן [דף לה.] דא"ל רבי יהושע לרבי ישמעאל השיק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב ופרש"י בגמ' משום שגזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה והקשה הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל למה לן למימר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה אפילו כשרה נמי ליתסר משום בשר בחלב ותו היכי מיתסרא בכל דהו ליטעמיה קפילא וליהוי בנותן טעם וניחא ליה אי משום בשר בחלב לא מתסר אלא בנ"ט כדתנן במסכת חולין (דף קטז.) המעמיד בעור קיבה אם יש בה בנ"ט אסורה ומשום קיבת נבלה נאסרה בכל שהוא דכיון דאוקומי קא מוקים לא בטיל דומיא דהא דאמרינן לעיל בגמ' [דף לה.] אבל משום בשר בחלב ליכא למימר הכי דכל אימת דלא יהיב טעמא לאו בשר בחלב הוא אלא האי באפיה קאי והאי באפיה קאי ולזה הסכים הרמב"ם (ז"ל) תלמידו ז"ל בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות מכלל דסבירא להו ז"ל דבאיסורין הללו הולכין אחר נ"ט אלא דהכא אסור משום דאוקומי קא מוקים אבל הראב"ד ז"ל כתב דבלאו הכי לא אזלינן בה בתר נ"ט דבכל דבר של עובדי כוכבים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותן לעולם כדי שלא יפרצו שהרי למ"ד מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין הולכין בה אחר נ"ט וכן בשמן של עובד כוכבים למאן דאמר זליפתן של כלים

אסורין [אוסרתן] וכן בקורט של חלתית אלמא בכל דבר של עובד כוכבים אין הולכין בהן אחר נותן טעם:

דף יג:

מתני' ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה וכו'.:
הפת והשמן שלהן והשלקות. מפורש בגמרא שאיסורו של פת משום חתנות ושמן ג"כ ואף שלקות פירש רש"י ז"ל שמשום חתנות נאסרו וא"ת א"כ אמאי פלגינהו תנא דמתניתין לפת ושלקות בתרתי הרי שניהן משום בשולן נאסרו ומשום חתנות י"ל שתי גזירות הוו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמנן משום יינן כדאיתא בגמ' (דף לו.) דתרוייהו שייכי בהדי יין ושמן מפני שהוא משקה כמוהו ופת משום דשכיחא מילתא דאכיל איניש ושתי אבל על השלקות לא גזרו ואתא בי דינא אחרינא וגזרו בכל השלקות משום חתנות ומשום הכי פלגינהו תנא דמתני' בתרתי ולי נראה שהפת של עובדי כוכבים אפילו שנתבשל ע"י ישראל כיון שהעובד כוכבים לשו וערכו ומן העובד כוכבים הוא לוקחו אסור משום חתנות וכי אמרינן לקמן בגמרא (דף לח:) דפת שלש מלאכות יש בו ואי אפה ישראל שרי ה"מ בפת שלנו שהרי אין בו איסור אלא משום בשולי עובדי כוכבים ואיסור בשולו של פת התירו אותו חכמים באחת משלש מלאכות שתהא נעשית ע"י ישראל אבל פת שלהם אפילו נאפת על ידי ישראל אסורה ומשום הכי פלגינהו תנא בתרתי ותדע לך דלשמואל דאמר דשמן שאסר תנא דידן משום זליפתן של כלים אסורין אסרו כדאיתא בגמרא על כרחך הפת אפילו לא אפאו העובד כוכבים אסור משום זליפתן של כלים וכי אמרינן בגמרא מה ראו חכמים לאסור משום חתנות היינו אליבא דרבי יהודה הנשיא דסבר דנותן טעם לפגם מותר אי נמי לרב דאמר דשמן דניאל גזר עליו וכדאיתא בגמרא וכיון דלשמואל הפת כל שנלוש ביד עובד כוכבים אף על פי שלא אפאוהו עובדי כוכבים אסור אף לרב דאמר משום חתנות דמשמע דאסור דהא לא איפלגו בהכי אלא אם כן תדחוק לומר דכי היכי דאיפליגו בשמן דלשמואל כל שאין בו לחוש לזליפתן של כלים אסורין מותר ולרב אסור ה"נ (שאפילו) בפת הוי אפכא שאם לא אפאו העובד כוכבים מיתסר לשמואל משום זליפתן של כלים טמאים ולרב שרי ואין זה נראה אלא לתרוייהו מיתסר והיינו דבכל האי פיסקא דפת לא אייתינן ההיא דרבי יוחנן דאמר שלש מלאכות יש בו לפי שהפת השנויה במשנתנו לא מתורת בשולו בלבד נאסר אבל לקמן בפסקא דשלקות [דאיירינן באיסור] בשוליהן של עובדי כוכבים מייתינן לה לפי שהוא ענין לפת שלנו שאין בה איסור אלא משום בשולן של עובד

כוכבים כך נראה לי ואף לראב"ד ז"ל מצאתי שפירשה להההיא דלקמן דפת שלש מלאכות יש בו דוקא בפת שלנו אבל לא מן הטעם [חתנות] שכתבתי אלא שהוא חושש לפתן אף משום גיעולי עובדי כוכבים [ולדבריו] גם כן הפת ששנינו במשנתנו אפילו בשלא אפאו עובד כוכבים נאסר ומפני גיעול מפני חשש קדרה בת יומא שלדבריו ב' איסורין יש בו משום גיעול ומשום בשול אלא שאין זה מחוור שהסוגיות מוכיחות דלקדרה בת יומא לא חיישינן וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד. אבל ראיתי לר"ם במז"ל שכתבה להההיא דג' מלאכות דפת סתם בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות ולא חלק בין פת שלנו לשלהם ואפילו לפי דבריו ז"ל נראה דמשום הכי פלגינהו לתרתי לפי שאינן שוין בדינן שהפת כל היכא דשגר ישראל תנורא שרי כדאמרינן בההוא דג' מלאכות דלקמן ואילו בשאר בשוליהן כל היכא דבישל עובד כוכבים אע"ג דשגר ישראל אסור וכמו שיתבאר לפנים בס"ד ומתוך שחלוקים בהלכותיהן ולא נאסרו בענין אחד פלגינהו תנא [דמתני'] בתרתי אע"פ ששניהם משום בשול נאסרו לדברי הר"ם במז"ל:

רבי ובית דינו התירו את השמן. כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן ליה דהא איהו לא שריא אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שריא כדאמרינן בגמ' [דף לז.] מסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה וכל רבי יהודה נשיאה דגמ' היינו ר"י נשיאה בנו של ר"ג ברבי שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי יהודה ואילו רבי בנו של רבי שמעון היה כדאמרינן בהשוכר (דף פד:) אבל כיון שכתוב כן בגרסת הרב אלפסי ז"ל אית לן למימר דרבי דהיינו רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא רבי יהודה נשיאה בר בריה וקבילו מיניה:

וכבשים שדרכן וכו'. ירקות כבושים במים אם דרכן לתת לתוכן יין וחומץ אסורין ובגמרא מסקינן שאם ידוע בבירור שנתנו לתוכו יין או חומץ אסורין בהנאה:

וטריט. מין דגים קטנים מלוחין:

טרופה. שנטרפו ונשתברו ואין נכרין הלכך חיישינן לטמאין:

וציר שאין בה דגה [כילבית]. ציר דגים והיה דרכן לתת לתוך הציר דג אחד או שנים מאותו המין לראיה שממנו נעשה ציר זה ודרכן היה שלא לערב ציר דג טמא עם ציר טהור ולפיכך כל שיש בו דגה מותר משום דאי משקר הוי נתפש כנגב דומיא דמאי דאמרינן בפרק אלו טרפות (דף סג:) גבי ביצים שאם אמר לו של עוף פלוני וטהור הוא מותר דתו לא מצי משתמיט אבל בשאין בה דגה מצי משתמיט ורש"י ז"ל פירש בענין אחר כמו שאכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא:

והחילק. מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתידה לגדל לאחר זמן וקי"ל דשרי ואמרינן בגמרא מפני מה אסרוה מפני שערבונין עולין עמה. כלומר דגים קטנים טמאים הדומים לה הלכך לא שנא טרופה ולא שנא שאינה טרופה אסורה אבל טרית [אין] דג טמא דומה לה ומשום הכי כל שאינה טרופה שריא:

דף יד.

חלתית. מין פרי הוא ומחתכים את הקורטים בסכין ומתסר משום שמנינותא דסכינא:
ומלח סלקונתית. מפרשינן בגמרא דאסירא מפני שקרבי דגים טמאים מעורבין בה:
גמ' אי משום איערובי. שמא יערוב בו חלב טמא:
נינסי. ינסה אותו שהרי אפשר לעמוד עליו:
טהור עומד. נקפה:
לכמכא. תבשיל של חלב:
וניפשקול מיניה קלי ונוקים. יטול ממנו מעט ויעמיד אותו ויהא ראיה על כולו:
כיון דבטהור נמי איכא נסיובי. מי חלבא שאינו נקפה ליכא למיקם עלה דמלתא דשמא נתערב בו חלב טמא וכשמעמידין החלב טהור שבו עומד והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשון למאכל:
השתא דאתית להכי גבינה נמי איכא דקאי ביני איטפי. כלומר דעד השתא סלקא דעתך דחלב טמא לא מיחליף בנסיובי דטהור הלכך כל היכא דבעי לגבינה שרי שכל שאינו רואה חלב טמא מתברר מתוך חלב שלקח מן העובד כוכבים כשהוא מגבנו אין בו לחוש לביני איטפי שהיאך אפשר שכל חלב טמא שבו ילך לו לביני איטפי ולא ישאר ממנו כלל לחוץ שיהא ישראל רואהו וזה ודאי אי אפשר אבל השתא דאתית להכי דאמרינן שאין אדם מכיר בין חלב טמא ונסיובי אפילו לגבינה נמי אסור לפי שכשיתברר טמא מתוך טהור יתלה אותו בנסיובי שמא תאמר אפילו היה בחלב זה שלקח תערובת חלב טמא גבינה שריא שכלה מן הטהור דטמא לא קאי ליתא דאיכא למיחש דקאי ביני איטפי והיינו דאמרינן השתא דאתית להכי:
פת פורני. הוא תנור שלנו שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא מקום שפיתת שתי קדירות ופיו למעלה:
לאוסרה בשדה. ליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא וא"ת אכתי ראוי לאוסרו משום גיעולי עובדי כוכבים דסתמא דמילתא הפת בחמין לשין אותו ואיכא משום גיעול ויש לומר דנותן טעם לפגם הוא שכל הכלים שאינן בני יומן הן פגומים ולבני יומן לא חיישינן והביא ר"ת ז"ל ראיה לדבר ממאי דאמרינן לקמן [דף לח:] בכוספן של עובדי

כוכבים דאפילו הוחמו חמין ביורה גדולה שרי דנ"ט לפגם הוא אלמא דלא חיישינן לבת יומא וראיה עוד מדאמרינן בסוף מכלתין [דף עה:] גבי הלוקח כלי תשמיש מן העובד כוכבים וכולן שנשתמש בהם עד שלא געל ועד שלא לבן תני חדא אסור ותניא אידך מותר הא כמ"ד נ"ט לפגם אסור הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר אלמא לבני יומן לא חיישינן וכ"ת התם בששיהן א"כ למה לי לאוקומי ההיא דתניא אסור כמ"ד נ"ט לפגם אסור ולא כהלכתא לוקמינהו תרוייהו כמ"ד נ"ט [לפגם] מותר אלא דהא דתניא אסור בשלא שיהן והא דתניא מותר בששיהן אלא לאו ש"מ דהא דתניא נמי מותר בלא שיהן דלכלים בני יומן לא חיישינן והיינו טעמא נמי דשרא רבי יהודה הנשיא שמן של עובדי כוכבים משום דסבירא ליה נ"ט לפגם מותר ולא חשו לכלים בני יומן וכ"כ רש"י ז"ל בתשובותיו דליכא בפת משום גיעולי עובדי כוכבים והביא ראיה ממה שאמרו בפסחים (דף מ.) הקמחות והבצקות של עובדי כוכבים אדם ממלא כריסו מהם ועוד גרסינן התם (דף לא:) חנות ישראל ופועלי עובדי כוכבים נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ותנן נמי התם (דף כח.) חמץ של עובדי כוכבים שעבר עליו הפסח מותר בהנאה וגרסינן עלה בירושלמי הדא דתימא במקום שנהגו שלא לאכול פת של עובדי כוכבים אבל במקום שנהגו לאכול פת של עובדי כוכבים מותר אפילו באכילה ומדתלו ליה במנהגא ש"מ דלית ביה משום גיעולי עובדי כוכבים ובפסחים [דף ל.] נמי אמר רבא פוקו ואייתי לנו חמירא דבני חילא וכל הני [לא] מתוקמן בשנלוש בפני ישראל ובכליו וטעמא דכלהו משום דלא חיישינן לכלים של עובדי כוכבים שיהו בני יומן ויש שדוחקים לומר דלעולם לבני יומן חיישינן אלא שאלו כולן נפגמים הן אפילו בבני יומן אבל בדברים אחרים חיישינן ואין זה מחוור שכיון שהוזכרו בגמ' הרבה פת ושמן וקפריסין וקפלטאות וחמין וכוספין ואהיני דוחק הוא לומר שכל אלו נפגמים בבני יומן ושנחוש לכל הדברים שלא הוזכרו בגמרא אלא ודאי לכלי בן יומו לא חיישינן וטעמא דמילתא משום דהוו ספיקי טובא ספק נשתמשו בו היום ספק לא נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו שמא בהיתר ואת"ל באיסור שמא אין בזה נ"ט או שמא טעם פגום הוא מעקרו וכיון דהוי ספיקי טובא שרינן ליה כדאמרינן בתרי ספיקי בכתובות בפירקא קמא (דף ט.) וא"ת והא אמרינן בפירקא קמא דחולין (דף ח:) השוחט בסכין של עובד כוכבים רב אמר קולף ושמואל אמר מדיח אלמא חיישינן לבן יומו שאם לא מפני כך ה"ל נותן טעם לפגם ומותר יש מי שתירץ שכיון שסכין תשמישו תדיר חיישינן לבן יומו והרמב"ן ז"ל הקשה לזה מדאמרינן לקמן [דף לט.] גבי קורט של חלתית דאסור משום דמפסקיה בסכינא דארמאי ואע"ג דאמר מר נ"ט לפגם מותר אגב חורפא דחלתיתא

מחליא ליה והוי ליה נ"ט לשבח אלמא בסכין נמי לא חיישינן לבן יומו דאי חיישינן בלא חורפא דחלתיתא ה"ל נותן טעם לשבח ותירץ שאפשר שהחלתית אי לאו משום חורפא דיליה נפגם אפי' בבן יומא אלא דחורפא דיליה מחליא ליה ומהדר ליה טעמיה לשבח ואינו מחוור לי שכיון שכל הדברים או רובן אינן נפגמין בכלים בני יומן וחלתית ג"כ מכללם היאך אמרינן סתם אע"ג דאמר מר נ"ט לפגם מותר עד שהוצרך לומר דחורפא דידיה מחליא ליה לפיכך נראין הדברים דסכין נמי סתמו אינו בן יומו וכי אמרינן השוחט בסכין של עובד כוכבים קולף או מדיח לדידן דקי"ל דנ"ט לפגם מותר ליתא אלא בסכין בן יומו דוקא אלא ששם בפרקא קמא דחולין נקטינן לה סתמא משום דפלוגתא היא בנ"ט לפגם אי אסור אי מותר ולפיכך לא פירשו אי בסכין בן יומו דוקא או אפי' בסכין שאינו בן יומו אלא סתמא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

רבי יוחנן אמר אפילו תימא פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא. איכא מ"ד דרבי יוחנן אלישנא דר' חלבו סמיך ותרתי בעי ולחומרא שדה וליכא פלטר ישראל ואיכא מ"ד דרבי יוחנן לא סמיך אדרבי חלבו כלל אלא כולה מילתא תליא בין שדה ועיר דבשדה שרי לעולם ובעיר אסור לעולם ויש להקל עוד ולומר דרבי יוחנן לא פליג אדר' חלבו ונקיטינן בתרוייהו לקולא דבשדה לעולם מותר ובעיר מותר בשאין שם פלטר ישראל וכיון שהפת מדבריהם הוא ועוד שלא פשט אסורו ברוב ישראל כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ראוי להקל בכך אבל מדברי הר"ם במז"ל בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות נראה דהני לישני פליגי כפירוש ראשון שכתבתי ופסק כלשון ראשון ופסק לקולא [במקום שאין פלטר ישראל מותר משמע אפי' בעיר] ולא הזכיר שדה כלל ותמהני היאך נתיר הפת אפילו של פלטר ואפילו בשדה דהא כל הני לישני ליתנהו אלא למה שהיו סבורין העם דרבי התיר את הפת ואנן הא מסקינן דלא היא דרבי לא אמר אלא פלטר ישראל וראיתי לרשב"א ז"ל שכתב דאין ה"נ הוא לפום גמרא דילן דפת אסור בכל ענין דרבי חלבו ורבי יוחנן אליבא דמ"ד התיר רבי הפת שקלו וטרו ולדידהו לא סבירא להו אלא שכיון שהפת לא פשט איסורו ברוב ישראל וכל ב"ד יכול להתיר את איסורו אע"פ שהוא קטן מן הראשונים בחכמה ובמנין כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ואנו סומכין על הירושלמי דאמרינן התם דפת של עובדי כוכבים עמעמו עליה והתירוה משום חיי נפש וכמו שכתבו הרב אלפסי ז"ל בהלכות ואין זה מחוור בעיני שכיון שכבר הוזכר בגמרא שלנו שהיה מי שסבור שהותר פת ואסיקנא דלא הותר אין לנו לסמוך על הירושלמי בזה דדלמא סברי לה כמ"ד הותר ומסקנא דגמרא דילן דלא הותר אלא כך ראוי לומר דלפום מסקנא דגמרא דילן נמי הותר דודאי רבי חלבו ור' יוחנן לא שקלו וטרו אטעותא

דטעו כל העולם דאמרי דהותר אם איתא דקושטא דמלתא דלא הותר כלל שהיאך ראוי לחלק בין עיר לשדה ומקום שיש בו פלטר ישראל לאין בו אם איתא שכל מי שאומר שהותר אינו אלא טועה אלא ודאי אמוראי נינהו דרב יוסף ס"ל דרבי לא התיר בפת כלל אלא שהעולם טעו בכך ואיכא מאן דפליג עליה ואמר דרבי התיר את הפת ורבי חלבו ורבי יוחנן שקלו וטרו אליבא דמ"ד הכי והיינו דאמרינן אפילו למ"ד מכלל דאיכא מ"ד וכיון דשקלו וטרו אליביה נקיטינן כותיה והירושלמי מוכיח כן דאיכא מ"ד הותר ולפיכך כתבו הרב אלפסי ז"ל בהלכות אבל לא שיהא סבור שיהא חלוק על גמרא שלנו וכי א"ל רבי שמלאי לרבי יהודה נשיאה בסמוך [דף לז.] בימינו תתיר [את הפת תתיר] לגמרי קא"ל ואפי' מבעל הבית ודאמרינן פת לא התירוה בב"ד היינו לומר שלא הושיב רבי ב"ד על כך אלא באקראי בעלמא גלה דעתו שאין ראוי לאסור את הפת ומאותו ענין ואילך הותר. כך נ"ל:

דף יד:

ולענין מי שיש לו פת בסלו ולוקח מפלטר עובד כוכבים מפני חשיבותו של פת כמו שנוהגין עכשיו הרשב"א ז"ל התירו בשם רבו הרב ר' יונה דכיון שהותר פת של פלטר לגמרי הותרה כל היכא דליכא פלטר ישראל. שכיון שדעתו של אדם נוחה יותר בפת של פלטר מפני חשיבותו הרי זה כפת דחוקה לו וכן הדין היכא שיש פלטר ישראל אלא שהפת של פלטר עובד כוכבים נאה הימנו ולענין פת של פלטר שהוא ביד בעה"ב אם מותר ללוקחו מבעה"ב אם לאו נראה מדברי הראב"ד ז"ל דשרי וראיה מדאמרינן בפרק השוכר (דף סה:) ההיא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך שרייה רבא למטחנה ולאפוייה ולזבונה לעובד כוכבים שלא בפני ישראל הא בפני ישראל אסור לפי שישראל זה שראה שמישראל היה אף הוא יקחנו מן העובד כוכבים אלמא בתר תחלתו אזלינן ואף בפת של פלטר שבא ליד בעה"ב עובד כוכבים ה"ה והוא הטעם דבתר תחלתו אזלינן ומינה לפת בעה"ב שבא לידו של פלטר שאסור ללוקחו מן הפלטר וכן הסכים הרשב"א ז"ל אע"פ שראיתי חלוקים עליו זה נ"ל עיקר ונמצא בתשובת הגאונים ז"ל שמותר לאכול פת של עובד כוכבים בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הלכך מותר:

איבו מנפית. נושך:

אבי מיצרי. בשדות:

לא תשתעו מיניה דאיבו דאכיל נהמא דארמאי. מהא שמעינן שאיסורו של פת כיון שלא פשט איסורו ברוב ישראל והיא גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כמו שיתבאר

אין מלקין ולא משמתין לעובר עליו אלא שמוכיחין אותו ואסור לומר דבר שמועה מפיו בב"ה והיינו דאמרי' לא תשתעי מיניה דאיבו כלומר לא תאמרו דבר שמועה משמו וכן נמצא בתשו' הגאונים ז"ל מאן דאכיל פת של עובדי כוכבים אין מלקין אותו אבל מוכיחין אותו ואסור לומר דבר שמועה מפיו בב"ה:

פת מהלכות של עמעום הוא. שלא נמנו עליה להתירה אלא שיצא הדבר בהיתר וכמו שכתבתי למעלה:

רבי יהודה הנשיא ובית דינו אמורא היה בן בנו של רבינו הקדוש ואע"פ שהוא מי"ח דבר לא פשט איסורו ברוב ישראל שאילו פשט לא היה שום ב"ד יכול להתירו אפילו גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין דהא אמרינן בגמרא [דף לו.] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו כשהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מי"ח דבר שאפי' יבא אליהו ויאמר אין שומעין לו וא"ר שמעיה מה טעם הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל בר משמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל ואמר רב שמואל בר אבא אמר ר' יוחנן ישבו ובדקו על השמן וכו'. וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג כלומר נהי דלא פשט איסורו אפ"ה גדול הימנו בחכמה ובמנין בעינן ומהדרינן דאין גוזרין גזרה על הצבור וכו' ומהא שמעינן ששלשה דינין הן. פשט איסורו ברוב ישראל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו ואפילו גדול ממנו בחכמה ובמנין וזהו טעמן של י"ח דבר שאין שומעין להתירן אפילו מאליהו ובית דינו. לא פשט איסורו ברוב ישראל אבל מכ"מ היא גזרה שרוב הצבור יכולין לעמוד בה זה היא ששנינו אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין הא אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין מיהא מתיר. לא פשט איסורו ברוב ישראל מפני שהיא גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אפילו קטן מתירה והיינו דאמרי' וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר"א ברבי צדוק וכו'. והכי פירושו כי לא פשט איסורו של שמן בכל ישראל מאי הוי מכ"מ גדול בחכמה ובמנין בעינן והיינו מתניתין וכדכתיבנא להכי אמרינן דסמכו רבותינו על דברי רשב"ג כלומר כי בעינן גדול ה"מ בגזרה שרוב הצבור יכולין לעמוד בה אבל אין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אפילו קטן מתירה ומכ"מ צריכה היתר דהא פת גזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד [בה וצריכה היתר] מדאמרי' בגמ' [דף לז.] מסתמיך ואזיל רבי יהודה [נשיאה] אכתפא דרבי שמלאי שמעיה אמר לרבי שמלאי לא היית עמנו אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן אמר לו בימינו תתיר את הפת א"ל א"כ קרו לן בי דינא שריא אלמא צריכה היתר ושמעינן מהא שגזרת הפת לא פשטה ברוב ישראל שגזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה וכדאיתמר בשמן שאם לא כן היאך יהא רשאי

רבי יהודה הנשיא להתירו אי לאו דקרו ליה בי דינא שריא והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא ודאי גזרה היא שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה דומיא דשמן ומשום הכי היה יכול כל ב"ד להתירה ולפיכך כתב הרמב"ן ז"ל שאפילו בזמן הזה אם יסכימו חכמי ישראל וגדוליהם ומתירין את הפת מותר אע"פ שהן קטנים מתלמידי שמאי והלל בחכמה ובמנין שהרי רבי יהודה הנשיא קטן מהם היה כדאמרי' בגמרא ואי לאו משום דלא ליקרו ליה בי דינא שריא הוה שרי נמי הא:

והשלקות וכו'. גרסי' עלה בגמרא [דף לז:] שלקות מנא לן אמר ר' חייא בר אבא דא"ק אוכל בכסף תשבירני ומים בכסף וכו' מה מים שלא נשתנו אף אוכל נמי שלא נשתנה אלא מעתה חטים ועשאן קליות ה"נ דאסורין והא תניא חטים והקליות שלהן מותרין אלא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו מברייתן אף כל שלא נשתנו מברייתן אלא מעתה חטים וטחנן ועשאן קמח ה"נ דאסור והא תניא הקמחין והסלתות של עובדי כוכבים מותרין אלא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל נמי שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מידי אור כתיב [דף לח.] אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כלומר מדרבנן משום חתנות כמו שכתב ר"ת ז"ל במשנתנו או כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא כמ"ש רש"י כאן ונ"ל דמ"מ כיון דאסמכוה בעלמא אקרא דומיא דקרא בעינן וכל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור כגון קליות אפילו הוא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים וכי אמרינן אלא מדרבנן לא עקרי לגמרי מאי דאמרינן עד השתא דמה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אף אוכל וכו' אלא דלאו דרשא ממש היא אלא אסמכתא בעלמא ומיהו נקיטינן לה כדאמרי' עד השתא באסמכתא וזהו היתרן של קליות מפני שהן לא נשתנו מברייתן [ולא] מפני שיהו נאכלין כמות שהן חיין ומדברי רש"י ז"ל למדתיה שכתב לקמן [דף לח:] בברייתא דהכמון והקליות דחמין מותרין מפני שלא נשתנו מברייתן ע"י האור וקליות נמי לא נשתנו עד כאן אלמא היתרא דלא נשתנה מברייתו אמסקנא נמי קאי אף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן שכתב חמין וקליות של עובד כוכבים וסלתות וקמחין שלהן כולן מותרין ואם לאו שהוא ז"ל סובר כן לא היה צריך לכתוב זה כיון שהוא כותב לישני דסוראי ופומבדיתאי כדאיתא בסמוך ומדנקיט להו בהדי סלתות וקמחין נראה שהוא סובר דהיתרן של קליות מפני שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק שבעה עשר מהלכות מאכלות אסורות וכן קליות של עובדי כוכבים מותרין דלא גזרו עליהן שאין אדם מזמן את חברו על קליות:

כל הנאכל כמות שהוא חי וכו' דגים קטנים אדרי ודייסא. אין נאכלין חיים ואין עולין על שולחן מלכים ללישנא קמא יש בהן משום בשולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו אדרי בולט"ט בלע"ז:

דף טו.

ודגים קטנים מלוחים. ונאכלין כמות שהן חיין מחמת מלחן:

כסא דהרסנא. טגנו במורייס שומן דגים על הקמח:

מהו דתימא הרסנא עיקר. הרסנא מורייס ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי:

קמ"ל קמחא עיקר. ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים דקמח אינו נאכל כמות שהוא חי:

ולענין הלכה פסק ר"ת ז"ל כלישנא דפומבדיתא דכל שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים משום דרבי יוחנן קאי כי האי לישנא לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נט.) בגמרא גבי תורמסא וכן בפ' החולץ ביבמות (דף מו.) וכיון דר' יוחנן סבר לה הכי א"נ רב כלישנא דסוראי סבירא ליה קי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן והא דאמר רב [אסי] דגים קטנים מלוחין אין בהם משום בשולי עובדי כוכבים לא תידוק מינה הא שאין מלוחין יש בהם אע"פ שאין עולין על שולחן מלכים דאפשר דמלוחין מחמת מלחן עולין על שולחן מלכים ומש"ה איצטריך ליה ועוד דאפי' דייקת מינה הכי איהו משמיה דרב קאמר וס"ל כלישנא דסורא ומיהו אנן כרבי יוחנן קי"ל וכלישנא דפומבדיתא הלכך כל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואפי' עולה על שולחן מלכים אם נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים והכי רהטא סוגיין דכולי פירקין ולקמן [דף לט:] גבי דבש אמרינן למאי ניחוש ליה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי הוא דפומבדיתאי לאוסופי אלישנא דסוראי קא אתי ולומר שאפילו אינו נאכל כמות שהוא חי כל שאינו עולה על שולחן מלכים מותר תדע דאמרינן מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וכו' ואם איתא דפומבדיתאי לא מודו בלישנא דסוראי לימא נמי איכא בינייהו איפכא דברים שהן עולין על שולחן מלכים ונאכלין כמו שהן חיין דלישנא דסוראי שרו ולפומבדיתאי אסור אלא ש"מ דפומבדיתאי מודו ללישנא דסוראי ואוסופי הוא דקא מוספי עלייהו וכן דעת ר"ח ז"ל וכ"כ הר"ם במז"ל בפ' י"ז מהל' מאכלות אסורות אבל הרמב"ן ז"ל פסק כלישנא דסוראי דכל שאינו נאכל כמות שהוא חי אע"פ שאינו עולה על שולחן מלכים יש בו משום בשולי עובדי כוכבים והביא ראיה מאהיני שליקי דלקמן [דף לח:] דס"ל לרב ז"ל שאין עולין על שולחן מלכים ואפ"ה מרירי ומציעאי אסירי ואין זו ראיה דמאן לימא

לן דהנהו אהיני שליקי דידהו לא היו עולין על שולחן מלכים דאפילו מרירי נמי אפשר שהן מתמתקין בשליקתן. ונמצא פסקן של דברים דכל שיש בו אחת מג' מדות הללו שהוא נאכל כמות שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים או שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אין בו משום בישולי עובדי כוכבים אלא שלא ראיתי לראשונים מפורש דכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור יהא מותר והרב אלפסי ז"ל כותב לישני דסוראי ודפומבדיתאי ואינו מכריע בהם כלום ומדאמרינן קמ"ל קימחא עיקר למדו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דהיינו ככרות של פלטר עובד כוכבים שטחין אותם בביצים מותרות כל שאין לחוש לטמאים שאע"פ שיש בביצים משום בשולי עובדי כוכבים כדלקמן [דף לח:] קימחא עיקר ולענין כלי שבשל בהם העובד כוכבים לפנינו דבר שיש בו משום בישולי עובדי כוכבים כתב הרשב"א ז"ל דצריכים הכשר שאע"פ שלא אסרו בישוליהן אלא משום גזרת בנותיהן ובבליעת הכלי לא שייך חתנות אפ"ה כיון שכשהוא בעינו נאסר משום חתנות אף פליטת בליעתו כמוהו וכן נראה מדברי בעל התרומות ז"ל שכתב דאותן פלאדיש של דגים שאפה עובד כוכבים כיון שהדגים אסורין משום בישולי עובדי כוכבים כמו כן העסה שבחוץ אסורה דאע"פ דפת התירו וגם השמנונית הבלוע בה אינו בעין מכ"מ קודם שנבלע בעסה היה אסור ונמצאת העסה בלועה מאיסור דרבנן ע"כ:

כל החגבים שבאגם. שנחרכו ונתבשלו מחמת האור:

אסורין. אע"פ שחגבים אין טעונים שחיטה:

אפילו מריש אוניה. שהאוזן רכה ונצלית בחרכיותה אפ"ה שריא הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוון:

דשדא סיכתא. קיוול"א בלעז ומיבשה בתנור והרי"ף ז"ל פרשה בענין אחר בפרק כלל גדול:

וקבר ביה ישראל קרא מעיקרא. שהטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והסיקו העובד כוכבים ונתבשל הדלעת:

שפיר דמי. הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוון ואמרינן בגמרא פשיטא מהו דתימא לבשולי מנא קא מכוין כלומר לבשלא להאי סיכתא והרי לשום בשול הסיקו קמ"ל דלשרורי מנא קא מכוין כלומר להקשות את היתד ואין דעתו לבשולי וא"ת הא דאמרינן בפרק כלל גדול (דף עד:) האי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל [פשיטא] מהו דתימא לשדורי מנא קא מכוין קמ"ל דמרפה רפי והדר קמטי י"ל דאיהו ודאי לשרורי קא מכוין ומש"ה שרי הכא ואפ"ה גבי שבת חייב דכיון דאי אפשר אא"כ רפי מעיקרא אע"פ שאינו מתכוין לבשול חייב דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ודאמרינן ואתא

ישראל וקבר ביה קרא מעיקרא משמע דבכי הא צריכא למימר דאילו לבתר שהסיק העובד כוכבים פשיטא דשרי זה נראה לפי הגירסא הכתובה בגמרא אבל הרב אלפסי ז"ל הוסיף אבל לבסוף אסור ולפי זה משמע דמעיקרא דאכוין עובד כוכבים לשרורי סיכתא ובתר הכי [דמכוין] לבשולי [אסור] ואינו מחוור :

גרסינן בגמרא [דף לח.] אמר רב יהודה אמר שמואל ישראל שהניח בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר ה"ד אילימא דכי לא מהפך ביה נמי בשיל מאי קא עביד. כלומר ופשיטא דשרי:

אלא דכי לא מהפך ביה לא מטי [וכי מהפך ביה מטי] אמאי מותר:

לא צריכא דכי לא מהפך ביה מטי בתרתי שעי וכי מהפך ביה מטי בחדא שעתא מהו דתימא קרובי בישולא מילתא הוא קמ"ל דלאו מילתא היא אינו והא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן כל שישנו כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים התם כגון דאותביה בסלתא ושקליה עובד כוכבים ואותביה בנורא. כלומר דהתם בלא מעשה העובד כוכבים לא מטיא אבל הכא דמנחא אגומרי בלא הפוך עובד כוכבים הוה בשיל לזמן מרובה ואמרינן עלה תניא נמי הכי מניח ישראל בשר על גבי וכו' כמו שכתוב בהלכות:

שפיתת קדרה קרי כשנותנין אותה על האור:

ומגיסה. מהפכת בכף:

גמרו ביד עובד כוכבים מותר גמרו ביד ישראל לא כ"ש וא"ת מאי ק"ו אדרבה גמרו ביד עובד כוכבים דין הוא שיהא מותר דהא אסיקנא לעיל בסמוך דקרובי בשולא לאו מילתא היא ומשום האי טעמא גופיה ראוי לאסור כל שגמרו ביד ישראל י"ל דכי אמרינן לעיל דקרובי בשולא לאו מילתא משום קולא דבישולי עובד כוכבים אמרינן הכי דבמילי אחרינא ודאי מילתא היא וכדאמרינן בפרק ידיעות הטומאה (דף יז:) דקרובי עבודה עבודה היא ומש"ה דייקינן ק"ו דהשתא גמרו ביד עובד כוכבים דשייך למגזר ביה טפי משום חתנות לפי שהוא נהנה מיד של עובד כוכבים ואפ"ה שרינן ליה משום קולא דבישולי עובד כוכבים כ"ש גמרו ע"י ישראל:

דף טו:

ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים. כתב רבינו חננאל ז"ל דסוגיא דשמעתא דכל שהניח עובד כוכבים ונתבשל על ידו עד כדי מאכל בן דרוסאי מקרי תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים ואסור ואע"פ שנגמר בשולו ע"י ישראל ואע"פ שיש

חולקין עליו ואומר דכל שבא לידי ישראל בענין שאינו ראוי לרוב בני אדם ונגמר בשולו ע"י ישראל מותר דברי רבינו חננאל ז"ל עיקר :

פת שלש מלאכות יש בה:

דשגר עובד כוכבים. הסיק התנור. א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים שרי. מיהו דוקא בפת לפי ששגירת התנור היא מלאכה מיוחדת בו אבל בשאר תבשילין לא והכי מוכחא כולה שמעתין דאמרינן שופתת אשה קדרה ואמרינן הניח ישראל בשר ע"ג גחלים ומשמע דהדלקת האש בלחוד לא מהני וכן כתבו הראשונים ז"ל ואין בדבר ספק כלל וכבר כתבתי למעלה מה שנראה לי דהא דאמר ר' יוחנן דוקא בפת שלנו אבל בפת שלהם אינה ניתרת במלאכות הללו:

ואתא ישראל וחתה חתויי שפיר דמי. פירש רש"י ז"ל שבחתיית הגחלים מתחמם האש ויצא חומן של גחלים נראה מדבריו דבעינן קרובי בשולא ע"י ישראל אבל כגון אלו שנוהגין שישראל זורק עץ לתוך התנור כתב הרמב"ן ז"ל דלא מהני והביא ראיה מדאמרינן לעיל [דף לח.] בסמוך היכי דמי אילימא דכי לא מהפך ביה הוה בשיל מאי עביד ואלא דכי לא מהפך ביה לא בשיל אמאי מותר אלמא כל היכא דלא מנכר בישוליה לאו כלום הוא דבעינן או קרובי בישולא או בישולא ומ"מ הורה הרב ז"ל דאי מייתי ישראל גחלים ומשים בתוך התנור או בתוך הפורני ומהן מדליקין את האש דאפשר שהוא מותר דישראל שגריה להההוא תנורא כיון שהוא הביא שם עיקר האש:

ואף היתר זה אינו ברור בעיני שאם באנו לדמותה להההיא דלעיל אף בענין זה אסור דה"ל כי ההיא דאמרינן לעיל ואלא דכי לא מהפך ביה לא מטי אמאי מותר דה"נ במעשיו של ישראל לא היה תנור זה ראוי לאפות בו את הפת וכיון שע"י תוספתו של עובד כוכבים נראה לכך ה"ל כאילו שגריה עובד כוכבים להההוא תנורא ולא עוד אלא שקרוב אני לומר דהשלכת עץ לתנור הראוי לאפות מהני טפי מהיכא שישראל הביא עיקר האש ואינו ראוי לאפות דבעץ איכא קרובי בשולא מיהת וכ"ת כש"כ דבמביא עיקר האש איכא קרובי בשולא ליתא משום דמשמע דקרובי בשולא [לא] מהני אלא היכא שיש שם אש הראוי לבשל דאי לא תימא הכי היכי אמרינן לעיל ואלא דכי לא מהפך ביה לא מטי אמאי מותר דהא ודאי א"א דלא ליהוי קרובי בשולא בהנחת ישראל אלא ודאי כיון דכשעשה ישראל מעשה שלו [לא] היה ראוי להתבשל אין בקרוב בשול של ישראל כלום ולפיכך המשים מעט גחלים בתנור לא עשה ולא כלום אבל המשליך עץ בתנור שהוא ראוי לאפות קרובי בשולא איכא דא"א בלאו הכי ואע"פ שאין זמן הקרוב נכר משמע דמהני דהא פסק ר' יוחנן ואמר דכי ישראל מחתה בגחלים שרי ואע"פ שאפשר שלא

יהא נכר זמן קרוב האפייה בכך והרמב"ן ז"ל כתב שהרב אלפסי ז"ל גורס וישראל מהדר הדרויי כלומר שישראל מהפך בפת דלמטי ליה בשולא מכל צדדיו דהיינו אפייה גמורה הנכרת בפת אבל לא מצאתי גירסא זו בהלכות וכן דעת הר"ם במז"ל להתיר בעץ בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות:

דג מליח. פירש רש"י ז"ל דבדג שמלחו עובד כוכבים פליגי דחזקיה סבר שאינו נאסר מחמת שנמלח ביד עובד כוכבים דאין זה בשול ורבי יוחנן אסר דמליחתו זהו בשולו וכן נראה מדברי הר"ם במז"ל בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות ואינו נראה דא"כ לרבי יוחנן דאמר דמליחתו זהו בשולו תיקשי ליה מתני' דתנן בפירקין דכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ מותרין ואמאי נימא כבוש הרי הוא כמבושל אלא ש"מ שלא גזרו משום בשולי עובדי כוכבים אלא על תולדות האור וא"כ תיקשי לרבי יוחנן לפיכך נראין הדברים דהכא בדג גדול מליח שצלאו עובד כוכבים פליגי דחזקיה שרי כיון דנאכל ע"י הדחק כמות שהוא מלוח ורבי יוחנן אסר דקסבר אכילה ע"י הדחק בכי הא לא שמה אכילה וסבר ליה נמי דעולה הוא על שולחן מלכים [וכן כתב במרדכי גם בשם רבינו שמעיה ע"ש]. ואפשר לתרץ לפי פירושו של רש"י שהכבשין ששנינו במשנתנו דוקא בשאינן עולין על שולחן מלכים ולפיכך שרו אפילו לרבי יוחנן דסבר שאפילו על המתבשלין שלא ע"י האור ותולדותיו גזרו רבנן וכיון דקי"ל כחזקיה שמעינן מינה לפי פירושו ז"ל שאין במליח משום בשולי עובדי כוכבים ובירושלמי פרק הנודר מן המבושל אמרו שאין במעושן משום בישולי עובדי כוכבים וכתבו הר"ם במז"ל בפרק הנזכר:

ביצה צלויה. שצלאה עובד כוכבים:

חזקיה ובר קפרא שרו. הואיל ובלוע אוכל דידה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא (ולא כתב כרבי יוחנן) אבל בדג מליח הלכה כחזקיה יש חולקין בזה ופוסקין כרבי יוחנן אף בדג מליח משום דהא דרב [אסי] דאמר דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בשולי עובד כוכבים כוותיה שייכא וכן דעת הרב רבי יונה וזה על דרך מי שמפרש דג מליח שצלאו עובד כוכבים קאמר:

קפריסין. הן ממין צלף ושומר לפרי הן ודרך לאכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בשלן עובד כוכבים מותרין:

קפלוטות. כרתי נאכלות כמו שהן חיין:

והמטליא. בגמרא מפרש היכי עבדי לה:

והחמין. מים חמין דהא אין משתנים מברייתן ע"י האור וקליות נמי לא נשתנו:

וה"מ קפריסין וקפלטאות הבאות מן האוצר. דבלאו הכי איכא למיחש בהו לזלוף יין נסך:

וכספן. פסולת של תמרים שעושין מהן שכר וחולטין אותו בחמין ואוכלין אותו:

בין ביורה גדולה. אע"פ שאפשר שבשלו דבר איסור בתוכה:

נותן טעם לפגם. פלוגתייהו בפרק בתרא (דף סז:) וכל גיעולי עובד כוכבים נותנין טעם לפגם שהרי נתבשל שם האיסור מאתמול וכבר הפיג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדרה בת יומא דנותן טעם לשבח ואסור וסתם כליהם של עובדי כוכבים אינן בני יומן:

אי משום ערובי. שמא נתערב בו יין:

מסרי. מסריח:

אהיני. תמרים:

מרים. אין נאכלין חיין ובשולם ממתקן:

מציעי. נאכלין חיין ע"י הדחק:

שתיתא. תבשיל העשוי מקמח של קליות שיבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח של עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ ואפילו במיא אסור משום דמיחלף בטלופחי דחלא אבל בחיטי או בשערי אין דרך לתת חומץ:

מאי שנא ממורייס. דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע:

התם חמרא לעבורי זוהמא. דדגים והוי כמאן דאזיל לאבוד:

והלכתא כותיה. מיהו לדידן דקי"ל דבסתם יינן אפילו יין ביין ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך כדאיתא לקמן בפ' השוכר (דף עד.) ה"נ ימכרו הכבשים חוץ מדמי שבח היין והקשה הראב"ד ז"ל כיון שבידוע אסור מספיקא נמי יהא אסור בהנאה ואפילו לרבנן כיון שדרכן לתת בהן יין כדאסר ר"מ גבינת בית אונייקי בהנאה וכדתנן [דף כט:] א"כ [למה לא] אסרוה בהנאה ותירץ ז"ל דהתם שאני דכיון דכ"ע מעמידין בקיבה חיישינן לקיבת עבודת כוכבים ולר"מ חיישינן אפילו למיעוטא אבל הכא כיון דלא ידיע אי רמא ביה חמרא אי לא מספיקא לא מחמרינן ביה כולי האי לאסריה בהנאה ותנן נמי (טהרות פ"ד משנה ו) גבי טומאה כי האי גוונא היו שני רוקין אחד טמא ואחד טהור תולין על מגען ועל הסיטן ברה"י וכו' היה רוק אחד ונגעו והסיטו ברה"ר שורף עליו וא"צ לומר ברה"י ש"מ דאע"ג דב' רוקין חדא ספקא וברוק אחד חדא ספקא כיון דהכא שמא לא נגע בטמא והכא ודאי נגע ביה זה טמא וזה תולין וה"נ קיבה שהעמידו בה גבינה זו לרוק אחד ספק טמא ספק טהור דמיא דאף היא ספק של עבודת כוכבים ספק של נבלה גרידא ואין כאן קיבה שהוחזקה בהיתר הנאה כרוק טהור כי היכי דנדמיה לב' רוקין

ויש שתרצו דכי אמרינן בגבינה מפני מה לא אסרוה בהנאה היינו טעמא משום דכיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי הלכך כל שודאו אסור בהנאה ספיקו נמי אסור אבל בכבשין דליתיה לאיסורא בעיניה אע"ג דודאו אסור בהנאה דיינו לגזור איסור אכילה בספקו:

דף טז.

מאי חילק אמר רב חנן בר אבא אמר רב סולתנית מפני שערבונה עולין עמה. דגים קטנים טמאים מתערבין עמה:

אין לו עכשיו קשקשים:

אפונס ואטונס. לשון פרסי הם:

טמא טהור. טמא ביבשה טהור בים:

צמחי. קשקשים דקים:

מחליא ליה. ממתקו:

חצר שמוכרין בה תכלת. ודרך הרמאין למכור קלא אילן לשם תכלת:

וגרסינן בגמרא אשת עם הארץ שנשאת לחבר וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר צריכין לקבל דברי חברות אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ כולן אין צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה:

חבי"ת אסור בחותם אחד חמפ"ג מותר בחותם אחד. טעם מפורש בירושלמי דגרסינן התם טעמיה דרב כל דבר שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד משום תערובת מותר בחותם אחד. חבי"ת איסורו מגופו וחמפ"ג אסור משום תערובת חוץ מפת שאסורו מגופו שהרי הפת עצמו גופיה אסור וכ"ת אם כן פת ליבעי שתי חותמות י"ל דכל שאיסורו מדבריהם אע"פ שאיסורו מגופו מותר בחותם א' וראיה לדבר מדאמרינן לעיל [דף כט:] חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מנסך אי משום חלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ופת נמי אסורה מדבריהם ומש"ה סגי ליה בחותם אחד ויין אע"פ שהוא מדבריהם בעי שתי חותמות דמשום חיבת נסך טרח ומזייף:

אין לוקחין בסוריא ימ"ח מח"ג אלא מן המומחה. מוחזק בכשרות לפי שהחנונים שבסוריא היו חשודים ליקח דברים הללו מן העובדי כוכבים ומזבנו להו לישראל ולא קפדי על לפני עור לא תתן מכשול ומיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח עמו מותר לאכול וכן אם שגר לו במתנה:

מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה. החשובין שברומי לפי שהיו מערבים בה שומן דגים טמאים והיה מעביר קצת כח המלח:

מתני' ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו. בגמרא מפרש לה:

והדבש. בגמרא מפרש לה דליכא למיחש ליה:

והדברניות. אשכולות של ענבים:

אע"פ שמנטפות. יין אין חוששין שמא שראום ביין נסך ויין היוצא מהן נמי אין תורת יין עליו לאסור במגע עובד כוכבים:

ואין בהם הכשר משקה. דאע"ג דהבוצר לגת הוכשר הכא כיון דלאכילה בעי להו לא ניחא ליה במשקה היוצא מהן:

והכבשים שאין דרכן לתת בהם יין וחומץ. ולא גזרינן אטו דרכן:

וטריט. פירש רש"י ז"ל מין דגים מלוחין שאינן טרופות שחתיכותיו נכרות וא"ת ואע"פ שחתיכות נכרות אמאי לא חיישינן שמא נמלחו עם הטמאין דליכא למימר דטמאין בטהורין לפגם הוא דהא אמרינן בפרק כל הבשר (דף קיג.) דטמא מליח וטהור תפל אסור ומסיקנא דאף שניהם מלוחין אסורין ואע"ג דאחזוקי איסורא לא מחזקינן היכא דשכיח כי הא ודאי חיישינן י"ל דכיון דפליטת דגים אינה אלא מדרבנן כדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף צט:) שאני ציר דזיעה בעלמא הוא והכא ספיקא הוי אזלינן ביה לקולא וכן כתוב בספר העטור דדגים מלוחין של עובדי כוכבים מותרין אלא שכתב שנהגו בהן איסור ובכל מקומות הללו נהגו בהם היתר. ציר שיש בו דגה. מפרש בגמרא:

דף טז:

ועלה של חלתית. מפרשי בגמרא דלא נצרכה אלא לקורטין שבו כלומר הנדבקין בעלין וקמ"ל דלא חיישינן שמא ערבו בהן מאותן קורטין שחתכו מן האילן בסכינא דארמאי ונתנום בעלין משום דאם איתא דהכי הוה משרק הוו שרקי. כלומר נופלין היו מן העלין:

וזיתי גלוסקא המגולגלין. שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ונעשו רפין כמו ביצה מגולגלת וקמ"ל דלא חיישינן שמא נתן לתוכן יין:

רבי יוסי אומר השלחין אסורין. מפרשינן בגמרא שאוחזן בידו וגרעינתו נשמטת והיינו לשון שלחין שמשתלחין הגרעינין מעצמן וכיון דרפו כולי האי בידוע שנתן לתוכן יין:

מן הסלולה. כשנותן אותן בסל למוכרן בשוק לאלתר אסורין לפי שאז (אין) מזלף עליהן יין אבל מן ההפתק דהיינו מקום כינוסן מותר לפי שאין נותן בהם יין דמקלקל להו:

וכן בתרומה. מפרשינן בגמרא וכן לכהן החשוד למכור תרומה בשם חולין כלומר מפני שהתרומה אין דמיה יקרין שאינה ראוי' אלא לכהנים ולפניו הוא דאסור אבל הבא מן

האוצר ומן הספינה מותר משום דאירתותי מירתת סבר שמעי ליה רבנן ומפסידו לי כלומר שיפקירו את האוצר:

גמ' תנינא להא דת"ר יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים. ואע"פ שאינו רואהו:

דאי משום איערובי. דבר טמא:

מיסרח סרי. הלכך לא מערבי ואחרים פירשו אי משום איערובי שדרך הוא לערב בדבש דברים אחרים ונימוחו בתוכו וחוזרין דבש ליכא למיחש בהכי לפי שהמתערב בו עד שלא נמוח מסריח ומותר וכדאמרי' בתמורה בפרק כל האסורין (דף לא.) אפרוח ביצה טריפה מותר דאימת קא גדיל לכי מסרח ההיא שעתא עפרא בעלמא הוא:

כל שראשה ושדרה ניכר. פירש ז"ל שהדגים נכרין בראש ושדרה שהטהורין ראשן עגול ושל טמאין חד וטהורין יש להן חוט השדרה וטמאין אין להם:

כל שכלבית אחת או שתי כלביות משוטטות בו. פירש רש"י כלבית דג טמא הוא וגדל מאליו בציר של דגים טהורין. ואם יש ציר של דג טמא עמו לא תגדל בו כלבית והיא עצמה טמאה וכן משמע בפ' גיד הנשה (דף צז.) דכלבית דג טמא הוא דאמרי' התם [ע"ש] כלבית באלפס הוא ושיעורה בששים אבל ר"ח ז"ל כתב שהוא דג טהור שכיון שיש בציר דג קטן אחד טהור אף כל הציר אנו מחזיקין בטהור ולפי זה כלבית פירושו דג קטן בין טמא בין טהור והאי דפרק גיד הנשה טמא והאי דשמעתין טהור. וא"ת הא בטרית בעי' שיהא ראש ושדרה נכרת לכל אחד ואחד אלמא אין סומכין בחתיכה על סימני חברתה ואפילו לטבל בצירן כמו שנכתוב לפנינו בס"ד וה"נ לא נסמוך על הציר אע"פ שיש בתוכו דג טהור י"ל דקל הוא שהקלו חכמים בציר לפי שאיסורו אינו אלא מדבריהם כדאיתא בפרק גיד הנשה (שם) דהא דתניא (חולין דף קיב:) אלה הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהם אסמכתא בעלמא הוא ולפיכך הקלו בו להתירו בדג אחד אבל טרית כיון דלאכילת גופה צריך הכרת ראש ושדרה לכל אחד ואחד אפילו על צירן גזרו משום גופן שכיון שגופן מעורב בצירן אי שרי צירן אכלי נמי גופן אבל ציר זה שאין בו דג טמא כלל מותר בסימן אחד דהיינו כלבית שבו:

השתא אחת אמרת שרי תרי מיבעיא לא קשיא כאי בפתוחות כאן בסתומות. פירש רש"י ז"ל חבית פתוחה לא סגי ליה בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל בה וצריך לומר לפי פירושו שכלבית טמאה זו חיה היא זמן מועט בציר דגים טמאים דאי לא היכי חיישינן דלמא מעלמא נפל ומיהו אינה חיה שם הרבה שא"כ אף בסתומות ניחוש שאין לך סתומה שלא היתה מתחלתה פתוחה ומדברי הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות נראה דהכי פירושו דבפתוחות סגי להתיר כל החביות בכלבית א' שנמצאת בחבית אחת

דכמאן דמערבן בהדי הדדי דמיין אבל בסתומות אין כל החביות מותרות עד שימצאו שם שתי חביות כל אחת בכלבית אחת דכיון דשתים מותרות מוכחא מילתא דכולן מותרות. ולפי זה הא דאמרינן לקמן בגמ' [דף מ.] עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כלבית באחת מהן פתוחות כולן מותרות דכמאן דמערבא בהדי הדדי דמיין סתומות היא מותרת וכולן אסורות היינו דוקא בשלא נמצאת כלבית אלא באחת מהן שאילו נמצאו בשתים היו כלן מותרות ונראה שעל פירוש זה סמך הרב אלפס ז"ל שהשמיטה לו מן ההלכות :

איתמר רב הונא אמר עד שיהא ראש ושדרה ניכר. דס"ל לרב הונא דאיכא בדגים טמאים שראשן ענול או שיש להן חוט השדרה אבל אין בהי שיהא לו שני סימנין הללו ורב נחמן אמר או ראש או שדרה ס"ל שאין בטמאין לא ראש ענול ולא חוט השדרה ולפ"ז הא דאמרינן לעיל בגמרא [דף לט.] אילימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה לא מצי קאי דאלמא ליכא דג טמא דאית ליה חוט השדרה כרב נחמן אתיא דאילו לרב הונא איכא טמאין דאית להו שדרה ומש"ה בעי הכרת ראש בהדה והרמב"ן ז"ל פירש דרב הונא נמי מודה דדגים טהורין נכרין בראש או בשדרה אלא הכא בדגים חתוכים כל אחד ואחד לשנים ובאין ראש בפני עצמו וגוף בפני עצמו רב נחמן סבר אם ראש קיים וניכר שהוא טהור אוכלין את הגוף דמיניה הוא ואע"פ שהוא טרוף ואינו ניכר ורב הונא סבר דבעינן סימן בכל חתיכה וחתיכה אא"כ הן חתיכות [שוות ומתאימות] והקשה ז"ל א"כ דדגים נכרים בראש ושדרה לעיל [דף לט.] בגמרא דמייתינן מעובדא דמייתי דגים קמי רבנן והוו חיישי' להו לטמאים ובתר הכי בבדיקה יתירה אשכחו להו קלפי למה להו כולי האי לבדקינהו בראש ושדרה ואפשר דאיכא טהורין דדמי לטמאים בראש ושדרה אבל אין לך דג טמא שיהא לו ראש ושדרה כשל טהור כל זה לפי שטת רש"י ז"ל ונמצינו למדין דראש ושדרה סימני דגים טהורין הן אבל הראב"ד ז"ל פירש שזו שאמרו שיהא ראש ושדרה ניכר בטביעת עינא קאמר ויהא ניכר שהוא דג פלוני טהור ואין פירושו מתיישב בהלכה כלל דבגמרא [דף מ.] מותיב רב עוקבא בר חמא לרב הונא ולרב נחמן מדתנן ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת כלו' דמשמע דלית להו סימני טהרה אחריני ולפי' הראב"ד ז"ל מאי קושיא ולפיכך נראה עיקר כפירושו של רש"י ז"ל אלא שכתבה רמב"ן ז"ל דצריכה רבה מפני שלא מצינו בחבור הגאונים ז"ל שיהיה סימן לדגים בראש ושדרה:

אמר רב פפא הלכתא וכו'. לעיל מינה גרסי' בגמרא אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד

ואחד. אמר ר' זירא מריש הוה מטבלינא בצירן כיון דשמעיתא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אפילו בצירן נמי לא מטבלינא. ובתר הכי גרסי' אמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד ואחד ומשמע דאפילו לטבל בצירן אמרי' הכי דעלה קאי וזה דעת הרב אלפסי ז"ל והר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות. מיהו בתר הכי גרסי' בגמרא [שם דף מ.] ההיא ארבא דצחניתא דאתאי לסורא נפק רב הונא בר חיננא חזא ביה קלפי כלומר במקצתה ושריא א"ל רבא מי איכא דשרי כי הא מילתא בדוכתא דשכיחי קילפי כלומר שמא דגים טמאים נתערבו עמה נפקי שיפורי דרבא ואסרי נפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרו אמר ר' ירמיה לדידי אמר לי רב פפי כי שרא רב הונא בצירן אבל בגופן לא שרא אמר רב אשי לדידי אמר לי רב פפא כי שרא רב הונא בר חיננא אפילו בגופן ואנא לא מיסר אסרנא ולא משרא שרינא לא מיסר אסרנא ואמר לי רב פפא ולא משרא שרינא דהא אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל או"א. זו היא סוגית הגמרא. ומעתה פשטא דמלתא דרב אשי שרי צירן בסימן [חתיכה] אחד דהא איהו אדרב הונא בר חיננא סמיך ואי לאו הא דרב יהודה משמיה דעולא אפילו בגופן הוה שרי ונהי דהא דרב יהודה אפיק משריותא גופן צירן מיהא כדקאי קאי ושרי ומעתה למה סמכו הראשונים על רב פפא ולא התירו צירן מדרב אשי. אבל נראה לי לדעתם דאפשר דרב אשי הכי קאמר אי לאו דרב יהודה הוי שרינא אפילו גופן דסמכינא אדרב הונא בר חיננא ודרב נחמן דאמר או ראש או שדרה דהוה אמינא דרב נחמן נמי אפילו גופן שרא אבל כיון דאמר עולא דבגופן נמי אפילו רב נחמן אסר מעתה אין דבריו של רב הונא בר חיננא שהוא מתיר אפילו גופן במקום רב הונא ורב נחמן ורבא ורבי זירא דאסרי. וכיון שכן לא משרא שרינא אפילו צירן דהא דרב הונא בר חיננא אידחיא ליה וליכא מאן דמפליג בין גופן לצירן אלא רב נחמן ולא סמיכנא עליה. ובהאי עובדא דארבא דצחניתא איכא למימר דצחניתא היינו חילק וכדמוכח ממאי דאמרי' לעיל בגמ' [דף לט.] האי צחניתא דפום נהרא שריא ומעתה היכי שריא רב הונא בר חיננא ולא חשש לערבונה. ואפשר דההיא ארבא של חביות מלוחות היתה וסבירא ליה שאין לחוש לתערובות טמאין שטמא והטהור מקלקלין זה את זה לפיכך בשעת מליחה מפרישין הטמאים מתוכן ומשום הכי שריא כי היכי דאיכא מאן דשרי לעיל [דף לד:] חילק אומן ומשום הכי אקשי בגמרא (לרבא) דאסר מדתניא חתיכת דג שיש בה סימן בין בכולה בין במקצתה ואפילו אחת ממאה כולן מותרות ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב מלא חתיכות דג לצידן ובדק רשב"ג ונמצא סימן באחת מהן והתיר את הגרב

כולה כלומר דכיון שנמלחו בגרב אחד אין לחוש לתערובת טמאין ומפרקינן תרגמא רב פפא בשחתיכות שוות פירש רש"י ז"ל כשמחברין אותן יחד מתחברות ונכרות שהן כולן מדג אחד אי הכי מאי למימרא מהו דתימא איתרמויי איתרמי קא משמע לן ומדברי הר"ם במז"ל בפרק שלישי מהל' מאכלות אסורות נראה דכי אמרי' בשחתיכות שוות היינו לומר שמתוך חתוכן נראה שהוא מין דג אחד:

דף יז.

ואחרים פירשו האי עובדא דכולה ארבא חד מינא הוה ושוין במראה ורב הונא אשכח קילפי בדופנא של ארבא והיה תולה שמאלו נשרו וכיון שניכר לעין שכולן מין אחד שרינהו לכולהו ואמר ליה רבא מי איכא דשרי כי הא מילתא בדוכתא דשכיחי קילפי כלומר שמא מדגים אחרים טהורין נשרו קילפין הללו ונדבקו בדפני הספינה ולפי זה כי מקשינן מהא דעובד כוכבים אחד שהביא גרב מלאה חתיכות לצידן אדרב פפא מקשינן דאמר הלכתא עד שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד ואחד וקא סלקא דעתיך שכיון שגרב זה מלא חתיכות מלוחות והיה סימן באחד מהן שרי שאין דרך למלוח טהורין וטמאין ואילו רב פפא בעי שיהא ראש ושדרה נכר לכל אחד ואחד אבל לא קאי הך מיתיבי להההוא עובדא דארבא דצחניתא דהא לא שייך ביה כלל. ודאמרי' נפקי שיפורי דרבא ואסרי נפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרי כתב הרמב"ן ז"ל דלאו דוקא אלא מעיקרא נפקי דרב הונא דשרי שהרי חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ועוד דאילו בשקול הדעת שלהם נחלקו אפילו התיר אינו מותר אלא מקמי הכא שרי תדע דהא מעיקרא הכי קאמרינן דנפק רב הונא ושריא והדר אתא רבא בתריה עד כאן ואין צורך דהא [ודאי] רב הונא בר חיננא שריא תחלה ואע"ג דרבא אפיק שיפורי ברישא לאו שיפורא גרם דכי אמרי' חכם שאסר וכו' משמע דוקא בשאסר תחלה ולא עוד אלא לפי מה שכתבתי למעלה [דף ז.] [סימן אלף קצב] כל שאחרון גדול מיניה מצי שרי ומשמע דרב הונא בר חיננא הוה עדיף טפי מדסמיך רב אשי עליה:

אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ומיעי דגים אין נקחין אלא מן המומחה. נראה מדברי רש"י ז"ל דמומחה היינו בקי בהן ואחרים פירשו מאי מומחה נאמן דומיא דאלא מן המומחה דתניא לעיל [דף לט:] בברייתא דאין לוקחין מ"ח מח"ג וכן מוכיח בירושלמי דאיתמר התם תני אין לוקחין מיעי דגים וקרבין אלא ע"פ מומחה ואין לוקחין תכלת אלא ע"פ מומחה מדתניא להו בחדא משמע דמומחה דהכא [דומיא] דמומחה דתכלת ומאי מומחה נאמן וטעמא דמילתא לפי שנחשדו עמי הארץ ליקח קרבי דגים מן העובדי

כוכבים בחזקת טהורים ושמא טמאין הן. ומיהו בגמרא ליכא ומיעי דגים אלא סוגיא הכי איתא קרבי דגים ועוברין כלומר ביצים אין ניקחין אלא מן המומחה רמי ליה (רבא אריכא) לר' דוסתאי דמן בירי מי אמר רב קרבי דגים ועוברי דגים אין נקחין אלא מן המומחה ורמינהו דג טמא משריץ כלומר שהדג עצמו נוצר במעי האם דג טהור מטיל ביצים א"ל סמי מכאן עוברין רבי זעירי אמר לא תסמי דתרוייהו מטילין ביצים נינהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים. כלומר דג טהור לאחר שהטיל ביצתו משרצת ונוצרת מאליה בחול אבל דג טמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביצים במעיו ופרכינן למה לי מומחה ליבדוק בסימנין דתניא כסימני ביצים כלומר של עוף כך סימני דגים סימני דגים סנפיר וקשקשת נינהו אלא אימא כך סימני עוברי דגים ואלו הן סימני ביצים כל שכודרת ועגולגולת כלומר כודרת מלשון כדור ואי תנא כודרת בלחוד הוה אמינא כעין כדור מעוגל שוה מכל צדדין להכי תנא עגולגולת לומר שאין עגולה שוה ואי תנא עגולגולת בלחוד הוה אמינא כעין עדשה להכי תנא כודרת שתהא עשויה כמין כדור ראשה אחד כד כלומר עגול ועב ככד ראשה אחד חד כלומר מחודד טהורה שני ראשיה כדין או שני ראשיה חדין טמאה חלבון בחוץ כלומר לובן הביצה וחלמון מבפנים טהורה חלבון מבפנים וחלמון מבחוץ טמאה חלבון וחלמון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ מפרש בפרק אלו טריפות (דף סד.) דנפקא מינה שאם רקמה ואכלה לוקה עליה משום השרץ השורץ על הארץ ומפרקינן אמר רבינא בשנימוחו כלומר ומשום הכי בעינן מומחה דלא מצינן למסמך אסימנין ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר סמי מכאן עוברין והא קתני כך סימני עוברי דגים כלומר דאלמא יש להן עוברין ומהדרינן ולאו תרוצי קא מתרצת תריץ הכי כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים והיכי משכחת [לה] כלומר בסימני קרבי דגים שיהא כד וחד וכי בני מעיים עשויין כך ומהדרינן בשלפוחא כלומר וישיג"א של דג שמלאה רוח זו היא סוגיית הגמרא ורב אלפסי ז"ל נראה שסמך על רבי דוסתאי דאמר סמי מכאן עוברין ולפיכך כתב קרבי דגים ומיעי דגים וכתב ג"כ בברייתא כך סימני קרבי דגים ולפי זה ביצי דגים נקחין מכל אדם לפי שאין לדג [טמא] ביצים כלל והוא מן התימה למה נקל בכך שיותר ראוי לסמוך על דברי ר' זעירא דאמר דתרוייהו מטילי ביצים נינהו ולא מצטריכינן לסמויי עוברין ולתרוצי לישנא דעוברי דגים דמרגלה בברייתא ועוד שהוא להחמיר להצריך אף בעוברי ביצים סימנין וכן דעת הר"ם במז"ל בפרק ג' מהל' מאכלות אסורות והרב אלפסי ז"ל כתב סתם מימרא דקרבי דגים אין נקחין אלא מן המומחה ולא אוקמה בשנימוחו כדאוקמה רבינא ונראה מדבריו דאפילו בשלא נמוחו אין נקחין אלא מן המומחה לפי שסמך לו על סוגיא דפרק אלו

טרפות דאסיק ר' זירא [בדף סד.] התם עלה דהך ברייתא דכסימני ביצים וכו' דסימנין לאו דאורייתא ובריתא הכי קתני שני ראשיה כדין שני ראשיה חדין ודאי טמאין חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים ודאי טמאה ראשו אחד כד וראשו אחד חד אי נמי חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים משכחת לה טמאה ומשכחת לה טהורה אי אמר לך של עוף פלוני טהור הוא סמוך עלויה ואי לא לא תסמוך עלויה דאיכא דעורבא דדמיא לדיונה הכי אסקא ר' זירא לסוגיא דהתם ולפום האי פירוקא לא צריכינן לאוקמא בשנימוחו אלא אפילו לא נימוחו בראשה אחד כד וראשה אחד חד דמשכחת לה טהורה ומשכחת לה טמאה אין נקחין אלא מן המומחה ואוקמתא דרבינא דהכא פליג אמסקנא דאסיק רבי זירא בסוגיא דהתם ואע"ג דרבינא בתרא הוא ז"ל סמך אסוגיא דהתם משום דאיתמרא בדוכתה ועוד דמוכחין לה התם משמונה ספיקות דרב אשי וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ור"ת ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דנהי דסימני ביצים לאו דאורייתא היינו דוקא בבצים משום דאיכא דעורבא דדמיא לדיונה אבל בקרבי דגים סימנין דאורייתא נינהו דליכא טמאין דדמו לטהורין ודאמרי' כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים לענין סימנין בלחוד הוא דמדמינן להו ומיהו לא דמו לגמרי דסימני דגים דאורייתא [ודביצים לאו דאורייתא] ובירושלמי במכלתין לא משמע הכי דאמרי' התם רבי נתן אומר קמי שמואל ידענא לאפרושי בין עוברי דגים טמאין לעוברי דגים טהורין עוברי דגים טמאין עגולין עוברי דגים טהורין ארוכין אחמי ליה חדא סלפתא כלומר הראה לו מין דג ושמו סלפתא והוא טהור ועובריו עגולין והרי הוכיח שאין סימני מובהק אמר ליה טמא אמר ליה לא ביש לי על דאמרת על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור כלומר אין ריעות כלל שלך מפני הוכחת מין דג טהור ששמו סלפתא שהוא טהור ולפי כלל זה הוא טמא שזה חומרא הוא ולא נפיק מינה חורבא אלא צריך לומר על טמא טהור כלומר כשם שהראיתי לך שטעית בכלל זה לענין חומרא ונמצא שאין כלל זה קיים כך אפשר שתטעה בו להקל שיהו עוברי מיני דגים טמאין ארוכין אלמא אפילו סימני עוברי דגים ליתנהו מדאורייתא. אבל אחרים כתבו דשמעתא לא פליגן דנהי דקי"ל דסימנין לאו דאורייתא במסקנא בפרק אלו טרפות אפ"ה איצטריך רבינא הכא לאוקמה בשנימוחו משום דמומחה דהכא לאו בקי בהם קאמר אלא מוחזק בכשרות כמו שכתבתי למעלה ומש"ה פריך למה לי שיהא מוחזק ליבדוק בסימנין דהא כל היכא דאיכא סימני טהרה אפילו עובד כוכבים דאמר של עוף פלוני וטהור הוא נאמן כדמוכח בפ' אלו טרפות וכל שכן עם הארץ שאינו מוחזק בכשרות ולהכי איצטריך לאוקמא בשנמוחו ומ"מ נראה [בין לפר"ת בין לפירוש רב אלפס] דעוברי דגים שלמים שראשן אחד כד וראשן אחד

חד אי אמר עובד כוכבים של דג פלוני וטהורים הן נאמן כדמוכחא סוגיין דאלו טרפות [דף כג:] דסמכינן בביצים על העובד כוכבים שאומר של עוף פלוני דטהור הן אבל יש מחלקין ואומרים דדוקא בביצי עופות אמרי' הכי לפי שביצי כל עוף ועוף ידועין ונכרין מה שאין כן עוברי דגים מיהו בביצים משמע התם בהדיא דבההיא גוונא דמשכחת לה טמאה ומשכחת לה טהורה לוקחין אותן מן העובד כוכבים באומר של עוף פלוני וטהור הוא. אבל ראיתי לר"ם במז"ל שכתבה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות בלוקח מן הישראל אבל בלוקח מן העובד כוכבים לא ונראה לי דמשום דברייתא התם קתני לוקחין ביצים בכל מקום משמע ליה להרב ז"ל דבלוקח מישראל עסקינן והיינו דקאמר בכל מקום אפילו במקומות החשודין כסוריא וכיוצא בה דאי מעובד כוכבים קאמר מאי בכל מקום ולא מיחוור דבמאי דפרכינן התם [דף מד.] וטרופות בקערה מי מזבנינן מינייהו והא תניא אין מוכרין ביצה טרופה לעובד כוכבים אלא אם כן טרופה בקערה וכו' מוכח דאפילו מעובד כוכבים קתני דלוקחין ואי אפשר לתרצה אלא בדוחק וכבר פירשתי לישנא דבכל מקום בפירושי הלכות חולין בס"ד:

דף יז:

אין שם מומחה מאי אמר רב הונא עד שיאמר אני מלחתים. אני מלחתי הדגים וראיתי שדגים טהורין הן ומהם הוצאתי קרבים הללו והאי דלא סגי לן באומר של דג פלוני וטהור הוא כדסגי לן בביצי עוף טהור בפרק אלו טרפות (דף סג:) משום דהכא אפירוקא דרבא קיימינן דאוקמא בשנמוחו או שיש לחלק ביניהן כמו שכתבתי למעלה:

דרפו טובא. מגולגלין ביותר ובלעז מול"ש:

קפריסין וקפלוטאות. אלו כבושין הן:

ההפתק. מקום כנוסן:

סלולה. סל:

קטליזא. שוק והא דחיישינן ביין תפוחים הנמצא בקטליזא טפי משכר דעלמא היינו מפני שיין תפוחים יקר מן היין מה שאין כן בשכר:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

כל הצלמים אסורים. בהנאה:

כדור. פלוטא ובגמ' מפרש דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא אשקלינהו להני חפצי בידיהו. גמ' גרסינן עלה דמתני' בגמרא אי דנעבדין פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן. כלומר דמדלא קתני וחכ"א אינו נעבד אלא מי שיש בידו מקל מכלל דמודו

דנעבדין ומפרקינן א"ר יצחק ברבי יוסי א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותן פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו [מקום]. ופירש הרמב"ן ז"ל דה"ק דלר"מ דחייש למיעוטא כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסורין מן הדין דכיון דר"מ חייש למיעוטא אית לן למיחש שמא נוהגין הן כמנהג מקומו אע"פ שאותו מקום מיעוט הוא לגבי כל המקומות הנודעין לנו שאין נעבדין בהן וכן כל הצלמים הנמצאים בדרך אסורין מדינא מהאי טעמא וכיון דרובא דעלמא מיתסר מדינא לר"מ גזר אף במקום שידוע לנו שאין עובדין אותו משום איסור הנמשך מאותו מקום דכיון דרובא דעלמא אסור לר"מ גזר מיעוטא משום רובא אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא ואין להם שום מקום שיהא אסור מן הדין אלא מקומו של ר"מ לא אסרי דעלמא משום אותו מקום בלבד אלו דבריו ז"ל ולישנא דגזר שאר מקומות אטו אותו מקום אינו נוח לי בכך ומאי דקאמר נמי דכל מקום שאין מנהגו ידוע אסור מדינא לר"מ אינו ברור אצלי דנהי דשמעינן ליה לר"מ דחייש למיעוטא בקטן וקטנה (יבמות דף סא:) דקאמר דלא חולצין ולא מיבמין שמא ימצאו סריס ואילונית היינו משום דהוי מיעוטא דשכיח בכ"מ אבל שנחזיק איסור ממקום למקום מפני מקומו של ר"מ אין לנו כיון שכל המקומות הנשמעין אצלנו אינן נוהגין כמותו ואפילו תמצא לומר דהאי מיעוטא דמי למיעוטא דסריס ואילונית אפ"ה לית ליה למיחש ביה לר"מ מדאמרי' בפ"ק דחולין (דף יא.) מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא ומתמהינן עלה מנא לן דכתיב אחרי רבים להטות ומהדרינן רובא דאיתיה קמן כגון תשע חנויות וסנהדרין לא מיבעיא לן כי מבעיא לן רובא דליתיה קמן כגון קטן וקטנה אלמא דברובא דאיתיה קמן אפילו ר"מ מודה ביה וטעמא דמילתא שכיון שהוא רוב וידוע לפנינו הרי הוא חשוב לבטל את המיעוט ולעשותו כמי שאינו וה"נ הרי רוב המקומות שאין נעבדין בהן ידוע אצלנו ואיתיה קמן ולפיכך ראוי שיבטל המיעוט ולא ניחוש לסתם מקומות [משום מקומו של] ר"מ ולפיכך נ"ל דהכי פירושא דודאי לר"מ כל המקומות שבעולם מותרין מן הדין ואפילו סתמן אלא דכיון דאיהו בעלמא חייש למיעוטא אלמא לא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה דמי ומש"ה גזר שאר מקומות כדי שלא יבאו להכשל במקומו ואע"ג דמיעוטא הוא ראוי לחוש לקלקולו אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא סבירא להו דמיעוטא כמאן דליתיה דמי וכי האי לישנא נמי אמרי' אליבייהו בסוף קדושין (דף פ.) ובפרק כל היד (דף יח:) ולפיכך אין לגזור על כל העולם מפני חשש קלקול המיעוט ובהכי אתי לישנא דגזר שאר מקומות משום אותו מקום שפיר ובתר הכי אמרי' אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו כלומר כשהמלך מת

עושין צורתו בפתח השער לזכרון התם קא אסר ר"מ דאגב חביבותא פלחי לה ומשמע דאמר רב יהודה אמר שמואל לתרוצי למתני' אתא דלא צריכין למימר דלא אמרי' דר"מ ורבנן פליגי אי גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום או לא אלא באותו מקום עצמו פליגי דבאנדרטי של מלכים שנינו ובשל כרכים וכדמסיק רבא ובודאי דלא למיפלחא עבדי לה אלא לנוי בעלמא אלא דר"מ חייש למיעוט אנשים שבאותו מקום דמקבלי לה באלוה והיינו דקאמר מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה כלומר כיון דחיישינא למיעוטא יש לחוש שמא טעה בה איש אחד פעם אחת בשנה ורבנן דלא חיישי למיעוטא שרו:

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בעומדין על פתח מדינה. נראה מדברי רש"י ז"ל דכי אמרי' באנדרטי של מלכים שנינו ובעומדין על פתח המדינה אליבא דר"מ בלחוד קאמרינן אבל לרבנן בין עומדין על פתח המדינה בין אין עומדין הכל תלוי בשיש בידו מקל או צפור או כדור אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים והנמצאות במדינה אם היו עומדים על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור וכו' חזקתו שהיא לעבודת כוכבים וכו' מכלל דס"ל ז"ל דר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדרב יהודה אמר שמואל דאוקמא באנדרטי של מלכים אלא אוקמתא באפי נפשה הוא ופסק הרב ז"ל כרבי יוחנן:

דף יח.

אבל בשל כפרים לדברי הכל אסורין. דבני כפר לא עבדי לנוי:

מתני' המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין. אפי' לר"מ ואפילו ידוע שנשתברו מאליהן וטעמא מפרש בגמרא משום דכי הוו שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימא בטלום להנך שברים והוי ספק ספקא ולקולא:

מפני שכיוצא בהן נעבד. תבנית יד לבדה הן עובדין:

גמ' אמר שמואל אפי' שברי עבודת כוכבים. לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלמים דאפילו שברי עבודת כוכבים שראינוה שעבדוה כשהיתה שלימה שבריה מותרין ומפרשינן בגמ' דהאי דתנא שברי צלמים ולא אשמועינן רבותא טפי בשברי עבודת כוכבים היינו משום דקא בעי למתני סיפא מצא תבנית יד וכו' דאי תנא ברישא עבודת כוכבים הוה אמינא דדוקא בעבודת כוכבים הוא דמצא תבנית יד או תבנית רגל אסורין אבל צלמים אפי' תבנית יד [או תבנית רגל] שרי להכי תנא ברישא צלמים לומר דאע"ג דשמא לא עבדום אפ"ה בשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן:

ובעומדין על בסיסן. כלומר על מקום המתוקן להם דכיון דאותבינהו התם הרי הן כמי שעשאן מתחלה לכך ולא נשברו:

עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ר' יוחנן אמר אסורה. דמשום שנשברה לא מבטל לה: **ור"ל אמר מותרת**. דמימר אמר אנפשה לא מצלה אההוא גברא מצלה בתמיה הלכך מבטל לה וקי"ל כר' יוחנן וצריך בירור כיון שהרב אלפסי ז"ל פוסק כר' יוחנן דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה היאך הביא בהלכותיו הא דשמואל דאמר אפילו שברי עבודת כוכבים [מותרין] דמשמע דטעמיה משום דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ואיכא למימר דלאו משום הכי אמר לה דבגמ' בסוף פירקין [דף מט:] גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אי צריכה לבטל כל קסם וקסם או לא ואמרינן דכ"ע עובדין לשברים אלמא אפשר דסבירא ליה לשמואל דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה אלא ודאי היינו טעמא דשמואל משום דלנשברה מאליה לא חייש דמסתמא עבודת כוכבים אינה משתברת מאליה דעובד כוכבים מנטר לה שפיר ומש"ה המוצא שברי עבודת כוכבים שרו ואע"ג דאי ודאי נשברה מאליה שבריה אסורין וכדרבי יוחנן לנשברה לא חיישינן משום דלא שכיחא אלא אמרינן דעובד כוכבים רתח עליה ושברה משום הכי שריא דבטולי בטלה וכן כתב רש"י ז"ל בסוף פירקין עלה דההיא דפלוגתייהו דרב ושמואל וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שפסק כשמואל דאמר דמוצא שברי עבודת כוכבים מותרין וכרבי יוחנן דאמר דעבודת כוכבים שנשברה מאליה אסורה אלמא סבירא ליה ז"ל דלא פליגי אהדדי וכדכתיבנא והיינו טעמא דלא מותבי' לשמואל מהנך תיובתא דמותבינן בגמ' לר"ל משום דשמואל אפשר כר' יוחנן סבירא ליה וכדכתיבנא וכי תימא והא לקמן גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בעבודת כוכבים שנשברה מאליה אי צריכה לבטל כל קסם וקסם או לא אמרינן במסקנא ואי בעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים דאלמא מסקנא דגמרא דעבודת כוכבים שנשברה מאליה שריא איכא למימר דלההוא לישנא כי אמרינן אין עובדין לשברים ה"מ בשעיקר עבודת כוכבים קיים דומיא דמתני' דאייתינן עלה ההיא פלוגתא דתנן שפאה לצרכה אסורה דכיון שלא נשברה ממנה אלא מיעוטא בכי האי גוונא אין עובדין לשברים אלא לגוף העבודת כוכבים שאין עובדין לשנים לגוף העבודת כוכבים ולשבריה אבל מ"מ לגופיה של עבודת כוכבים עובדין ואע"פ שנשתבר ממנה קצתה דאע"ג דאי שברה עובד כוכבים אפילו בקטיעת ראש אצבעה בטלה כי נשתברה מאליה אסורה דכיון דקי"ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה אלמא לא אמרי עובדיה דאע"ג דמתברה אנפשה לא מצלה להההוא גברא מצלה אלא עובדין עבודת כוכבים ושבקי

לשבריה זה נראה דעתו של הרב אלפסי ז"ל אבל לפי שיטה זו יותר נוח לי לומר דמעיקרא נמי כי אמרינן דכ"ע עובדין לשברים בכי האי גוונא אמרינן דאפשר דסבירא לן דאפילו סבירא ליה לשמואל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת בעיקר עבודת כוכבים קיים מודה דעובדין אף לשבריה ולא כפירושו של רש"י ז"ל והר"מ במז"ל סובר דשמואל ורבי יוחנן פליגי דטעמיה דשמואל דשרי בשברי עבודת כוכבים משום דסבירא ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כר"ל ולא קי"ל כוותיה שכן כתב בפרק ח' מהלכות עבודת כוכבים עבודת כוכבים שנשתברה מאליה שבריה אסורין בהנאה עד שיבטלוה לפיכך המוצא שברי עבודת כוכבים הרי אלו אסורין בהנאה שמא לא בטלוה העובד כוכבים וזה יותר נכון בעיני משום דההיא סוגיא דסוף פירקין דעלה אמרי' ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים לא משמע דמתוקמא בעיקר עבודת כוכבים קיימת דסתמא אמרי' עבודת כוכבים שנשתברה מאליה דמשמע שנשתברה כולה ולפיכך יותר נכון אצלי לומר דמעיקרא כי קא אמרי' בעובדין לשברים היינו משום דהוה מהדרינן למימר דשמואל דאמר דשברי עבודת כוכבים מותרין אמר הכי משום דס"ל דודאי עובד כוכבים שברה ושבריה מותרים מן הטעם שכתבנו ולאו משום דס"ל דע"י שנשתברה מאליה מותרת וללישנא בתרא דאמרי' ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברים הדרינן למנקט מימריה דשמואל כפשטיה דמשום הכי שרי בשברי עבודת כוכבים משום דסבירא ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ומשום הכי מסקינן דכ"ע אין עובדין לשברים והאי דלא מותבינן לשמואל הנך תיובתא דמותבינן לר"ל בגמרא היינו משום דהוה מצי למדחינהו אליבא דשמואל ולמימר דמאי דשרי בשברי עבודת כוכבים לאו משום דס"ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת אלא משום דתלינן ואמרי' דעובד כוכבים שברה דהא תלמודא גופיה בהא נחית וסליק בסוף פירקין ואמר מעיקרא דכ"ע עובדין לשברים ועוד דכיון דר' יוחנן אותביה [לר"ל] גמרא מסדר ואזיל כל מאי דאיכא למיפרך עליה דר"ל ואי שמואל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה כר"ל ס"ל תקשי נמי לדידיה אבל מ"מ כיון דסתמא דסוגיין דסוף פירקין אמרי' דשמואל ס"ל דאין עובדין לשברים [דלא כר' יוחנן] ממילא אידחי הא דאמר שמואל הכא אפילו שברי עבודת כוכבים [מקמי דרבי יוחנן] ולפיכך לפי אותה גירסא הכתובה בקצת הנוסחאות בההיא שמעתא דלקמן דכ"ע אין עובדים לשברים דברי הר"ם במז"ל יותר נכונים אבל יש לרש"י ז"ל גירסא אחרת שהוא גורם בההיא שמעתא דכ"ע שברי שברים מותרין ולפי אותה גירסא יש לקיים הא דשמואל דהכא [בשברי שברים] דכי אמר ר' יוחנן עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ה"מ בשנשתברה מאליה לשברים

גדולים שעדיין שמה עליה אבל כל שנשתברה לשברים קטנים בכי האי גוונא ודאי שביק לה ולא פלח לה כלל והוי לה כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום דמותרת כדאיתא לקמן:

אפרוחים שקננו בעצי אשירה ואין צריכין לאמן מותרין. דכיון דאין צריכין לאמן ליכא למגזר דלמא אתי לאיתהנויי מאילן גופיה שהרי אין צריכין לאילן כלל אבל כל שצריכין לאמן הרי הם צריכין גם כן לאילן שהאם מקננת בו ואי שרינן לאיתהנויי מינייהו אתי לאיתהנויי מאילן גופיה:

מתני' המוצא כלים ועליהן צורת חמה. מזל חמה וכן לבנה:

צורת דרקון. מין נחש ששמו פורו וכתב רש"י ז"ל דמתני' רבנן היא דאמרי [דף מ:] כל [שאר] הצלמים מותרין הן ומשמע לי דנקיט לה לפום אוקמתא קמייתא דלעיל [דף מ:] דגזר ר"מ כל הצלמים אטו מקומו אבל לאוקמתא דרב יהודה אמר שמואל [שם] דמוקי לה באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה דבהנהו קא אסר ר"מ משום דחשיבי להו אלמא אע"ג דתנן כל הצלמים אסורין לר"מ לאו כללא הוא אלא דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה הלכך הא מתני' דמיירי בכלים אפילו לר"מ אתיא דהני הוא דאסירי בסתמא אבל שאר צלמים שרי:

רשב"ג אומר על המכובדין אסורין. על כלים המכובדין שתשמישן בכבוד ובגמרא מפרש להו וגרסי' בירושלמי מה אנן קיימין אם דבר ברי שנעבדין אפילו מבוזים אסורין ואם דבר ברי שאינן נעבדין אפילו מכובדין מותרין אלא שאינן קיימין בסתם. ומהא שמעינן שכל צורה שהיא נעבדת בודאי אין בה חלוק בין מכובדין למבוזין דמתני' בסתם כלומר שרובה עובדי כוכבים היו רגילין לעבדן אבל יש מקומות שאין אנו יודעין אם נעבדין שם או לאו ומשום הכי על המכובדין אסורין על המבוזין מותרין שהכלים מודיעין אם נעבדין שם אם לאו זהו דעת הרשב"א ז"ל ולפיכך כתב הרב ז"ל שכל הכלים שיש בהן צורת עבודת כוכבים אסורין בין כלים מכובדים בין כלים מבוזים ולי אפשר דהאי ירושלמי ה"ק אם דבר ברי שנעבדין כלומר שאותן צורות שבכלים היו נעבדין אסורין ואפילו מבוזין שלא תאמר כיון שהן מבוזין אין עבודתן עבודה דודאי אסורין ואם דבר ברי הוא שלא נעבדו אותן הכלים אפילו מכובדין מותרין אלא כי הוו קיימים בסתם כלומר שאין אנו יודעין אם נעבדו כלים הללו אם לאו ומשום הכי מכובדין אסורין דכיון שהצורה נעבדת בודאי חיישינן שאף בכלי זה נעבדה כיון שהוא מכובד ואם על המבוזין מותרין שאף על פי שבודאי צורה זו נעבדת בכלי זה לא נעבדה כיון שהיא מבוזה:

דף יח:

אמרו לו אף היא נעשת זבל. אף היא אם יזרנה לרוח יש לו הנאה ממנה:
גמ' ואמרי' בגמרא דנהי דעובדי כוכבים לכל דמשכחי פלחי אפ"ה תלתא בלחוד דהיינו צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון דחשיבי להו ציירי להו ופלחי להו מידי אחריני לא ומיהו ה"מ בסתם מקומות אבל במקום שידוע שעובדין לצורה אחת המוצא כלים ועליהן אותה צורה אסורין ולפיכך כתב רשב"א ז"ל דבזמן הזה שחוקקין חקק בכלים ומציירין בהם עבודת כוכבים אף המוצא כלים שיש בהן דמות עבודת כוכבים אסורין ועוד שכן דרכן בברבר"י לציירן בסייף ובכלי מלחמתם ומגפפין ומנשקים בשעת מלחמה עכ"ל וצריך לי עיון שאפשר שאין עובדין היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותם:
ת"ר אי זו היא צורת דרקון פירש ר"ש בן אלעזר כל שיש לו ציצין. תרגום של סנפיר ל"א כמין שערות:
פרקי צואר. חליות הצואר:
ומצא טבעת. ולא רצה להגביהה עד שיבטלנה העובד כוכבים משום דאי הוה מגביה לה מקמי הכי הויא עבודת כוכבים דישראל שאינה בטלה לעולם והכי אמרינן בהדיא בגמרא בסוגיין דלעיל [דף מב.] ואע"ג שאסורה בהנאה ואין בה דין ממון (אסור) אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י עובד כוכבים מצי זכי בה ומכאן דחמץ בפסח של עובד כוכבים שאפשר ישראל לזכות בו הוי חמץ של ישראל ואסור לעולם:
סטרו. הכהו על הלחי. שמע מינה תלת. איכא למידק אמאי לא אמר ש"מ ארבע ולימא בהדייהו ש"מ ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכ"ת ההיא לא איצטריכא ליה [דהא] לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נב:) דתנן בה ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים א"כ שלו ושל חברו נמי לא איצטריכא ליה דבההיא מתני' מיתניא תירצו בזה דה"ק ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו ואפילו בעל כרחו ותרתי נינהו בעל כרחו בשלו ובעל כרחו בשל חברו ויודע בטיב עבודת כוכבים מבטל הא תלתא ונהי דשמעינן מההיא מתניתין דלקמן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו הוה אמינא ה"מ לרצונו אבל בעל כרחו לא ומ"ה ילפינן מהכא דאפילו בעל כרחו. ואין זה נוח לי דמלישנא לא משמע דמנינן להו להני תלת הכי ולפיכך נראה לי דהכי קאמרי' ש"מ עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו אף על פי שאינו עובדה כגון זה לפעור וזה למרקוליס כי הכא דהא כי מצא עובד כוכבים גדול אמר לו בטלה אע"ג דלא הוה ידע אי פלח להך עבודת כוכבים והא לא שמעי' ליה ממתני' דלקמן דהוה אמינא כי תנן דעובד כוכבים מבטל עבודת

כוכבים שלו ושל חברו הני מילי בזה וזה לפעור וזה וזה למרקוליס אבל זה לפעור וזה למרקוליס לא דדכותה אמרי' בריש פ' בתרא דמכילתין (דף סד:) גבי הא דתניא עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו בין עובדה בין אינו עובדה דמתמהינן אי אידי ואידי עובד כוכבים היינו שלו ושל חברו ומהדרינן לעולם אידי ואידי עובד כוכבים ודקא אמרת היינו שלו ושל חבירו התם זה וזה לפעור זה וזה למרקוליס הכא זה לפעור וזה למרקוליס:

גר תושב היינו שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים או ז' מצות שקבלו עליהם בני נח למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדאיתא בפרק בתרא [דף סד:] דמכילתין:

או דלמא בר מיניה מבטל. והאי בר מיניה הוא בכל שאר עבירות:

תנן התם. לא אוכל לפרש דינין הללו יפה אא"כ אכתוב כל סוגיית הגמרא וזו היא הצעתה [בדף מג.] תנן התם בר"ה בפרק אם אין מכירין (דף כד.) דמות צורות לבנות היו לרבן גמליאל בעלייתו על הטבלא בכותל שבהן מראה את ההדיוטות. כלומר העדים הבאים להעיד על קידוש החדש:

ואומר להם כזה ראיתם או כזה ראיתם. כלומר כדי לבדקם אם יהיו דבריהם מכוונין ופרכינן ומי שרי והא כתיב לא תעשון אתי לא תעשון דמות שמשי ומהדרינן אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן. כלומר אבל שמשין שלמעלה שאי אפשר לעשותן כמותן ממש אלא ציור דוגמתן מותר:

כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל. כלומר שיהא כארכו ורחבו ורומו ושעור מדות פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר:

אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל עושה הוא של חמשה. כלומר מנורה של חמשה נרות ושל ששה ושל שמנה לפי שאין דומין לשל מקדש:

ושל שבעה לא יעשה. שהוא כשל מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אף על פי שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפינן בהקומץ רבה (דף כח:) בכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי שאינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכות. ופרכינן ושמשין שא"א לעשות כמותן מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום דאלמא דאפילו שמשין עליונים נמי אסור. ומהדרינן אמר אביי [דף מג:] לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים בהדי הדדי כלומר פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש כדכתיב לא תעשון אתי השרויות אצלי ופרכינן אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה לישתרי [אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף

אדם] ומפרקינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפירקיה דאביי שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי. כלומר דמות שאני מתראה בו לנביאים ופרכינן ושאר שמשין מי שרו והתניא לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת. כלומר בדמות שהן נראין בו במראה הנבואה דהיינו אדם שיש לו כנפים ומפרקינן אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. כלומר כדכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם ופרכינן ושבמדור התחתון מי שרי והא תניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעבדם אי לעבדם אפילו שלשול הקטן נמי אין ה"נ ומסופיה דקרא נפקא כדתניא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות מתחת לרבות שלשול הקטן ופרכינן ועשייה גרידתא מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון דמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ומפרקינן שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו כלומר עובדי כוכבים והא רב יהודה דאחרים עשו לו. כלומר צורה בטבעת שהיה מניח וקא"ל שמואל לרב יהודה שיננא סמי עינא דדין. כלומר פחוס את צורתו ומפרקינן התם בחותמו בולט ומשום חשדא כלומר כדי שלא יאמרו אליה הוא עובד דתניא טבעת שחותמה בולט כלומר צורתה אסור להניחה ומותר לחתום בה לפי שכשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה דכשהוא חותם הוי חותמה בולט ולקמן פריך אי הכי בדר"ג נמי ניחוש לחשדא ומפרקינן ומי חיישינן לחשדא והא ההוא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא כלומר שף ויתיב שם מקום שהוא במדינת נהרדעא וי"א שיכניה וגלותו נטלו עמהם מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוה שם והיינו דשף ויתיב דשף מכאן ונתיישב כאן והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה וגו' ואוקימו ביה אנדריטא כלומר צלם והוו עיילי בה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בה ולא חיישו לחשדא רבים שאני והא ר"ג שיחיד הוה כיון דנשיא הוה שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא דפרקים הוה. כלומר של חוליות ולא היה מחברה אלא בשעת בדיקת העדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא:

דף יט.

ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות. כך היא הצעה של שמועה. ואיכא למידק בה טובא דמעיקרא אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן וכו' ומקשינן עלה ומשני אמר אביי לא אסרה תורה אלא לארבעה הפנים בהדי הדדי ומקשינן תו עלה ומשני אמר אביי לא אסרה תורה אלא

שמשין שבמדור העליון וקא נאדי אביי מענין לענין ולא קאמר אלא אמר אביי לפיכך נראה דכולהו הני מימרי דאביי איתנהו ואביי לאו אהני אמרינהו אלא דגמרא מייתי מימריה דאביי לפרוקיה מאי דקשיא ליה והכי פירושה אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא וכו' והוה ס"ל לתלמודא הכא דאביי ס"ל דכל שאר שמשין שרו לגמרי עד דמקשי מברייתא דתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום והשתא ודאי חזינן שאביי כשאמר מימרא זו לא נתכוין למה שהיו סבורין מתחלה אלא לומר דלא אסרה תורה במדור התחתון ולהלן לקיימן אפילו כשנעשו ע"י אחרים אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן בית תבנית היכל וכו' דהני כיון דלתשמיש עבידי ודאי כדרך תשמישן אסרה אותן תורה ואפי' בשאחרים עשו לו וכן דעת הרשב"א ז"ל בזה אבל שמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה כיון שאין עשויין לתשמיש לא אסרה תורה אלא עשייתן אבל קיומן מותר כשאחרים עשו לו ומשום דהאי מימרא דאמר אביי לפום האי משמעותא לא סגיא לתרוצי ההיא דדמות צורת לבנות [דר"ג] משום דסלקא דעתיה דאותן צורות לבנות רבן גמליאל גופא עבדינהו מהדר תלמודא אמימרא אחרינא דאמר אביי בעלמא לפרוק קושיא דאמר לא אסרה תורה אלא ארבעה הפנים בהדי הדדי ומכ"מ מימרא קמייתא דאביי אכתי איתא ומש"ה לא אמרינן אלא ומקשינן עליה ושאר שמשין מי שרו כלומר דקא ס"ד השתא דאביי התיר לעשות כל המשמשין חוץ מארבעה פנים והא תניא וכו' והשתא איגלי לו שאביי לא נתכוון לכך אלא לומר דאותן ארבעה פנים אינן אסורות אלא בהדי הדדי אבל כל אחת בפני עצמה שריא חוץ מאדם ומדרשא [דרב יהודה בריה דרב יהושע] ומש"ה נקטינן מימרא אחריתי דאביי דאמר דלא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ומיהו לא מתעקרא מימרי אחריתי דידיה וכדכתיבנא וקא סלקא דעתין דהך מימרא בתרייתא דאביי אתא למשרי כולהו שמשין שבמדור התחתון ומקשינן והא תניא לא תעשון אתי וכו' כגון חמה ולבנה ומשנינן שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו ולא קאמר אלא דמימרא דאביי אכתי איתא וה"ק לא אסרה תורה לקיימן בשאחרים עשו אלא שבמדור העליון אבל שבמדור התחתון כל שאחרים עשו לו מותרים לקיימן כרבן גמליאל דאחרים עשו לו כך פירש הרב ר"מ מרוטנבורק ז"ל וא"ת והא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון כולהו מולא תעשון אתי נפקי ומנא לן למפלג ביניהם דשבמדור התחתון שרי לקיימן בשאחרים עשו לו ושבמדור העליון אסור תירץ הרב ז"ל דלא מחד קרא נפקי דתרי לא תעשון כתיבי לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם ולא תעשון קמא אתי לשמשין שבמדור התחתון דמעיקרא כתיב כי מן השמים דברתי עמכם וכתיב בתריה

לא תעשון ודרשינן סמוכין מה שבשמים דהיינו שבמדור התחתון דסתם שמים מדור התחתון [משמע] ולא תעשון משמע אתם לא תעשון אבל אחרים עושין לכם והדר דרשינן אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם כלומר שמשין שאתי במדור העליון לא תעשו לכם ומדכתיב לכם משמע אפילו ע"י אחרים דהכי דרשינן בספרי כהאי דכתיב אלהי מסכה לא תעשו יכול אחרים עושין לכם ת"ל לכם ויפה פירש אלא שקשה על דבריו הא דמקשינן והא רב יהודה דאחרים עשו לו וקא"ל שמואל לרב יהודה וכו' ומאי קושיא דהא לכאורה צורת אדם הוה כדקאמר סמי עינא דדין וצורת אדם מאתי נפקא ובמשמשין שבמדור העליון הוא דאפילו ע"י אחרים אסור לקיימן לפי שיטה זו וצריך לידחק דלאו צורת אדם הוה אלא צורת אחד ממשמשין שבמדור התחתון דסמי עינא לאו דוקא אלא פחוס צורתו קאמר ומש"ה מקשינן ונמצא פסקן של דברים דמשמשים שבמדור העליון כארבעה פנים בהדי הדדי ופרצוף אדם אסור לקיימן ואפילו בשאחרים עשו לו וכן שמשים שאפשר לעשותן כמותן בתבנית היכל ואולם ואינך אבל שמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות מותר בשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד ומדברי הרב אלפסי ז"ל לא נתברר מזה כלל וכן הרמב"ם ז"ל לא הזכיר היתר בצורת חמה ולבנה בשאחרים עשו לו ונראה לי שהם סוברים דכיון דקושטא דמלתא היא דלהבין ולהורות שרי ומעתה לית לן למימר בדרבן גמליאל דאחרים עשו לו ומדחיין הנהו אוקמתא דאחרים עשו לו ודפרקים ולפיכך לא הזכירן הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ובודאי שזו שיטה נכונה היא אלא דאי הכי מדחיא לגמרי ההוא דאמר אביי דלא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן ודאמרי' נמי דלא אסרה תורה אלא שבמדור העליון ואינו נראה מדלא אמרי' בגמרא אלא ודאמרי' דפרצוף אדם לחודיה מתסר לא תקשי לך א"כ למה לן בברייתא למתני מלאכי השרת וחיות הקדש דהיינו ארבעה פנים בהדי הדדי תיפוק לי משום צורת אדם דאית בהו לא קשיא מידי דסד"א אע"ג דצורת אדם אסירא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי שרי דלאו צורת אדם היא וכן מלאכי השרת מפני שיש להן כנפים ולהכי איצטריכא למיתני חיות הקדש ומלאכי השרת. והך ברייתא דטבעת שחותמה בולט איכא מ"ד דלא בדמות שמשי מרום שאסרה תורה לעשותן איתניא דרחמנא לא פליג בכל מה שאסר לעשותו בין בולט לשוקע אלא בשאר צורות היא שאע"פ שמותרות מן התורה בין לעשותן בין לקיימן כל שהן בולטות אסורות מדרבנן משום חשדא וכשהם שוקעות מותרות בדליכא חשדא וכן נמי צורות שבמדור התחתון שאסרה תורה לעשותן היכא שלא עשאן הוא אלא שאחרים עשו לו אם הם בולטות אסור לקיימן מדרבנן ומשום חשדא ואם שוקעות

מותרות דאיסור תורה ליכא שהרי אחרים עשו לו ומשום חשדא נמי ליכא כיון שהן שוקעות ונמצא לפי לשון זה שכל הצורות שאסרה תורה אסור לעשותן בין בולטות בין [שוקעות ולקיימן] שבמדור העליון [אסורות] בין בולטות בין שוקעות על דרך פירושו של הרב רבינו מאיר ז"ל שכתבנו למעלה ושבמדור התחתון בולטות אסור לקיימן משום חשדא שוקעות מותרות דליכא חשדא ושאר כל הצורות כולן בולטות אסורות בין לעשותן בין לקיימן שוקעות מותרות ולשון אחר אמרו שכל הצורות שאסרה תורה דוקא בולטות אסורות אבל שוקעות מותרות וכל שאר הצורות בין שוקעות בין בולטות מותרות והא דתניא טבעת שחותמה בולט וכו' באותן צורות שאסרה תורה מיתוקמא דבהנהו איכא לאיפלוגי בין בולט לשוקע אבל שאר כל הצורות בין בולטות בין שוקעות מותרות וכלשון הראשון יש לי להכריע מדמקשינן והא רב יהודה דאחרים עשו לו וקא"ל שמואל לרב יהודה וכו' ומשמע דהאי מקשה ס"ל דאע"ג דאחרים עשו לו מיתסר מדאורייתא שאף על קיומן הקפידה תורה ומש"ה א"ל שמואל לרב יהודה דלסמיה עיניה אע"ג דאחרים עשו לו ומפרקינן דליתא דהתם משום חשדא א"ל הכי ובדרבן גמליאל דליכא למיחש לחשדא שרי דקיומן מדינא מותר ומייתי ראיה דחיישינן לחשדא מדתניא טבעת שחותמה בולט כלומר דמדפלגינן בין בולט לשוקע אלמא בצורות מותרות עסקינן דאילו באסורות אפילו שוקעות אסורות וכיון דבצורות מותרות חיישינן לחשדא באותן צורות ג"כ שאסרה תורה לעשותן וקיומן שרי איכא למיחש נמי לחשדא ובהכי אתיא סוגיין שפיר אבל לפי הלשון האחרון לא מיתוקמא סוגיין כלל דכיון דמקשה ס"ל דאף קיומן אסור מן התורה וכדמוכח מעובדא דרב יהודה מאן דמתרץ ליה דמשום חשדא בעלמא הוה ולא מדינא מאי קא מוכח מהאי ברייתא דטבעת שחותמה בולט הא מצי דחי ליה דלעולם קיומו אסור מן התורה ולרבן גמליאל קשיא ומהך ברייתא ליכא לאוכוחי מידי דהא בדינא דאורייתא מתוקמא דצורות שאסרה תורה בולטות אסורות בין לעשותן בין לקיימן ושוקעות מותרות הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון אא"כ תדחוק דמדקתני מותר לחתום בה מוכח דקיומן משום חשדא אסור ולא מדינא שאילו היה מן הדין [אף] לחתום בה היה ראוי לאסור שבשעת שהוא חותם הרי מקיים אותה ואין זה כלום דדלמא בשל עובד כוכבים וקא משמע לן שמותר לעשות צורה שוקעת. הלכך צורות שאסרה תורה בין בולטות בין שוקעות אסורות ושאר צורות בולטות אסורות [משום חשדא] שוקעות מותרות וכתב הרמב"ן ז"ל שכל אלו שאסרו משום חשדא לא אסרו אלא על המכובדין אבל על המבוזין מותרין ונ"ל שלא חששו לחשדא אלא בצורות שהיה מנהג העובדי כוכבים לעבדן אבל כגון אלו מותרין לצור צורות כל שלא נודע ולא

נשמע שיהיו נעבדות כלל וכן המנהג לקיים צורות בולטות מאותן שלא אסרה תורה ולא שמענו מי שמיחה בכך והרמב"ם ז"ל יש לו דעת אחרת בפ"ג מהל' עבודת כוכבים שהוא כתב שם בדמות שמשי מרום אסורין בין בולטין בין שוקעין ושאר כל הצורות חוץ מצורת אדם מותרין בין בולטות בין שוקעות וזה שחלקו בין טבעת בולט לשוקע העמידה הרב ז"ל בצורת אדם בלבד ולא ירדתי לסוף דעתו מנין לו לחלוק בין צורת אדם לשמשי מרום וכולהו מלא תעשון אתי נפקא ואף הראב"ד ז"ל השיג עליו אולי סובר הרב דמלאכי השרת מפני שאינן בעלי גוף וכן חמה ולבנה כוכבים ומזלות מפני שאינן נראין בולטין ואף בגלגלים אינן בולטין אלא משוקעות בתוכו ליכא לאיפלוגי בהו בין בולט לשוקע אבל דמות אדם מפני שאינו נראה אלא בולט לא מתסר אלא בכי האי גוונא אע"ג דמאתי מפקינן ליה אפ"ה כיון דצורת אדם הנמצאת בולטת היא לא מיתסר אלא בבולט ודעת הר"ם ז"ל בפרק הנזכר דלא מיקרי בולט אלא בשנראה עליון על החותם או על הלוח אבל צורות שאורגין על הבגד או שמציירין בסמנים על הכותל או על הטבלא לא מיקרי בולט:

דף יט:

מכובדין למעלה מן המים. על אוגני הכלי:

למטה מן המים. בשולים ובדפנות:

מבוזין. הן שמשתמשים בהם במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא על העשויין לתכשיט:

שירין. צמידים:

קומקמוסין. סירות קטנות של מתכות:

ועל המטבעות. כך גורס הרב אלפסי ז"ל אבל ברוב נוסחאות הגמרא אינו. ויש מי שאומר דדוקא אלו וכיוצא בהן שהם דבר המתקיים אבל בגדים שהן עשויין לבלות אפילו שיראין בכלל סדינין הם וכמבוזים דמו ובירושלמי גרסינן אמר רבי כרוספדאי והדא כסות דבר של בזיון הוא אבל הרמב"ם ז"ל מנה השיראין בכלל המכובדין בפרק הנזכר:

מתני' פרוקלוס. מין עובד כוכבים היה:

לאפרודיטי. שם עבודת כוכבים והמרחץ עמה בחצרה:

אין משיבין. דברי תורה במרחץ:

היא באה בגבולי. שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא לרחוץ ולא כל הימנה שתהא גוזלת את הרבים:

ועוד תשובה אחרת אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי. דמרחץ לאו דבר של נוי הוא:

אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ. נמצא שהיא משמשו והיא טפל והוא עיקר:
ביב. חריץ העשוי בקרקע להוציא שופכין ברשות הרבים:
לא נאמר. בתורה לאסור:
אלא אלהיהם. דכתיב אבד תאבדון וגו':
גמ' והיכי עביד הכי. דאהדר ליה במרחץ אין משיבין במרחץ והלא דברי תורה הן האי איסור דאין משיבין:
אסור לאמרן בלשון חול. בבית המרחץ שאע"פ ששנה בלשונו לא נפקי [מקדושתיהו]:
תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ. ואם תאמר והא מתני' לא קתני הכי דקתני אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה יש לומר דתרוצי קא מתרצינן לה דהכי קתני אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא ויש מפרשים ששלשה בתים יש במרחץ כדאיתא בפירקא קמא דשבת (דף י.) ופנימי שבני אדם עומדים ערומים (ולא לבושים) אפי' הרהור אסור בה ואין משיבין בה כלל אבל באמצעית שבני אדם עומדין שם ערומים ולבושים הרהור מותר בה ולהשיב בדבר אסור ומותר גם כן מותר בה שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור ובבית זה האמצעי הוא שאמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא מבית האמצעי לבית החיצון אמר לו עיקר טעמו של דבר דהיינו אני לא באתי בגבולה ולפי פירוש זה למדנו דכל מקום שמותר להרהר אם נשאל על דברי תורה מותר להשיב אסור או מותר ובלבד שלא ישיב עיקר הטעם:
גרסי' בגמרא [דף מד:] אמר רבי חמא ברבי יוסי אמר ר' הושעיא תשובה גנובה השיבהו רבן גמליאל לאותו הגמון ואסיקנא דגנובה מהכא. כלומר שלא רצה לגלות לו כל מה שמותר לו וגנב ממנו הדבר דקאמר ליה אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי אומר נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים. כלומר באמירה עד שיקרבנה לפניה בתקרובן ודחי ואני אומר אינה גנובה כלומר ר' חמא הוא דקאמר דנהי דאיתסורי לא מיתסרא נוי מיהא איכא. כלומר דאי הויא רחיצה נוי לעבודת כוכבים אסור לנו ליפות עבודת כוכבים אע"ג דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה:
מתני' העובדי כוכבים העובדין את ההרים הן מותרין. דהרים עצמן מותרין לזריעה ולחצוב אבנים מהן דמחובר לא מיתסרא בהנאה כדנפקא לן מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם וכדדריש ליה רבי יוסי הגלילי:

ומה שעליהן. כגון אם צפה כסף וזהב אסור נמי שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם אע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מיקר גזרת הכתוב הוא אבל תלוש שעליהם כתלוש שעל שאר עבודת כוכבים דלא תחמוד עליהם על כל מה שהם עובדים משמע והא דתניא בברייתא בגמרא [דף מו.] העובדי כוכבים העובדין את ההרים הם מותרין ועובדיהם בסייף היינו טעמא משום דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו עובדיהם מיהא עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מכוונים:

רבי יוסי הגלילי אומר. הרי מקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו וגו' ומה תאבדון [אלהיהם] על ההרים ומשמע צלמים ופסילים שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם:

דף כ.

ומאחר שהוא כן מפני מה אשרה אסורה והלא אילן דבר מחובר הוא ואיבעי לן למדרש נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ולמה אסר הכתוב דכתיב ואשריהם תשרפון באש:

מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. שאדם נטעו ואמרינן בגמרא דאיכא בין תנא קמא לר"י הגלילי אילן שנטעו ולבסוף עבדו דלת"ק שרי דדומיא דהר הוא כיון שלא היה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודת כוכבים מיהו מודה [דתוספתו] אסורה כדאיתא לקמן ולרבי יוסי הגלילי כולו אסור כיון דמ"מ יש בו תפיסת ידי אדם והיינו דקאמר דכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור וקיי"ל כתנא קמא מיהו אפשר דדוקא שנטעו גרעינין אבל נטעו יחור מיתסר ויתבאר לפנינו בס"ד:

א"ר עקיבא אני אבין ואדון לפניך. אפרש ואדון לפניך אחר שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין אמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ובמיעוט דהרים וגבעות מיהא ממשמעותיה דקרא נפיק שלא צוה לאבד את ההרים אבל עץ רענן שצונו לאבדו במקום אחר כדכתיב ואשריהם תשרפון באש על כרחין כי כתיב תחת כל עץ רענן לא אמר הכי אלא לסימנא:

וגרסינן בגמרא [דף מו.] **איתמר אבני הר שנתדלדלו**. כלומר שנעקרו מאליהן והשתחוה עובד כוכבים להם פליגי בה רבי חייא ורבי יוחנן חד אמר אסורות וחד אמר מותרות. כלומר דפליגי אי דינייהו כהר מפני שלא היתה בהם תפיסת ידי אדם או לא כיון דתלושות נינהו וכדאיתא בגמרא וכיון דלא איתמר הילכתא כחד מינייהו נקיטינן

לחומרא דבשל תורה הואי וכן כתבה ר"מ הלוי ז"ל בפסקי הלכותיו ולא ידעתי מנין לו לר"מ במז"ל שכתב בפ"ח מהל' עבודת כוכבים אבני הר שנתדלדלו ועבדן במקומן מותרות שהרי אין בהם תפיסת ידי אדם:

וגרסינן תו בגמ' בעי חזקיה זקף ביצה להשתחוות לה מהו [לה מהו]. כלומר שישראל זקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה דאילו לא זקפה ישראל להשתחוות לה פשיטא לן דלא מיתסרא בהשתחואתו של עובד כוכבים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל הכא מיבעיא לן כיון דישראל גלי אדעתיה בזקיפתה דניחא לה בעבודת כוכבים כי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד וכי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ולא השתחוה לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסורה מיהו בביצה מיבעיא לן מי אמרינן דוקא לבינה דמנכרא זקיפתה שרחבה יותר על עוביה וכשהיא זקופה נראית גבוהה ואיכא גלויי דעתא אבל ביצה לא או דלמא לא שנא וסלקא בתיקו ולחומרא:

וגרסינן תו בגמרא [דף מז.] בעי רשב"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה באילן שנטעו מתחלה לכך לא תיבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור כי תבעי לך באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דר' יוסי בר' יהודה לא תיבעי לך דאמר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור כי תיבעי לך אליבא דרבנן מאי לענין מצוה מי מאיס לגבוה או לא. פירוש נקיט לה באם תמצא לומר דיש נעבד במחובר אצל גבוה לקרבן דאיבעיא לן הכי בגמרא לעיל [דף מו:] מהך בעיא ומיבעיא ליה לענין מצות לולב אם יש נעבד במחובר לגבוה דהיינו לקרבן [אבל למצוה שפיר דמי] או לא ואיכא למידק היכי מספקא ליה מחובר דשרי להדיוט אי אסור למצוה או לא דהא אפילו תלוש דאסור להדיוט ולענין מצוה יצא דאמרינן בפרק לולב הגזול (דף לא:) אמר רבא לולב של עבודת כוכבים לא יטול ואם נטל כשר ובמסכת ראש השנה בפרק ראוהו ב"ד (דף כח.) אמר רב יהודה שופר של עבודת כוכבים לא יתקע ואם תקע יצא ומשמע ודאי אע"פ שלא בטלו מדפרשינן התם טעמא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ובסוף פרק כסוי הדם (דף פט.) נמי מקשינן לרבא מצות לאו ליהנות ניתנו מדתניא לולב של עבודת כוכבים לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא לא אם נטל יצא וכיון דמשום מצות לא ליהנות ניתנו [אתי בה ודאי אפילו בשלא בטל] אמרינן דיצא אלמא אפילו בתלוש דאסור להדיוט גבי מצוה יצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו וכל שכן מחובר דאפילו להדיוט שרי שיצא בו ידי מצוה תירץ הראב"ד ז"ל דלכתחלה דוקא הוא דמיבעיא ליה דנהי דדיעבד במקום מצוה יצא אפילו היכא שנאסר להדיוט מיבעיא ליה לר"ל לכתחלה אי אסור למצוה אפילו היכא דלהדיוט שרי אבל הרמב"ן ז"ל כתב

דמדאמרינן לענין מצוה כלגבוה דמי משמע דאפילו לפסלו בדיעבד קא מיבעיא ליה דלגבוה ודאי אפילו בדיעבד פסול דהא פשטה רבא בגמרא [דף מז:] מאתנן דפסול ואי עלה נמי ירד וכיון שכן על כרחין ריש לקיש דבעי ליה הכא לית ליה דרבא ורב יהודה אלא פשיטא ליה דכל היכא דלהדיוט אסור למצוה נמי פסול ומחובר דשרי להדיוט מספקא ליה אי לענין מצוה כלגבוה דמי [ומיפסל] אפילו בדיעבד או לא ולענין הלכה קיימא לן כרבא וכרב יהודה דבתראי נינהו ועוד דה"ל ריש לקיש יחיד לגבייהו הלכך בין במחובר בין בתלוש אם נטל יצא ומיהו הני מילי ביום טוב שני דלא בעינן לכם אבל ביום טוב ראשון ודאי לא יצא דלולב זה אי של עבודת כוכבים הוא בשעה שהוא יוצא בו בעינן לכם וליכא ואי שלו הוא הויא לה עבודת כוכבים דישראל ומסקינן בפרק לולב הגזול ובפרק כסוי הדם דבעבודת כוכבים דישראל אם נטל לא יצא דכתותי מיכתת שיעורא ורב אלפסי ז"ל [לא] כתב להא דר"ל ולא להההיא [דרבא] דלולב של עבודת כוכבים דאפשר שסמך על מה שכתב ההיא דרב יהודה בפרק ראוהו ב"ד דשופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו ואם תקע יצא ומשמע דסבירא ליה דהוא הדין ללולב וליכא למימר קל הוא שהקלו בשופר משום דבקולו הוא יוצא מה שאין כן בלולב דבגופו הוא יוצא דהא [אי] אמרינן לענין מצוה כלגבוה דמי אפילו שופר היה פסול דהא לגבוה בכי האי גוונא פסול כדאמרי' בסמוך בגמרא אליבא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת קרבן לא תיבעי לך דמכשירי קרבן נינהו ואסירי והכא נמי גבי שופר עיקר שירה בכלי ואפ"ה כשר אלמא לענין מצוה לאו כלגבוה דמי הלכך ה"ה ודאי ללולב:

וגרסי' תו עלה בגמרא [דף מז:] **כי אתא רב דימי אמר אשרה**. שבטלה קא מיבעיא ליה. כלומר פשיטא לן לענין מצות לאו כלגבוה דמי אלא דקא מיבעי לן באשרה שהיא אסורה להדיוט כגון אילן שנטעו מתחלה לכך אי מהני לה בטול לענין מצוה או לא אי יש דיחוי אצל מצוה. כלומר מי שייכא תורת דיחוי במצוה דנימא הואיל ונדחה בעודו אשרה ידחה עולמית או אין דיחוי ומשתרי ואמרינן עלה ותיפשוט ליה מדתנן כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שחזר ונתגלה כלומר לאחר שכסהו הרוח אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה מאי שנא דכי לא חזר ונתגלה דאמרי' הואיל ואידחי אידחי כי חזר ונתגלה נמי הואיל ואידחי אידחי כלומר כיון דאידחי בזמן שלא נתגלה אידחי נמי בתר. הכי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות ומהדרינן דרב פפא גופיה קא מיבעיא ליה [אי] מיפשט פשיטא ליה לרב פפא דאין דיחוי אצל מצות ל"ש לקולא כגון גבי אשרה שבטלה למהדר ואשתרויי לולבו למצוה ולא שנא לחומרא כגון גבי כסוי דמחייבינן ליה למהדר ולכסות

או דלמא ספוקי מספקא ליה אי יש דיחוי או אין דיחוי ולחומרא אמר דאין דיחוי הלכך גבי כסוי חייב לכסות אבל לקולא כגון הכא לא אמרי' אין דיחוי למשרייה ולא איפשיטא הכא בעיין מיהו בפרק לולב הגזול (דף לג:) מסקינן דדיחוי מעיקרא אצל מצוה לא הוי דיחוי דפשטינן לה התם ממתני' דתנן גבי הדס אם מיעטן כשר אבל בנראה ונדחה וחוזר ונראה מספקא לן אם יש דיחוי אצל מצוה [או לא] ואע"ג דהא דכסהו [הרוח] ונתגלה נראה ונדחה וחוזר ונראה היא ואפ"ה אמרי' עלה דאין דיחוי אצל מצות ה"מ לחומרא אבל לקולא [דוקא] בדיחוי מעיקרו אמרי' דלא הוי דיחוי אבל בנראה ונדחה וחוזר ונראה מספקא לן אם הוי דיחוי הלכך ההיא דאמר רבא בפרק לולב הגזול דלולב של עבודת כוכבים אם נטל יצא לא משכחת לה אלא ביום טוב שני דלא בעינן לכם ואי נמי ביום טוב ראשון כגון שעבדו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו ובטלו ביום טוב אבל אם עבדו ביום טוב אפילו לאחר שבטלו ודאי לא יצא דכיון דנראה מתחלת יום טוב ולבסוף נדחה כשעבדו שבשעה שהיה נעבד אי אפשר לצאת בו דאי של עובד כוכבים הוא בעינן לכם וליכא ואי שלו הוא הויא לה עבודת כוכבים של ישראל דכתותי מיכתת שיעוריה הלכך באותה שעה דיחוי גמור היה וכיון דנראה ונדחה כשבטלו אינו חוזר ונראה דבכי האי גונא [הוי] דיחוי אצל מצות מספיקא:

מתני' מי שהיה כותלו סמוך לבית עבודת כוכבים. שהיה אחד מכותליו בית עבודת כוכבים והבית עצמו נעבד:

אסור לבנותו. שבונה כותל לעבודת כוכבים:

כונס. לתוך קרקע שלו ארבע אמות:

היה שלו ושל עבודת כוכבים. שמקום עובי הכותל חציו שלו וחציו של עבודת כוכבים:

נידון מחצה על מחצה. אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ארבע אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עוביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס לו שלשה אמות לתוך שלו:

אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ. ואפילו חלקו לפי שאין ברירה. שרץ אינו מטמא במשא. שרץ לשון שקוץ:

דף כ:

נדה מטמאה במשא דכתיב וכל הנוגע בכל הכלי אשר תשב עליו אלמא טמיתיה לכלי שנשא אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו היו עשרה כלים זה ע"ג זה כולן בכלל אשר תשב עליו הן:

תזרם כמו דוה. בעבודת כוכבים קא מישתעי קרא כך פירש רש"י ז"ל אבל בירושלמי פירשו דמאי דאמרי' נדון מחצה על מחצה היינו לומר שחצי הכותל מותר ונוטל מחצה בעצים ובאבנים ומיהו ה"מ במכיר האבנים שכנגדו אבל בשאינו מכירן הכל אסור דאין ברירה דאע"ג דבכותל שני שותפין רשות שניהם שוה בכל צדי הכותל וכל אחד מהן יש לו שותפות אפילו באותן אבנים שהן לצד חברו שותפות זו של עבודת כוכבים ושל ישראל שרי דמסתמא על דעת כן נשתתפו שצד שכנגד כל אחד יהא שלו לגמרי דתרוייהו בהכי ניחא להו ישראל ניחא ליה בהכי כדי שלא יאסר הצד שכנגדו ובני עבודת כוכבים ניחא להו בהכי כדי שלא ישתחוו אלא לחלקם ולפיכך כל שישראל מכיר אבניו נוטלן והן שלו אבל בשאינו מכיר כולן אסורות דאין ברירה ומיהו מסתברא דמותר למכור לו חלקו בכל מקום שהוא ולי פשטה דמתני' מוכחא כפירושו של רש"י ז"ל דקתני מעיקרא נדון מחצה על מחצה ובתר הכי קתני אבניו ועציו ועפרו וכיון דלא פירשו הכי בגמרא דילן משמע דנקטינן מתני' כפשטה וכדברי רש"י ז"ל ולפיכך אני חוכך להחמיר למעשה בהתירו של הירושלמי אבל הר"ם במז"ל כתבו בפ"ח מהל' עבודת כוכבים. והך מתני' אתיא אפילו כמאן דאמר דעבודת כוכבים שנשתברה מאיליה מותרת כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן והכי אוקמוה בירושלמי והתם נמי מפרשינן מתני' בשקדם הכותל לעבודת כוכבים כשסמך ישראל בהיתר סמך:

גמ' והא קא שביק רווחא לעבודת כוכבים. ומהני לה:

דגדר לה בהיזמי והיגי. קוצים וברקנים:

אי נמי דעביד לה בית הכסא לתינוקות. דלא בעי בהו צניעותא דאילו לגדולים צניעותא בעי:

מתני' שלשה בתים הן. לענין בטול עבודת כוכבים:

בית שהתחלת בניינו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו הרי זה אסור דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם עובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוץ ממנו מקצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו ועציו ועפרו ואמרי' בגמרא [דף מז:] דבנה אע"פ שלא השתחוה והשתחוה נמי אע"פ שלא בנה וכרב דאמר דהמשתחוה לבית אסור דתלוש ולבסוף חברו לגבי עבודת כוכבים כתלוש דמי וכיון דאמרי' דבנה אע"פ שלא השתחוה מיתסר על כרחין בבית שהוא עצמה עבודת כוכבים עסקינן ומש"ה אסור מיד דאתי כמאן דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ואילו לא היה הבית נעבד הוה ליה משמשי עבודת כוכבים דלדברי הכל [דף יט: ודף נב.] אינן אסורין עד שיעבדו וכן בבימוס ואשרה כתב רש"י ז"ל שהן בעצמן נעבדו:

סיידו וכיירו לעבודת כוכבים. שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לעבודת כוכבים וטחו בסיד ועושה בו ציורין לעבודת כוכבים:

נוטל מה שחדש. נוטל ישראל מה שחדש העובד כוכבים והשאר מותר בלא בטול לפי שלא נאסר ואפילו היה הבית של ישראל מומר שאין לעבודת כוכבים שלו בטלה בנוטל מה שחדש סגי לפי שלא נאסר אלא אותו חדוש ואותו חדוש שנטל אסור בהנאה לעולם ומיהו דוקא בשלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לו אפילו לאחר שנבנה מיתסר דתלוש ולבסוף חברו לגבי עבודת כוכבים כתלוש דמי וכדכתיבנא וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחדש אעובד כוכבים קאי דא"כ למה לי שיטול כל מה שחדש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן [דף מט:] כיצד מבטלה וכו' נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה אלא ודאי אישראל קאי וכדכתיבנא:

הכניס לתוכו עבודת כוכבים. ואת הבית עצמו לא נתכוון לעבוד ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה שהכניסו לתוכה והוציאה ישראל הרי בית זה מותר כך פירש רש"י ז"ל וטעמא דמלתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש עראי אינו נאסר משום משמשי עבודת כוכבים ומיהו כל שעבודת כוכבים בתוכו מיתסר מדרבנן והא דתניא בסיפרי לא חדש אלא הכניס לתוכו עבודת כוכבים והוציאה מותר שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום דמשמע דמדאורייתא צריך להוציאה ההיא אסמכתא בעלמא ומכ"מ אם הכניס שם עבודת כוכבים דרך קבע אפילו אם הוציאה ישראל אסור דנעשה בית זה משמש לעבודת כוכבים וליכא למימר דבית אינו נאסר משום משמשי עבודת כוכבים לפי שגופו אינו משמש לעבודת כוכבים אלא כקרקע עולם בעלמא דהא בפירקא קמא בגמרא (דף יט:) גבי הא דתנן הגיע לכיפה שמעמידים בה עבודת כוכבים וכו' דאמרי' עלה אם בנה שכרו מותר ומקשינן פשיטא משמשי עבודת כוכבים היא ומשמשי עבודת כוכבים אינן אסורין עד שנעבדו אלמא בית כמשמשי עבודת כוכבים הוא ואחרים פירשו דהאי הכניס לתוכו עבודת כוכבים אפילו בקבע קאמר וכי תנן והוציאה הרי זה מותר [ה"מ] כשהוציאה עובד כוכבים שכיון שסלקה משם ואין דעתו להחזירה בטל משמשיה והיינו דומיא דאידך דאילנות דקתני העמיד תחתיה עבודת כוכבים ובטלה הרי זה מותר אלמא צריכה בטול אלא שהמבטל עבודת כוכבים בטל משמשיה:

שלש אבנים הן. לענין בטול עבודת כוכבים:

אבן שחצבה מתחלה. מן ההר:

לבימוס. מקום מושב לעבודת כוכבים שמעמידין הצלם עליה ועובדין הבימוס עצמו כעבודת כוכבים:

הרי זו אסורה. ואפילו לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה צריך עובד כוכבים לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגם ואם ישראל חצבה להעמיד עבודת כוכבים עליה אין לה בטלה עולמית:

סיידה וכיירה לעבודת כוכבים. והיא חצובה ועומדת:

נוטל. ישראל:

מה שחדש. העובד כוכבים ושוחק וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא חדוש ובגמרא אמרינן דאע"ג דסייד וכייר בגופה של אבן כגון שחקק בה צורה בברזל אפ"ה לא מיתסר אלא אותו חידוש בלחוד:

העמיד עליה עבודת כוכבים. לפי שעה ולא הקצה האבן לבימוס:

וסלקה. הרי זו מותרת:

ואינה צריכה בטול:

שלש אשרות הן אילן שנטעו בתחלה לעבודת כוכבים ה"ז אסור. עד שיבטלנו עובד כוכבים:

גדעו. עובד כוכבים או ישראל:

לעבודת כוכבים. לעבוד הגדולין שיגדלו בו מעתה והוא היה כבר נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו:

נוטל מה שהחליף. ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה ואמרי' נמי בגמרא דאע"ג דהבריך והרכיב בגופו של אילן לא מיתסר עיקרו אע"פ שעשה מעשה בגופו:

העמיד תחתיו עבודת כוכבים ובטלה ה"ז מותר. ומיהו כי בעינן בטלה ה"מ היכא דנטעו מתחלה כדי להעמיד עבודת כוכבים תחתיו הא לאו הכי אפילו בשלא בטל עבודת כוכבים האילן מותר דמחובר הוא דלא חמיר טפי מעבודת כוכבים עצמה דקי"ל בה כת"ק דרבי יוסי ברבי יהודה דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר וכמו שכתבתי למעלה ואפילו לרב דאמר בגמרא דהמשתחוה לבית אסרו משום דקסבר דתלוש ולבסוף חברו [לענין] עבודת כוכבים כתלוש דמי איכא למימר דה"מ בית אבל אילן כיון שיש לו שרשים בקרקע דינו כמחובר מעיקרו אבל מדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יחור כתלוש דמי שהרי כתב למעלה בגמרא (דף מו.) גבי בהמה תמימה ואילן יבש דאמר בהו שאין בהן תפיסת יד אדם דתפיסה [דנטיעה] דמעיקרא לרבנן לאו תפיסה היא דלאו אילן היה כשנטעו גרעין מכלל דאי נטעו יחור אסרו ליה רבנן משום תפיסת ידי אדם דמעיקרא דתלוש ולבסוף חברו אפילו גבי אילן כתלוש דמי וזהו מה שכתב

בפ"ק דחולין (דף טז:) גבי תלוש ולבסוף חברו דלענין שחיטה דאמרי' התם בקנה העולה מאליו ופירש הרב ז"ל שלא נטעו אדם מכלל דאי נטעו אדם ה"ל כתלוש ולבסוף חברו: **גרסי'** בגמרא [דף מח.] אמר שמואל המשתחוה לאילן תוספתו אסורה ומסקינן דאפילו לרבנן דסבירא להו דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ה"מ עקרו אבל תוספתו אסור וכי תנן במתניתין גדעו ופסלו והחליף נוטל מה שהחליף לאו למימרא דבדלא גדעו ופסלו נמי לא מיתסר תוספת אלא לרבותא נקטיה דאע"ג דגדעו ופסלו בנוטל מה שהחליף סגי: **מתני' איזו היא אשרה וכו'**. בגמרא [שם] פריך והא אנן תנן שלש אשרות הן כדאיתא במתניתין דלעיל בסמוך ולמה ליה למהדר ולמיתני איזו היא אשרה ופרקינן דה"ק שלש אשרות הן שתים דברי הכל ואחת מחלוקת רבי שמעון ורבנן כלומר דרבי שמעון סבירא ליה דלא מיקריא אשרה אלא אם היא נעבדת אבל אם עובדין את העבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר ולפיכך אני תמה כיון דלא קיימא לן כרבי שמעון למה הביא הרב אלפס ז"ל משנה זו:

דף כא.

לא ישב בצלה משום דקא מתהני מעבודת כוכבים והאי צל לאו תחת נוף האילן הוא דא"כ לא מצי מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא אלא האי צל דקאמר היינו מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך וכשחמה עומדת בחצי הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו: **לא יעבור תחתיה**. תחת נוף האילן:

ואם עבר טמא. מפרשינן טעמא בגמרא [דף מח:] משום דא"א דליכא תקרובת וכר"י ב"ב דס"ל דתקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל דכתיב (תהילים ק"ו:כ"ח) ויצמדו לבעל פעו' ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: **היתה גוזלת הרבים**. שהיה נופה נוטה לרה"ר ועבר תחתיה טהור דהך טומאה דרבנן היא וקרא דמייתי בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי אמרי' נמי בפ' ר' ישמעאל [דף נב.] דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן. וכתב הראב"ד ז"ל דכי תנן לא ישב בצלה דוקא באשרה דעבידא לצל בין לתחתיה בין לחוצה לה אבל בית עבודת כוכבים תוכו ונגד פתחו ארבע אמות אסור אחוריו מותר לפי שאין בית עשוי לצל שחוצה לו כדאמרי' בפרק כל שעה (דף כו.) שאני היכל דלתוכו עשוי ומסתברא דלעבור בצלה שרי דמדקתני רישא לא ישב וסיפא לא יעבור משמע דבצלה ישיבה דוקא הוא דאסור אבל לעבור דרך שם שרי וטעמא דמילתא משום דמדינא אפילו ישיבה הוה

לן למישרי כל היכא דלא קא מיכוין דהא קי"ל בפ' כל שעה (דף כה:) דאפשר ולא קא מכוין שרי אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתא לכווני אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כוליה האי שריא ותחתיה דאסור משום טומאת עבודת כוכבים. עוד אפשר לי לומר דכי אמרינן לא ישב בצלה דוקא בדקא מיכוין הא לאו הכי שרי מדפרכינן בגמרא פשיטא ואם איתא דאע"ג דלא קא מיכוין אסור אדרבה צריכא רבה דהא מדינא שרי ולפ"ז ליכא פלוגתא בין ישיבה והעברה דאי לא מכוין תרוייהו שרי ואי מכוין משמע דתרוייהו אסירי אלא דמילתא דשכיחא ליה נקט שהמתכוין ליהנות מן הצל יושב הוא שם אא"כ תאמר דבהעברה אפילו מכוין לאיתהנויי שרי דהנאה כי הא לא חשיבא כדשרינן צל צלה לפי מה שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל והרב אלפסי ז"ל כמו שיתבאר בסמוך ולפי דרך זו אפילו מכוין שרי אלא שאפשר לדחות דכי מקשינן פשיטא סתמא מקשינן למאן דאמר דאף על גב דלא מכוין אסור פשיטא ולמ"ד דכל היכא דלא מכוין שרי ומתני' בדמכוין נמי פשיטא ואין הכי נמי דהוה מצי לתרוצי אליבא דהלכתא דמתני' בדלא קא מיכוין ומדרבנן וטובא אשמועינן אלא דבעי לפרוקי מלתא דשוויא לתרוייהו אבל עדיין יש להקשות כיון דאליבא דהלכתא משמע לתלמודא דמתניתין בדמכוין ומקשינן פשיטא מנא לן לחדותי איסור בדלא מכוין ודוחק הוא לומר דכי מקשינן פשיטא אליבא דחד ולאו כהלכתא מקשינן. [פירוש הלכך מתני' כי קא מכוון הא לאו הכי שרי]:

גרסינן בגמרא [דף מח:] לא ישב בצלה פשיטא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל צלה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא. פירוש בתמיה ואמאי והלא אין כאן אהל שהרי מן האילן והלאה הוא ולא תחת נופו ודחינן לא דאפילו צל קומתה אם ישב טהור אלא קא משמע לן דבצל צלה לכתחלה לא ישב ואיכא דמתני לה אסיפא אם ישב טהור פשיטא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה לכתחלה ישב לא אפילו בצל צלה לכתחלה לא ישב והא קמ"ל דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור:

וצלה וצל צלה פירש רש"י ז"ל שכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן היינו צלה דהצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיינו צל צלה וכדבריו מצאתי בירושלמי דפירקין דגרסי' התם תמן אמרי' בשם רב חסדא צלה אסור וצל צלה מותר איזהו צלה ואיזהו צל צלה תמן אמרין כל שאילו תפול והיא נוגעת בו זהו צלה כל שאילו תפול ואינה נוגעת בו זהו צל צלה ואע"פ שזה הירושלמי חולק עם גמרתנו דשרי צל צלה ואנן אסרינן ליה מ"מ למדנו ממנו פירוש צלה וצל צלה. וראיתי לרמב"ם

ז"ל שכתב בפרק ז' מהלכות עבודת כוכבים האשרה וכו' אסור לישב בצל קורתה ומותר לישב בצל השריגין והעלים שבה ותמה אני עליו שאין פירושו בצלה וצל צלה מסכים עם לשון הירושלמי וראוי לסמוך על הירושלמי בזה ועוד שפסק בצל צלה דמותר ובסוגיין משמע דאסור דאפילו בלישנא בתרא מסקינן לה [הוא הדין] דאפילו בצל צלה לא ישב והא קא משמע לן דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור ונראה שהרב ז"ל היה גורס בלישנא בתרא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה יושב ותו לא מידי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר בהלכותיו כל האי שקלא וטריא דצל צלה משמע דס"ל דלא מיתסר אלא צלה וכן מצאתי לרבינו מאיר הלוי שכתב בפסקי הלכותיו כלשון הזה מכלל דבצל צלה שהוא הצל היוצא למדת קומתה שחרית וערבית [לכתחלה] נמי ישב אלא שתמהני שלא מצאתי כן באחת מהנוסחאות ואם היתה גירסתם כגירסא שלנו על כרחנו אנו צריכין לומר דבדלא מכוין עסקינן דלא מיתסר אלא מדרבנן וכיון דבלישנא בתרא מספקא לן הם פוסקים בזה לקולא ועדיין אין זה מחוור דאפילו הוי איסור דרבנן כיון דבלישנא קמא פשיטא לן לאיסורא ובלישנא בתרא מספקא לן לית לן לדחויי פשטא דלישנא קמא משום ספקא דלישנא בתרא ועוד דמשמע דאפילו בלישנא בתרא לא מספקא לן הכי אדרבה מתמהין ואמרון מכלל דבצל צלה לכתחלה ישב ודחינן דלא ולפיכך הדבר צריך עיון:

מתני' זורעין תחתיה. תחת האשרה:

ירקות בימות הגשמים. לפי שהאילן גם הוא קשה להם שמעכב החמה מלירד:

אבל לא בימות החמה. שהצל יפה להם:

והחזרין. לטוגי"ש בלעז:

לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. שהצל לעולם יפה להם:

שהנביה. עלין הנושרין בימות הגשמים מן האילן:

גמ' עבר דיעבד או עובר לכתחלה:

כי מטית התם. רב ששת סגי נהור היה וזה מושכו והיתה בעירו אשרה גוזלת הרבים וא"ל כי מטית להתם ארהיטני מושכני במרוצה ואמרי' עלה בגמרא אי דליכא דרכא אחריתי ל"ל ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא דרכא אחריתי כי ארהיטני מאי הוי לעולם דליכא דרכא אחריתי ואדם חשוב שאני ולא ידעתי למה השמיטו הרב אלפסי ז"ל ואף הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מה' עבודת כוכבים ואם אין שם דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ עד כאן ולמה פסק כך כיון דלא בעינן רץ אלא באדם חשוב:

וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור. נביה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו:

והא תניא רבי יוסי אומר נוטעין ייחור של ערלה. ייחור נוף משום דבערלה לא נאסר אלא הפרי:

ואין נוטעין אגוז של ערלה. משום דאגוז אסור בהנאה וקא מיתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן:

ואין מרכיבין כפניות של ערלה. תמרים קטנים:

שאם נטע. אגוז של ערלה מותר אלמא כי גדל האילן וטוען הפירות הוו הנך פירות בגרמא דאגוז דאסור וקרקע דהיתר וקתני דמותר:

והבריך והרכיב. אם הבריך והרכיב ייחור של ערלה באילן זקן מותרין פירותיהן מיד אע"פ שלא מלאו לה שני ערלה דזה וזה גורם מותר דה"נ אמרי' בעלמא דילדה שסבכה בזקנה בטלה כך פירש רש"י ז"ל והקשה הרמב"ן ז"ל מאי פרכינן וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור דלימא ליה לעולם אימא לך דסבר ר"י זה וזה גורם מותר בדיעבד ומיהו לכתחלה אסור דהא איהו גופיה דס"ל שאם נטע והבריך והרכיב מותר אמר דלכתחלה אין נוטעין אגוז של ערלה ולאו קושיא היא דכי אסרינן לכתחלה ה"מ בנוטע בידים שהוא כמבטל איסור לכתחלה אבל כגון ירקות דמתניתין דהנאה ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור כלל ואם איתא דס"ל לר"י דזה וזה גורם מותר אפילו לכתחלה הוה ליה למישרי אלא ודאי מדקאמר (אבל) [אף] לא ירקות סבירא ליה דזה וזה גורם אסור:

ודאמרי' שאם הבריך והרכיב מותר וכתב רש"י ז"ל דמשום זה וזה גורם מותר הא פרכו עליה דבהברכה היכי שייך למימר זה וזה גורם והא הברכה באילן אחד בעצמו הוא ועוד הקשו עליו דילדה שסבכה בזקנה משום בטול נגעו בה כדמפרש בפרק משוח מלחמה (דף מג:) ואפילו רבנן מודו ביה ואפשר לי לומר דשריותא דהברכה משום זה וזה גורם היא שהרי ערלה אף בהברכה היא נוהגת כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף ט:) דהברכה כתחלת נטיעה היא והא דתניא בסיפרא ונטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ההיא כגון שחיה מן האב אבל כל שאינה חיה מן האב וסימן לדבר כל שפני עליה כלפי פני עלי הזקנה חייבת בערלה וכדאמר בירושלמי מאן מוכח ואהדר ליה מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאיסתכולי ביה וכיון דהברכה כתחלת נטיעה היא אף כשהיא חיה מן האב היה ראוי לאסור אותה שאף משרשיה היא חיה אלא דכיון שזה וזה גורם שריא וכן זו דהקשו דילדה שסבכה בזקנה דשריא לא מדין זה וזה גורם הוא אלא מתורת בטול אינה קושיא דדא ודא אחת היא שזה וזה גורם מותר מה טעם לפי שנתבטל האיסור בהיתר דכי היכי

דאי איתיה לאיסורא בעיניה בטל חד בתרי כל היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אי נמי כשנתערב כל היכא דליכא טעמא ה"נ היתר הבא מכח גרמת איסור כל היכא שאיסור והיתר גרם לו הרי הוא כאילו נתבטל איסור זה משום הכי אמר רב אשי אמר רבי אבהו התם בפרק משוח מלחמה דילדה שסבכה בזקנה בטלה דסבירא ליה דזה וזה גורם מותר וכדאפסיקא הלכתא בסוגיין וכי תימא אי שריותא דילדה שסבכה בזקנה מטעם זה וזה גורם הוא היכי מסקינן התם בפרק משוח מלחמה דדוקא ילדה שסבכה בזקנה בטלה אבל ילדה שסבכה בילדה הנטועה לסייג ולקורות אע"פ שהראשונה היתה מותרת שניה זו אסורה דהא ה"נ זה וזה גורם הוא והוה לן למישרייה אינה קושיא דכי אמרי' דזה וזה גורם מותר הני מילי כשגורם של היתר א"א לו לשוב איסור אבל כל שאפשר לו להיות לו איסור כאותו גורם של [היתר] בטל הוא לגבי גורם של איסור כיון שאפשר להיות כמוהו ואין גורם של איסור בטל לגבי גורם של היתר כיון שאי אפשר להיות כמוהו ודמיא האי מילתא למאי דאמרינן בפרק הקומץ רבה (דף כג.) אמר רב חסדא נבלה בטלה בשחוטה שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה ושחוטה אינה בטלה בנבלה שאפשר לנבלה שתעשה שחוטה דלכי מסרחא פרחה לה טומאה וה"נ זו שנטעה לסייג ולקורות אילו נמלך עליה לאכילה חייבת בערלה נמצא שגורם זה של היתר אפשר לו לחזור ולהיות איסור אבל ילדה זו שסבכה שהיא גורם של איסור אי אפשר לה לחזור ולהיות היתר הלכך לא שרי משום זה וזה גורם והיינו דאמרי' התם בפרק משוח מלחמה מאי שנא ילדה בזקנה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי אמליך עלה לאו בת מהדר היא הכא בת מהדר היא זהו דעתי בדברים הללו על דרך רש"י ז"ל אבל מ"מ יש לדקדק פירושו מדאמרי' אמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי והאי לישנא משמע דרבנן דפליגי עליה שרו מאי דאסר איהו דהיינו לנטוע אגוז של ערלה ולהרכיב כפניות שלה ואע"פ דפליגי עלייהו בלכתחלה בדיעבד מודה להו דשרי הכי משמע האי לישנא הא ודאי ליתא דרבנן לא שרו לכתחלה ועוד דמשמע דאפילו דיעבד אסרי דהא רבנן דפליגי עליה סבירא להו דזה וזה גורם אסור כדאיתא בגמרא ואם כן במאי דאסרי מודה להו במאי דשרי פליג עלייהו ומלישנא דמודה רבי יוסי משמע איפכא לפיכך נראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש דכפניות היינו מתחלי דאמרי' בפסחים (דף נב.) ומפני שנעשו שומר לפרי בשעת עבודו נאסרין [לרבי יוסי] ורבי יוסי לטעמיה דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי ומש"ה קאמר רבי יוסי דאין מרכיבין ייחור שיש בו כפניות של ערלה לפי שכפניות הללו הן עצמן מוציאות ייחורין ואסורות הן לרבי יוסי דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי אבל רבנן שרו להרכיבן לכתחלה משום דסבירא להו שאין תורת פרי עליהן

[דאע"ג דבעלמא סבירא להו זה וזה גורם אסור] ומש"ה קאמר דאע"ג דפליג רבי יוסי עלייהו דרבנן בלכתחלה בדיעבד מודה להו שאם הבריך או הרכיב ייחור שיש בו כפניות וכפניות הללו מוציאות ייחורין שייחורין הללו מותרין לאחר שלש ולאו מטעמיהו דרבנן דאילו לדידהו כל היתרן תלוי מפני שאין עליהן תורת פרי ומשום הכי שרו להרכיבן אפילו לכתחלה הא אילו היו פירות גמורים אפילו דיעבד אסור דאינהו אסרי זה וזה גורם ואילו רבי יוסי סבר דפירות גמורין הן ומשום הכי הוא אוסר להרכיבן לכתחלה ובדיעבד שרי דזה וזה גורם לדידיה מותר וכי קאמר שאם נטע אגב גררא דהבריך והרכיב נקט ליה ולאו דשייכא בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן כלל ולא שייך בה מודה רבי יוסי ומיהו בנטע לרבנן נמי מותר לפי שהוא כלה בארץ עד שלא יצמח והכי איתא בירושלמי:

דף כא:

ואסיקנא וכו'. לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור פירש רבינו שלמה יצחקי ז"ל דאמריתו אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן [אע"ג] דגידולן של ירקות ע"י שני גורמין נינהו קרקע שהם נטועים בו וצלו של אילן ואע"ג דבריש סוגיין בגמרא הוה סבירא לן דרבנן סברי זה וזה גורם מותר ואפ"ה לא הוה קשיא לן מהאי דאמרי' אבל לא בימות החמה היינו טעמא משום דמעיקרא קא ס"ד דכי אמרי' זה וזה גורם מותר הנ"מ כגון ששני הגורמין מתערבין זה בזה כנביה וקרקע אבל היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כאיסורו של אילן זה המצל והיתר של קרקע אסור ואפילו למ"ד זה וזה גורם מותר והשתא במסקנא הדרינן מהך סברא וס"ל דלמ"ד זוז"ג מותר אפילו היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי שרי והיינו דאמר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור ומהדרי רבנן לרבי יוסי דליכא למיסר ירקות בימות הגשמים משום זה וזה גורם משום דמה שמשביח בנבייה פוגם בצל. הלכך לענין פסק הלכה [דקי"ל] כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר לא קי"ל כמתניתין דתנן זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה אלא זורעין תחתיה בין בימות החמה בין בימות הגשמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהל' עבודת כוכבים אבל הרמב"ן ז"ל כתב דבמסקנא נמי סבירא לן כדקא ס"ד מעיקרא דכל כי האי גוונא זה וזה גורם אסור כיון דקי"ל דגורם דאיסור לחודיה קאי ובעיניה ואפילו בדיעבד חוכך הרב ז"ל להחמיר וכי קאמרינן לדבריהם דרבנן קאמר להו לאו משום מאי דאמרי' אבל לא בימות החמה דכי האי גוונא אפילו רבי יוסי מודה דאסור אלא ה"ק לדידכו דפלגיתו עלי ואמריתו אף היא נעשה זבל מכלל דסבירא לכו זה וזה גורם אסור אם כן אף לא ירקות בימות

הגשמים וארבנן דאמרי לו אף היא נעשית זבל קא מהדר דאינהו גופייהו נינהו רבנן דמתניתין דירקות:

ההיא גינתא דאיזדבל בזבל עבודת כוכבים שבא מדם ופרש עגלים הנשחטים לעבודת כוכבים ותקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא לעיל שאין הקדש לעבודת כוכבים:

מתני' נטל ממנה. מן האשרה. חדש יותץ. שהרי נעשה והוחזק מאיסורי הנאה:

ישן. שכבר הוחזק ואין הסקו לחזקו אלא לאפות:

יוצן. שלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה:

אפו בו את הפת. בין בחדש שצננו וחזר והסיקו בעצי היתר או בישן בהיסק עצי איסור הוה ליה בתרוייהו זה וזה גורם שהפת שהנאפה בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דעצי איסור שנתחזק בהם התנור מראשיתו וגורם דהיתר דהאי היסק וכן בישן שלא צננו איכא גורם תנור דהיתר וגורם היסק של איסור ומשום הכי הפת אסורה דסבירא ליה לתנא דמתני' דזה וזה גורם אסור והכי מוכח בגמרא בסוגיין דלעיל בסמוך [דף מט:] [הלכך] כיון דאיפסיקא הלכתא כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר לא קי"ל כסתם מתני' אלא בין חדש בין ישן יוצן דתנור חדש נמי כל שצננו והסיקו [בעצי היתר] ואפה בו את הפת זה וזה גורם הוא תנור דאיסורא ועצים דהיתרא הלכך שרי והכי אמרי' בפרק כל שעה (דף כו:) דלמ"ד זה וזה גורם מותר בין חדש בין ישן יוצן וכן כתב הרב אלפסי ז"ל שם ומיהו אפה בו את הפת בתנור שלא צננו ואפילו היה תנור ישן [ועצי איסור] אסורה בהנאה דאע"ג דזה וזה גורם הוא תנור דהיתרא ועצים דאיסורא הא אמרי' בפרק כל שעה דיש שבח עצים בפת הלכך חמור מזה וזה גורם לפי שהאיסור ניכר בהיתר והנ"מ כשאבוקה כנגדו דלא קלי איסורא אבל גבי גחלים הפת מותרת דמקלי קלי איסורא והכי איתא התם ובגחלים לוחשות פליגי בה אמוראי התם אי הוה כאבוקה כנגדו או לא ונחלקו הראשונים הלכתא כמאן ואין כאן מקום להאריך:

נתערבה באחרות כולן אסורות. יש מפרשים משום דדבר שבמנין היא כגון ככרות של בעל הבית דחשיבי ולא בטלי אבל ככרות שאינן חשובות בטלי ברובא ואחרים פירשו דכיון דאיסורי עבודת כוכבים נינהו אסורין בהנאה אע"פ שאינן דבר שבמנין ופרק בתרא (דף עד.) יתבארו הדינין הללו בס"ד ואיכא נוסחי דגרסי נתערבה באחרות ואחרות באחרות ולא דייקי מדגרסי' בפרק כל הזבחים שנתערבו (דף עד.) כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי הנח לעבודת כוכבים דספק ספקא אסור ואותיבו ליה לשמואל ופריק אנא דאמרי כר"ש ואם איתא לימא שמואל מתני' היא אלא ש"מ דלא גרסי' אלא נתערבה

באחרות כולן אסורות ולענין הלכה נמי הכי קי"ל דאחרות באחרות מותרות וכרב דאמר התם דאפילו ספק ספקא דעבודת כוכבים מותר גבי טבעת דעבודת כוכבים שנפלה לריבוא ומריבוא לריבוא דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי:

דף כב.

רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. פרש"י ז"ל דמי הנאת עצים שהוא ז"ל סובר דר' אלעזר דפליג ואמר דיוליך הנאה לים המלח לאו אנתערבה בלחוד פליג אלא אפילו פת ראשונה בעיניה יוליך הנאת עצים שנאפת בהם ומותרת שהרי היא עצמה אינה אלא תערובת איסור ואין כן דעת הרב אלפסי ז"ל שכתב הלכה כר"א דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה לים המלח ומשתרו ליה כולהו וכן דעת הרב רבי משה בר מיימון ז"ל בפרק ז' מהלכות עבודת כוכבים וכתב שם שיוליך דמי אותה הפת לים המלח וכן דעת הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל ומכריעין כן מדתנן בפ' בתרא [דף עד.] יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו ופסקינן בגמרא כרשב"ג ואמר ר"נ התם הלכה למעשה יין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפילו יין ביין נמי מותר אלמא כל שיש [כאן] בודאי תערובת איסור של עבודת כוכבים [לא] סמכינן עליה דרשב"ג למכרו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו ומשום הכי אמרי' אבל לא יין ביין וכיון שכן ודאי אם הפת היא בעיניה שהדבר ידוע שיש בה תערובת איסור עבודת כוכבים לא שריא למכרה חוץ מדמי איסור שבה וכל שכן שאין לנו להתירה בתקנתו של רבי אליעזר דהיינו יוליך הנאה לים המלח דודאי בדרבי אליעזר איכא קולא טפי מדרשב"ג דאילו בדרשב"ג אינו נהנה מן האיסור כלל וכאן נהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח ולפיכך נראין הדברים שאי אפשר להתיר בתקנתו של רבי אליעזר יותר מבתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל אלא כי היכי דהתם ביין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר הכי נמי בדרבי אליעזר ובסתם יינם כי היכי דהתם אפילו יין ביין מותר הכי נמי בדרבי אליעזר וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל מן הטעם הזה בההוא עובדא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה והוסיף הרב ז"ל וכתב דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינן בחמריה לפי שהוא ז"ל סובר מדאמרינן בחמריה ולא אמרינן ביני דני דיין ביין הוה ולא חבית בחבית וכיון שכן על כרחך בסתם יינן הוה דאי ביין נסך נמצא שהיינו מתירין בתקנתו של רבי אליעזר יותר מבתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל ואי אפשר וכן נראה שדעת הרב אלפסי ז"ל ששתי תקנות האלו שוות הן שהרי למטה בפ' השוכר הביא עלה דההיא דאמר רב נחמן [דף עד.] הלכה למעשה יין נסך יין

ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינן אפילו יין ביין מותר הך עובדא דהכא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה ואין כן דעת הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר דאף על גב דבדברי רבי אליעזר איכא קולא טפי אפילו הכי מהניא ביין נסך אפילו ליין ביין דאף על גב דלא מהניא ביה תקנתו של רבן שמעון בן גמליאל וקא יהיב טעמא למילתיה משום דהכא כיון שמוליך הנאה לים המלח הרי הוא כאילו נפדה איסורו של עבודת כוכבים שאף ע"פ שאין עבודת כוכבים יוצאת מידי איסורא בפדיון כל שנתבטל מן התורה הקלו חכמים בכך שנראה אותו. כאילו היא נפדית וכיון שכן אפילו ליין ביין סגי בהכי כיון שהאיסור נסתלק אבל בדרבן שמעון בן גמליאל כל שהאיסור בתוכו אין אנו מתירין ביין נסך שיקח דמים מיין שהוא נאסר בודאי מחמת תערובתו והיינו דלא מפלגינן בדרבי אליעזר בין יין ביין לחבית בחבית ונמצא לדבריו דבאפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי העצים לים המלח ומותר וכן ביין נסך אפילו יין ביין ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא באפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי העצים לים המלח והפת מותרת [כרש"י] וביין נסך ובסתם יינם דוקא חבית בחבית הוא דאמרי' דיוליך דמי אחת מהן לים המלח והשאר מותרים אבל יין ביין לא ואפילו בסתם יינן דודאי לישנא דיוליך הנאה לים המלח [דייקי] כדברי רש"י ז"ל דהיינו הנאת עצים ולא דמי הפת בשנתערבה דא"כ מאי יוליך הנאה הל"ל יוליך דמי אחד מהם לים המלח כדאמר בגמרא שקול ד' זוזי דמי חביתא אלא ודאי משמע דאהנאות עצים קאי כדברי רש"י ז"ל ומיהו אכתי מהא לא אריא דאוודאה קאי ולא אנתערבה דאפילו נימא דאנתערבה קאי כדעת אותו כת של ראשונים ז"ל שפיר איכא למימר דבהולכת דמי עצים סגי שאפילו לדעתם ז"ל שהן משוין הא דרבי אליעזר לדרבן שמעון בן גמליאל לומר דכי היכי דהתם לא סגי ביין נסך ליין ביין הכי נמי הכא לא סגי לפת עצמה מנין להם להפריז על המדה ולומר שהפת בעצמה תהא נעשית איסור ויהא צריך להוליך לים המלח כנגד כולה והלא אף על פי שאין אנו מתירין באחת מתקנות הללו גוף אחד שנתערב בו בודאי איסור תורה אף על פי כן אין להחמיר ולומר שכשנתערב באחרים שנראה אותו כאילו הוא גוף איסור שהרי אין המדומע והמחומץ ומים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון ולפיכך איני רואה מה הזקיקם לומר שיוליך דמי הפת [לים המלח] שאפילו לפי דעתם לסגי בדמי עצים ומן הטעם הזה גם כן אין לי הכרח מלישנא דיוליך הנאה דאודאי קאי אבל מה שמזקיקני לומר כן [דאפילו בודאי יוליך דמי הנאת עצים] היינו משום דהא דרבי אליעזר לא שייכא בדרבן שמעון בן גמליאל כלל דבגמרא [דף מט:] אמרינן אמר רב אדא בר אהבה לא שאנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית ובלשון הזה

כתב רש"י ז"ל עלה לא שאנו דיש פדיון אלא פת משום דלא מינכרא ביה איסור ממש אבל חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של היתר כולן אסורות בהנאה ואין לה תקנה בהולכת הנאה לים המלח להתיר ולמכור כל חבית לבדה או להשקות מהם לחמרים עובדי כוכבים משום דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל למוכרן כולן לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבהם דהשתא לא מתהני מחבית דאיסורא שרי (וכתב גם כן בגמרא) וכעובדא [נמי] דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה דאתא לקמיה דרב חסדא וא"ל זיל שקול ד' זוזי דמי חביתא ושדי בנהרא ואידך תשתרי לך בהנאה כתב ז"ל ונשתרו לך בהנאה למכרם לבד לבד או לעשות מהן סחורה או להשקות מהן לעובדי כוכבים ולא דמיא הך מלתא לפלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן דפליגי בפרק בתרא [דף עד.] ביין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה דרשבג"א ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו דהתם תרוייהו סבירא להוכרבנן [דהכא] דאין פדיון ליין נסך ומיהו כי מזבן לה חוץ מדמי יין נסך שבו לא מתהני מיין נסך מידי עד כאן ומעתה אין ללמוד מדלא שרינן בדרבן שמעון בן גמליאל ביין נסך יין ביין דהכי נמי לא שרינן אותה פת עצמה בהולכת דמי עצים דהא תערובת עצים בפת קיל טפי דמהאי טעמא אמר רב אדא לא שאנו אלא פת לפי שאין ממש האיסור בהיתר ואע"ג דאמרינן דיש שבח עצים בפת היינו לומר שהוא חמור יותר מזה וזה גורם לפי שתועלת האיסור ניכר בו אבל לא שיהא בתערובת ממש ובודאי שהיה ראוי לומר לו לרב אדא לא שאנו אלא פת אבל יין לא דתערובת יין ביין הוא דומה לפת ולא תערובת חבית בחבית אלא דמשום הכי נקט חבית בחבית לומר חבית בחבית לא שרינן וכל שכן דלא שרינן יין ביין ורב חסדא דפליג עליה לא פליג אלא בחבית דאמר אפילו חבית ואילו יין ביין קאמר ומעתה מנין לו לר"ז הלוי ז"ל להקל ולומר דאפילו יין ביין שרינן בתקנתו של רבי אליעזר אף על פי שהוא מחלק ואומר שאין ללמוד חומרא בתערובת יין ביין בתקנתו של רבי אליעזר מתקנה של רבי שמעון בן גמליאל אעפ"כ כיון דרב אדא בר אהבה הוא אוסר אפילו בחבית ורב חסדא דפליג עלה לא אמר יין אלא חבית מנין לו להפריז על המדה ולהתיר אפילו יין ביין כיון דחזינן דמפלגינן לרבן שמעון בן גמליאל בין יין ביין לחבית בחבית וזה נראה שהוא דעת רש"י ז"ל שכתב ונשתרו לך בהנאה למכרן לבד לבד ובודאי דהכי נמי שרו למכרן כולן ביחד ובלבד שלא יערבם אלא רצה הרב ז"ל לאסור תערובת יין ביין משום דמסוגיין לא משמע אלא היתר חבית בחבית אלא שאף על פי שהדבר ברור דליכא למישרי משמעתין בתקנתו של רבי אליעזר תערובת יין ביין לאחר שנתערב היה אפשר לומר שכל שהוליך הנאה לים המלח קודם שנתערב אף לערבו אחר כך יהא

מותר אלא שהרב [רש"י] ז"ל מחמיר לאסור תערובת יין אחר הולכה כקודם הולכה אבל קודם הולכה ודאי הדבר ברור שאין להתירו משמועתנו ושלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל וכן לא היה להם לראשונים ז"ל ללמוד איסור בפת עצמה ממאי דאסרינן ביין נסך יין ביין בתקנתו של רבי שמעון בן גמליאל דהא מוכח בגמרא דאפשר להקל יותר בפת [לפי] שלא נתערב בו ממשו של איסור ולפיכך נראים הדברים דבפת היא עצמה שריא בהולכת דמי איסור אבל ביין חבית בחבית שרי אפילו ביין נסך ויין ביין לא שרי אפילו בסתם יינם דמשום דאיכא בדרבי אליעזר קולא טפי ליהנות מתערובת האיסור בעצמו לא רצו להתיר תערובת יין ביין אפילו בסתם יינם ולפיכך לא הוזכר כאן חלוק בין יין נסך לסתם יינם ועובדא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה חבית בין החבית הות ובין שהיתה מיין נסך ודאי או מסתם יינם דינם שוה זהו דעתי בדברים הללו ואע"פ שלא העלתי כך בחידושי לאחר זמן נתיישבתי בדבר:

דף כב:

וגרסינן בירושלמי בפרק שלישי דערלה דתנן התם בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים כולם ידלקו וכו'. אמר ר' חגי כד נחית מן האלפא שמעית קליה דרבי יעקב מתני בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק ותנינן נטל ממנה כרכר וארג בו את הבגד אסור בהנאה ותנינן יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה ותנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אמר ר' יעקב בר אחא חגי קשיתא חגי קיימא מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן העובדי כוכבים ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן העובד כוכבים כלומר וחיישינן שמא ימכרנו לישראל ולפי זה הא דתנן התם תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו היינו דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא חי שנקח מן העובד כוכבים הא בשאר המבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב"ג ויש מביאין ראיה מכאן דר' אליעזר לא התיר את הפת בהולכת הנאה לים המלח כל שהיא בעיניה ולא נתערבה דאם איתא ליקשי להו התם בירושלמי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי ידליק יוליך הנאה לים המלח ואמרי' נמי בפ' כל שעה (דף כז.) קערות כוסות וצלוחיות אסירי ומדאמרינן הכי סתמא משמע דלית להו תקנתא ואמאי נהי דלא סגיא להו תקנתו של רשב"ג לפי שהן נקחין מן העובדי כוכבים נתקן לה בתקנתו של ר"א ובעלי מחלוקתם דוחים לה כי משום דתקנתו של ר"א לא שייכא אלא באיסורי עבודת כוכבים לפי שהוא תופס דמיו ואע"פ שהוא עצמו אסור מ"מ נראה כאילו האסור נטל מכאן וחל בתמורתו דסגי בדרבנן אבל בשאר איסורין כיון

שאין תופסין דמיהן וכי מפני שהוא רוצה ליזוק בנכסיו והוליכן לים המלח יהא היתר לדברים האסורין ויפה אמרו אבל לפי מה שכתבתי אין צורך לכך דכיון דבפת בלבד התירו משום דאיסור עצים שבו קליש מנין לן להתיר באיסור צביעה דהוי כאילו נתערב שם גופו של איסור דהכי מוכח בפרק הגוזל קמא (דף קא.) דאמרינן התם רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא ורמינהו רביעית דם שנבלעה בכסות אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם טמאה ואם לאו טהורה ומשני מקולי רביעית שאנו כאן בדם תבוסה דרבנן אלמא דגבי ערלה אנו רואין הצבע כאילו ממשו של איסור מעורב בבגד והוה ליה כיין ביין דמיתסר לפי מה שכתבתי למעלה וההיא דקערות כוסות וצלוחיות דאסירי דפרק כל שעה (דף כז.) לא קשיא מידי דהתם לאו בהכי עסקינן אלא לומר דיש שבח עצים בהם ולא הוי וזה וזה גורם [אלא כולו איסור] וכן נמי הא דתנן התם בפ"ג דערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים יעלו באחד ומאתים לא קשיא דהתם אגב גררא דהנהו מתניתין דלעיל נקטיה לומר דאע"ג דר"מ פליג אדרבנן בבגד שצבעו בקליפי ערלה ובצובע מלא הסיט בקליפי ערלה דאמר ר"מ שאין מתבטלין מודה הוא בתבשיל שבשלו בקליפי ערלה ובפת דיעלו. והרב ר' יונה ז"ל מחמיר עוד ואומר דלא אמר ר"א יוליך הנאה לים המלח אפילו בתערובות חבית בחבית כל שהוא מאיסורי תורה ומוכח לה מדאמר התם גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה וגבי חבילי תלתן של כלאי הכרם שכולן ידלקו ואמאי יוליך הנאה לים המלח אלא ש"מ שלא התיר ר"א באיסורי תורה אפילו בתערובות חבית בחבית כל שהאיסור מן התורה ובודאי שלדברי מי שאומר שאין תקנתו של ר"א משמשת אלא בעבודת כוכבים שהיא תופסת את דמיה אין כאן ראיה כלל ואפילו למי שאינו סובר כן מהנהו לא איריא דהתם בפלוגתייהו דר"מ ורבנן איירי אם הם מתבטלים אם לאו אבל אין ה"נ שאפשר לתקנן ואע"פ שדקדקו בירושלמי דמדפסיק ותני ברישא ידלק דמשמע דלית ביה תקנתא אין לדקדק מפלוגתייהו דר"מ ורבנן דעסקי ואתו אם עולין אם לאו שלא תהא להם תקנה בדרבי אליעזר כל שנתערבו ומ"מ דעתי נוטה לדברי האומר שאין מתקנין בתקנתו של ר"א אלא איסור עבודת כוכבים מפני שתופסין דמיהן אע"פ שרבינו שמואל רומרוגי ז"ל [הוא רשב"ם וסברת האשר"י כדעת הר"ן דלא כהרשב"ם] חולק ואומר דה"ה לשאר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם לר"א נמי יוליך הנאה לים המלח דליכא למימר דשאני עבודת כוכבים שתופסת דמיה דהא מ"מ היא אסורה לעולם ואפ"ה שרי ר"א וממנה אתה דן לשאר איסורין ור"א רבותא קמ"ל דאפילו באיסורי עבודת כוכבים דחמירי יוליך הנאה לים המלח לא נתחוורו לי דבריו מפני שיש להשיב ולומר דודאי

ר"א לא שרי הכי אלא במה שאין גופו אסור מה"ת או מפני שאין שם גופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשרה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית דאע"ג דאכתי מתסרי מדרבנן כיון דעבודת כוכבים תופסת דמיה הקלו שיהא אותו איסור קל ניתק משם כיון דאיכא למימר שהוא חל על תמורתו מתוך שאיסור עבודת כוכבים תופסת דמיה אבל בשאר איסורין אין לנו ומ"מ הדבר ברור שתקנתו של רבן שמעון בן גמליאל דהיינו ימכר כולו מהניא בשאר איסורין כי היכי דמהניא בעבודת כוכבים דליכא לאיפלוגי בינייהו והרי בגמרת ירושלמי הקשו גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי לא אמרינן ימכר כולו אבל יש כאן מקום ספק מאחר שהעלינו בגמרא דלא סמכינן בדרשב"ג ביין נסך אלא חבית בחבית אבל לא יין ביין אע"ג דבסתם יינן סמכינן עליה אפילו יין ביין יש לספק שאר איסורין שבתורה למי דומין ודעת הראשונים ז"ל דלסתם יינן מדמינן להו מפני שלא מצינו צד חמור לכל האיסורין יותר מסתם יינן אדרבה מצינו בהם צד הקל שאין אוסרין במשהו כמוהו ובפרק כל שעה נמי מדחי תלמודא דליכא לאקולי בסתם יינן יותר משאר איסורין משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון הלכך בכל האיסורין אפילו דומיא דיין ביין אמרינן דימכר חוץ מדמי איסור שבו וחוכך הייתי להחמיר ולומר דלא שרינן הכי אלא בשנתבטל כדינו מן התורה דרשב"ג אהאי גוונא קאי דת"ק אמר יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה לומר שאוסר בכל שהוא ולית ליה תקנתא בימכר ורשב"ג פליג בכי האי גוונא ואמר ימכר ולפיכך כיון שאין התירו של רשב"ג רווח דהא ת"ק פליג ביה ואנן נמי לא סמכינן עליה ביין נסך ביין קרוב היה הדבר לומר דאיהו נמי לא אמר אלא בשנתבטל כדינו מן התורה אבל כל שלא נתבטל לא אבל מכיון שהקשו בירושלמי עלה דמתני' דתנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אמאי לא אמרינן ימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו משמע דרשב"ג אפילו בשלא נתבטל הוא אומר כן ואנן נמי סמכינן עליה בסתם יינן ושאר איסורין שבתורה לפי הסברא שכתבנו אפילו בכי האי גוונא:

ההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה. כך היא הגירסא בספרים שלנו ולפי מה שהעליתי למעלה מתוקמא בחבית בחבית אפילו בייי"נ ולא ביין ביין אפילו בסתם יינן אבל הרב אלפסי ז"ל הוסיף דאיתערבא ליה חבית דסתם יינן בחמריה נראה שהוא סובר דביין ביין מתוקמא מדקאמר בחמריה ולא אמר ביני דני לפיכך הוצרך להעמידה בסתם יינן לפי שנראה שהוא סובר דקיימא לן כתקנתו של ר"א כדקיימא לן כתקנתו של רשב"ג דסתם יינן אפילו יין ביין וביין נסך דוקא חבית בחבית וכן הם דברי הר"ם במז"ל בפ"י מהל' מאכלות אסורות ומדאמרינן אידך תשתרי לך בהנאה

מוכח בהדיא דיוליך הנאה לא מהניא אלא להתיר הנאה אבל לא להתיר אכילה ודבר פשוט הוא:

מתני' כיצד מבטלה קרסם. קסמים יבשין שבאילן נטל לצרכו לשרוף:

זרד. זרדין לחין שבה:

לצרכה. ליפותה:

גמ' אותן שפאין. כששפה לצרכה ולא בטלה מה תהא עליהן שפאין מי בטלי או לא:

וישראל ששפה וכו'. לפי שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים:

איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה וכו'. מעיקרא אוקימנא הך פלוגתא בגמרא בשברי שברים דרב ס"ל דאע"פ שנשתברו שבריה לשברים צריכה לבטל כל קיסם [וקיסם] ושמואל ס"ל דבכי האי גוונא אין עבודת כוכבים צריכה לבטלה אלא דרך גדילתה כשהיא קיימת כגון נבייה דמתני' דשברי שברים הם שהעלה נופל ומשתבר לשברים ואפ"ה אסורה משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחה אבל כל שאינו דרך גדילתה שברי שברים מותרין ובתר הכי מוקמינן פלוגתייהו בעבודת כוכבים של חוליות והדיוט יכול להחזירה מר סבר כיון דהדיוט יכול להחזירה לא בטלה ומר סבר אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא על דרך גדילתה דהיינו אורחה אבל הא כיון דלאו דרך גדילתה היא לאו היינו אורחה וזהו מה שכתב הרב אלפס ז"ל ודוקא בשהדיוט יכיל להחזירן אבל אין הדיוט יכול להחזירן מותרין ולא תיקשי לך אמאי והא קי"ל [דף מא:] דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה דהכא בחד מתרי גווני עסקינן אי בשעיקר עבודת כוכבים קיים ולפיכך מתייאש מן השברים ומבטלן אי משום דבשברי שברים עסקינן וכבר כתבתי זה למעלה:

דף כג.

תנו רבנן הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים לקמן הוא בפרק השוכר (**דף עא**:)

גרוטאות. שברי כלים של כספים:

אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר. דאע"ג דמשיכה בעובד כוכבים קני הוי מקח טעות דלאו אדעתא דעבודת כוכבים זבן:

ואי משנתן מעות משך. אע"ג דמדינא נמי שרי להחזיר דמקח טעות הוא אפ"ה יוליך הנאה לים המלח דכי הדר ושקיל זוזי מחזי כמזבן עבודת כוכבים לעובד כוכבים והכי מפרשינן לה בפרק השוכר:

סליקא לה פרק כל הצלמים

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו. וכל שכן אחת על גבי שתים דזהו עיקר מרקוליס ותחלתו:

בצד מרקוליס. גדול שכבר עבדוהו וזרקו עליו אבנים הרבה:

אסורות. מפרשינן טעמא בגמרא משום דס"ל לרבי ישמעאל דעובדי כוכבים עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול ונהי דעיקר מרקוליס היינו אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן אפ"ה דרך מרקוליס קטן בשלש אבנים זו בצד זו והלכך כל היכא דהוו בצד מרקוליס דהיינו בצד ארבע אמות דיליה כלומר אפילו בסוף ארבע אמותיו חייש להו ר' ישמעאל למרקוליס קטן אבל שתים מותרות דליכא למיחש בהו למרקוליס קטן לפי שאין שום מרקוליס פחות מג' אבנים:

וחכמים אומרים וכו'. רבנן סבירא להו דאין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול הלכך לא שנא שלש ולא שנא שתים נראו עמו שהן מקורבות לו ובכגון אמה או חצי אמה דאיכא למימר מיניה נפל אסורות דאע"ג דאבני מרקוליס אינן נאסרות משום תקרובת עבודת כוכבים לפי שאין תקרובת עבודת כוכבים נאסר אלא כעין פנים כמו שנפרש בסמוך בס"ד אפ"ה מיתסרי משום עבודת כוכבים עצמה דבגמרא [דף נא.] אמרינן דכל אבן ואבן שזורקין לו נעשית עבודת כוכבים ותקרובת ומש"ה כל שהן מקורבות כ"כ דאיכא למימר מיניה נפיל אסורות דאפילו למ"ד אין עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דלאו היינו אורחה אבל הא כיון דמעיקרא תבירי מיתבר היינו אורחה אבל אין נראות עמו כגון שהן בסוף ארבע אמותיו דליכא למימר מיניה נפיל מותרות ובגמרא [דף נ.] פרכינן וסבר ר' ישמעאל שתים מותרות והא תניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה אסורות שלש אפילו מרוחקות אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי שתי תפיסות דאיכא גובהא ביני ביני ולפום פירוש רש"י ז"ל כל היכא דליכא גובהא ביני ביני אפילו הן בסוף ד' אמותיו של מרקוליס גדול חיישינן דלמא מיניה נפל ואסורות אפילו שתים בין לר' ישמעאל בין לרבנן וכי בעו רבנן שיהו מקורבות טפי היינו דוקא בדאיכא גובהא דהיינו תל מפסיק בינם למרקוליס ולפי פירוש התוספות כל שהן בסוף ארבע אמותיו של מרקוליס גדול אע"ג דליכא גובהא לא חיישינן דמיניה נפיל אא"כ הן מקורבות יותר בכגון אמה או חצי אמה ולפי שכבר נשתקע מרקוליס ואבד מן העולם לא ראיתי להאריך בזה והר"ם במז"ל כתב בפרק שביעי מהלכות עבודת כוכבים וכן אבני מרקוליס כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה:

גרסינן בגמרא [סוף דף נא:] אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב זרק מקל לפניה פטור א"ל אביי לרבא מאי שנא שבר דה"ל כעין

זביחה זרק נמי ה"ל כעין זריקה בעינא זריקה משתברת וליכא. ופירש רש"י ז"ל דעבודת כוכבים שעובדין אותה במקל היינו שמקשקשין לפניה במקל ומש"ה שבר מקל לפניה חייב דקי"ל בפרק ד' מיתות (דף ס:) דכל עבודה שבפנים שעובדין לפני עבודת כוכבים בין דרכה בין אין דרכה בכך חייב דכתיב זובח לאלהים יחרם אלמא מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם אין דרכה בכך פטור וזו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מיחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת [מקל] לא מצי למימר זרק מקל לפניה פטור ואם בשבירת מקל פלח לה פשיטא דחייב ואפילו לא דמי לפנים אלא שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר במקל הלכך שבר מקל לפניה חייב אע"פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת בהמה שלפנים ששבר מפרקתה לכן שיבר מקל לפניה חייב אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים משום דלא הוי זריקה משתברת כזריקת דם שלפנים שאינה מחוברת אלא משתברת ונופל טיפין טיפין כך פירש רש"י ז"ל. ודקדקו עליו דכיון דשבירת מקל הוי כעין זביחה וכדאמרינן הכא ובפרק ארבע מיתות (דף סב.) נמי אמרינן דשבר מקל לפניה תולדה דזביחה היא אפילו אין עובדין אותה במקל כלל ליחייב דהוה ליה כזובח בהמה למרקוליס דאמרינן בהדיא לקמן בגמרא דחייב י"ל דכי אמרינן דשבר מקל לפניה הויא תולדה דזביחה ה"מ כשעובדין אותה במקל וכן פירש רש"י ז"ל דמשום דמקל לעבודת כוכבים זו כבהמה בפנים הוי שבירתו תולדה דזביחה אבל בשאין עובדין אותה במקל כלל לא וכ"ת והא תנן מצא בראשו פרכילי ענבים אסורין ואוקימנא בגמרא [דף נא.] כגון שבצרן מתחלה לכך כלומר והוי בצירתן כזביחה אלמא דאף ע"ג דמרקוליס אין דרכו בענבים אפ"ה כי משתבר הוי כעין זביחה וחייב לאו קושיא היא דמשום דענבים [באים] בפנים דהיינו בכורים הויא בצירתן תולדה דזביחה אבל מקל שאינו בא בפנים אם אין עובדין אותה במקל לא הויא שבירתו תולדה דזביחה ולפי שיטה זו מתניתא דאייתינן בגמרא [סוף דף נב:] ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מי רגלים חייב משום דהוי כעין זריקה וכן שחט לה אגב [דף נא.] רבי יהודה מחייב משום דהוי כעין זביחה בעבודת כוכבים שעובדין אותה בצואה ובמימי רגלים ובחגב מתוקמן ואחרים פירשו דהא דנקט עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לאו למימרא דאם לא היו עובדין אותה במקל דשבר מקל לפניה ליפטר דליתא אלא כיון דהויא לה כעין זביחה אע"פ שאין עבודתה במקל כלל חייב וכי נקט שעובדין אותה במקל לרבותא נקטיה שאע"פ שעובדין אותה במקל זרק מקל לפניה פטור כיון ששינה מקשקוש לזריקה:

וגרסינן תו בגמרא [דף נא.] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב ונאסר זרק מקל לפניה חייב ואינו נאסר. פירש רש"י ז"ל כשעובדין אותה בזריקת מקל וכן עיקר ומש"ה חייב דלגבי חיובא בחדא מתרתי סגי או בכעין פנים ונפקא לן מזובח לאלהים יחרם או בדרך עבודתה ונפקא לן מאיכה יעבדו אבל גבי איסורא של תקרובת לעולם אינו נאסר אלא בכעין פנים דאסור תקרובת מאשר חלב זבחימו יאכלו נפקא או מדברי קבלה דכתיב ויאכלו זבחי מתים הלכך לא מיתסר אלא בכעין פנים דומיא דזביחה ומש"ה אמרינן זרק מקל לפניה חייב ואינו נאסר דאע"ג דעבודתה בזריקת מקל היא מדאמר חייב אפ"ה אינו נאסר וכדכתיבנא ואחרים פירשו דהא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה בעבודת כוכבים שעובדין אותה בקשקוש מקל היא דומיא דההיא דאמר רב יהודה אמר רב דלעיל ואמוראי נינהו אליבא דרב יהודה ס"ל אליביה דמקשקש לזריקה שלא כדרכה היא ומשום הכי אמר זרק מקל לפניה פטור ורב נחמן סבירא ליה אליביה דמקשקש לזריקה כדרכה היא ומשום הכי אמר זרק מקל לפניה חייב:

וגרסינן תו בגמרא [שם] א"ר אבהו אמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שפטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים. ואוקימנא בגמרא דהאי בעלת מום היינו מחוסר אבר לפי מה שפירש רש"י ז"ל בההיא דאמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל וכו' כמו שכתבתי למעלה אפשר דהא דא"ר אבהו אמר ר' יוחנן לא פליגי עליה דרב משום דההוא דוקא בשעובדים אותה במקל והא דר' יוחנן בעבודת כוכבים שאין עובדין אותה בבהמה כלל ואי הכי לא פליגן אבל לאותו הפירוש האחרון שכתבתי למעלה דהא דנקט שעובדין אותה במקל לאו דוקא צ"ל דר' יוחנן פליג עלה דרב דאיהו סגי ליה בכעין זביחה ולדידיה ודאי זובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים חייב ור' יוחנן בעי כעין פנים [ממש] ומשמע דרבי יוחנן ס"ל כרבנן דפטרי בשחט לה חגב כדתניא שחט לה חגב ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין דאילו לר' יהודה דמחייב בחגב משום דצוארו ארוך כבהמה כדאיתא בגמרא [נא.] כל שכן דמחייב בבהמה בעלת מום וההיא ברייתא [סוף דף נ:] דספת לה צואה ר' יהודה היא דאילו לרבנן דפטרי בחגב משום דבעי כעין פנים ספת לה צואה או שנסך לה עביט של מימי רגלים פטור דכעין פנים בעינן ואפילו בבהמה מחוסרת אבר פטרי רבנן והאי דנקט חגב להודיעך כחו דרבי יהודה דאפילו בחגב מחייב ואם תאמר ולר' יוחנן דבעי כעין פנים ממש תקשי ליה מתניתין דתנן מצא בראשו פרכילי ענבים ועטרות של שבולין ואוקימנא בגמרא [דף נא.] כגון שבצרם מתחלה לכך

כלומר והויא לה כעין זביחה ואע"ג דלא הוי כעין פנים י"ל דלר' יוחנן כל שאותו דבר בא בפנים אע"פ שאין עובדין בו לגבוה באותה עבודה שהוא עובד בה לעבודת כוכבים זו כעין פנים מקרי ופרכילי ענבים באים הם בפנים בבכורים הלכך כי בצרן מתחלה לכך הויא לן שבירתן כעין זביחה וכיון שבאין בפנים הוי כעין פנים והכי משמע בגמרא לעיל בסמוך דכל שבצרן לכתחלה לכך כעין פנים הוא דמקשינן בהא דפרכילי ענבים מאי כעין פנים איכא ומאי כעין זריקה משתברת איכא כלומר ותקשי למאן דבעי מיהת כעין זביחה ולמאן דבעי כעין פנים ומפרקינן כגון שבצרן מתחלה לכך דאלמא דבהכי סליק פירוקא אפילו למאן דבעי כעין פנים והיינו נמי דאמרינן לקמן [דף נא:] כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפילו מים ומלח אסור לפי שכיון שמים ומלח קרבין לגבי המזבח אע"פ שאין עבודתן בזריקה חיישינן שמא זרקום לפני עבודת כוכבים והויא ליה זריקה המשתברת ואסור כדין תקרובת שאין לה בטלה עולמית דכל כי האי גונא כעין פנים הוא ולענין הלכה לפום מאי דכתיבנא דרב ורבי יוחנן פליגי יש שפסקו כרבי יוחנן דכעין פנים בעינן משום דרב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דאמרינן לעיל בגמרא [ריש דף נא.] דלכולי עלמא לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן הלכך כל היכא דלא הוי כעין פנים אע"ג דהוי כעין זביחה אינו נאסר משום תקרובת עבודת כוכבים ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל אבל ראיתי להראב"ד ז"ל בספר הגהותיו שפסק כרב וכל כעין זביחה חייב ונאסר ושחט לה חגב וספת לה צואה נמי חייב ונאסרין ואפשר שטעמו ז"ל דאע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כיון דר"נ ורבה בר אבוה ורב יהודה סבירא להו כרב ואביי ורבא נמי שקלו וטרו אליביה נקטינן כוותיה ועוד דסוגיין בפרק ארבע מיתות [דף סב.] דשבירת מקל תולדה דזביחה ומן התימה על הרמב"ם ז"ל שפסק בפרק שלישי מה' עבודת כוכבים שספת לה צואה חייב ושחט לה חגב ובהמה מחוסרת אבר פטור וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל דודאי לא גרעי חגב ובהמה מחוסרת אבר מצואה ומימי רגלים:

דף כג:

מתני' **מצא בראשו**. פירוש של מרקוליס:

מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. וילפינן בגמרא דנוי עבודת כוכבים אסורין מדכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ומיהו דוקא מידי דנוי כגון כסף וזהב אבל כל שאינו של נוי אע"פ שהוא מונח על העבודת כוכבים מותר שמעות כסות וכלים דשרינן מוקמינן להו בגמרא כגון שהן מונחין שלא כדרך נוי מעות בכיס קשור ותלוי לו על צוארו וכסות במקופלת ומונחת לו על ראשו וכלים דסחיפא ליה משיכלא על רישיה:

פרכילי ענבים ועטרות של שבולין. דהני מדין תקרובת מיתסרי דבגמרא מוקמינן להו כגון שבצרן מתחלה לכך והוו כעין פנים כיון שהיו באים במקדש לבכורים וכמו שכתבתי למעלה ויינות ושמנים וסלתות נמי פשיטא דכעין פנים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך שמנים וסלתות למנחות ובכולהו הני חיישינן דלמא עבד בהו תקרובת כעין פנים שנסך היין והקטיר קצת מהשמן והסולת ואלו שנמצאו שירים הם כדעבדינן במקדש ומש"ה מיתסרי:

גמ' מה מת אין לו בטלה לעולם. מת דאסור בהנאה נפקא לן מהיקשא דשם שם דכתיב גבי מרים ותמת שם מרים וכתיב גבי עגלה ערופה וערפו שם וקי"ל דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה כקדשים:

כל שהוא לפנים מן הקלקלון. מחיצה פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלון הוא כינוי של קלעים:

אפילו מים ומלח אסור. דחיישינן שמא הקריבום לעבודת כוכבים וכעין פנים הוא דהא מים ומלח קרבין לגבי מזבח הלכך אסור ואין לו בטלה עולמית ואע"ג דבירושלמי משמע דמים ומלח משום משמשי עבודת כוכבים נגעו בהם דאמרינן התם ואפילו מים ומלח מלח לשוף מים להדיח לפום גמרא דילן משמע דמשום תקרובת מיתסר כדאמרינן בגמרא [דף נא:] פעורי מפערי קמיה מים ומלח לא מקרבי ליה:

חוץ לקלקלון ליכא למיחש לתקרובת שאין מקריבין חוצה לו הלכך כל דבר של נוי אסור משום נוי עבודת כוכבים עד שיבטלנו דבר שאינו של נוי מותר לגמרי. ונרות של שעוה שמדליקין לפני עבודת כוכבים מסתברא דלא מיתסרי משום תקרובת אלא משום נויין דאע"ג דהואי הדלקה במקדש מ"מ לא הוו דבר המשתבר דליהוי כעין זביחה או כעין פנים הלכך בביטול סגי להו ומש"ה אם נתנום או מכרום לישראל מותרות ואע"ג דבעבודת כוכבים עצמה אמרינן לקמן [דף נג.] בפירקין אפילו מכרה או משכנה לצורף [ישראל] אסורה התם משום דמימר אמר איידי דדמיה יקרים מזבן לה לעובד כוכבים ופלח לה אבל נרות הללו אין דמיהן יקרים וכן הדין בכל משמשי עבודת כוכבים שאינן ניכרין שהן משמשין ועוד שאין חבת משמשין עליהם כחבת עבודת כוכבים עצמה שיהו נקחים ביותר מכדי דמיהם דניחוש דמימר אמר איידי דדמיה יקרים מזבין להו לעובד כוכבים והיינו דתניא בתוס' אף כלים המשתמשין בה ובגופה גנבום כומרים ומכרום הרי אלו מותרים ומעתה כל שכן לנרות הללו ועוד כתב רבינו שמואל ז"ל דאם כבו אותן כומרים להשתמש בהן לעצמן זהו ביטולן דנויין נינהו ובטילי ולבושי הכומרים התירו חכמי צרפת ז"ל שאין אלו משמשי עבודת כוכבים ולא נויין שלה וכתב בחדושי הרמב"ן

ז"ל ולחם שלהם הראב"ד ז"ל התיר ששכר הכומרים הם ע"כ ואיני יודע איזה לחם התיר ועוד כתב ז"ל שחכמי הצרפתים התירו גביעי כסף שלהם שקורין קלזי"ש אבל המחתות אסורין דמשמשי עבודת כוכבים הם וכבר כתבנו אנו שמכירתן זה הוא ביטולן ע"כ ולא ירדתי לסוף טעמם ודעתם:

גרסי' בגמרא [דף נא:] א"ר יוסי בר' חנינא נקיטינן אין קלקלון לעבודת כוכבים כלומר תורת קלקלון לא לפעור ולא למרקוליס למאי כלומר למאי הלכתא אין לו תורת קלקלון: **אילימא דאפי**' **פנים כחוץ דמי**. ושרי. כלומר דדבר שאינו של נוי לא מיתסר לפנים מקלקלון דידיה כשאר עבודת כוכבים:

השתא פעורי מפערי קמיה. כלומר שמתריזין:

מים ומלח לא מקרבי ליה. אלא דאפילו חוץ כפנים דמי ואסור. לפי שכל עבודתן דרך בזיון וקלקלון דרך צניעות וכבוד הלכך לא שייכי ולא מפסקי כך פירש רש"י ז"ל אבל בתוס' פי' דהא דאמרינן חוץ לקלקלון דבר של נוי אסור משום תקרובת נמי קאמר דחוץ לקלקלון נמי עבדי תקרובת מדבר של נוי ושאינו של נוי מותר משום דלא עבדי תקרובת עבודת כוכבים שעובדין אותה דרך כבוד מדבר שאינו של נוי חוץ לקלקלון אלא לפנים הימנו ומשום הכי קאמר דפעור שעבודתו דרך בזיון אפילו חוץ כפנים דמי שגם בחוץ עושין לו תקרובת מדבר שאינו של נוי כבפנים:

מתני' **עבודת כוכבים שיש לה גינה ומרחץ נהנין מהן שלא בטובה**. שלא יעלה שכר לכומרים והנאת גינה ומרחץ לא מיתסרי דאין הקדש לעבודת כוכבים כדאיתא בפרק כל הצלמים (דף מד:):

גמ' **עובדיה**. עובדי כוכבים העובדים לה לא איכפת לן אי יהבינן להו שכר טובת הנאה פורתא:

בטובה בטובת אחרים. דמותר לתת שכר לאחרים אבל לכומרים לא:

דף כד.

מאן דמתני אסיפא. דאסור לתת שכר לכומרים:

כל שכן אירשא. דכיון דכולה לעבודת כוכבים אסור לתת להם שכר כך פירש רש"י ז"ל ואם תאמר דלמאן דאמר בסיפא דאפילו בטובת כומרים שרי היכי אפשר ליקח מהן והלא מיריד אסור [דף יג.] משום מכס עבודת כוכבים ויש לומר התם רווחא גרידא הוא ומהנה אסור אבל הכא כיון דשקיל מינייהו פירות לאו מהנה הוא כך כתוב בחדושי הרמב"ן ז"ל ותמיהני דאי הנהו פירי דגינא רמי על אפה דעבודת כוכבים היכי שרי דהא

אמרינן בפרק ארבע' נדרים (דף לא.) דזבינא דרמי על אפיה דמוכר כלומר שאין ממכרו מצוי ומוכר רדוף למכרו דהנאת מוכר הוא ומש"ה אסור במודר הנאה וכל שכן בעבודת כוכבים דאסור לפיכך נראה לי דמשום הכי שרי דהאי בטובה אפילו יהא פירושו שכר ממש כדברי רש"י ז"ל אינו אלא שכר טובת הנא' פורתא וה"ל כלוקח בפחות דשרינן התם גבי מודר הנאה וזהו שכתב רש"י ז"ל דיהבינן להו שכר הנאה פורתא הלכך לא מהנה הוא אלא מעט ומשום נהנה ליכא דאין הקדש לעבודת כוכבים אלא דמשום חומר עבודת כוכבים החמירו כשאין לאחרים חלק בה אבל הראב"ד ז"ל פירש בטובה ושלא בטובה טובת דברים וטעמא דאסור בטובת דברים כדי שלא ימשך אחריהם והכי דייק לישנא דטובה ושלא בטובה דהא במסכת עדיות [פרק ה משנה א'] תנן גבי פירות שביעית אין נהנין מהן אלא בטובה והיינו בטובת דברים דאי בדמים אסור דסחורה היא וטעמא דאין נהנין אלא בטובה כדי שלא יהיו רגילין בכך ולי מההיא לא איריא דלעולם טובה דהתם כטובה דהכא דהיינו בטובת הנאה פורתא דכי האי גונא לאו סחורה מיקרי שאין זה כעין מקח אבל תמהני ממה שנמצא בירושלמי חלילין של עבודת כוכבים אסור לשוכרן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שעושין שכר לעבודת כוכבים מותר. הגובה של עבודת כוכבים אסור ליתן לו ואם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שהוא גובה לשם עבודת כוכבים מותר ליתן לו מתני' אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה דאלמא לאו טובת הנאה פורתא בלחוד הוא דשרי אלא אפילו שכר גמור ואמאי וצריך עיון ומ"מ לענין דינא אין לסמוך על הירושלמי דכיון דבגמרא דילן תרי לישני נינהו קי"ל כמאן דמתני לה אסיפא דלישנא בתרא הוא ואפילו שלה ושל אחרים בטובת כומרים אסור והירושלמי שכתבנו הוא על דרך לשון ראשון שבגמרתינו דשלה ושל אחרים אפילו בטובת כומרים שרינן ולפיכך הוא מתיר לשכור חלילין של עבודת כוכבים כשמעלין שכר למדינה ולדידן דקי"ל כלישנא בתרא אסירי והרמב"ן ז"ל התיר בגובה לשם מדינה אע"פ שבני מדינה נותנין חלקם לעבודת כוכבים וצ"ע ואחרים פירשו דהאי טובת כומרים דאמרינן היינו כשהדמים נופלין לכיסן ולא לכיס של עבודת כוכבים וכל כי האי גוונא לא מיתסר אלא מפני מראית העין ומשום הכי שרינן בשלה ושל אחרים וזה דרך נכון לפי גמרתינו דמשמע דכומרים דומיא דעובדיה שהן משתכרין ולא עבודת כוכבים אלא שלפי הירושלמי נראה שאפילו עבודת כוכבים משתכרת שרי והדבר תימה במידי דרמי על אפה דעבודת כוכבים היכי שרי אלא א"כ נאמר דזימנין דרמי על אפיה דלוקח דאסרינן במודר הנאה לא מתסר אלא מדרבנן ומש"ה שרי דכל היכא דאיכא אחרים בהדה לא החמירו לפי שיטת הירושלמי והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת

כוכבים נראה שהוא מפרש כדברי הראב"ד ז"ל ופוסק כלישנא קמא ונראה שטעמו דכיון [שטובת] דברים מדרבנן בעלמא הוא נקיטינן לקולא ועוד דבגמרא מסיק לישנא כמאן דמתני לה ארישא דבסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפילו בטובת כומרים שפיר דמי: **מתני' עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד**. משעה שעשאה לשם עבודת כוכבים:

ושל ישראל משתעבד. ומוקמינן בגמרא [דף נא:] מתני' כר' עקיבא דס"ל הכי ור' ישמעאל פליג עליה ואמר חילוף הדברים דעבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתעבד ושל ישראל אסורה מיד וכל חד מינייהו מוכח סברי' מקראי בגמרא מיהו כולהו מודו דמשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו כדילפינן בגמרא ואליבא דר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד יליף מקרא דמשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו מספקא לן בגמרא [דף נב.] משמשי עבודת כוכבים דישראל אי גמרינן להו ממשמשין דעובד כוכבים דמה התם עד שיעבדו הכא נמי עד שיעבדו או דלמא מינה גמר מה היא אסורה מיד אף משמשיה נמי אסורין מיד ואע"ג דלדידן דקי"ל כר' עקיבא וכסתם מתניתין לא נפקא לן מידי מהך בעיא דכיון דאיהו אמר דשל ישראל עד שתעבד ואית לן מקראי דמשמשין דעבודת כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו ליכא לספוקי כלל במשמשיה דבין דישראל בין דעובד כוכבים אינן אסורין עד שיעבדו ואע"פ כן כתבתיה משום דאיכא למיבעי אחריתי כיוצא בה דקא מיבעיא להרמב"ן ז"ל דומיא דהך בעיא משמשי עבודת כוכבים דישראל אי יש להם ביטול או אין להם ביטול דאי אמרינן דמשמשין ממשמשין דעבודת כוכבים גמרינן מה התם יש להם ביטול הכא נמי יש להם ביטול או דלמא מינה גמרינן מה התם אין להם בטלה לעולם כדמוכחינן מקרא בגמרא הכא נמי אין להם בטלה לעולם וכתב בשם הראב"ד ז"ל דאין להם ביטול וסמך לדבר שהרי אמרה תורה ונתצתם את מזבחותם ומינה דאי אפשר ע"י ביטול עובד כוכבים וכדאמרינן לקמן בגמרא [דף נג:] גבי ואשריהם תשרפון באש משום דעובדי כוכבים שליחותן דישראל עבדי דהוה ניחא להו בעבודת כוכבים כדאיתא בגמרא והרי מזבח אינו אלא משמש עבודת כוכבים שמקריבין עליו ואפילו הכי גלי לן רחמנא דלא סגי ליה בביטול ואין הדבר נראה שהיו משתחוין לגופו של מזבח ושיהא כעבודת כוכבים עצמה ולי אין הכרעה זו מכרעת דבגמרא לעיל בסמוך הוצרך הרמב"ן ז"ל לתרץ דאיכא למימר דהיינו טעמא משום דישראל לא נשתמש במזבח זה שיבטלנו עובד כוכבים ולאסרו נעשה שליח ולא לבטלו ואכתי לית לן דישראל לא יבטל משמשי עבודת כוכבים שלו אבל במקומות

אחרים סמכתי סברא זו בסוגיות הגמרא שלפנינו כמו שכתוב בחידושי ואכתוב עוד לפנינו אבל מ"מ משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים שהיא ביד עובדי כוכבים ומשמשיה ביד ישראל ובטל העובד כוכבים עבודת כוכבים שבידו אע"פ שהמשמשין ביד ישראל בטלין הן אגב ביטול עובדי כוכבים דבתרה גרירי כדתנן בטל עבודת כוכבים בטל משמשיה וכן כתב הראב"ד ז"ל:

עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו. בגמרא ילפינן דעובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים ואפילו זה לפעור וזה למרקוליס מצי מבטל דאע"ג דמתניתין לא מוכחא כוליה האי הכי איתא בברייתא לקמן בפרק השוכר (דף סד:):

וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. וכל שכן דישראל דאין לה בטלה ובגמרא [דף נב:] אמרינן דעובדי כוכבים שהוא שותף בעבודת כוכבים עם ישראל יכול לבטל חלקו ולא חלקו של ישראל דלא אמרינן דישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח וכיון דמבטל עובד כוכבים דנפשיה דישראל נמי מצי מבטל אלא אמרינן דישראל אדעתיה דנפשיה פלח וכי מבטל עובד כוכבים דנפשיה אבל דישראל לא מצי מבטל:

המבטל עבודת כוכבים בטל משמשיה. דמשמשיה בתרה גרירי:

כיצד מבטלה. עובד כוכבים:

פחסה. מוקמי לה בגמרא שפחסה בפניה כלומר שמעכה בקורנס וקלקל צורת פניה:

גררה. בטיט סחוב והשלך אינה בטלה דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה:

מכרה או משכנה רבי אומר בטל וחכמים אומרים לא בטל. גרסינן עלה בגמרא [דף נג.] זעירי א"ר חנינא ורב ירמיה בר אבא אמר רב חד אמר מחלוקת בצורף עובד כוכבים כלומר שמכרה עובד כוכבים לצורף חברו דהתם אמרי רבנן דלא בטיל דסבר המוכר כיון דלוקחה זה עובד כוכבים הוא פלח לה ולא תבר לה אבל בצורף ישראל דברי הכל בטל דמידע ידע עובד כוכבים דישראל תבר לה וחד אמר בצורף ישראל מחלוקת כלומר דאף בצורף ישראל אמרי רבנן דלא בטל ופרש"י ז"ל דצורף לאו דוקא אלא סתם לוקחי מתכת צורפין הן וכדבריו נראה לכאורה מדמקשינן בסוגיין בגמ' מברייתא דהלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ואם איתא דצורף דוקא לישני לה הכא במאי עסקינן בלוקח שאינו צורף אלא שמע מינה דלאו דוקא אבל הראב"ד ז"ל פירש דדוקא צורף אבל בשאינו צורף בין בישראל בין בעובד כוכבים לא בטל בין לרבי בין לרבנן והאי דלא שני ליה בתיובתא דהלוקח גרוטאות הכא במאי עסקינן בלוקח שאינו צורף משום דסתם לוקח גרוטאות לצרפם הוא לוקח אותן ששברים הן ואינן ראויין אלא לכך וכצורף דמי ולפי זה כי תנן במתניתין משכנה רבי אומר בטל דוקא כגון שאמר לו אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום

פלוני הרי הוא שלך והגיע זמן ולא פדאה דהויא לה כמכירה דכיון דצורף דוקא בעינן כי משכנה ולא הרהינה אצלו מאי רבותיה דצורף והרמב"ן ז"ל הסכים לזה דצורף דוקא דאם איתא דצורף לאו דוקא היכי אמרינן הכא אבל בצורף ישראל דברי הכל בטל ולרבי נמי היכי אמרינן דאפילו מכרה לעובד כוכבים בטל והא אמרינן לקמן בגמרא בסמוך גנבוה לסטים כלומר דלא בטל דאמר אי עובד כוכבים גנבה מיפלח פלח לה אי ישראל גנבה איידי דדמיה יקרים מזבן לה לעובד כוכבים ופלח לה ולעיל נמי בפרק כל הצלמים (דף מג.) אמרינן בגמרא נהי דמינה מייאש מאיסורה מי מייאש מימר אמר אי עובד כוכבים משכח לה מיפלח פלח לה ואי ישראל משכח לה איידי דדמיה יקרים מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה אלא ודאי צורף דוקא ושלא כפרש"י ז"ל ולי מהא לא איריא דכי אמרינן דלא מייאש הנ"מ היכא שאין מעשיו מוכיחין שבטלה כגון גנבוה ליסטים ואבדה דממילא דבפרק כל הצלמים אבל כל שמכרה ומשכנה [לצרכיו] מעשיו מוכיחים שאין נוהג בה מנהג אלוה שאילו היה עובדה לא היה מוכרה ולא ממשכנה לצרכיו וכיון שנהג בה מנהג בזיון הויא לה כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום וכ"ש כשמכרוה לישראל הכופר בה:

דף כד:

ולענין הלכה מסתברא דכיון דפלוגתא דאמוראי היא אי בצורף ישראל ד"ה בטל או דלמא אפילו בצורף ישראל מחלוקת ולא ידעינן מאן אמר הא ומאן אמר הא נקיטינן לחומרא כרבנן דאמרי לא בטל דרבים נינהו אליבא דמ"ד דאפילו בצורף ישראל מחלוקת דספקא דאורייתא הוא ולחומרא. וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא משנתינו כצורתה והשמיט הך שקלא וטריא דצורף כותי וצורף ישראל דאלמא סבירא ליה דלרבנן בכל ענין לא בטיל אבל ראיתי לר"מ במז"ל שכתב בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים או שמכרה לצורף ישראל הרי זו בטלה אבל אם משכנה [או מכרה] לעובד כוכבים או לישראל שאינו צורף הרי זו אינה בטלה ונ"ל שהרב ז"ל סמך אהא דאמרינן בגמרא ת"ר לוה עליה או שנפלה עליה מפולת כו' אינה בטלה ואמרינן עלה [דף נג:] וצריכא דאי תנא לוה מדלא זבנה זבוני לא בטלה ובודאי משמע דסתמא דשקלא וטריא בגמרא סלקא כרבנן דלא כרבי וכיון שכן סוגיין כמ"ד בצורף ישראל דברי הכל בטל וה"ק אי תנא לוה עליה הוה אמינא התם הוא דאפילו לוה עליה מצורף ישראל לא בטיל דכיון דלא זבנה זבוני לא בטלה מכלל דאי זבנה בטלה אבל למ"ד דאפילו בצורף ישראל מחלוקת היכי אמרינן סתמא מדלא זבנה זבוני לא בטלה והא לרבנן אפילו זבנה לא בטלה אלא

כדאמרן. ונראה שלזה כוון רש"י ז"ל שכתב לוה עליה כותי אפילו מצורף ישראל הלכך כיון דפלוגתא דאמוראי היא אי בצורף ישראל מחלוקת או לאו סוגיין כמ"ד דבצורף ישראל דברי הכל בטל ונקיטינן כותיה וכדברי הר"ם במז"ל ומ"מ הרי אתה למד מדבריו שדעתו ז"ל דבצורף דוקא ולא כדברי רש"י ז"ל:

מתני' עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה. ואין דעתם לחזור:

בשעת שלום מותרת. הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם:

בימוסיאות של מלכים. אבני גזית המתוקנים בדרך המלך וכשהמלך עובד כוכבים עובר מושיבין שם עבודת כוכבים והוא משתחוה לה:

מפני שמעמידין אותה. מפני שצריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברין שאינן מוכנות למושב עבודת כוכבים כל שעה אלא לאותה שעה בלבד ובגמרא פריך מש"ה מותרין בתמיהא ופרקינן מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין ומלכים מניחין דרך זה והולכין בדרך אחרת כלומר כיון שלפעמים עושין כן המלכים לא קביעי למחשבינהו משמשי עבודת כוכבים ולאלתר מייאשי מינייהו וה"ל כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה דשריא:

גרסינן בגמרא [דף נג:] **בימוס שנפגם מותר**. כלומר דאפילו בימוס קבוע מכיון שנפגם מותר דאפילו למ"ד עובדין לשברים ה"מ עבודת כוכבים דכיון דפלחה זילא ביה מלתא לבטולה אבל האי שקיל ליה להאי בימוס ומייתי אחרינא אבל מזבח שמקריבין עליו לעבודת כוכבים אע"ג שנפגם לא מבטלה עד שינתץ רובו ואמרינן עלה היכי דמי בימוס והיכי דמי מזבח כלומר מנא ידעינן אי הוה בימוס למושב ואי הוה מזבח להקרבה דנפרוש מיניה ומהדרינן א"ר יעקב בר אידי א"ר יוחנן בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה:

וגרסינן תו בגמרא [דף נד.] כי אתא עולא אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה כלומר כיון שעשה בה מעשה [אסרה] אפילו להדיוט כמו שכתבתי בחידושי ומוכחין לה [דף נד:] מכלים דאחז דכתיב וכל הכלים אשר הניח המלך אחז במלכותו במעלו הכננו והקדשנו ואמרינן הכננו גנזנום הקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כלומר ואפילו תימא דלגבוה מאיסי אמאי לא פרקינהו לאשתמושי בהו הדיוט אלא כיון דעבד בהו מעשה אתסרו להו ה"נ כיון שעשה בה מעשה אסרה וסובר הר"מ ב"ן ז"ל דכל כי האי גוונא [בבהמת כותי] בבטולי בעלמא סגי להו דאע"ג דעבודת כוכבים של עובד כוכבים שבאה ליד ישראל אין לו בטול הכא יש לה בטול שכיון שעבודת כוכבים זו שלא מדעת בעליה

נאסרה מפני מעשה שנעשה בה כי היכי דמהני ההוא מעשה שתהא נאסרת כאילו היתה של עובד כוכבים ה"נ הויא כשלו לענין בטול הלכך קודם שלקחה ישראל מן העובד כוכבים בבטול בעלמא סגי ליה. והזקיקו לומר כן מדאמרינן בגמ' [דף נג:] אמר רב יהודה אמר רב ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה כלומר משום דשליחותיה דישראל קא עביד ואמרינן עלה מנא לן דאסורה אמר ר' אלעזר כתחלתה של ארץ ישראל דאמר רחמנא ואשיריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא מדפלחו ישראל לעגל גליא דעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ועובד כוכבים שליחותא דידהו עבד ומקשו עלה ומאי ראיה דלמא ע"י מעשה אסרום דהא אמרינן דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ותירץ הר"מ ב"ן ז"ל דאפ"ה הוה סגי בבטול וכמו שכתבתי ועיקר קושיא ליתא דאפשר דרב יהודה סבר לה כמ"ד דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ואף דינו של הר"מ ב"ן ז"ל לא נ"ל כן אלח אף בזו אין לה בטלה עולמית דכיון דמכלים דאחז מוכחין דאף להדיוט אסורין מדאמרינן גנזנום ולא אמרינן דלפרקינהו ולפקינהו לחולין וכמו שכתב רש"י ז"ל ע"כ אית לן למימר דאבני מזבח ששקצו מלכי עובדי כוכבים [משום הכי] גנזום ולא הכריחו עובדי כוכבים שיבטלום משום דלא סגי להו בבטול דהשתא לית לן מאי דשנינן לעיל בגמרא [דף נב:] דכיון דמעיקרא אשתמשו בהן לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו להדיוט דאם איתא דס"ל הכי היכי מוכיחין מכלים דאחז דעשה בו מעשה מיתסר אפילו להדיוט דלמא מהאי טעמא הוא אלא ודאי כדאמרן והארכתי בזה בחדושי ומכאן נ"ל ג"כ דמשמשי עבודת כוכבים של ישראל אין להם בטלה וכמו שכתבתי למעלה דמסתמא משמע דאחז לעבודת כוכבים נשתמש בכלים הללו ולא עשאן לעבודת כוכבים עצמה ואי ס"ד דבביטול סגי להו למה להו גניזה ליבטלינהו ולישתמש בהו הדיוט דהשתא לא ס"ד טעמא דלאו אורח ארעא וכמו שכתבתי בסמוך אלא ש"מ שאין להם בטלה:

וגרסינן תו בגמרא [דף נד:] כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה כלומר הא דדרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אפ"ה חפר בו בורות שיחין ומערות אסרה כי אתא רב שמואל בר' יהודה אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן כלומר להדיוט ואפילו הן שלו דמדאצטריך רחמנא למיסר נעבד דבעלי חיים לגבוה כדדרשינן ומן הצאן להוציא את הנעבד מכלל דלהדיוט שרי אפ"ה עשאן חליפין לעבודת כוכבים כלומר שהיתה לו עבודת כוכבים והחליפה לעובד כוכבים בבהמות אסרן ואפילו להדיוט ואפילו חליפי

חליפין נמי אסורין כדדרשינן מוהיית חרם כמוהו כל שאתה מהווה ממנו הרי היא כמוהו:

מתני' שאלו את הזקנים ברומי. כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי:

אם אין רצונו. של הקב"ה:

בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה. אלא משמע שרצונו של הקב"ה שיהו עובדין למשמשיו:

אף אנו מחזיקין ידיהם של אלו. העובדין לחמה ולבנה אם היינו רואין ששאר עבודת כוכבים חרבות מעצמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו:

דף כה.

לוקחין גת בעוטה. שבעטה ודרכה עובד כוכבים:

אע"פ שהוא נוטל ענבים. מתוך היין שבגת:

ונותן לתוך התפוח. אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרוי תפוח וקסבר תנא דידן דלא הוי יי"נ עד שירד לבור:

מה שבבור אסור. אם נגע בו העובד כוכבים:

והשאר מותר. אע"פ שנגע בו עובד כוכבים. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טיפה והוא בור סיד:

דורכין עם העובד כוכבים בגת. ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כ"ז שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהם עובד כוכבים מעט נטמאו והכי איתא בירושלמי דמוקי לה בשהלך בהן עובד כוכבים שתי וערב ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעובד כוכבים לא נצטווה על כך:

אבל לא בוצרין עמו. לפי שנותנין בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לשם דריכה היא ודריכתן תטמאם לפי שהוכשרו ע"י משקין היוצאין בשעת דריכה וקסבר האי תנא דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל:

ישראל שהוא עושה בטומאה. אפילו לדרוך עמו אסור משום דעובר עבירה הוא שהרי נצטוה על כך והוא דורכן בעבירה בגת טמאה ודריכתן היא עיקר טומאתן שכשנעשה המשקה הן טמאין ע"י הגת ואסור לסייע ידי עוברי עבירה אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך אבל עובד כוכבים לאו עובר עבירה שלא נצטווה ואף על פי שהלך ישראל כבר שתי וערב בגת ונטמאו אפ"ה אין דורכין עמו לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בכל אותו מעשה שהן עוברין בו מה שאין כן באיסורא דגורם טומאה דלא מתסר אלא בשעת [הבאת] טומאה בלחוד ומש"ה דורכין עם העובד כוכבים:

אבל מוליכין עמו חביות רקניות לגת ומביאין עמו. חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת ומעשה העבירה כבר נגמר מותר לתת היין בחביות טמאות וכ"ת א"כ אף לדרוך עמו לישתרי שהרי כבר נטמאו הפירות בשעת בצירה דהא קי"ל דהבוצר לגת הוכשר כדאי' בפ"ק דשבת (דף טו.) ליתא דההוא הכשר מדרבנן בעלמא הוא שמא יבצרנו בקופות מזופפות כדאיתא התם (דף יז.):

לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו עבירה:

לפלטר. לנחתום קטן הקונה מנחתום גדול העושה העיסה והפת בביתו וכדאמרי' בפ' הזהב (דף נו.) נחתום מחד גברא זבין ופלטר מתרי תלתי גברי זבין ומש"ה מותר להוליך פת לפלטר לפי שכבר נגמרה כל מלאכתו ולא כפירש"י ז"ל שפירש פלטר אופה שאין דרך אופה לקנות פת:

גמ' יין כיון שהתחיל לימשך. פרש"י ז"ל מכיון שהתחיל לימשך בגת עצמו מעליונו לתחתונו:

נעשה יין נסך. כל היין ואפילו מה שלא נמשך ממנו והיינו דמשנינן בגת פקוקה ומלאה ופירש רש"י ז"ל פקוקה שפקוק הצנור שבגת שלא יוכל היין לירד בבור ומלאה כדי שלא ימשך בגת עצמו אלא במקום שנסחט שם עומד ואם איתא דלרב הונא אינו נעשה יי"נ אלא מה שנמשך בלבד לא איצטריך [לן] לשנויי אלא בגת מלאה שכל שהוא מלאה ואין היין יכול לימשך בתוכה מתוך הענבים אפילו אינה פקוקה וירד מן היין שהיה בתוכו לבור לוקחין אותה מן העובד כוכבים שאף על פי שמה שבבור אסור מה שבגת מותר שהרי לא נמשך אלא על כרחין מדאיצטריך לשנויי בפקוקה ש"מ שאילו לא היתה פקוקה אע"פ שהיא מלאה ואין היין שבתוכה ראוי לימשך מכיון שכבר נמשך קצת היין שהיה בתוכה לבור אף אותו שנשאר בה נעשה יין נסך והיינו דמקשינן מדתנן ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר פירש רש"י ז"ל והא הכא דהתחיל לירד והוי נמשך וקתני מה שבגת מותר ואם איתא דרב הונא כי אמר נעשה יי"נ לא אמר אלא באותו יין שנמשך לבד מאי קושיא דהא מתני' בגת מלאה אוקימנא ומש"ה אע"פ שירד קצת היין מתוכה לבור בדין הוא שהיין שבתוכה יהא מותר כיון שהיא מלאה וא"א ליין שבתוכה לימשך מעליונה של גת לתחתונה אלא על כרחין לרב הונא מכיון שהתחיל לימשך נעשה יי"נ אפילו מה שלא נמשך זו היא שטת רש"י ז"ל ועיקר אבל הרמב"ן ז"ל נדחק לפרש דלרב הונא אינו נעשה יי"נ אלא מה שנמשך אבל מה שלא נמשך לא והוא ז"ל צריך לידחק למה לן לאוקומה בגת פקוקה ובקושיין דירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ואין דבריו מתיישבין ומסקינן דרב הונא כמשנה אחרונה דחזרו לומר דאין דורכין

עם העובד כוכבים בגת שמא ימשך היין בגת עצמו ונמצא משתכר באיסורי הנאה ואע"ג דברייתא לא מוכחא אלא דהמשכת גת שמה המשכה אמר רב הונא מסבריה שאף מה שלא נמשך נעשה יין נסך כיון שהוא מחובר ליין הנמשך שבגת אבל לתנא דמתניתין דלא מיקרי יין אלא מה שירד לבור אין מה שבגת חבור למה שבבור כדי שיהא נעשה הכל יי"נ וקי"ל כרב הונא הלכך יין משהתחיל לימשך נעשה יי"נ אפילו מה שלא נמשך ומיהו גת פקוקה ומלאה אינה נאסרת במגע עובד כוכבים דבכי האי גונא אפילו רב הונא מודה כדשנינן מתני' מעיקרא אליביה הא אילו היתה פקוקה ולא מלאה מתסרא שהרי נמשך בגת עצמו וכן נמי מלאה ולא פקוקה שמכיון שהתחיל קצתו לימשך נעשה יין נסך אף מה שלא נמשך אבל הרמב"ן ז"ל מחמיר עוד לומר דלמסקנא דסוגיין אפילו בגת פקוקה ומלאה אסור דמעיקרא הוא דדחקינן למימר דרב הונא בגת פקוקה ומלאה שרי כי היכי דלא תיקשי ליה מתני' אבל במסקנא דחזינן דעל כרחין מתניתין פליגא אדרב הונא ורב הונא דאמר כמשנה אחרונה לא צריכינן למימר דרב הונא בגת פקוקה ומלאה שרי אלא רב הונא ה"ק יין מכיון שהתחיל לימשך בגת שאינה מלאה נעשה יין נסך ומינה דבגת מלאה נמי נעשה יין נסך כל שהוא ראוי לימשך אילו היה בגת שאינה מליאה וכן נראה מדברי הר"מ במז"ל בפרק אחד עשר מהלכות מאכלות אסורות שלא חלק להתיר בפקוקה ומלאה וזו חומרא יתירא דכיון דבגמרא מתרצינן הכי אליבא דרב הונא אע"ג דבמסקנא [לא] צריכינן להההוא פירוקא דעל כרחך מתניתין פליגא עליה דרב הונא אפ"ה אין לנו לומר דבמסקנא הדרינן ממאי דהוה ס"ל מעיקרא אליביה וכן מטין דברי הרב אלפסי ז"ל בהלכות שכתב ההוא שנויא דגת פקוקה ומלאה דאלמא במסקנא נמי קאי ורבותינו הצרפתים ז"ל מקילין לומר דרב הונא כי קאמר מכיון שהתחיל לימשך דוקא משהתחיל לימשך לבור אבל מתחתונה לעליונה של גת אינה המשכה לעשות יין נסך ולפיכך הם מתירין לדרוך עם העובד כוכבים בגת פקוקה כל שלא ירד ממנה כלום לבור שאילו ירד ממנה לבור אף מה שנשאר נעשה יין נסך ומשום הכי מקשינן עליה דרב הונא מדתנן לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים ולא חיישינן שמא ירד ממנה לבור ומשנינן בגת פקוקה ומלאה ולפי דבריהם ז"ל בפקוקה סגי שכל שהיא פקוקה אפילו אינה מלאה שריא דהמשכת הגת לדבריהם אינה קרויה המשכה אלא להכי אוקמה נמי במלאה לומר שצורתה מוכחת עליה שלא ירד כלום ממנה לבור שהרי עדיין מלאה היא זהו דרך פירושם ז"ל ואינו מחוור שאינה נקראת המשכה אלא בגת עצמו אבל מן הגת לבור ירידה נקראת ולא המשכה וכדתנן במתני' עד שירד לבור ולדבריהם הוה ליה לרב הונא נמי למימר יין מכיון שהתחיל לירד נעשה יין נסך אלא ודאי אפילו בגת עצמו

קרויה המשכה ונעשה יין נסך והכי איתא בתוספתא דתניא התם הלוקח עביט ענבים מן העובד כוכבים ומצא תחתיו גממיות מותר בצדו גממיות אסור אלמא דאפילו בגת עצמו כל שהוא נמשך נעשה יין נסך כדברי רש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות ומיהו קודם שבאו ענבים בגת לא חשיבא המשכה והיינו דתניא לקמן עובד כוכבים שהביא ענבים בסלים ובדרדורים אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר:

דף כה:

גרסינן בגמרא [דף נו:] **אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת.** כלומר לא שנו דמה שבבור אסור והשאר מותר אלא שלא החזיר גרגותני שהוא סל גדול הקשור בצנור והיין יורד מן הצנור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגים וחרצנים אבל החזיר גרגותני לגת אסור אף מה שבגת והוינן בה גרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק כלומר קילוח היורד מגרגותני לבור ומחבר גרגותני ליין נסך שבבור שמעת מינה נצוק חבור ולקמן בהשוכר את הפועל (דף עב.) פליגי בה:

כדתני ר' חייא שפחסתו צלוחיתו. לקמן בהשוכר:

הכא נמי שפחסתו בורו. כלומר שנתמלא הבור עד שיגיע היין בשפת הבור וטופח בשולי הגרגותני ואיכא למידק כיון דבפחסתו בורו מיירי מאי קמ"ל רב הונא תירץ הראב"ד ז"ל דקא משמע לן דאע"ג דיין שבגת אינו נקרא יין ליאסר משום מגע עובד כוכבים כדתנן והשאר מותר אפ"ה מיתסר בתערובת איסור משהו דיין מיהא הוי ומיהו חדושיה דרב הונא אליבא דתנא דמתניתין דסבירא ליה דאע"פ שהתחיל למשוך יין שבגת אינו נעשה יין נסך אבל לרב הונא אליבא דנפשיה לא אשמעינן מידי דכיון דאיהו ס"ל דמכיון שהתחיל למשוך אפילו יין שבגת נעשה יין נסך כל שכן שנאסר על ידי תערובת אלא דנפקא מינה לדידן אליבא דמשנה אחרונה דבגת פקוקה ומלאה שלא נמשך בגת כלל אע"פ שאין עליו תורת יין ליאסר במגע עובד כוכבים מ"מ בתערובת יין של איסור הוא נאסר ומדאמרינן גרגותני גופא במאי מיתסרא בנצוק למדו רבותינו הצרפתים ז"ל דאפילו למ"ד נצוק חבור נצוק בר נצוק לא הוי חבור דאי לא תימא הכי אע"פ שלא החזיר גרגותני לגת יאסר הגת שהרי גרגותני נאסרת בנצוק של בור ותאסר הגת בנצוק של גרגותני ומכאן התירו מעשה שבא לפניהם ששפכו מקנקן לכליו של עובד כוכבים שהיה בו יין נסך והנשאר בקנקן נאסר בנצוק ואח"כ הוציאו יין מחבית לקנקן והורו הם ז"ל שמה שבחבית מותר משום דנצוק בר נצוק הוא ואינו חבור ואין ראיה זו ראיה דכיון דרב הונא אליבא דמשנה ראשונה קאמר דלמא כי היכי דלמשנה ראשונה יין שבגת אינו

יין ליאסר במגע עובד כוכבים ה"נ אינו נאסר בנצוק דאע"ג דבתערובת מיתסר כדאמר רב הונא אבל החזיר גרגותני לגת אסור ונצוק מדין תערובת הוא מ"מ אינו תערובת גמור כשאר תערובות וכן מוכיח בירושלמי שאינו נאסר משום נצוק אלא קילוח שיורד מן הגרגותני ולמטה לפי שאותו יין מופרש מענביו אבל שבגרגותני לא דגרסינן התם רב הונא אמר רב הקילוח חבור ר' זעירא בעי בכל אתר לית את עבד הנצוק חבור וכה את עבד הנצוק חבור [סבר רב הונא] נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הקלוח [לא] נתנסך הבור אלמא אפילו למ"ד נצוק חבור אם נתנסך הבור הקלוח נאסר אבל לא הגת והגרגותני ודין נצוק אם הוי חבור או לא אכתבנו בפרק [בתרא] בסיעתא דשמיא וכתבו רבותינו הצרפתים ז"ל דהא דרב הונא דקאמר דבחזרת גרגותני נאסר יין שבגת ליתא דקי"ל בפרק השוכר (דף עג.) דרואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו והכא נמי כיון דאיכא בגת ענבים דלא הוו חד מינא בהדי יין דהא קי"ל כרבא דאמר בפרק השוכר (דף סו.) דחמרא חדתא בענבים מין בשאינו מינו הוא אין היין שבגת נאסר מחמת הטיפין שבשולי הגרגותני הנאסרין דאמרינן סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

גרסינן בגמרא [דף נו:] **ההוא ינוקא דתנא עבודת כוכבים בשית שנין**. כלומר בן שש שנים:

בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת. כלומר אם יש שום תקנה למשנה אחרונה דחזרו לומר אין דורכין שיהא מותר להשתכר בדריכת גת עם העובד כוכבים ולא יהא משתכר באיסורי הנאה דמיתסר כדאיתא לקמן בפרק השוכר:

ואמר להו שפיר דמי והא קא מנסך בידיה. כלומר דס"ל כרב הונא דאמר דמשהתחיל להמשך נעשה יי"נ וכמשנה אחרונה אמר להו דצייר להו לידיה והא קא מנסך בכרעיה נסוך דרגל לא שמיה נסוך. כלומר ליאסר בהנאה:

הוה עובדא בנהרדעא דדרכו ישראל ועובד כוכבים להוא חמרא ושהייה שמואל תלתא ריגלי. פירוש לפי שהיו מתקבצין לשמוע הלכות הפסח בפסח הלכות עצרת בעצרת:

ואמרינן מ"ט אי נימא משום דקסבר דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן אסרנא ליה אפילו בהנאה דתניא מדדו בין ביד בין ברגל. כלומר שהכניס ידו או רגלו לשער כמה יין יש:

ימכר. כלומר משום דלא נתכוון לנסך:

ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר. אלמא דסבירא ליה לר' נתן דאע"פ שהוא נוגע בידו מחמת דבר אחר ולא מחמת נסוך אפ"ה מיתסר בהנאה:

אימור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר אלא דאי משכחנא תנא דשרי כר"ש. כלומר דאמר במתניתין דנפל לבור ועלה וכו' ר"ש מתיר בשתיה שרינא ליה אפילו בשתיה. והאי עובדא בתרא איכא למימר דדיניה כעובדא דינוקא ואיכא למימר דלא ויתבאר לפנינו בסיעתא דשמיא והרב אלפסי ז"ל השמיט מעשים הללו ובריייתא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וראיתי בדברי הראשונים ז"ל שהוא דוחה אותה מההוא עובדא דהוה במחוזא [דף נז:] ועאל ואתא עובד כוכבים למתא וכו' ואמר האי לאו חמרא הוא וכו' כדאיתא לקמן ומסקינן [דף נח.] דמיתסר בהנאה ממתניתין דאגרדמים עובד כוכבים שקדח במניקת והעלה או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוה ומסקינן בהנאה נמי אסרוה ולמד ממנה שני דברים חדא דמגעו מחמת דבר אחר שלא לכוונת נסוך מיתסר בהנאה ובהכי מדחיא ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר ולמד ממנה גם כן דנסוך דרגל שמיה נסוך לפי שהן משוין רגל לפיו ואני תמה מי השוה להם את המדה דכיון דבגמרא מסיק דנסוך דרגל לא שמיה נסוך אע"ג דחזינן דבפיו שמיה נסוך ברגל אין לנו ואע"ג דינוקא אמר לה לא מדחי בגילא דחיטתא דהא תלמודא סבר לה כוותיה דאמרינן אימור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר ועוד אם כדבריהם כי אמרינן אילימא משום דקסבר דאי משכחנא תנא דאסר כר' נתן אסרנא ליה אפילו בהנאה ודחינן לה משום דאימור דא"ר נתן ביד ברגל מי אמר נימא דאי משכחנא תנא דאסר כתנא דאגרדמים אסרנא ליה אפילו בהנאה וכי תימא אילו שמעה לא הוה משהי ליה דמעשה רב דמשום הכי איתותב מינה רבא ולא אמר אנא דאמרי כתנא דמדדו ליתא דרבא דשריא ולא חש ליה בדין הוא דליתותב מינה ואנן נמי קי"ל דאסור משום דאמוראי טובא אסרי ליה אבל שמואל מצי למשהוייה ממתני' דאגרדמים אם איתא שהפה והרגל שוין לנסוך ולפיכך נראה שאין הפה והרגל שוין אלא נסוך פה אוסר אפילו בהנאה ונסוך רגל אינו אוסר אלא בשתיה וכן מה שהן למדין משם דמגעו שלא בכוונת נסוך אוסר בהנאה ודוחים ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל אינו מחוור דבההוא עובדא וכן במתני' דאגרדמים טעמא אחרינא איכא שיש לחוש מחמתו לנסוך טפי ממאי דאיכא למיחש למדדו בין ביד בין ברגל [דטריד במלאכתו] כמו שאני עתיד לפרש בס"ד אבל עדיין אני מסתפק בהי גוונא אמרינן דנסוך דרגל לא שמיה נסוך משום דחזינא דמדמינן בעובדא דנהרדעא דריכה למדדו בין ביד בין ברגל שהוא מגע שלא בכוונת ניסוך ולפיכך לפנינו שני דרכים אם שנאמר דעובדא דינוקא הכי נמי הויא [בדטריד במלאכתו] וכי אמרו ליה והא קא מנסך בידיה לחוש לר' נתן אמרו כן וכי אהדר נסוך דרגל לא שמיה נסוך בכי האי גוונא בלחוד קאמר ואע"פ שלמדנו [במתכוין למלאכתו במגע] בנסוך דרגל לא שמיה נסוך ליאסר

בהנאה (במגעו במתכוין למלאכתו במגע) ושלא בכוונת מלאכה לא למדנו או חלוף דנהי דבעובדא דנהרדעא מדמינא דריכה למדדו בין ביד בין ברגל היינו משום דבשל ישראל הוא וכיון שהוא מתעסק לתועלתו של ישראל דיינינן ליה במגעו שלא בכוונת נסוך אבל בשל עובד כוכבים כעובדא דינוקא לא דמי למדדו בין ביד בין ברגל וכי א"ל והא קא מנסך בידיה אליבא דכ"ע אמר הכי וכי אהדר איהו דנסוך דרגל לא שמיה נסוך אפילו כשאין מתעסק במלאכתו אמר הכי דבשל עובד כוכבים מתעסק כשאין מתעסק לחומרא והדין סברא בתרא עדיפא לי טפי דלישנא דנסוך דרגל לא שמיה נסוך הכי מוכח ועוד דבמגען הוא שחלקו בין אינו מתכוין למתכוין אבל בסתם יינן השוו את המדות כמו שאכתוב לפנינו בס"ד ועוד דמדרבי נתן נשמע דהרי ר' נתן לא מיקל במתכוין למלאכה דהא אמר ביד אסור ואפילו הכי אמר דברגל מותר ודוחק הוא לומר דנהי דלדידיה ביד מתכוין למלאכתו בשאין מתכוין לחומרא ברגל [ולקולא] לא אמר הכי ולפיכך נ"ל דנסוך דרגל אפילו באין מתכוין למלאכה לא שמיה נסוך ליאסר בהנאה ומיהו בשתיה אסור דכעין הנאה הוי ולית לן לאוסופי עלה ועוד דתנא קמא דמדדו אמר ימכר:

דף כו.

[**דף נו.**]:

ההוא עובד כוכבים דהוה סליק בדיקלא לאיתויי לוליבא בהדי דקנחית נגע בחמרא שלא בכוונה. זו היא גירסת הרב אלפסי ז"ל אבל רש"י ז"ל גורס נגע ברישא דלוליבא בחמרא שלא בכוונה ולפי גרסא זו למדנו מכאן דמגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע אסור בשתייה ומקשו עליו דהא אמרינן לקמן בגמרא [ריש דף סא.] גבי נטל את החבית וזרקו בחמתו לבור התם דקא אזיל מיניה דהיינו נגיעה ממש שנוגע ביין על ידי החבית ואפ"ה בחמתו דהוי שלא בכוונה שרי אפי' בשתיה אלמא מגעו ע"י ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה וכבר נשמר רש"י ז"ל מקושיא זו שפירש בההיא דלקמן דלאו נגיעה ממש היא אלא זריקה ושלא בחמתו אסור דכיון דקרב לגבי חמרא חיישינן דלמא נגע בידיה אבל בתוספות תירצו דהתם נגיעה ממש היא אלא דחבית כיון דאינה נטלת מפני כובדה אע"ג דנגע בה ביין לא מגע איקרי אלא כחו וכחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן אבל כי נגע בלוליבא שהוא דבר קל ועשוי לטלטל חשיב מגע ואסור אבל מקשינן עוד בתוספות אי הכי רב כהנא ורב אסי היכי סלקא דעתייהו למיתסריה אפילו בהנאה והלא לא נגע העובד כוכבים אלא ברישא דלוליבא ותנן מדדו בקנה ימכור אלמא אף על פי שמתכוין ליגע ויודע שהוא יין אפילו הכי שרי בהנאה כיון שאין מתכוין אלא למדוד

וכ"ש הכא ברישא דלוליבא דאין לאסור בהנאה דהא אין מתכוין ליגע ועוד דא"כ קשיא דרב אדרב דהכא אסר רב בשתיה ולקמן גבי מדדו בקנה פסק רב כר' שמעון דמתיר בשתיה ומאי שנא הכא ברישא דלוליבא ומפני דוחק קושיות הללו דחה רבינו תם ז"ל גרסתו של רש"י ז"ל ואמר דכל מגע של עובד כוכבים ע"י דבר אחר שלא בכוונה כחו של עובד כוכבים שלא בכוונה קרינא ביה והיה אומר ר"ת ז"ל וקרא לו שם חדש אשר פי יעקב לא יקוב כלומר שרש"י ז"ל קורא לו מגעו ע"י ד"א ור"ת ז"ל קוראו כחו וכל שלא בכוונת יין [אע"פ שהוא בכוונת מגע] מותר אפילו בשתיה כדאיתא לקמן והכא לא גרסינן נגע ברישא דלוליבא אלא נגע בחמרא שלא בכוונה ולא עמדתי על דעתם ז"ל שאם קושיות הללו קושיות מה הועילו בתקנתם דנהי דנגע בידו ממש ביין היכי סליק אדעתייהו דרב כהנא ורב אסי למיתסרי בהנאה כיון דשלא בכוונת מגע הוה ותינוק בן יומו היאך יאסור בהנאה דהא תנן נפל לבור ועלה ימכר אלמא דאפילו מגעו ממש כל שהוא שלא בכוונת מגע אינו אוסר בהנאה ובודאי דתינוק בן יומו לא עדיף מנפל לבור ורב נמי היכי אסר ליה בשתיה דהא איהו פסק לקמן [דף ס:] כר"ש ומשמע דר"ש אפילו בנפל לבור ועלה שרי בשתיה דלישנא דמתני' הכי מוכח דתנן בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ור"ש מתיר בשתיה ומשמע ודאי דאכולהו קאי אבל לפי דעתי הנך פרכי לא קשו מידי דרב כהנא ורב אסי הכי אמרו ליה לרב והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך אלמא סבירא ליה למר דשאין מתכוין כמתכוין לחומרא ומינה דלא ס"ל למר כתנא דמתני' אלא כר' נתן דאמר גבי מדדו דביד אסור [והוא הדין] נמי דכשלא בכוונה כלל בנפל לבור ועלה דאסור ונהי דאמר ברגל מותר התם היינו טעמא משום דברגל לא שמיה נסוך אבל בלוליבא ודכוותיה שמיה נסוך ומיתסר אפילו בהנאה כמגעו ע"י דבר אחר בכוונה דמיפשט פשיטא להו ביה דאוסר בהנאה ואיהו אהדר להו דכתנא דמתני' ס"ל דאפילו מגע גופו כל שהוא שלא בכוונה שרי בהנאה אלא דאתיא לאוסופי דאפילו תינוק בן יומו דלאו בר כוונה הוא כלל עושה יין נסך ליאסר בשתיה כמגעו של גדול שלא בכוונה ומאי דפרכי' נמי רב היכי הוה אסר ליה בשתיה דהא איהו פסק לקמן בגמ' כר"ש דמתיר בשתיה לאו פירכא היא דאפשר דנהי דרב אמר הכי להלכה למעשה חשש לדברי חכמים ובר מן דין דלקמן בלישנא בתרא ההיא דהלכה כר"ש לא איתמר בשם רב ונמצאת גרסתו ושטתו של רש"י ז"ל נכונה ועוד שאפילו בכל הנסחאות כתוב בהן למשדא לוליבא ובשלמא לרש"י ז"ל שפיר דמשום דברישא דלוליבא נגע בחמרא אמרי' הכי אבל לגרסתו של הרב אלפסי ז"ל כיון שבגופו ממש נגע למה לי לפרושי למאי סליק ודוחק הוא לומר דאי לאו דלמשדא לוליבא סליק שניחוש ונאמר דהאי סליק לדיקולא

איערומי קא מערים כדי שתראה נגיעתו אח"כ ביין שלא בכוונה ומ"מ למדנו משיטת רש"י ז"ל על פי דרך זו דמגעו ע"י דבר אחר בכוונת יין ובכוונת מגע שאוסר אפילו בהנאה דהא רב כהנא ורב אסי פרכי ליה ממגע עצמו שלא בכוונה דס"ל אליביה דאוסר בהנאה כמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונה ואיהו נמי כי אהדר להו לא מפליג בהו כלל אלא דאמר דכל שלא בכוונה אינו אוסר בהנאה ומשמע מיהא משקלייהו וטרייהו דמגע על ידי דבר אחר כמגע עצמו לגמרי דבתרוייהו בכוונה מיתסר אפילו בהנאה ושלא בכוונה לא מיתסר אלא בשתיה זהו דעתי בשיטתו של רש"י ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל והגאונים ז"ל גורסין נגע בחמרא שלא בכוונה ונגיעה ממש הוה בגופו ומשום הכי אסרוהו בשתיה והתירוהו בהנאה שכן הדין במגעו שלא בכוונת מגע וכדתנן נפל לבור ועלה ימכר הא אילו היה מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונה אפילו בשתיה שרי וכפשטא דההיא דנטל את החבית וזרקה בחמתו ומיהו הני מילי במגע על ידי ד"א שלא בכוונת מגע כלל הא בכוונת מגע אע"ג דליכא כוונת נסוך כיון דאיכא כוונת מגע אוסר בשתיה והיינו דמקשינן לקמן בגמרא בעובדא דר' יוחנן בן ארזא ותיפוק לי דקא נגע ביה בנטלא והוה ליה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור והא התם דליכא כוונת יין דמימר אמר ודאי שיכרא שתו כדאיתא לקמן ואפ"ה אמרי' דאסור כיון דאיכא כוונת מגע והיינו נמי דתנן מדדו בקנה ימכר דאלמא בשתיה אסור אע"ג דהוי מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת ניסוך ונמצאת אומר לפי שיטה זו שיש חילוק בין מגעו על ידי ד"א למגע עצמו דמגע עצמו אפילו שלא בכוונת מגע כלל אוסר בשתיה כדתנן נפל לבור ועלה ימכר ואילו מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע אינו אוסר אפילו בשתיה כפשטה דההיא דנטל את החבית וזרקה בחמתו ולדברי ר"ת ז"ל שסובר דמגעו על ידי דבר אחר אינו אלא כחו נמצאת אומר שהוא חלוק יותר [מגעו על ידי דבר אחר] ממגע עצמו דלדבריו כל שהוא שלא בכוונת יין אע"פ שהוא בכוונת מגע מותר אפילו בשתיה דהא אמרי' בעובדא דר' יוחנן בן ארזא [דף נח:] לא צריכא דקמוריק אורוקי וכחו שלא בכוונה לא גזרו ולפיכך צריך לפרש דכי מקשינן בעובדא דר' יוחנן בן ארזא הא קא נגע ביה בנטלא לאו ממגע ע"י דבר אחר קא מקשינן שכיון שהיה סבור דשיכרא שתו אין מגעו ע"י דבר אחר אוסר עליהן כמו שלא היה אוסר כחו אלא הכי מקשינן והא קא נגע ביה בנטלא שנוגע ביין עצמו כשהוא שואב אותו מן החבית בנטלא:

גופא אמר רב תינוק ב"י עושה יין נסך. כלומר לאסור בשתיה:

כדי שתתברר סוגיא זו יפה אכתבנה כמו שהיא בגמ' וכך היא הצעתה איתיביה רב שימי בר חייא לרב הלוקח עבדים מן העובד כוכבים שמלו ולא טבלו כלומר דקיימא לן בפרק החולץ (דף מו.) דלעולם אינו גר עד שימול ויטבול:

וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו. כלומר דאע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו מן העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה ובשלא טבלה אמן מתחלה קא מיירי. רוקן ומדרסן בשוק טמא. כלומר אפילו בשוק שתורת טומאת זבין ודאית גזרו רבנן על העובדי כוכבים ולא טומאת ספק ואמרי לה טהור דתורת ספק טומאה גזרו עליהן וברה"ר ספקו טהור:

יינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך ואלו הן [גדולים ואלו הן] קטנים וכו'.:

גדולים שיודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה קתני מיהת גדולים אין קטנים לא:

תרגומא אבני השפחות. כלומר דכיון דאצל ישראל גדלו לא גזרו על יינן בקטנותן:

והא וכן קתני ארוקן ומדרסן. כלומר דבדידהו השוו בני השפחות לעבדים הנקחים מן השוק ולא איינן:

הניחא למאן דתני טמא. כלומר דלדידיה איצטריך למתני בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא:

אלא למאן דתני טהור מאי איכא למימר. כלומר דכיון דבעבדים טהור כל שכן בבני השפחות ולמה לי למתנינהו:

הא קמ"ל דעבדים כבני השפחות דמיין מה בני השפחות מלו ולא טבלו עושין יי"נ מלו וטבלו לא אף עבדים מלו ולא טבלו עושין יי"נ מלו וטבלו לא לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר ר"נ אמר שמואל הלוקח עבדים מן העובד כוכבים אע"פ שמלו וטבלו עושין יי"נ עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם קמ"ל דלא. וגרס גמי עלה דהא דאמר רב נחמן אמר שמואל וכו' עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם וכמה אמר ר' יהושע בן לוי עד י"ב חדש. כך היא הצעה של שמועה ואיכא למידק עלה כי אקשי ליה קתני מיהת גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך לישני ליה מאי אין עושין יין נסך ליאסר בהנאה אבל בשתיה אסור וכי תימא אם כן אפילו גדולים נמי דכיון שמלו הרי קבלו עליהם לקיים מצות ולא גרעי מגר תושב דאמרי' בפרק השוכר (דף סד:) דיינו כשמנו כלומר דאינו אסור בהנאה הלכך כי קתני קטנים אין עושין י"נ על כרחין אפילו ליאסר בשתיה קאמר ליתא דא"כ אכתי מצי רב למימר (הני מילי) דכי היכי דאקילו בגדולים [בהנאה] הקלו בקטנים [לשתיה] דומיא דבני השפחות לפי שאינן מנסכין אבל עובד כוכבים אפילו בן יומו עושה יין נסך ליאסר בשתיה אלא ודאי כי תתני [גדולים] עושין יין נסך לגמרי קאמר דלא דמו לגר תושב דגר תושב קבל עליו ז' מצו' לקיימן לאלתר אבל

אלו לא קבלו אותן אלא כדי לקיימן אחר טבילה וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתה דלישני ליה מאי אין עושין יין נסך ליאסר בהנאה אלא איכא למימר דמשמע ליה לתלמודא דבתרוייהו מילתא פסיקתא קתני דגדולים עושין יין נסך לגמרי וקטנים אין עושין כלל. ולענין הלכה כתב ר"ת ז"ל דאע"ג דלמאן דמתני טמא שפיר מיתרצא ברייתא ולא צריכינן למימר דרב ושמואל פליגי אפ"ה כיון דטומאה זו דרבנן היא וקי"ל בשל סופרים הלך אחר המקל הילכתא כמאן דמתני טהור ועל כרחין פליגי ובפלוגתייהו פסק רבינו חננאל ז"ל דהילכתא כשמואל בהא דהלוקח עבדים וכו' וליתיה לדרב דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך דאע"ג דקיימא לן כרב באיסורי שאני הכא דר' יהושע בן לוי קאי כשמואל דפריש מילתיה כדאמרי' וכמה אמר ר' יהושע בן לוי י"ב חדש הלכך הוו להו תרי לגבי חד ועוד דכיון דקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כ"ש דרב ור' יהושע בן לוי הלכה כרבי יהושע בן לוי דהא קי"ל כר' יהושע בן לוי אף במקום ר' יוחנן ויש להם הוכחה במגילה (דף כז.) והכי איתא בסדר תנאים ואמוראים וכ"ש במקום רב וכ"כ הרב בעל התרומה ז"ל ומיהו מסתברא דכי בעינן שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם ה"מ בשמלו וטבלו על כרחן שאפשר למולן ולהטבילן לשם עבדות בעל כרחן כדאיתא בפרק החולץ (דף מז:) אבל לדעתם ורצונם לא בעינן שקוע אלא הרי הן כישראל גמור ומיהו אע"ג דתינוק בן יומו אינו עושה יי"נ אף ליאסר בשתיה לפי שיטה זו בההוא עובדא דההוא עובד כוכבים דסליק לדיקלא [דף נז.] קי"ל כרב דאסור בשתיה אע"ג דהוי מגעו שלא בכוונה משום דבמגע עובד כוכבים גדול כיון דבר ניסוך הוא גזרו ביה רבנן דדלמא אמרי אינשי דבכוונה נגע ואפ"ה שרו ליה רבנן דהא במתני' אפילו בנפל לבור דליכא כוונה כלל תנן דימכר ולא משתרי בשתיה אבל בקטן בן יומו ליכא למיגזר ורב כהנא ורב אשי דפרכי ליה בההוא עובדא ממימרי' דקטן בן יומו מכ"ש פרכי ליה ואחרים אומרים חלוף הדברים דקי"ל כרב דתינוק בן יומו עושה יי"נ [לשתיה] וליתא דשמואל דאמר הלוקח עבדים מן העובד כוכבים וכו' משום דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ואי משום דר' יהושע בן לוי איהו ודאי לא קאי אדשמואל דהא ר' יהושע בן לוי קשיש ועדיף מיניה ולא מפרש מלתיה אלא עיקר דברי ר' יהושע בן לוי בפרק החולץ (דף מח:) ובמימרא דנפשיה קאמר דאמר התם אמר ר' יהושע בן לוי הלוקח עבדים מן העובד כוכבים מגלגלין עמו עד שנים עשר חדש כלומר שמא יתרצה למול אחר זמן זה שישתקע שם עבודת כוכבים מפיו לא מל חוזר ומוכרו לעובד כוכבים ותלמודא הוא דמייתי מילתיה דר' יהושע בן לוי אמילתיה דשמואל לומר דשקוע עבודת כוכבים הוי לאחר י"ב חדש ולאו דס"ל לר' יהושע בן לוי כשמואל בעבדים שמלו וטבלו אלא אפשר דכרב ס"ל הלכך קי"ל דתינוק

בן יומו עושה יי"נ ועבדים שמלו וטבלו מגען מותר מיד והרמב"ן ז"ל אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הלכתא כרב בתינוק בן יומו והלכתא כשמואל בעבדים שמלו וטבלו דכיון דאפשר דלא פליגי טפי עדיף לקיומי מימרינהו וכמאן דמתני טמא מלמידחי חדא מקמי חבירתה וכמאן דמתני טהור דאע"ג דקי"ל דבשל סופרים הלך אחר המקל ה"מ היכא שהדבר שקול אבל הכא מאן דמתני טמא עדיף טפי דלא צריכינן למימר אליביה דרב ושמואל פליגי ועוד דברייתא מיתרצא כפשטה אליבא דידיה ולמאן דמתני טהור צריכינן לדחוקא וכתב רשב"ם ז"ל בשם רש"י ז"ל שכתב בתשובת הגאונים ז"ל דהעובדי כוכבים בזמן הזה אין בקיאין בטיב ניסוך והרי הן כתינוק בן יומו ליאסר במגען בשתיה כרב ולפיכך שלח ר"י ז"ל לר"ת ז"ל שהיה פוסק כשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אפילו ליאסר בשתיה חזי דמינך ומאבוך ומאחוך משתרי יין לעלמא. אבוך ואחוך רש"י ורשב"ם ז"ל שפסקו על עובדי כוכבים בזמן הזה שהם כתינוק בן יומו לפי שאין יודעין בטיב ניסוך ואת פסקת כשמואל דאמר דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אפילו ליאסר בשתיה וחזר בו ר"ת ז"ל לפסוק הלכה כרב בתינוק בן יומו ובודאי שאפילו לדברי שמואל אפשר לומר דהעובדי כוכבים הללו בזמן הזה אוסרין בשתיה ומשום דמגע עובד כוכבים גדול שלא בכוונה חמיר טפי ממגעו דתינוק בן יומו מפני שזה אינו ראוי לנסך וזה ראוי וכמו שכתבתי למעלה ואפ"ה כיון דכל מגען שלא בכוונת ניסוך קרוב הדבר להתירו בהנאה ומיהו ה"מ מגען אבל סתם יינן לא דעיקר התקנה בסתם יינן היתה משום בנותיהן ולא חלקו בין עובד כוכבים עובד עבודת כוכבים לשאינו עובדה וראיה לדבר מדתניא בפ"ב (דף סד:) דגר תושב לדברי חכמים היינו כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אבל בשקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים בלחוד לא סגי להו לרבנן ועלה קתני יינו כשמנו כלומר שאינו אסור בהנאה אלמא דוקא כשקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח יינו מותר בהנאה הא לא קבל עליו אלא שלא לעבוד עבודת כוכבים יינו אסור בהנאה דבסתם יינן שהוא עיקר התקנה לא חלקו חכמים בין עובד כוכבים העובד עבודת כוכבים לשאינו עובדה אבל במגען כיון שחלקו בין מגען בכוונה לשלא בכוונה קרוב הדבר להתיר בהנאה מגע עובד כוכבים שאינו בקי בטיב עבודת כוכבים לענין נסוך משום דכל מגעו [שלא] בכוונת נסוך היא וכן דעת הרמב"ן ז"ל ולפי דרך זה כתב בשם הגאונים דישמעאלים הללו דלא פלחו עבודת כוכבים מגען מותר בהנאה אבל לא סתם יינן ויש להקל עוד ולומר דכל עובד כוכבים דקים לן ביה דלא פלח לעבודת כוכבים יינו מותר בהנאה כגר תושב וכי תימא והא גבי גר תושב בעינן שקבל עליו שבע מצות ועלה קתני יינו כשמנו דאלמא אי לא קבל עליו אע"ג דקים לן ביה

דלא פלח לעבודת כוכבים יינו אסור בהנאה לא תיקשי לך דמשום להחיותו קתני שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח דבלאו הכי אין אתה מצוה להחיותו וכדאמרי' בפרק השוכר (דף סה.) כי תניא ההוא להחיותו והאי דתני עלה דיינו כשמנו לרבותא נקטיה דאפילו גר תושב גמור יינו אסור בשתיה אבל לעולם כל דקים לן ביה דלא פלח לעבודת כוכבים יינו מותר בהנאה כגר תושב וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתב בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות וכן כל עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים כגון הישמעאלים (ועובדי כוכבים שאינם עובדי כוכבים) יינם אסור בשתיה ומותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים אבל העובדים עבודת כוכבים [הם] וסתם יינן אסור בהנאה ע"כ:

דף כו:

ההוא עובדא דהוה במחוזא וכו' האי לאו חמרא הוא. בתמיה:

שקליה הך ישראל ברתיחה ושדייה בדנא. כלומר לא תשתה ממנו:

שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים. ואפילו למשקל דמי ההוא חמרא דשכשך ביה וטעמא דרבא משום דקסבר דמגע כי האי גוונא שלא בכוונת נסוך הוא וס"ל כרבנן דלעיל [דף נז.] דפליגי עליה דרבי נתן דאמרי מדדו בין ביד בין ברגל ימכר:

אמר ליה כי האי גוונא. ששכשך עובד כוכבים ביינו של ישראל שלא בכוונת נסוך עבודת כוכבים מהו:

והא מר הוא דאמר וכי שכשוך עושה יין נסך. וס"ל דה"ק וכי שכשוך כי האי גוונא עושה יין נסך ליתסר בהנאה:

אמר ליה אימור דאמרי וכו'. כלומר אימור דאמרי אנא וכי שכשוך עושה יין נסך לבר מדמי דההוא חמרא. כלומר שאין שכשוך זה עושה אותו יין נסך ודאי שלא תהא תקנה לתערובתו במכירה לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כיין נסך דקיי"ל בפ' בתרא (דף עד.) דביין נסך יין ביין אסור ולומר דאין דינן אלא כסתם יינן דאיכא תקנה לתערובתו במכירה לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כדאמרי' התם דסתם יינן אפילו יין ביין:

אגרדמים. אדם הממונה על המדות במצות המלך וטועם היין ונעשה סרסור ביניהם:

שקדח במינקת. שנקב מגופת החבית במינקת והעלה את היין במינקת והוא קנה חלול ומוצץ ומעלה היין עד פיו וטועמו ואסרוה [בהנאה] ואע"ג דשלא בכוונת נסוך הוא:

חורם. משוגע ובעל מריבה וממהר לעשות בלא כוונה:

ימכר. דהואיל וסבור של שמו הוא ליכא למיגזר שמא נתכוון לנסך אבל קדח במינקת דיודע דיין הוא חיישינן שמא נסך לעבודת כוכבים ודאמרינן זה היה. מעשה ואסרוה

כלומר בהנאה רבנן לטעמייהו דאמרי דיין נסך ואפילו סתם יינן אוסר במשהו בהנאה כדאיתא לקמן בפרק השוכר [דף עד.] והכי מסיים בה בתוספתא מפני שטפה של יי"נ אסורה ואוסרת במשהו אבל לרשב"ג דפליג עלייהו ואמר ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו וקי"ל כותיה בסתם יינן אפי' יין ביין לא שוו דינייהו דהעלה במינקת וטעם מן הכוס והחזירו לחבית משום דבטעם מן הכוס והחזירו לחבית לא מיתסר אלא כנגד מה שהחזיר לחבית וימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו אבל קדח במינקת והעלה יין לפיו מתסר כולי חמרא שכל היין התחתון בסיס לעליון והוה ליה כי ההוא דאמרינן לקמן בגמרא [דף ס.] מפיה ומשוליה טמא הלכך ה"ל כנוגע בכולו:

דף כז.

ואיכא למידק אשמעתין כיון דעובדא דרבא ובריייתא דאגרדמים מגעו שלא בכוונת נסוך הוה אמאי איתותב רבא לימא אנא דאמרי כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן [דף נז.] דסבירא להו דכל הנוגע ביין מחמת דבר ידוע אין חוששין לומר שמא אף לנסכו נתכוין דמש"ה שרי בהנאה במדדו בין ביד בין ברגל תרצו בזה דלא דמי משום דבעובדא דרבא איכא נגיעה ושכשוך יתירא שדי היה לו לומר והאי דרמא בדולא לאו חמרא הוא דבהכי סגי ליה מדנגע ביה חיישינן שמא לנסך נתכוון מה שאין כן במדדו בין ביד בין ברגל דליכא מילתא יתירתא וגבי אגרדמים נמי [כיון] שדרכן לנסך מה ששותים אף על פי שזה לידע השער היה עושה כיון שמה ששתה שלו הוא חיישינן שמא נסכו ואין זה נח לי דאם כן אין הצד השוה באגרדמים ועובדא דרבא כי היכי דניתיב מיניה תיובתא דבאגרדמים ליכא מילתא יתירתא שא"א לו לעמוד על השער אלא אם כן שותה הימנו ועל כרחין משום טעמא אחרינא אסרוהו שאינו ענין לעובדא דרבא אלא כך אני אומר דכי אמרינן דמגעו שלא בכונת נסוך אינו אוסר בהנאה ה"מ כשהוא נוגע לצרכו של ישראל במדדו בין ביד בין ברגל או שלא לצורך כלל כמטפח [דף ס:] ע"ג חבית מרותחת ואפשר ג"כ במטפח על גבי חבית צרכו של ישראל הוא להעביר הרתיחות אבל במגעו לצורך עצמו מחמת איזה דבר בהא שקלינן וטרינן דרבא ס"ל דלא שנא ומש"ה שריא האי חמרא אע"ג דעובד כוכבים לצורך עצמו נגע בו כיון שמעשיו מוכיחין שלא לכונת נסוך עשה כן ואיתותב מברייתא דאגרדמים דההיא נמי דכותה שנגע ביין ושתה ממנו להנאת עצמו וזה היה מעשה ואסרוה משום דסבירא להו דאפילו רבנן דשרו במדדו בין ביד בין דרגל מודו דכל שנוגע ביין לצורך עצמו ואיכא למיחש דלמא רמא אנפשיה כל מידי דחזי ליה ומנסך ובעובדא דמחוזא נמי איכא למיחש להכי:

הלכך לענין הלכה קי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וכתנא דאגרדמים דלא פליגי אהדדי וה"נ מוכח בתוספתא דברישא דברייתא דאגרדמים תני ירד לדלות החרצנים והזגין מן הבור זה היה מעשה ובאו ושאלו לחכמים ואמרו ימכר כולו לעובדי כוכבים אלמא תנא דאגרדמים גופיה מודה במגעו שלא בכונת נסוך דשרי בהנאה ומאי דאסר בהעלה במינקת היינו משום דנגע לצורך עצמו ומטעמא דכתיבנא הלכך כיון דתנא דמדדו ותנא דאגרדמים לא פליגי נקיטינן כתרוייהו וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל השמיט ברייתא דמדדו בין ביד בין ברגל אלמא דס"ל ז"ל דפליגא אברייתא דאגרדמים וכן דעת קצת מחכמי הצרפתים ז"ל ומפרשים דשלש מחלוקות בדבר ת"ק סבר מדדו בין ביד בין ברגל ימכר כיון שאין דעתו לנסך ורבי נתן סבר ביד אסור ברגל מותר בהנאה ותנא דאגרדמים סבר דאפילו בפיו אסור בהנאה שאע"פ שאין דרכן לנסך כך חיישינן וה"ה לרגל וכ"ת א"כ רבא אמאי איתותב לימא אנא דאמרי כת"ק דרבי נתן י"ל משום דהא עדיפא דקתני זה היה מעשה ואסרוה וקי"ל מעשה רב הלכך רבא ה"ל למיחש או למיסר ומ"מ לא ה"ל למישרא וכ"ת דכיון שכל נגיעת גופו שהיא בכוונת מגע אע"פ שאינה בכונת נסוך אוסר בהנאה למה שנינו [דף ס:] או שהיה מטפח ע"פ חבית מרותחת ימכר י"ל דכיון דאין דרך נסוך ברתיחות עשאו כמגעו ע"י ד"א ונמצא לפי דרך זה שכל נגיעת גופו שהוא בכונת נוגע אע"פ שאינה בכונת נסוך אוסרת בהנאה אבל שלא בכונת מגע לא דהיינו מתני' דתנן [שם] נפל לבור ועלה ימכר וכבר כתבתי למעלה שאין דרך זה נכון למיפשטא דנסוך רגל שמיה נסוך מברייתא דאגרדמים ואף לומר דתנא דאגרדמים פליג אתנא דמדדו בין ביד בין ברגל אינו נח לי דא"כ שריותא דרבא בפלוגתא דתנאי תליא ואפילו תאמר דאיתותב משום דמעשה רב מ"מ הוה לן למימר בגמרא כתנאי שכן דרך התלמוד בכ"מ אלא שלפנינו יש הוכחה דמגעו שלא בכונת נסוך אוסר בהנאה כמו שאכתוב בסמוך בסייעתא דשמיא:

וכחו של עובד כוכבים וכו'. בגמרא הכי איתא [דף נח.] דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי הוו יתבי ושתו חמרא עאל ואתא ההוא גברא אמרי ליה תיב ואשקיון בתר דרמא לכסא איגלי מילתא דעובד כוכבים הוה חד אסר אפילו בהנאה וחד שרי אפילו בשתיה אמר ר' יהושע בן לוי מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי מאן דאסר שפיר אסר מימר אמר רבנן חשיבי כי הני שיכרא שתו בתמיה אלא ודאי חמרא הוה ונסכיה דאע"ג דבמוריק אוריקי אסקינן [דף נח:] בהאי עובדא אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למחזי דבישראל הוה מחזיקינן ליה ומאן דשרי שפיר שרי מימר אמר

רבנן כשרים כי הני חמרא שתו ואמרי לי תא ואשקיין בתמיה אלא ודאי שיכרא הוא. והא קא חזי ליה בליליא והא קא מריח ליה בחדתא. כלומר ביין חדש שאין לו ריח:

והא קא נגע ליה בנטלא. דסלקא דעתין שהיה שואב היין מן החבית בכלי ששמו נטלא ומש"ה פרכינן דהא קא נגע בחמרא ע"י נטלא ונהי נמי דלא ידע דחמרא הוא ה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכונה ואסור ומפרקינן לא צריכא דקא מוריק אוריקי וה"ל כחו שלא בכונה. כלומר דלא ידע שהוא יין:

וכחו שלא בכונה לא גזור. אפילו בשתיה:

ואיכא למידק וכיון דבישראל מחזיקינן ליה ובליליא הוה דלא עיינין ביה ניחוש דלמא נגע י"ל דלא חיישינן להכי שכיון שהיה סבור דשיכרא הוה למאי הלכתא נגע ביה והרי המוזגין דרכן ליזהר שלא יגעו במה שהן מוזגין אלא למאן דאסר בהנאה חיישינן דכיון דרמי אדעתיה דחמרא הוה דלמא יהיב דעתיה לנסך ונגע ביה ומש"ה אסור בהנאה וכן פרש"י ז"ל ולמדנו מדבריו דכחו של עובד כוכבים אפילו בכונה אינו אוסר אלא בשתיה שאם היה אוסר אפילו בהנאה לא היה צריך [רש"י] להזכיר בכאן חשש נגיעה ונראה שלמדה הרב ז"ל מדשרינן כחו שלא בכוונה אפילו בשתיה דמסתמא דבכונה נסקיה דרגא ואם איתא דבכונה מיתסר אפילו בהנאה שלא בכונה הוה מיתסר בשתיה במגעו ולפי זה הא דאמרינן לקמן [דף ס.] עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא [חמרא] אסור בשתיה קאמר ולא בהנאה ואע"פ שכתב בפירושי רש"י ז"ל בהנאה נראה ממה שכתב כאן שהוא בטעות ידי סופר דהא לא מיתסר אלא משום דאוריק אוריקי ולדבריו לא מיתסר בהנאה ואע"ג דניסוך נמי כי האי גוונא הוא ששופכין יין או מים [לפני] עבודת כוכבים כדאמרי' בריש פרק כל שעה (דף כב.) ואימא כמים הנשפכים לפני עבודת כוכבים הנ"מ היכא דשמעינן ליה דנסך אבל היכא דלא שמעינן לא חיישינן ליה מדינא בין במגע בין בכחו אלא דאחמירו רבנן משום בנותיהן אפילו היכא דלא שמעיניה דנסך ועיקר אסורא דידהו במגען דשייך ביה תקלה דבנותיהן אבל כאן גזרה בעלמא הוא ולפיכך הקלו בו לענין הנאה בכוונה כמו שהקלו אפילו לשתיה שלא בכוונה והרב בעל התרומה פירש בשם רבינו יצחק ז"ל דטעמא דמאן דאסר משום דקסבר דכוחו של עובד כוכבים בכוונת יין אוסרת בהנאה לפי שכן דרכן לנסך בשפיכה לפני עבודת כוכבים כדמשמע בריש כל שעה. ועל דרך זה פירש ג"כ ההיא דלקמן דעובד כוכבים אדנא וישראל אכובא אסור אפילו בהנאה וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל ותמהני מאי טעמא דמאן דאסר בהנאה והא אפילו נגע ה"ל מגעו שלא בכוונת ניסוך שהרי למזוג להנאתן היה מתכוין ונפשוט מיהא דלא קי"ל כת"ק דמדדו וכדברי הרב אלפסי ז"ל וכ"ת כיון

דבליליא הוה חיישינן שמא עשה מעשה מוכיח על הניסוך ואנן לא חזינן מדדו ביד נמי ניחוש שמא שכשך בידו ואנן לא חזינן דהא ביין מרובה ליכא למיקם עלה דמילתא אלא ודאי משמע דמסתמא לא חיישינן וה"נ לא ניחוש ואפשר לומר דכל שהוא לפנינו ביממא מירתת ולא עבד אבל האי דהוה מחזקי ליה בישראל בליליא הוה איכא למיחש דעביד כדבעי אבל מכל מקום צריך לפרש לפי שיטה זו דאי אמרי' בעובד כוכבים אדנא דחמרא אסור בהנאה דבשופך לצורך עצמו עסקינן דאי לא לא עדיף מוריק איריקי ממגעו ממש אלא אם כן נדחה מהלכה ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל וכדברי הרב אלפסי ז"ל:

דף כז:

יין שמזגו עובד כוכבים. שנתן בו מים לתקנו בשתיה:
אסור משום לך לך אמרין נזירא. משל הוא שאומרים לנזיר שלא יקרב סביב לכרם שלא יכשל לאכול מפירותיו וה"נ אסרו כדי שלא יבא לידי נגיעה אבל מדינא שרי משום דבטעה שמוזג מקטף קטופי זריקה היא ואינו נעשה יי"נ בכך כדאמרי' לקמן דזריקה בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך ואפילו בשהקלוח מחובר מן הכלי שמוזג בו ליין לא חשבינן ליה מגעו על ידי ד"א דלא מיקרי מגעו על ידי ד"א אלא בקנה וכיוצא בו אבל בדבר לח לא הלכך בכל ענין אינו אלא כזורק דאינו עושה יי"נ ולא אסרינן ליה אלא משום לך לך אמרין נזירא וכיון דמשום הא בלחוד נאסר לא מיתסרו אלא בשתי' וכ"כ רש"י ז"ל אלא שמה שכתב דמשום כחו מיתסר אינו מחוור דכי האי [גוונא] לאו כחו הוא אלא כעין זריקה וכמו שכתבנו ולפיכך יש מי שהורה דכיון דלא מיתסר אלא משום הרחקה דוקא במזיגה ראויה אבל אם שפך עובד כוכבים מעט מים בחבית גדולה או ששפך בה הרבה יותר מכדי מזיגה אין היין נאסר שלא אסרוה אלא משו' לך לך אמרין נזירא כלומר שלא יהא העובד כוכבי' מוזג יינו של ישראל ויהא רגיל אצלו ואתי למיגע בי' אבל כי האי מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן והביא הרמב"ן ז"ל ראיה לזה מן הירושל' דגרסי' התם רבי ירמי' בשם ר' חייא בר אבא יין שמזג בחמין אסור בצונן מותר יבא עלי שלא עשיתי מימי ר' יוסי אזל לצור חמתין שתו חמר בחמימין וארמאי מזג אמר לון מאן שרו לכון ובודאי דהא דמפליגינן בין צונן לחמין היינו משום דיין שמזגו עובד כוכבים לא מיתסר אלא בשתקנו לשתיה ומש"ה אסרו בחמין והתירו בצונן [שלא היה דרכן למזוג אלא בחמין] ואע"ג דאנן לא סמכינן אהא משום דלא מסיימינן בגמרא הכי אלא מזגו סתם אמרי' ועוד דהתם נמי אמרינן יבא עלי שלא עשית מימי וכ"ש דהאידנא רגילי רובא דאינשי למזוג את הכוס בצונן מכ"מ גמרינן מיניה דחבית גדולה דאין דרך

בני אדם למזגה שאם זרק שם מעט מים שהיא מותרת ואפשר שאפילו נתן בה מים כדי מזיגה כראוי לשתיה שריא לפי שאין דרך מזיגה למזוג חבית בבת אחת אבל בכוס נראין הדברים שאפילו לא שפך אלא מעט מים או יותר מדאי שאסור שכיון שדרכן של בני אדם חלוק במזיגה בין מרובה בין מעט מזיגה מיקרי ועוד שאם אתה אומר כן נתת דבריך לשיעורין ומיהו דוקא במתכוין למזוג אבל שלא בכוונה לא גרע מכחו שלא בכוונה שמותרת אפילו לשתיה ויש שמקילין עוד לומר דיין שמזגו עובד כוכבים דיעבד מותר דכיון דאינו נאסר אלא משום לך לך אמרין נזירא לא מיתסר אלא לכתחלה מידי דהוה אמוליך ענבים לגת דאסרינן נמי ע"י עובד כוכבים בסמוך מהאי טעמא ואסיקנא דיעבד מותר לאו מילתא היא דההיא איתמר לכתחלה כדאמרי' מהו שיוליך ענבים אבל הכא שמזגו קאמרי דמשמע דיעבד ועלה מהדר ר' יוחנן דאסור אלמא דיעבד נמי אסור והיינו נמי דאמרי' לקמן [דף נט.] בחמרא דמזיגה עובד כוכבים צא והכריז על יינן משום יי"נ דאלמא אפילו דיעבד נמי אסור ואע"ג דההיא דמוליך ענבים לגת לא אסרו אלא לכתחלה לא כל הסוגיין שוין דמשום דהכא שייך למיגזר טפי אסרינן ליה משום לך לך אמרין נזירא אפילו דיעבד:

עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת וכו' ופשט לה לאיסורא משום לך לך אמרין נזירא. ופירש הראב"ד ז"ל דטעמא דמילתא מפני שבאותן דרדורין דהיינו גיגיות קטנות [שמוליך בהן] יש בהן יין שזב מן הענבים וכשהעובד כוכבים שופך מן הענבים נשפך גם כן היין על ידו ואף ע"פ שאינו יין גמור מפני שעדיין לא נמשך בגת אסרינן לכתחלה משום לך לך אמרין נזירא אטו שפיכת יין גמור אבל דיעבד שרי ולפי שיטה זו הורה הרב ז"ל שאם סייע ישראל את העובד כוכבים בשפיכת הדרדורין מותר ואפילו לכתחלה דכיון דבייו הגמור הנשפך על ידי ישראל ועובד כוכבים שרינן בדיעבד בפרק השוכר (דף עב:) ואף ע"ג דלכתחלה אסרינן התם משום דלמא משתלי ישראל ושדי עילויה דעובד כוכבים וה"ל כח עובד כוכבים גרידא הכא לא גזרינן דהויא לה גזירה לגזירה דאפילו כי שדי עובד כוכבים לחודיה לא מיתסר אלא משום גזירה דיין גמור ולפי פירוש זה צ"ל דסלין דקאמר במזופפין דומיא דדרדורין שהיין מתעכב בהן שאילו בסלין מנוקבין אין לחוש לדבר שהרי אין היין מתעכב בהן ואחרים פירשו דמאי דאסרינן בעובד כוכבים שיוליך ענבים לגת היינו טעמא משום דבגת שיש בו יין שכבר נמשך עסקינן וגזרינן שמא יגע ביין שבגת והא דתניא ואע"פ שהיין מזלף עליהן לאחר ששפכן בגת קאמר והכי משמע בתוספתא דגרסינן התם עובד כוכבים שהיה מעלה ענבים בסלין ובדרדורין לגת אף ע"פ שנפצן בגת והיין מנטף על גבי ענבים מותר ולזה מטין דברי הרמב"ם ז"ל

בפרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות ולפי שטה זו בנתות שלנו שלעולם אין היין צף בהן על גבי הענבים אין לחוש לעובד כוכבים שמוליך ענבים לגת אבל לשטת הראב"ד ז"ל צריך ליזהר בדבר:

גרסינן בגמרא [דף נט:] **ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא שדא ההוא עובד כוכבים ידיה וקא שקיל ליה**. כלומר קפץ עובד כוכבים ואחזה בתוך היין שלא תשקע:

אמר ליה רב אשי נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשך ביה. כלומר וליתסר בהנאה שאין מנסכין אלא על ידי שכשוך:

וברצוה לחביתא עד דשפייה. כלומר כפה החבית לצד אחד עד שישפך יינה כדי שימשך היין מיד העובד כוכבים ואח"כ תהא מותרת חבית בהנאה דכ"ז שידו תחובה ביין אם יוציאנה א"א לשמרו שלא ישכשך ואע"פ שאנו אוחזין את ידו כך פרש"י ז"ל וכן פירש בהא דתניא [דף נז.] מדדו בין ביד בין ברגל ימכר דטעמא דמילתא משום דנסוך לא הוי אלא ע"י שכשוך שהרי כתב לקמן [ריש דף ס:] בעובדא דחביתא דאיסתדיק לארכה דהיינו טעמא דשריוה לאיזדבוני לעובד כוכבים משום דלא שכשך שאף ע"פ שקרב החצאין זו בזו והוי נוגע ביין ע"י חצאי החבית לא הוי כנוגע בקנה דהתם שכשך בקנה והכא ליכא שיכשוך והוי האי עובדא מגעו ע"י ד"א שלא בכונת נסוך הוא ואפ"ה אם שכשך אסור בהנאה לפי דבריו ז"ל:

ואיכא למידק עליה דא"כ הא דתנן [דף ס:] נפל לבור ומדדו בקנה והתיז את הצרעה בקנה כולה בשלא שכשך והיאך אפשר למתיז את הצרעה בקנה שלא ישכשך וכ"ת שכשוך גדול בעינן והלא הוא ז"ל כתב כאן שאם יוציא את ידו א"א לשמרו שלא ישכשך אלמא שכשוך בכל דהו הוי א"ו לא חיישינן להכי כלל וכולה מילתא תליא אי מחזי כמכוין לנסך או לאו והכא שהכניס ידו למנקטיה לאתרוגא ה"ל מגעו שלא בכונה ושרי כל שאינו נוגע לצורך עצמו וכמו שכתבתי למעלה ומש"ה אמר להו דלנקטוה לידיה כדי שלא יעשה מעשה מוכיח שהוא מתכוין לנסך דכל דלא עביד הכי הוו להו כמדדו בין ביד בין ברגל דשרי לת"ק בהנאה ולפיכך השמיט הרב אלפסי ז"ל האי עובדא דאתרוגא מפני שהוא סובר דמגע עצמו אע"פ שהוא שלא בכוונת נסוך אסור בהנאה מההוא עובדא דהוה במחוזא דלעיל [דף נז:] ודוחה מהלכה ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר וכמו שכתבתי למעלה אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין צריך לדחות האי עובדא אפילו לפי סברתו ז"ל דאפשר דהאי עובד כוכבים היה סבור למנקטיה לאתרוגא קודם שיפול לתוך היין ונמצא שכשנגע עובד כוכבים ביין ה"ל מגעו שלא בכונה ומש"ה אמר להו רב [אשי] דלנקטוה לידיה כי היכי דלשתרי לזבוני לעובד כוכבים והראב"ד מיקל

עוד שפירש דהאי עובדא דאתרוגא להתירו בשתיה קאמר לפי שרובן אין מנסכין אלא בשכשוך וכדרך שיטת רש"י והוא ז"ל הקשה על דבריו מדאמרי' [לקמן [דף ס:] בסמוך] בההוא עובד כוכבים דאשתכח בי מעצרתא דאי ליכא טופח ע"מ להטפיח בהדחה בעלמא סגי אלמא הדחה מיהא בעינן ואמאי והא הכא שרינן ליה אפילו בשתיה משום דליכא שכשוך איכא למימר דהתם היינו טעמא משום דהוי מגעו (שלא) בכונה הלכך חיישינן למיעוטא דמנסכין בלא שכשוך אבל הכא דליכא כונה לא חיישי' ואין פירש זה מחוור דכל היכא דאיכא מגע עצמו ליכא למשרי בשתיה דלא גרע מנפל לבור ועלה מת דאמרי' ימכר:

האי עובד כוכבים דנסכיה לחמריה דישראל אע"ג דלזבוניה ישראל לעובד כוכבים אחר אסור משקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי. דלאו מכר הוא ואינו נהנה מדמי יי"נ אלא אומר לו שפכת את ייני ואבדתו הימני ודמי יין כשר קא שקיל ואע"ג דעובד כוכבים לא יהיב ליה דמי אא"כ יהיב ליה ישראל חמרא לא מיתסר מש"ה דמ"מ הרי הוא מחוייב ליה דמי נזקו ומשום תשלומי נזק שקיל להו לדמים ולא משום תורת מכר ואמרי' עלה בגמרא אמר רב אשי מנא אמינא לה דתניא עובד כוכבים שנסך יינו של ישראל שלא בפני עבודת כוכבים אסור ר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירא מתירין אותו מפני ב' דברים א' שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים ואחד שאומרים לו לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי וכתב רש"י ז"ל ואע"ג דלא סבירא לן כותייהו להתירו למוכרו לעובד כוכבים אחר מההוא עובד כוכבים מיהא שרי לאיפרועי נזקיו משום טעמא דלא כל הימנך:

ואיכא למידק עליה מנא ליה לרב אשי דרבנן דפליגי עלייהו דר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירא מודו דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי דלמא לרבנן כי היכי דלזבוני לאחר אסור ה"נ למשקל דמי מההוא עובד כוכבים אסור והיכי נשמע מדר' יהודה לרבנן בהא מילתא ואי מסברא פשיטא ליה לרב אשי דשרי משום דמקלא קליא מאי מנא אמינא לה ונ"ל דרב אשי ה"ק מנא אמינא לה דשרי משום דמקלא קליא דלמא רבנן משום גזרת בנותיהן רמו עליה נמי איסור הנאה ונמצא דעובד כוכבים לא קלייה אלא הרי הוא מותר מן הדין וחכמים הוא שהחמירו עליו לאוסרו אף בהנאה משום דאיכא יין נסך ודאי דמיתסר בהנאה מן התורה וכמו שכתבתי בפרק אין מעמידין ומוכח לה מפלוגתייהו דרבנן ור' יהודה בן בבא דהא לר' יהודה בן בבא משום דלית ליה למיחש לנסוך גמור שרי ליה בהנאה אלמא משום בנותיהן גרידא לא מיתסר בהנאה ומינה נשמע לרבנן דלא אסרי ליה בהנאה אלא משום דמחמירי וחיישינן שמא נסך אותו לעובד כוכבים וכיון

דמהאי טעמא מיתסר פשיטא דשרי למשקל דמי חמרא מיניה דאי לא נסכי הא שרי ואי נסכי מקלא קלי ומתוך פלפולו של הרמב"ן ז"ל למדתיה ולא כדבריו ובחדושי כתבתי לשון אחר דרב אשי לא שרי אלא היכא דנסכיה ודאי לעבודת כוכבים ומה שכתבתי עכשיו נראה נכון וברור דבין בסתם בין במפרש שרי למשקל דמי חמרא מיניה ור"י בן בבא ור"י בן בתירא [באיסור הנאה הוא] דפליגי אבל [לא] מגע עובד כוכבים בשל ישראל דמכילתין דלדידהו לא אסר אלא בשתיה:

דף כח.

ההוא חביתא דאשתקיל ברזא דיליה. דואי"ן בלעז:

אתא עובד כוכבים אנח ידיה עילוה. כך היא הגרסא בגמרא בנוסחאות שלנו והרב אלפסי ז"ל גורס נקטה בידיה. כלומר שהעמיד הברזא שלא תשמט:

אמר רב פפא כל דבהדי ברזא אסור. פירש רש"י קלוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב צר ואינו יכול לשכשך ואידך שרי אף בשתיה דקסבר צדדין לאו חבור הוא לאסור כל היין ואמרי' עלה בגמרא אמר רב יימר כתנאי חבית. כלומר של תרומה:

שנקבה בין מפיה בין מצדיה בין משוליה ונגע בה טבול יום טמאה ר' יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה. פירוש מפיה הואיל וכל היין שלמטה נעשה בסיס לעליון הוי חבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חבור אבל נקבה מצדיה טהורה כר"פ ורבנן לית להו דרב פפא הלכך לאו הלכתא כוותיה וכולו אסור בשתיה ומותר בהנאה כך פרש"י ז"ל ודעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות מאכלות אסורות דמאי דאמרי' אסור היינו אסור בשתיה ודאמרי' שרי היינו שרי לגמרי [כפרש"י] ואינו מחוור שהרי הסכימו הגאונים לפסוק הלכה בנצוק שהוא חבור ואפילו מוריק אוריקי מן החבית לכלי ונגע עובד כוכבים בחבית מה שבכלי אסור וכ"ש שכל מה שהוא בחבית עצמו שהוא חבור זה לזה ואסור ועוד הביא הראב"ד ז"ל ראיה לדבר מדתניא בפרק שני בתוספתא במסכת טבול יום חבית שנקבה בין מפיה בין משוליה בין מצידיה טמאה ר' יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה מפיה מפני שהמשקה משוך לתוך ידו משוליה מפני שהמשקה גרור לתוך ידו אבל מן הצדדין יעלה באחד ומאה אלמא דכמעורב חשבינן ליה ומש"ה קתני הבא מן הצדדין טהורה לפי שנתבטל ועלה באחד ומאה וכיון דכמעורב חשבינן ליה לגבי יי"נ א"א להתירו בשתיה ולפיכך יש לפרש דעד דאתי בברזא אסור אפילו בהנאה ומכאן ואילך שרי בהנאה ואע"ג דקאמר שרי סתמא כלפי שאמר דכל דאתי בברזא אסור

והיינו בהנאה אמר נמי ואידך שרי כלומר שאינו אסור מאסור זה וכדתניא לעיל [דף נט:] ר' יהודה בן בתירא ור' יהודה בן בבא מתירין מפני שני דברים כלומר מתירין אותו איסור חמור שאסר ת"ק דהיינו איסור הנאה ולפי שטה זו נ"ל דלאו דוקא שרי בהנאה בפני עצמו [לר' יהודה] דא"א כיון דכמעורב חשבינן ליה אלא ימכר כל החבית חוץ מדמי איסור שבה ולפי פירוש זה יש מכאן ראיה לדברי הרב אלפסי ז"ל שהוא סובר דמגעו שלא בכוונת נסוך אסור אפילו בהנאה ודוחה ההוא ברייתא דמדדו [ריש דף נז.] בין ביד בין ברגל מהלכה וכמו שכתבנו למעלה דהא הכא דמגעו שלא בכוונת נסוך הוא ואפ"ה כל דאתא בברזא אסור ואפילו בהנאה משום דמגע עצמו היה שאפילו לגרסת הרב אלפסי ז"ל שהוא גורס נקטה בידיה בהדיה דנקיט לה נקיט לחמרא דידה דהא אישתקילא לה ברזא:

ולענין הלכה כתב רש"י ז"ל דלית הלכתא כר"פ כיון דרבנן דבריי' קיימי דלא כוותיה דאמרי דבין מפיה בין משוליה בין מצדיה טמאה ואין דבריו ברורים שאפי' נאמר דקם ליה ר"פ כר' יהודה ראוי לפסוק כמותו דאמורא הוא ובתרא אולי ר"ל ז"ל דרב יימר אתא לאיפלוגי למימר דר"פ כיחידאה והלכתא כרבנן [ודברי הרב אלפסי ז"ל שפסק כר"פ נראין עיקר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר וכתב] הרב בעל התרומה ז"ל דהאי דלא אסר ר"פ אלא עד ברזא היינו דוקא כשהעובד כוכבים לא תחב אצבעו עד חלל החבית שאילו נגע עד חלל החבית ה"ל לגבי יין שלמעלה כנגע בשוליה ולגבי יין שלמטה כנגע בפיה דהכל טמא אפילו לר' יהודה אלא הכא בשהניח ידו על עובי הנקב עסקינן וכתבו רבותינו הצרפתים ז"ל שאם תחב בו את הברזא כך הוא דינו שכל היין אסור בשתיה וכן אם נטלו מן החבית שא"א שלא ישכשך בראש הברזא שבתוך החבית והרמב"ן ז"ל כתב דלענין יין שנשפך כשנטל העובד כוכבים הברזא אפילו היה הנקב סתום במגופה שאין שם שכשוך בראש הברזא אסור שכיון שנשפך כחו היא כדאמרי' בסנהדרין (דף עז:) האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בדקא דמיא וקטליה מיחייב גירי דידיה נינהו וה"מ בכח ראשון. כלומר שכפתו סמוך לשפת המים ופתח להם פתח וקלחו עליו עד שמת אבל בכח שני לא והכא כוליה חמרא כח ראשון הוא הלכך כחו מיקרי וה"ל מוריק אורוקי ואסור בשתיה ומיהו שלא בכוונה מותר דלא גזור רבנן בכחו שלא בכונה:

אמר רב פפא עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מ"ט כי קאתי מכח דעובד כוכבים קאתי. הכי איתא בגמרא במקצת נוסחאות והרב אלפסי ז"ל כתב פירש עובד כוכבים שקיל מגו דנא ויהיב ליה לגו כובא וכך הוא רוצה לומר שנוטל את החבית בידו ומערה לתוך הכובא חמרא אסור דה"ל מוריק אורוקי וה"ל כחו בכוונה ומיתסר

והאי אסור איכא מ"ד דוקא בשתיה שאין כחו אוסר בהנאה אפילו בכונה ואיכא מ"ד דאוסר אפילו בהנאה וכמו שכתבתי למעלה בעובדא דר' יוחנן בן ארזא ומיהו דוקא דנקיט ליה עובד כוכבים לחודיה אבל אי נקטי ישראל ועובד כוכבים דנא ומוריק חמרא שרי כדאמרי' לקמן בפרק השוכר (דף עב:) דאמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא לסייע עובד כוכבים בהדייכו דלמא משתליתו ושדיתו עליה וקא אתי מכח עובד כוכבים ואסור כלומר מכח עובד כוכבים לבדו אלמא כי לא שדו ליה עילויה אלא דאיכא כחו וכח ישראל בדיעבד שרי וכן פרש"י ז"ל שם אבל אמרו בתוס' דה"מ כשישראל יכול להריק היין לבדו אבל זה אינו יכול וזה אינו יכול וכ"ש אם העובד כוכבים יכול וישראל אינו יכול אסור דה"ל ככח עובד כוכבים גרידא והכי מוכח סוגיא דפרק המצניע (דף צג.) גבי טומאה ולבי מגמגם בזה דאפשר לגבי יי"נ אפילו [זה אינו] יכול וזה אינו יכול שרי כמו שאכתוב [בסמוך] בס"ד:

עובד כוכבים אכובא וישראל אדנא חמרא שרי. משום דעובד כוכבים לא מידי קא עביד: **ואי מצדד אצדודי לכובא אסור**. פרש"י ז"ל דבכובא מלאה עסקינן ואסרי ליה דלמא נגע ואחרים פירשו דמשום קרקושי נאסר לפי שהוא משכשך בכוונה וא"ת א"כ בסמוך גבי כובא היכי אסיקנא חסיר שרי והא כי דרי לה מקשקש לה איכא למימר דהתם היינו טעמא דשרי משום דלא ניחא ליה בקרקושי דלמא משתפך עילויה והראב"ד ז"ל פירש דהיינו טעמא דאסרינן כי מצדד אצדודי לפי שבצדוד הכובא א"א שלא ירבה בשפיכת היין מפני שהדנא עומדת על שפת הכובא ונמצא שהורק מכח עובד כוכבים ולא נהירא דאכתי כחו וכח ישראל איכא וההיא דפרק השוכר [דף עב:] שהבאתי בסמוך מוכחים דדיעבד שרי וסבור הייתי לחלק ולומר דההיא דוקא כששני הכחות מעורבין וכהנהו שפוכאי אבל הכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אסור דבכי האי גוונא מפליגי לעיל [דף מט.] בזה וזה גורם כמו שכתבתי למעלה אלא שהוקשה לי במאי דאמרי' עובד כוכבים אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מאי קמ"ל פשיטא שהרי מעשה ישראל בכאן לא מעלה ולא מוריד ודוחק הוא לומר דנקטא משום גוונא בתרא דקא מסיים בה ואי מצדד אצדודי אסור:

דף כח:

ונ"ל דהכי פירושו דעובד כוכבים נקיט דנא וישראל נקיט כובא מוגבה מעל הקרקע ועובד כוכבים לא היה יכול לאחוז הדנא ולהריק ממנה אלא מפני שהיא נסמכת על הכובא דנקיט ישראל בידיה וס"ד אמינא דבה"ג כח ישראל וכח עובד כוכבים מיקרי

ולשתרי קמ"ל דלא משום דכה"ג גרמא בעלמא הוא וישראל מעשה עץ בעלמא משמש ואין הרקת היין באה מכח ישראל כלל והיינו דמסיים בה מ"ט כי קאתי מכח עובד כוכבים אתי ומשמע דאילו כי האי גוונא מיקרי אתי נמי מכח ישראל שרי ולמדתי ממנה ב' דברים חדא דאפילו זה [אינו] יכול וזה אינו יכול גבי יי"נ שרי ועוד דכל דאיכא כח עובד כוכבים וכח ישראל אע"פ שאין כחותיהן מעורבין שרי ואפ"ה מאי דאמרי' ואי מצדד אצדודי אסור לא קשיא לי מידי מפני שידוע שהמצדד הכובא כשהוא מגביה צדדיה מונע כח העליון המערה עד שכחו נפסק וכשהוא משפילה ממילא היין מתערה ונופל בלא סיוע של עליון כלל וה"ל כח עובד כוכבים גרידא ואסור וזה נראה נכון אפילו אי אמרי' דכל שכת ישראל מעורב בו בדיעבד שרי כדעת רש"י ז"ל ומיהו לראב"ד ז"ל בלאו הכי לא קשיא לי שהוא פירש בההיא דהשוכר דאפילו דיעבד נמי אסור משום דחיישינן דלמא שדו ליה כוליה עלויה וזו חומרא יתירא אלא שאמרו שיש לזה הוכחה בירושלמי:

גרסינן בגמ' במקצת הנוסחאות אמר להו רבא להנהו שקולאי דחמרא כי דריתו חביתא דחמרא לא תיקרו לעובד כוכבים לסיועי בהדיכו דלמא אגב אורחיה רמיתו עליה וה"ל כמאן דאתו מכחו ואסור ואיכא למידק עליה והא רבא גופיה אמר בפ' השוכר (דף עב:) להנהו שפוכאי לא תשבקוה לעובד כוכבים לסייעו בהדיכו דלמא משתליתו וכו' אלמא דוקא בשפיכה הוא דגזרינן אבל בהולכה לא י"ל דאין ה"נ דבהולכה לא גזרינן כל שאין דעתו לשפכה אבל כל שהן מוליכין אותה כדי לשפכה מחמירין שלא יסייע עובד כוכבים אפילו בהולכה שמא יסייע בשעת שפיכה אבל מפירוש רש"י ז"ל נראה דלא גרסי' הכא להאי מימרא כלל דדוקא בשעת שפיכה הוא דגזרינן אבל לא מחמיר כולי האי למיסר הולכה מפני חששה של שפיכה ולפיכך לא כתבה הרב אלפסי ז"ל:

עובד כוכבים דדרי זיקא. נוד קשור:

וקאתי ישראל לאחוריה. וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגויה:

חסרה אסור. משום דקא מקרקש ודומה למשכשך והוי נסוך:

כובא מליא אסירא. דלמא נגע:

חסרה שרי. דאין קרקוש בכלי פתוח ועוד שהוא מתירא שמא יפול היין עליו ולא ניחא ליה בקרקושי:

אין דרך נסוך בכך. ואפילו מקרקש ביה טובא שרי והכי איתא בירושלמי הדין דמרגיל זיקא מעיל לרע אין בו משום מערה מכלי אל כלי ובקצת ההלכות כתוב והוא דקטור פומיה והר"ם במז"ל כתב בל' הזה אין דרך נסוך בכך כיון שהוא קשור דלא מקרקש

מאי דלא חזי ולפי זה אני מסתפק בכלי של זכוכית והרמב"ם ז"ל כתב בפ' שנים עשר מהלכות מאכלות אסורות כלי סתום מותר העובד כוכבים לטלטל ממקום למקום ואע"פ שהיין מתנדנד וגם כתב בפרק הנזכר וכן אחז כלי פתוח של יין ושכשכו אע"פ שלא הגביה הכלי ולא נגע ביין נאסר היין [ונראה שהוא מסכים לכך] אבל בתוספות כתבו אין דרך שכשוך בכך אלא ע"י קרקוש שום דבר בידיו בתוך הכלי ולפ"ז אף בכלי זכוכית שרי ואפשר שהם סבורים דקרקוש לא אסר אלא מטעם כמו וא"כ הוא הדין עמהם דהא כחו כל היכא דלא נפק לבראי לא גזרו רבנן כדאיתא בפרק השוכר (דף עב:) אבל אפשר שנדנוד זה של קרקוש דרך נסוך הוא וכך מטין דבריו של רש"י ז"ל ומיהו בכובא מליא מודה רב אשי דאסור מפני חשש נגיעה ואיכא מ"ד דבשתיה בלחוד הוא דאסור אבל בהנאה שרי שאע"פ שכל ספק מגע שבפרק השוכר פירש בהם רש"י ז"ל אסור בהנאה הכא כיון דלמלאכתו מתכוין וישראל אזיל בהו דליכא למיחש אלא למגעו שלא בכונה הלכך לא מתסר אלא בשתיה ורבותינו הצרפתים ז"ל התירו לישא ע"י מוט בין מלא בין חסר לפי שאינו עשוי ליגע בכענין זה ואי משום שנשפך ממנו ה"ל כחו שלא בכונה ואף מה שנשפך מותר:

גרסינן בגמרא [**דף ס.**] **מעצרתא זיירא**. כלומר גת שאין דורכין בה ברגלים אלא כובשין בקורה וזיירא מלשון מכבש כמו ויזר [טל] על הגזה:

[**רב פפא שרי רב אשי ואיתימא רב שימי בר אשי אסרי**] **בכחו כולי עלמא לא פליגי דאסור**. כלומר היכא שהענבים נסחטין מכחו כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידן:

כי פליגי בכח כחו. שמגלגל הגלגל והוא מפיל הקורה:

איכא דאמרי בכח כחו כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו הוה עובדא ואסר רבי עקב מנהר פקוד אפילו בכח כחו. ומשמע דכיון דאסרינן כח כחו ה"ה לכמה כחות וטעמא דרב אשי דשרי בכחו משום דבעידנא דקא עצר ענבים הוא דקא עצר בלא יין ובשעה שהיין זב לאו כחו איכא ולאו כח כחו היינו טעמיה דרב אשי אבל למסקנא אסרינן ליה כיון דסוף סוף מכח עובד כוכבים נמשך היין וכן פסק רבינו חננאל ז"ל:

[**דף ס:**] **ההיא חביתא דפקעה לארכה**. כשהיא יושבת זקופה נסדק מלמעלה למטה וביקש ליפול חציה אילך וחציה אילך:

וחבקה. בין זרועותיו וחברה עד שהביאו כלי:

שריה רב פפא לזבונא לעובד כוכבים. משום דה"ל מגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת נסוך שהרי להציל היין נתכוין:

אבל לפותיה. הואיל ואין נבדלות זו מזו שהרי חציה העליון יושב על התחתון אלא שיוצא היין מעט מעט והעובד כוכבים הכביד זו על זו לא הוי נוגע ודוחק יין החבית אלא מעשה לבינה קא עביד כלבינה הנתונה על פי החבית ומכבידתה. וכתבו בתוספות דהני קנקנים דידן כי פקעי לארכייהו כפותיה דחביות [דידהו] דמו לפי שאותן חביות שלהן היו של חרס ולא היו בהם חשוקים צורקליש"א בלע"ז אבל הני דידן שהן מחושקים ומהודקים יפה ואין היין יכול לזוב רק מעט אפילו פקעי לארכייהו שרי להדק אותם ע"י עובד כוכבים דמעשה לבינה קא עביד:

[**שם**] **ההוא עובד כוכבים דאשתכח במעצרתא**. דישראל ולח היה בה יין אלא שהיה משקה היין טופח עליה:

נגוב. אפר ומים ואפר כדמפ' בהשוכר (דף עה.):

כללא דנקטינן מהני שמעתתא במגעו של עובד כוכבים בגופו ומגעו ע"י ד"א ובכחו ובמזיגתו. מגעו של עובד כוכבים בכוונה כל היכא דאיכא למיחש שמא נסך אסור בהנאה והיינו ברייתא דאגרדמים [דף נח.] ועובדא דרבא דאיתותב ואיכא מ"ד דבכ"מ שבגופו עובד כוכבים עושה יי"נ אפי' [בפיו] ונ"ל כן וכמו שכתבתי למעלה אלא נסוך [דף נו:] דרגל לא שמיה נסוך:

מגעו בכוונת מגע ולא בכוונת נסוך היינו ברייתא [ריש דף נז.] דמדדו בין ביד בין ברגל וכבר כתבתי למעלה שאפשר לקיים דברי חכמים שאומרים ימכר להלכה ומיהו דוקא בשאין העובד כוכבים נוגע ביין לצורך עצמו וכמו שפירשתי למעלה אבל דעת הרב אלפסי ז"ל וקצת מחכמי הצרפתים ז"ל לדחות ההיא דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר לפי שהם סוברים דברייתא דאגרדמים פליגא עליה וכיון דרבא איתותב מברייתא דאגרדמים סמכינן עלה מדקתני זה היה מעשה וקי"ל מעשה רב:

מגעו שלא בכונת מגע יין אע"פ שיש בו כונת מגע אסור בשתיה ומותר בהנאה והיינו דתניא [דף נח.] חורם כותי שהושיט ידו לתוך החבית וכו' וכן הדין במגעו שלא בכונת מגע כלל דאסור בשתיה ומותר בהנאה וזו היא ששנינו [דף ס:] נפל לבור ועלה ימכר ומוקמינן לה לקמן בשעלה מת. ויש מגע גופו שמותר אפי' בשתיה דהיינו מגען דבני השפחות הקטנים וכדתניא בברייתא דלעיל (דף נז.) וכן הדין לכל תינוק עובד כוכבים לדברי מי שפוסק דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך אבל לדברי מי שפוסק כרב דאמר [דף נז.] עושה יין נסך אין לך מגע עובד כוכבים מותר בשתיה אלא מגע בני השפחות קטנים. אלו הן דיני מגע עצמו. אבל מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת נסוך כגון שנראה מתוך מעשיו שאינו מתכוין אלא למלאכתו אסור בשתיה ומותר בהנאה וזו היא ששנינו

[דף ס:] התיז את הצרעה בקנה ימכר וכן הדין במגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת יין דאסור בשתיה ומותר בהנאה מדמקשינן בעובדא דרבי יוחנן בן ארזא [דף נח:] והא קא נגע ביה בנטלא אבל ר"ת חולק בזה שהוא סובר דמגעו ע"י דבר אחר אינו אלא כחו וכל שלא בכונת יין מותר אפילו בשתיה כדאמרינן לעיל [שם] בכחו ודקא מקשינן והא קא נגע ביה בנטלא כבר פירשנוהו למעלה על דעתן:

מגעו על ידי דבר אחר שלא בכונת מגע כלל לפי גרסת רש"י ז"ל שגורס לעיל [ריש דף נז.] בההוא עובדא דהוה בבירם דהוה נגע ברישא דלוליבא בחמרא שלא בכונה משמע דמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונה אסור בשתייה אבל לגרסת הרב אלפסי ז"ל שהוא גורם נגע בחמרא ומגע עצמו הוה מסתברא דמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע כלל מותר אפילו בשתיה מדמוקמינן בסמוך בגמרא מתני' דנטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה בבית שאן והתירו [דף סא.] כגון דאזיל מיניה ומשמע דנגיעה ממש הוה ואפ"ה בתמתו שרי וכבר נשמר ממנו רש"י ז"ל וכמו שכתבתי למעלה:

דף כט.

מגעו על ידי ד"א בכוונת יין ובכוונת מגע כגון שהוא מקרקש בקנה ביין שלא לצורך ואפשר שהוא מתכוין לנסך לא נתפרש דינו בגמרא ואע"פ ששנינו [דף ס:] התיז את הצרעה בקנה ימכר דמשמע דדוקא כשהוא מתכוין לד"א אבל לא נתכוין לדבר אחר שי"ל לנסך מתכוין אסור בהנאה אינה מכרחת דאיכא למימר דרבותא קמ"ל דאע"ג דאינו מתכוין לנסך אפ"ה מגעו ע"י דבר אחר אוסר בשתיה ולאפוקי מדר"ש דשרי ומיהו לגירסת רש"י ז"ל שהוא גורס [דף נז.] ברישא דלוליבא כבר כתבתי למעלה שהדבר מוכרח דמגעו ע"י ד"א בכוונת יין ובכוונת מגע אוסר בהנאה. וכללו של דבר לפי שטת רש"י ז"ל אם [בא] לפסוק כת"ק דאמר דמדדו בין ביד בין ברגל [דף נז.] ימכר אין שום הפרש בין מגע עצמו ומגעו ע"י דבר אחר. וכבר כתבתי שר"ת סובר דמגע על ידי דבר אחר אינו אלא כחו ולדברי מי שאומר דכחו אפילו בכוונה אינו אוסר אלא בשתיה כך הדין במגעו על ידי דבר אחר אלו הן דיני מגעו. ולענין מגע כחו [של עובד כוכבים] בכוונה כגון דמוריק אוריקי אסור בשתיה ומותר בהנאה והיינו דאמרינן [דף ס.] כותי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור ופירשו אסור בשתיה וכמו שכתבתי למעלה אבל הראב"ד ז"ל פירש אסור בהנאה ומיהו ה"מ במאי דנפיק לבראי אבל מאי דאשתאר לגואי שרי וכדאמרינן לקמן בפרק השוכר (דף עב:) תרגומא רב פפא בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו א"ה דחבית נמי ליתסר כח עובד כוכבים דנפיק לבראי גזרו ביה רבנן דגואי לא

גזרו ביה רבנן אבל יש מי שאומר דלדידן דקי"ל דנצוק חבור אף מה שבחבית מיתסר לפי שנאסר בנצוק:

כחו שלא בכוונת יין אע"פ שהוא מכוין להריק מותר אפילו בשתיה וכדאמרינן בעובדא דרבי יוחנן בן ארזא [דף נח.] וטעמא דמאן דשרי משום דהוי כחו שלא בכוונה ולא גזרו ביה רבנן. מזיגתו כגון ששפך מים לכוס של יין בין דמקטף קטופי בין שהקלוח נמשך ומחובר ליין אסור בשתייה ומותר בהנאה ושלא בכוונה מותר אף לשתיה ומיהו בזמן הזה שאין העובדי כוכבים בקיאין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה אלא שמנהג אבותיהם בידיהם אפילו מגען מותר בהנאה לפי מה שנמצא בתשובת הגאונים ז"ל וכן נראה דעת הר"ם במז"ל [ור"י ור"ת] לא הסכימו לזה:

מתני' עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור. אם יש עליו מלוה אסור דחיישינן שמא נגע:

אין לו עליו מלוה מותר. דנתפס כגנב אפילו על הכניסה ומש"ה לא חיישינן שמא נגע דמירתת:

נפל. העובד כוכבים:

לבור. מלא יין אע"ג דנגיעה ממש היא ומ"מ לא מכוין:

מדדו בקנה. אע"ג דמתכוון מ"מ לדבר אחר מתכוון:

היה מטפח על גבי חבית מרותחת. שהיתה מעלה רתיחות וטפח בידו ממש עלה רתיחות ואין דרך נסוך בכך:

ר"ש מתיר. אפילו בשתיה:

זה היה מעשה והתירו. אפילו בשתיה משום דבכי האי גוונא לא מיקרי מגעו ע"י דבר אחר כיון שאין החבית ניטלת מפני כובדה ורש"י ז"ל פירש דזריקה הוי וזריקה אינה אוסרת בי"נ כמו שנפרש בסמוך בס"ד:

גמ' והוא שיש לו מלוה על אותו יין. שעשה לו ישראל אותו יין הזה אפותיקי לגבות ממנו דהשתא סמכה דעתיה ונגע ולא מירתת אבל לא היה לו מלוה על אותו יין אע"פ שיש מלוה על בעליו מותר אף בשתייה דמירתת ולא נגע:

דדמי ליה כיום אידם. ובהדי דסליק מנסך ליה:

גרסי' בגמ' [דף ס:] אמר רב אשי כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יי"נ כל שבזב טהור בעובד כוכבים אין עושה יי"נ. פירש רש"י ז"ל דלאו כללא הוא לכל מילי שהרי הסיט בזב טמא ובעובד כוכבים אינו עושה יי"נ כדאמרינן לעיל גבי זיקא [דף ס.] ועוד דמגעו ע"י ד"א כגון קנה וכיוצא בו בזב טהור ובעובד כוכבים עושה יי"נ אלא ה"ק דכל

שבזב נקרא הסיטו בעובד כוכבים נקרא מגעו כלומר כל שבזב טמא בהסיט כגון שהיה קנה בידו והסיט בו את הטהור בעובד כוכבים עושה יי"נ בנגיעה וכל שבזב טהור כלומר שאינו נקרא הסיטו כגון בזריקה שאם זרק כלום והסיט טהור אף בעובד כוכבים אם נגע ביין בזריקה כגון זו אינה נעשה יי"נ משום דלאו מגעו הוא הילכך מאי דשוינן זב עם העובד כוכבים לאו לגמרי משוינן להו אלא האי למילתיה והאי למילתיה זב להסיטו ועובד כוכבים למגעו דאילו הסיט בעובד כוכבים א"א שאין העובד כוכבים עושה יי"נ בהסיט ורב אשי לאפוקי צרורות אתא ודכותה אמרי' בפ' כיצד הרגל (דף יז:) כל שבזב טמא בניזקין משלם נזק שלם ואמרינן עלה דצרורות אתא לאשמועינן וא"ת והיכי משוי הסיטו של זב למגעו של עובד כוכבים לומר דכל שאינו נקרא הסיט בזב אף בעובד כוכבים אינו נקרא מגע דהא תניא (נדה מג מימר' דר"ל) קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור ואילו בכה"ג ודאי בעובד כוכבים עושה יי"נ י"ל דבה"ג נמי משכחת ביה הסיט בזב כגון קנה בקומטו של טהור והסיט בו את הזב דטמא ועוד דאנן הכי קאמרינן כל ענין שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יי"נ אבל אקומטו לא קפדינן דהתם היינו טעמא משום דטומאת בית הסתרים היא ולא מטמא ובייי"נ לא שייך למימר הכי וכתב הרמב"ן ז"ל דאפשר שהרב אלפסי ז"ל שהשמיטה סובר דרב אשי דאמר הכי לית ליה גזרה בכחו בייי"נ כלל וכדאמר רב אשי במעצרתא זיירא [דף ס.] ללישנא בתרא דאפילו בכחו שרי ולדידיה אפילו מוריק אוריקי ואפי' בכוונה שרי הילכך לית הילכתא כותיה ועובד כוכבים עושה יי"נ בזריקה כמו במוריק אוריקי וצריכא רבה אלו דבריו ז"ל ואין זה מספיק:

ופרכיה רב הונא לרב אשי מדתנן נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והכשירו בחמתו אין שלא בחמתו לא. אלמא זריקה דעובד כוכבים עושה יי"נ ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טמאו ומפרקינן [דף סא.] כגון דקא אזיל מיניה מיניה פרש"י שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה על ידו שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דילמא נגע כך פרש"י ז"ל אבל בתוס' פירשו דכי מתרצינן דאזיל מיניה לאו כעין זריקה היא אלא כעין נגיעה שנוגע ע"י החבית ליין אלא דחבית כיון דאינה ניטלת מפני כובדה אע"ג דנגע בה ביין לאו מגע מיקרי אלא כחו וכחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן אבל שלא בחמתו ה"ל כחו בכוונה ואע"פ שאינו נוגע כלל ביין אסור ולדברי ר"ת ז"ל שאומר דכל מגע ע"י ד"א אינו אלא כחו וכן לדברי המתיר מגעו ע"י ד"א שלא בכוונה אין צריך לחלק בין חבית לדבר אחר שבכולן מגעו ע"י ד"א שלא בכוונת מגע מותר בשתיה וכמו שכתבתי למעלה:

מתני' המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בהיתר כדי למוכרו לישראל ולא נתן עכשיו דמים לעובד כוכבים עד שימכרנו:
ונתנו ברשותו של עובד כוכבים. מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמירתת עובד כוכבים דלמא חזו ליה הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסדי ליה:
ר"ש בן אלעזר אומר וכו'. מפרש בגמרא:
[**משנה דף סא.**] **המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' מותר**. אם הבית פתוח לר"ה:
אבל אם רצה וכו'. שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר אי חזו לי לא מפסידנא דכי תבע לי אמינא דידי הוא כך פירש רש"י ולפי זה סיפא פירושא דרישא הוא דתרתי בעינן במטהר יינו של עובד כוכבים חדא שיהא פתוח לרה"ר בעיר שיש בה ישראל ועובדי כוכבים ועוד שיהא כותב לו התקבלתי ואע"ג דפשטה דמתני' משמע דכל חדא בבא באפיה נפשה היא נראה לי שהזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כך משום דאם איתא דסיפא לאו אורישא סמיך נמצינו מתירין [בסיפא] מטהר יינו של עובד כוכבים ברשותו בכותב לו התקבלתי בלחוד כל שהבית מיוחד לישראל ואפילו בלא מפתח וחותם דהא לא מדכר להו במתני' כלל ואי אפשר דהא תניא בברייתא בגמרא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר [דף סא:] בחצר אחרת מותר והוא שהמפתח וחותם בידו אלמא דאפילו יינו של ישראל אע"פ שהוא שרוי בבית מיוחד של ישראל כל שאינו דר באותו חצר אסור בלא מפתח וחותם וכיון שכן היכי קתני במתני' דבכתב לו התקבלתי מותר ולא מצריך מפתח וחותם כלל אלא על כרחין סיפא אורישא סמיך [ובבית שהוא פתוח לרה"ר] ורישא נמי אסיפא סמיך ותרתי בעינן בית פתוח לרה"ר וכתב לו התקבלתי זה נראה לי בטעמו של רש"י ז"ל ודבריו מוכיחין כן דחזינא ליה דרפוי מרפיא בידיה דלעיל [דף ס:] בגמ' בסמוך בהא דאמרינן אף אנן נמי תנינא המטהר יינו של עובד כוכבים וכו' והלה כותב לו התקבלתי כתב רש"י ז"ל אם יש מפתח וחותם ביד ישראל (וכתבינן) [וכתביה] כי היכי דלא תיקשי ליה ברייתא דגמרא ולפי זה (לא) צריכינן למימר דסיפא אורישא סמיך ובמשנתנו כתב ואפילו בלא מפתח וחותם שרי ולפיכך הוצרך לומר דסיפא אורישא סמיך כדי שלא תקשה עליו ברייתא זו שאמרנו ואע"פ שדבריו מוחלפין בטעמן הרי הן מוכיחין דהך ברייתא אקשיתיה ז"ל אבל אין פירושו מחוור דא"כ ליערבינהו וליתנינהו הכי המטהר יינו של עובדי כוכבים ונתנו ברשותו וכתב התקבלתי בבית שהוא פתוח לרה"ר וכו' מותר אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו אסור עד שישב שומר ועוד דבתוספתא משמע דבבית פתוח לרה"ר בלחוד שרי ואפילו לא כתב לו התקבלתי דתניא

התם ישראל שהכניס יין ברשות עובד כוכבים אם יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור לוה עליו מן העובד כוכבים אף על פי שיש עליו מפתח או חותם אסור ואם היה אוצר פתוח לרה"ר מותר וכו' מדתני לוה עליו מן העובד כוכבים מותר בפתח פתוח לרה"ר שמעינן מינה דהוא הדין ליינו של העובד כוכבים ברשותו ולא כתב לו התקבלתי דהא כי הדדי נינהו ושמע מינה דרישא דמתני' בשלא כתב לו התקבלתי ואפילו הכי בבית פתוח לרשות הרבים מותר ואפילו בלא מפתח [וחותם] מדלא מדכר ליה במתני' כלל לפיכך פירש הראב"ד ז"ל דבבי דמתני' כל חדא באפיה נפשיה היא רישא קתני דבבית שהוא פתוח לרה"ר בעיר שיש בה ישראל ועובד כוכבים מותר ואפילו לא כתב לו התקבלתי שכיון שאוצר זה פתוח לרה"ר ואין העובד כוכבים יכול ליכנס לתוכו אלא דרך שם כיון שנעל ישראל אוצרו אע"ג דליכא מפתח ולא חותם חמרא שרי שאם בא עובד כוכבים ליכנס שם דרך רשות הרבים מירתת ואמר חזו לי ישראל ולא זבני מינאי דומיא דמאי דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לא:) בין הגתות שנו דכיון דכולי עלמא אפכי מירתת ואמר השתא [אי חזי] לי [מפסדו] דאע"ג דהתם אמרינן דבחביות פתוחות אסור הכא שרי דהתם כיון דבידו הוא נגע ולא מירתת אבל הכא כיון דמירתת מליכנס לאוצר אפילו פתוחות מותרות מיהו אם נמצא העובד כוכבים עומד בצד היין אסור דלא עדיף מביתו של ישראל [דתנן] אם יש לו עליה מלוה אסור כך הוא פירושא דבבא דרישא אבל בבא דסיפא תני שריותא אחריתי דהיכא שכתב לו התקבלתי סגי בהכי אע"פ שאין הפתח פתוח לרשות הרבים [ואפי' אין מפתח וחותם בידו] וכי היכי דלא תיקשי לן ההיא ברייתא דתניא בגמ' דלוקח ושוכר בית בחצרו של עובד כוכבים כל היכא שאין ישראל דר באותו חצר דצריך מפתח וחותם וכמו שכתבנו למעלה בשטתו של רש"י ז"ל על כרחין אית לן לפרושי דהכא בבית שהוא פתוח למבוי עסקינן ומשום הכי שרי בלא מפתח וחותם ואריש סמיך דתנן בה בבית שהוא פתוח לרשות הרבים וכו' מותר ומשום הכי קתני סיפא דהיכא שכתב לו התקבלתי לא בעינן שיהא פתוח לרשות הרבים אבל פתוח למבוי מיהא בעינן אי נמי דברייתא דגמרא מיירי כגון שהעובד כוכבים דר באותו חצר אבל במתני' בשאין העובד כוכבים דר באותו חצר עסקינן הילכך כל שישראל דר באותה העיר מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמסתפי מיניה ואם אינו מניחו להוציאו מרשותו עד שיתן לו מעותיו אף על פי שכתב לו התקבלתי אסור לפי שאין כתיבת התקבלתי אלא הערמה בעלמא ואסור עד שיושיב שומר כדקתני רישא ובהך סיפא נמי כתבו מקצת מן המפרשים ז"ל דדוקא כגון שלא נמצא העובד כוכבים עומד שם אבל נמצא שם אסור דכיון שהבית שלו אינו נתפס כגנב על הכניסה וחיישינן

דלמא נגע והקשה עליהם הרשב"א ז"ל דלעיל בגמרא [דף ס:] עלה דמתני דעובד כוכבים שנמצא עומד בצד בור של יין ואמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם רצה ישראל להוציאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרוהו ש"מ מלוה על אותו יין בעינן [שמע מינה]. דאלמא דבמתני' [בתרייתא] נמי אפילו נמצא עומד בצד הבור שרי אע"פ שעדיין ישראל חייב לו דמי יין כיון שכתב לו התקבלתי ממך מעות לומר שהמעות חוב הן עליו ואין היין אפותיקי להם מדמוכחינן מינה הא דאמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו היין משמע דבמתני' אפילו נמצא עומד בצד הבור שרי ולדידי לא קשיא מידי דהתם משוינן יינו של עובד כוכבים אפילו אינו עומד בצד הבור ליינו כלומר ליינו של ישראל בשנמצא עומד בצד הבור אבל ביינו של עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור אין לנו ראיה משם ואף מדברי רש"י ז"ל לקמן בפרק השוכר נראה שכל שיוכל להשמט ואינו נתפס כגנב לבעל הבית אסור ועובדא דלקמן [דף סא:] דההוא כרכא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל ועובד כוכבים אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני ואמר רבא אם נתפס עליו כגנב חמרא שרי ואם לאו אסור (והכי) מוכח דכל שאינו נתפס כגנב על הכניסה אסור אע"פ שרש"י ז"ל לא כתב שם כן ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דשרינן לקמן דשאני התם שעומד שם ברשות ישראל אבל זה שנכנס שלא ברשות חיישינן אבל עדיין לבי מגמגם להתיר במטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו וכתב לו התקבלתי כל שהבית מיוחד לישראל דכל כי האי גוונא הוי נתפס כגנב על הכניסה. ויש לרבינו תם ז"ל בכאן שטה אחרת שהוא סובר דכולה מתני' במפתח וחותם אי נמי במפתח או חותם מיירי על פי הסברות שכתבתי בפרק אין מעמידין [סי' אלף רלג] ושטה זו נכונה אצלי דתנא לא עסיק ותני אלא במאי דחמיר טפי יינו של עובד כוכבים מיינו של ישראל ולשנות ההכשר המיוחד בו שהוא צריך יותר מיינו של ישראל שכל שהוא פתוח לרה"ר או שכתב התקבלתי הוי דינו כיין של ישראל והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהי תנויין דמדכר ליה תנא דמתני' כלל. ויש מי שאומר דבמאי דאמרינן דמטהר יינו של עובד כוכבים צריך שומר דחותם בתוך חותם כשומר דמי וראיה לדבר מדקתני ברייתא דגמרא [דף סא.] גבי לוקח ושוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר בחצר אחרת [דף סא:] וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא שומר יושב ומשמר כדקתני מתני' במטהר ובודאי דשומר דהתם לאו דוקא דבחותם בתוך חותם סגי מדאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לא.) אליבא דרבנן ור' יוחנן

אמר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם דאלמא שומר דקאמרי רבנן היינו למעוטי חותם אחד אבל שני חותמות כשומר הוו ואף אנו נאמר דשומר דקתני במתני' במטהר דהוא הדין לשני חותמות וכתב הרמב"ן ז"ל שאינו כן דעת הראשונים ז"ל אבל נמצא כן למקצת רבני הצרפתים ז"ל:

דף כט:

גרסינן בגמ' [דף סא.] **בעיר שכולה עובדי כוכבים נמי הא איכא רוכלין המחזירין בעיירות.** כלומר מוכרי בשמים וישראלים הן ועוברין מעיר לעיר ומרתת עובד כוכבים דילמא חזו ליה דרך רה"ר. ומפרקינן אמר שמואל בעיר שיש בה דלתים ובריח. פירש רש"י ז"ל שאין נכנסין בה אלא ברשות וכולי עלמא ידעי כי עייל בה ומצי למיקם עלה ההיא שעתא והראב"ד ז"ל פירש דעיר שיש בה דלתים ובריח חשובה ורוכליה בתוכה ואינה צריכה לרוכלין אחרים שיבואו מחוצה לה:

אמר רב יוסף חלון כרה"ר דמי. כלומר אפילו בית פתוח לחצר וחלון פתוח בחצר לרשות הרבים כנגד פתח הבית כמאן דפתוח בית לרשות הרבים דמי אי נמי אם חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית כרשות הרבים דמי ואשפה כרשות הרבים דמיא לפי שדרך אשפה לישב בני אדם עליה:

דקל כרשות הרבים דמיא. כלומר אם דקל של ישראל כנגד הפתח מתיירא עובד כוכבים עכשיו יעלה ליטול מן הפירות ויראני נוגע:

פסיק רישיה. כלומר שאינו עושה פירות פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר אמר לך למה ליה דסליק התם ומאן דשרי אמר לך זמנין דאבדיה ליה בהמתו ואתא לעיוני בתרה. וקיי"ל בכל התורה כולה רבינא ורב אחא רב אחא לחומרא ורבינא לקולא וקיי"ל כרבינא לקולא. וכתב הראב"ד דכי אמרינן באשפה ודקלא וחלון דשרי דוקא ביום אבל בלילה צריך לישן בתוכו וביום נמי דוקא בשהיה היין כולו עומד כנגד הפתח או שהיה נראה כולו מן האשפה ומן החלון ומן הדקל אבל אם אינו רואה בענין זה מה שכנגד הפתח מותר והשאר אסור וכן כשהוא פתוח לרשות הרבים וזו חומרא יתירה דאע"ג דאמרינן בפרק השוכר (דף ע.) ההוא ביתא דהוה מלא חמרא דישראל ועובד כוכבים ועאל עובד כוכבים ואחדיה לדשא באפיה והוה בזעא בדשא ואמר רבא כל דבהדי בזעא שרי דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור התם היינו טעמא משום דאיכא ריעותא דעאל ואחדא לדשא אבל הכא כיון דפתח פתוח לרשות הרבים אי נמי איכא חלון או דיקלא מירתת ולא עייל וכי תימא וכיון דברוכלין המחזירין בעיירות סגי אמאי

בעינן במתניתין בעיר שכולה עובדי כוכבים שיושיב שומר ליסגי בישראל דר באותה העיר ליתא דהתם רבים נינהו ומירתת דילמא חד מנייהו חזי ליה אבל מישראל יחידי לא מירתת:

תנו רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר וכו' בחצר אחרת. ישראל דר בחצר אחרת:

או עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין. ממונה על כך לשמור אוצרות העיר ומרתפותיהן ואינו בא לשעה קבועה על כך הילכך כל שעתא ושעתא מיסתפי השתא אתי:

וקי"ל כתנא קמא דקאי כר' אליעזר דלא חייש לזיופא ופסקינן לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא.) כותיה:

גרסי' בגמ' עלה דמתני' דתנן רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עובדי כוכבים אחת הוא [דף סא:] איבעיא להו ר"ש בן אלעזר להקל או להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל רב נחמן אמר זעירי להחמיר רב יהודה אמר זעירי להקל הכי קאמר תנא קמא כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר [נמי] אסור דחיישינן לגומלין. כלומר כשם שאסור להניח יין בבית העובד כוכבים שהוא בעליו בעיר שכולה עובדי כוכבים כך ברשות עובד כוכבים אחר שאינו בעליו אסור משום דחיישינן לגומלין דאע"ג דהאי עובד כוכבים שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל [דלא] נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעובד כוכבים חברו בעל היין דלא מירתת לנסוכי כי היכי דכי הדר ישראל וזבין מהאי עובד כוכבים זימנא אחרינא ומפקיד ליה גבי ההוא דלשבוק ליה לנסוכי דהיינו לישנא דגומלין כלומר הנח לי ואנא אגמול לך כיוצא בזו ור"ש בן אלעזר פליג ואמר וכי כל רשות עובדי כוכבים אחת היא בתמיהה במה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין רב נחמן אמר זעירי להחמיר ה"ק תנא [קמא] בד"א ברשותו אבל [ברשות] עובד כוכבים אחר מותר ולא חיישינן לגומלין ור"ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא כשם שברשותו אסור כך ברשות עובד כוכבים אחר נמי אסור תניא כותיה דרב נחמן אמר זעירי להחמיר ר"ש בן אלעזר אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא מפני הרמאין. הלכך נקיטינן כרבנן לקולא דברשות עובד כוכבים אחר כל שיש מפתח וחותם בידו מותר כדין יינו של ישראל ואינו צריך להיות יושב ומשמר מיהו דוקא כשאותו העובד כוכבים אחר אינו משועבד לבעל היין אבל אם היה משועבד לו כגון שהוא אריסו או עבדו הרי הוא כאילו מונח ברשותו של עובד כוכבים בעל היין מדאמרינן בגמ' [דף סא:] דבי פרזק רופילא אותיבו חמרא גבי אריסיהו סברי רבנן קמיה דרבא למימר כי חיישינן לגומלין הני מילי היכא דהאי מותיב גבי האי והאי מותיב גבי האי אבל האי כיון דאריסיה לאו דרכיה לאותוביה בי פרזק

רופילא לא חיישינן לגומלין אמר להו רבא אדרבה אפילו למ"ד לא חיישינן. לגומלין ה"מ היכא דלא מירתת מיניה אבל הכא כיון דקא מירתת מיניה מחפה ליה:

דף ל.

ההוא כרכא. כרך:

אם נתפס עליו כגנב. אם עובד כוכבים חלש הוא דיש אימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע נתפס עליו כגנב:

חמרא שרי. בשתיה:

ואי לא אסיר. אפילו בהנאה דודאי נגע כך פרש"י ז"ל ואחרים פי' דאם נתפס כגנב על הכניסה חמרא שרי דמירתת ולא נגע אבל אי לא חיישי אכניסה אע"פ שהוא נתפס כגנב על הנגיעה אסור שהרי יכול ליגע בו מהרה קודם שיבא שם ישראל:

הדרן עלך ר' ישמעאל

השוכר את הפועל. עובד כוכבים ששכר את ישראל:

לעשות עמו מלאכה ביין נסך. להריקו מכלי אל כלי או להעביר חביות ממקום למקום וביי"נ ממש קאמר שנתנסך לעבודת כוכבים וסתם יינן מיבעיא בעי לה בגמרא:

שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' שכרו מותר. דאגרא דיהיב ליה משום מלאכה אחרת היא ובגמרא מפרש לה שפיר:

אע"פ שהניח לגינו עליה שכרו מותר. לגינו כלי של יין ומשום דעיקר שכירות משום רכיבתו הוא ולגין אינו מוסיף בשכירתו כלל שרי:

גרסי' בגמרא [דף סב.] מאי טעמא אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור בהנאה והרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אלא הואיל ותופס דמיו כעבודת כוכבים והרי שביעית דתופס את דמיה ותנן האומר לפועל הא לך דינר זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר הא לך דינר זה לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור א"ר אבהו אר"י קנס הוא שקנסו חכמים בחמרים וביין נסך יי"נ הא דאמרן חמרים מאי היא דתניא החמרים שעושין מלאכה בפירות שביעית שכרן שביעית ומפרש רבא [דף סב:] דמאי שכרן שביעית דקדוש שכרן בקדושת שביעית ודקא קשיא לך פועל פועל דלא נפיש אגריה לא קנסו רבנן חמרים דנפיש אגרייהו קנסו רבנן ומתני' חומרא דיין נסך שאני. וכתב הרמב"ן ז"ל דה"ק אילימא הואיל ויין נסך אסור וכו' שכל שאסור בהנאה אף הנאת גרמתו אסורה אע"פ שאינה דמים לו לא מצית אמרת הכי דהרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ואפילו הכי ממון שבא בגרמא שלהן מותר כדתנן (קדושין דף נו:) מכרן

וקדש בדמיהן מקודשת וסבור הייתי לפרש לפי זה דבעינן למימר דמדאורייתא מיתסר (בשאר אסורי הנאה חוץ מעבודת כוכבים ושביעית) בכל איסורי הנאה למחליפין או למשתכר בהן ממון גרמא שלהם אע"פ שאינן חליפין ממש ולא דמים אבל לא מצינן למימר דלאחרים נמי אסור שאפילו בדמים ממש [שלהם] אין הדין כך שאין לך תופס דמיו אלא עבודת כוכבים ושביעית אלא כי קתני [שכרו דהוי הנאת גרמתו] אסור לפועל בלבד ולא ניחא לי בהאי פירושא דמתני' שכרו אסור קתני דמשמע לכל אדם דומיא דברייתא דחמרים דקתני שכרן שביעית ואם איתא דסבירא לן השתא דממון הבא בגרמת איסורי הנאה אסור לכל אדם מן התורה מצינו כל איסורי הנאה תופסין דמיהן וא"א ובודאי דלא בעינן למימר שיהו כולן תופסין דמיהן ולא מטעם תפיסת דמים אתינן לה מעיקרא אלא על כרחין הדין פירושא אילימא הואיל וי"ן אסור בהנאה שכרו נמי אע"ג דלא מיקרי חליפיו אסור בהנאה מדרבנן גזרה שלא יהנה מאיסור הנאה עצמו דהיינו יין ליתא דהרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה ותנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אלמא אפילו דמי מכר לא גזרינן משום פרי עצמו כ"ש דליכא למיגזר שכירות שאינו דמים ממש אטו יין והדרינן ואמרינן אלא הואיל ותופס דמיו כעבודת כוכבים דכיון דנתנסך לעבודת כוכבים הרי הוא כעבודת כוכבים דדמיה אסורין כדאמרינן כל שאתה מהוה ממנו הרי הוא כמוהו ולפיכך גזרו אף בדמי שכירות אע"פ שאינן דמי חליפין משום דמחלפי בדמי מכר שהם חליפין ממש אבל בערלה וכלאי הכרם כיון שאין תופסין דמיהן ולא מצינו להן דמים שיהו אסורין מן התורה לא גזרינן [נמי] דמים אטו פרי עצמו דדמים בפירות לא מיחלפי וזה פירוש הגון וכך פירשו בתוספות:

גרסי' בירושלמי עלה דמתניתין דתנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת רבי חגי בשם רבי זעירא בשאין דמיהן כלומר לפיכך מקודשת לפי שאין ממון זה דמים של ערלה וכלאי הכרם שאילו היה כן אף דמים הללו היו אסורין למוכר דמ"מ מינייהו מתהני שמכרן בדמים ומה לי הן ומה לי דמיהן אלא מש"ה מקודשת לפי שאין ממון זה דמיהן של ערלה וכלאי הכרם שכיון שהן אסורין בהנאה אינן שוין ממון ומעות הללו מתנה הן בידו ולפיכך מותרין דדוקא בעבודת כוכבים הוא שחדש הכתוב שאע"פ שאין לה דמים שיהיו חליפי' נתפסין באיסור שלה אבל בשאר איסורי הנאה לא ולפיכך מקודשת ומן הירושלמי הזה שכתבנו נראה שאם עבר ומכר איסורי הנאה שדמיהן מותרין אף למוכר עצמו חוץ מעבודת כוכבים ושביעית לפי שאינן דמי איסורי הנאה אלא מתנה או גזל בידו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב בפ"ק דחולין (דף ד:) גבי חמצן של עוברי עבירה דלמוכר עצמו אסורין וליתא וכדאמרן:

ופרכינן והרי שביעית דתופסת דמיה ותנן האומר לפועל הילך דינר זה לקט לי ירק היום שכרו מותר אלמא לא גזרינן דמי שכירות אטו דמי מכר מש"ה לקט לי ירק לשון שכירות היא שרי אבל לקט לי בו לשון מכר הוא דמשמע לקט לי שוויו ירק ומש"ה אסור לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית ואסיקנא דקנס הוא שקנסו בחמרין וביי"נ בחמרין דנפיש אגרייהו אפילו בשביעית ופועל דלא נפיש אגריה ביי"נ דוקא משום חומרא דיי"נ. ואיכא למידק בשלמא ביין נסך קנסינהו משום דעבוד איסורא דרוצין בקיומה אלא בפירות שביעית מאי עבוד דקנסינהו רבנן יש לומר דפירות שביעית נמי כגון דעבוד איסורא וכך אמרו בירושלמי בפירות עבירה היא מתנית' וכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שמיטה החמרין העושין בפירות שביעית מלאכות שביעית אסורה כגון שהביאו יותר מדאי הרי שכרן כדמי שביעית ודבר זה קנס להם וכו' ומסתברא ליה דכי מסקינן קנס הוא שקנסו בחמרין וביי"נ אטעמא דתופס דמיו סמכינן דכיון דשכרן אסור לכל דלישנא הכי משמע דאם איתא דלא סמכינן אטעמא דתפיסת דמים לא היה ראוי לקנוס ולאסור אלא לדידהו בלחוד דעבד איסורא אלא ודאי אטעמא דתפיסת דמים סמכינן ומשום הכי אסרינן ליה אכולי עלמא ולפיכך אין ללמוד מזה לפועלים שעשו מלאכת איסור בשאר איסורי הנאה כגון צביעה בערלה וכלאי הכרם שיהא שכרן אסור אפילו להם דדוקא הכא דשייך למיגזר [שכירות] אטו חליפין גזרינן וקנסינן משום דעבוד איסורא אבל בשאר איסורי הנאה אין לנו ואע"פ שיש לחלוק ולומר דבשאר איסורי הנאה שכר פעולה אסור לפועלים בלבד משום קנסא גרידא אע"ג דליכא למיגזר משום דמים ובשביעית ויי"נ משום קנסא גרידא אסרו אלא שלא רצו לחלק בין פועל לאחרים כדי שלא יאמרו כן בדמים אע"פ כן כיון דמדרבנן בעלמא הוא אין לנו לחזור אחר חומרות ואין לך אלא מה שמנו חכמים:

שכרו לסתם יינן מהו כיון דאיסורו חמור כיין נסך אסור בהנאה כיין נסך ממש:

דף ל:

הואיל וטומאתו קלה. כדאמרינן בגמרא בפרק אין מעמידין (דף ל:) ג' יינות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית [דף לא.] סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאה קלה אוכלים ומשקים ברביעית:

ארביה. ספינתו:

בי קברי. בית הקברות ופרכינן בגמרא וליקלינהו וליבדרינהו דלמא מזבלי מיניה. ואיכא למידק וכי מזבלי מיניה מאי הוי והא קי"ל [דף מט.] כר' יוסי דאמר זה וזה גורם מותר

ולכתחלה נמי אמר הכי דתנן [דף מג:] שוחק וזורה לרוח י"ל דר' יוסי דיעבד שרי אבל לא לכתחלה דאיהו גופיה אמר אין נוטעין אגוז של ערלה והא דאמר שוחק וזורה לרוח היינו טעמא משום דקא אזיל לאבוד וספק מזבל ספק לא מזבל ואת"ל מזבל ה"ל זו"ז גורם ומותר אבל הכא דודאי מזבל לא שרינן למעבד הכי לכתחלה:

גרסינן בגמרא (**דף סב:**) **דבי ר' ינאי יזפי פירי מענייי בשביעית**. כלומר קודם זמן הביעור: **ופרעי להו בשמינית אתו לקמיה דר' יוחנן**. לפי שהיו חוששין בדבר משום דאכלי ענייי בשמינית לאחר הביעור חליפי פירות שביעית:

ואמר להו יאות הן עבדין. דכיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלופי הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו:

וכנגדן באתנן מותר. כלומר דבא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקריבו דכיון דלאו בשעת ביאה יהביה ניהלה כי הדר יהיב לה ההוא טלה מתנה בעלמא הוא:

כדתניא נתן לה ולא בא עליה בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר ופרכינן נתן לה ולא בא עליה פשיטא כיון דלא בא עליה מתנה בעלמא הוא דיהיב לה ותו בא עליה ולא נתן לה הא לא יהיב לה ולא מידי אלא ה"ק נתן לה ואח"כ בא עליה בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר. כלומר ומאי לא בא עליה ולא נתן לה לא בא עליה ולא נתן לה עכשיו אלא לאחר זמן:

ופרכינן נתן לה ואח"כ בא עליה כיון דבא עליה [**דף סג.**] **ניחול עליה איסור אתנן למפרע**. שהרי מתחלה ע"מ ביאה נתנו לה:

ומשנינן אמר ר"א בשקדמה והקריבתו היכי דמי אי דאמר לה קני מעכשיו מתנה הוא דיהיב לה. כלומר ופשיטא דשרי דאע"ג דע"מ ביאה יהביה ניהלה כיון דמקמי ביאה יהבה לאו שכר ביאה הוא ובמקצת הנוסחאות כתוב פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה. אי דלא אמר קני מעכשיו מי מצי מקרבא ליה איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו לא צריכא דאמר לה לא ליקני ליך עד שעת ביאה ואם מיצטריך ליך קני מעכשיו. כלומר ומש"ה איצטריך לאשמועינן דאע"ג דאמר לה לא תיקני ליך עד שעת ביאה כיון דהדר אמר לה אם מיצטריך ליך שקליה הויא ליה מתנת חנם כי שקליתיה ואקרבתיה והדר פרכינן בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר והא תניא בא עליה ואח"כ נתן לה אפילו מכאן ועד שלש שנים אתננה אסור אמר ר"נ בר רב חסדא לא קשיא הא דאמר הבעלי לי בטלה זה והא דאמר לה הבעלי לי בטלה סתם. כלומר דבטלה זה כל אימת דיהביה לה הוי אתנן דמהשתא קניתיה אבל בטלה סתם כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן דהא לא קניתיה עד ההיא שעתא ופרכינן וכי אמר

לה בטלה זה מאי הוי והא מיחסרא משיכה ומפרקינן כגון דקאי בחצרה. כך היא הצעה של שמועה:

ומדאמרינן יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דקדקו רבותינו הצרפתים ז"ל שאם היה יי"נ ועבודת כוכבים ביד ישראל ועבר ומכרן בהקפה הדמים מותרין דעובד כוכבים משעת משיכה קני להו וההיא שעתא אע"ג דמשתעבד כיון דלא מיחד שיעבודיה לא מיתסר כדמוכחא הא דבי רבי ינאי וכי פרע ליה בתר הכי לא מתפסי דמי ולא מיבעי אי ליתיה ליין נסך בעולם דהיינו פירי דבי ר' ינאי אלא אפי' איתיה ברשות עובד כוכבים מותר כיון דבשעתא דיהיב ליה דמי לאו דישראל הוא וראיה לדבר מדמקשינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מיחסרא משיכה אלמא אע"פ שישנו לטלה זה בעולם כיון דבשעת ביאה ליתיה ברשות זונה לא מיתפס באתנן ויין נסך נמי אע"פ שישנו בעולם כיון שבשעה שהעובד כוכבים פורע דמיו לישראל ליתיה. ברשות ישראל לא מתפסי דמיו באיסור דידיה והרמב"ן ז"ל השיב דהא מ"מ דמי עבודת כוכבים הם אצלו [וא"כ] מצינו דמים לעבודת כוכבים והא ודאי לא קשיא לי דאם איתא תיקשי ליה במכרן (קידושין דף נו:) וקדש בדמיהן דקי"ל מקודשת מצינו דמים לאיסורי הנאה ותנן (פסחים דף לא:) האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים אלא ודאי היינו טעמא דאף על גב דדיעבד שרו לכתחלה מיהא אסור והכא נמי דכותה ועוד השיב דמקנסא דפועל משמע דכל הנאה דאתא ליה בסרך עבודת כוכבים אסורה ועוד דדמי יי"נ אסורין הן כל היכא דרוצה בקיומו כדאמרי' לקמן (דף סד.) בעובד כוכבים שאמר לו לישראל המתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יי"נ [ואביא לך] אסור ואע"פ שאין דמיה נתפסין ביד עובד כוכבים כדמסקינן לקמן [שם] דעבודת כוכבים לא תפסה דמי ביד עובד כוכבים וכאן נמי בשעת מכירה רוצה בקיומו שאלמלא יאבד קודם שיבא לרשות עובד כוכבים לא יתחייב לו עובד כוכבים כלל ולבי מפקפק הרבה בתשובות הללו לפי שכבר כתבתי דקנסא דפועל היינו טעמא משום דגזרו דמי שכירות אטו דמי מכר וכיון שאנו גוזרין כן הרי דמי שכירות כדמי מכר שוין דפועל נמי בעידנא דקני מקני כמכר גמור ואע"ג דקושטא דמילתא דכל שכירות אשראי הוא דישנה לשכירות [דף יט:] מתחלה ועד סוף ואינה משתלמת (ב"מ דף סה.) אלא בסוף מ"מ לא משמע להו לאינשי הכי ודמי למכר הנפרע לאלתר אבל הכא במכר גמור כל שהוא בהקפה שרי [כי מנין לנו לחדש גזרה] זו וההיא דהמתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך דכותיה נמי היא [כלומר כאילו הוי עבודת כוכבים ויי"נ בעין] משום דישראל ניחא בהכי ורוצה בקיומו אנן מחמרינן ורואין הישראל כאילו הוא מחליף אבל בנדון זה כיון שאין כאן חליפין דיי"נ ליתיה

בעולם א"כ המקנה ליה לעובד כוכבים מעיקרא אין לנו והרב ז"ל חוכך עוד במה שהם אומרים לפי דעתם דאפילו איתיה לייי"נ בעולם שרי כיון דקנייה מעיקרא ומוכחי לה מדפרכינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מיחסרא משיכה אומר ז"ל דכל דאיתיה בעולם בשעת פרעון נתפס הוא וטלה שאני שאע"פ שישנו בעולם בשעת ביאה מ"מ בשעה שנתן לה הטלה הביאה ליתא בעולם אבל הכא בשעה שהעובד כוכבים פורע דמי ייי"נ הרי ייי"נ ודמיו בעולם ושמא תופס הוא ונראה [כדבריו] שההתפסה לדעתו תלויה שבשעה שיהו המתפיס והנתפס בעולם יהא כל אחד מן החליפין ברשות או בהנאת כל אחד ואע"פ שזכה בהן מכבר לא איכפת לן ואע"פ שחלוק זה אינו נראה נכון לפי שההתפסה בשעת יציאת כ"ד מרשות חבירו ראוי שתחול וכיון שכבר קנה עובד כוכבים ייי"נ קודם שיתן דמים לא היה ראוי שיהא נתפס כשם שאין הטלה נתפס משום דמחסרא משיכה אע"ג דאיתיה בעולם ואעפ"כ חוששני לכך מדאמרי' גבי נתן לה ואח"כ בא עליה וקדמה והקריבתו ה"ד אי דאמר לה קני מעכשיו פשיטא דמותר דהא ליתיה בשעת ביאה כך כתוב במקצת הנוסחאות ומשמע דטעמא דליתיה בשעת ביאה הא לאו הכי אסור אע"פ שנתנו לה וקנאתו קודם ביאה וכ"ת אין ה"נ דאפילו איתיה בעולם שרי אלא דכי ליתיה בשעת ביאה איכא לאקשויי פשיטא ואי איתיה נהי דמותר לח מפשיט כוליה האי א"ה לוקמה ר"א כגון דאמר לה קני מעכשיו והקריבתו לאחר מכאן דשרי ולא מצינא לאקשויי פשיטא דאפילו לנסחי דגרסי מתנה הוא דיהיב לה ולא גרסינן דהא ליתיה בשעת ביאה לא משמע דמפשיט כולי האי אלא משום דליתיה בשעת ביאה ולפיכך יש לחוש בדבר ואף דעת רש"י ז"ל נראה כן שכתב יאות הן עבדין דכיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלפו הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו:

ומדמקשינן והא קא מחסרא משיכה שמעינן שהשוכר את הפועל ופסק עמו לתת לו כור חטים זה או בגד זה אם רצה לחזור חוזר ויהיב ליה מידי אחרינא דהא מיחסר משיכה וכדאמרי' הכא גבי טלה זה והא מחסרא משיכה ואפשר נמי דאפילו פסק עמו חטים סתם אינו חייב לתת לו חטים אלא נותן לו שכרו במעות ואע"פ ששנינו בפרק הבית והעלייה (דף קיח.) השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ואמר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו דאלמא חייב ליתן לו מעות כמו שהתנה עמו ולא שוויין התם הוא דסתם שכירות במעות הוא שכל השוכרין על דעת כן שוכרין פועליהן ובמעות הן מתחייבין ואין צורך לזה התנאי אבל כשפסק עמו חטים כיון שאין סתם שכירות בחטים אלא שבא לדון עליו מפני שהתנה עמו בכך לא קנה שהרי לא משך אבל מ"מ נראה שחייב ליתן לו דמיו שאע"פ שגוף הדבר לא נקנה מ"מ הרי מתחייב השוכר בשוויו

ששיוויו בכלל עצמו הוא והרי הוא לענין זה כשאר כל השוכרין שפסקו דמים וזה נראה עיקר אע"פ שהרשב"א ז"ל מספק בדבר:

גרסי' בגמרא [**דף סג:**] **שכרו לשבור יי"נ מהו**. כלומר שכרו לשבור חביות ולאבד היין: **מהו**. שיהא שכרו מותר:

מי אמרינן כיון דישראל זה רוצה בקיומן של יין ושל חביות הללו שלא ישתברו עכשיו מאיליהן עד שישברם הוא ויטול שכרו אסור או דלמא כל למעוטי את התיפלה שפיר דמי אמר להו רב נחמן ישבור ותבא עליו ברכה:

איבעיא להו [**דף סד.**] **דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים**. כלומר עובד כוכבים שמכר עבודת כוכבים מי תפסה דמיה להיות אסורין בהנאה או לא:

דף לא.

מכר עבודת כוכבים והביא לו מותר. אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר: **מ"ש רישא מ"ש סיפא**. בעיין איפשיטא מיהו מתני' היכי מיתרצא:

משום דרוצה ישראל בקיומה. עד שימכרנה עובד כוכבים ופרש"י ז"ל דטעמא דאסור לו לישראל להיות רוצה בקיומן של עבודת כוכבים וי"נ היינו משום דכיון דישראל מצווה לבטל עבודת כוכבים אסור לו להיות רוצה בקיומה וכתב הרמב"ן ז"ל דאפילו בחנם נמי כגון שאמר לו שמור לי חבית זו של יין נסך אסור דרוצה בקיומו הוא שמא תאבד בפשיעתו ויהא חייב בתשלומין ואפילו פטרו מן התשלומין אסור דכיון שקבל עליו לשמור בטובה רוצה הוא בקיומו כדי שיחזיק לו עובד כוכבים טובה והיינו דתנא בתוספתא השוכר את הפועל ולעתותי ערב אמר לו הולך את הלגין למקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר והא לעתותי ערב טובה בעלמא הוא ובחנם עביד גביה דהא איחייב ליה בעל הבית באגריה ואפילו הכי קתני אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן:

ובירושלמי שאלו בפועל היה עושה עמו בטובת הנאה אתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכרו ומשמע נמי דסתם יינן רוצה בקיומו אסור דקנס דפועל משום רוצה בקיומו הוא ולפיכך אסור לישראל להיות מוזג כוס של יין נסך או סתם יינן לעובד כוכבים. הרמב"ן ז"ל:

ודאמרינן אבל אם אמר לו המתן עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך יי"נ ואביא לך יש מפרשים דדוקא בדשוייה ניהליה אפותיקי דרוצה בקיומו להנאתו אבל בדלא שוייה ניהליה אפותיקי לא מיקרי רוצה בקיומו וראיה לדבר מדתנן בפירקין [דף עא.] אומנין

ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה ואין מחוור דא"כ ל"ל למתני התירא במכר והביא לפלוג וליתני בהמתין גופיה דבדלא שויה אפותיקי שרי אלא ודאי כל היכא דא"ל המתן אסור ומתני' שאני דאינהו לא אמרי ליה מכור אותה ותן לנו דמיה ואיהו נמי לא אמר להו המתינו עד שאמכור אלא הכי אמרי ליה עד שאתה נותן לנו חבית שוה עשרה תן לנו עשרה דינרין שהן דמיה הלכך אין כאן רוצה בקיומו כלל והראב"ד ז"ל כתב נ"ל דדוקא כשהיה בידו לנגשו ולהפרע ממנו מיד ומדעתו המתין לו עד שמכרן [אסור] אבל אם לא היה בידו לנגשו ועל כרחו הוא מרחיב לו את הזמן אע"פ שאמר לו העובד כוכבים אינו יכול לפרעך עד שאמכור את ייני ואפרע לך שרי וכבר כתבנו למעלה בפרק ר' ישמעאל שבזמן הזה יש להקל ולומר דסתם יינן מותר בהנאה וכ"ש דאיכא למימר דרוצה בקיומו שרי:

גרסינן בגמרא [דף סד.] גר ועובד כוכבים שירשו את אביהן עובד כוכבים [גר] יכול לומר לו טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יי"נ ואני פירות אם משבאו לרשות גר אסור ומקשינן אריש אמאי מותר דהרי גר רוצה בקיומו שלא יגנבו ולא יאבדו שאילו כן לא היה יכול ליטול מעות ופירות ומשני רב פפא ירושת גר קאמרת שאני ירושת גר דאקילו רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי בד"א שירשו אבל נשתתפו אסור:

תניא בגמרא [**דף סד**:] **אי זהו גר תושב**. כלומר שאנו מצווין להחיותו:

כל שקבל עליו בפני ג' שלא לעבוד עבודת כוכבים דברי ר"מ וחכ"א כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהן בני נח אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב. כלומר שיהיו ישראל מצווין להחיותן שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עבודת כוכבים ועל שאר שש המצות:

אלא אי זהו גר תושב ר"י אומר זה גר אוכל נבילות. כלומר אבל מקיים כל שאר המצות:

ומייחדין אצלו יין. אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל. שמנו כיינו. ושמנו כיינו ס"ד. כלומר דמשמע דשמנו אסור כיינו ולהחמיר בו והיכי אפשר וכי שמנו הוי נסך:

אלא אימא יינו כשמנו. כלומר דיינו מותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל בשתיה אסור:

ובשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים. דכיון דלא מל חשוד הוא לכל התורה ומפרשינן בגמרא לישנא דהרי הוא כעובד כוכבים ליתן רשות ולבטל רשות בחצר בשבת:

רבי שמעון בן גמליאל אומר יינו יין נסך. כלומר לפי שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים ואמרי לה מותר בשתיה וקי"ל כרבנן דאי זהו גר תושב כל שקבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח:

ודאמרי' בהך ברייתא מייחדין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואין מפקידין אצלו יין ואפי' בעיר שרובה ישראל פרש"י ז"ל דהכי קאמר מייחדין שישראל יכול להניחו בחנותו אף על פי שהודיעו שהוא מפליג משום דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך ולא חיישינן שמא יבא עובד כוכבים אחר ויגע בו משום דבזמן מועט לא חיישינן להכי ועוד שאין העובדי כוכבים מצויין [בחנותו] של ישראל אבל אין מפקידין אצלו יין בביתו משום דבזמן מרובה איכא למיחש שמא יבוא עובד כוכבים אחר [ויגע] בו ועוד שהעובדי כוכבים מצויין בביתו והוא אינו מקפיד על מגע עובדי כוכבים ומ"מ ממה שכתב רש"י ז"ל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך משמע דס"ל דאי נגע אסור והקשו עליו בתוס' דאם איתא דאין גר תושב מקפיד על מגע עובד כוכבים היכי אמרי' דיינו כשמנו ולא מיתסר בהנאה ניחוש למגעו של עובד כוכבים שהוא אוסר בהנאה כדאמרי' בפ' אין מעמידין [דף לא.] יין של עין כושי אסור מפני (ביאת) [בירת] סריקה. כלומר מפני שהכותים לא היו מקפידין על מגע עובדי כוכבים לפיכך פירש ר"ת ז"ל דהכי קאמר אין מפקידין אצלו לזמן מרובה דאע"ג דאמגע עובד כוכבים קפיד איכא למיחש שמא יאמרו שאותו ישראל שותה מיינו של גר תושב כשיראהו שהוא מביא יין מביתו ויינו אסור הוא בשתיה דמסקינן דיינו כשמנו אבל מיחדין אצלו יין לזמן מועט משום דבזמן מועט ליכא למיחש לחשדא דלמגעו ליכא למיחש כלל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים אינו אוסר אפי' בשתיה אע"פ שסתם יינו אסור וכתבו בתוספות שמעשה היה בגר שמל ולא טבל והיה בבית ישראל ימים רבים ונגע ביין והתירו רש"י ז"ל בשתיה דהא אפי' גר תושב דליכא לא מילה ולא טבילה שרינן מגע וכ"ש זה שמל ואע"ג דאמרי' לעיל בפ' ר' ישמעאל בברייתא [דף נז.] דעבדים שמלו ולא טבלו עושין יין נסך היינו משום דאין מתגיירים בלב שלם מרצון נפשם לא בעל כרחן מאימת רבן והיינו דאמרי' לעיל בפ' ר' ישמעאל בגמרא (דף נט.) גבי בנות ישראל דמעברין מגרים שמלו ולא טבלו צא והכריז על בניהם שהם ממזרים ואילו על יינם לא הקפיד ולפיכך אמרו לפי שטה זו דגר תושב אינו אוסר היין אפי' בשתיה ועוד סמכו דבריהם משום דאיכא לישנא בהך ברייתא דשרי בשתייה אפילו סתם יינם דקאמר ואמרי לה מותר בשתייה ולדידי' כ"ש דמגעו מותר ומאן דאמר ייט נסך היינו לפי שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים אבל מגעו יש להתיר. מכל מקום אמרו שלא רצה ר"י ז"ל להתיר לכתחלה זו

היא שטתם אבל כבר כתבתי למעלה דליכא לדמויה מל ולא טבל לגר תושב משום דגר תושב מקבל מהשתא וגר אינו מקבל אלא לאחר טבילה ומה שלא הקפיד על יינם משום יין נסך אפשר דאע"ג דמעברן מינייהו מקפידים היו על מגען ואף בגר תושב אין ראיה מכאן להתיר מגעו שאפילו נאמר דמאי דאמר אין מפקידין היינו משום חשדא וכדברי ר"ת ז"ל אפשר דטעמא דמייחדין כדברי רש"י ז"ל דכיון דלא פלח לעבודת כוכבים אין לנו לחוש שמא נגע [ומ"מ] לדעת הרמב"ם ז"ל שדמה אלו הישמעאלים לגר תושב נ"ל להלכה שמייחדין אצלן יין ואין חוששין לספק מגען אבל ודאי מגען מיהא אסור:

גרסינן תו בגמרא רב יהודה שדר ליה קורבנא. כלומר תשורה:

[**דף** סה. ע"ש] לאבדרנא ביום אידם אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים אמר ליה רב יוסף והא תניא איזהו גר תושב כל שקבל עליו בפני ג' שלא לעבוד עבודת כוכבים כי תניא ההיא להחיותו והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן גר תושב שעברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים התם שקבל עליו למול ולא מל ומצאתי שכתבו בתוספות דלא שייך לאסור משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו כיון דחששא דאזל ומודה לא שייכא כי אם בהני דפלחי לעבודת כוכבים ע"כ נראה שדעתם לומר דכי אמרי' צריך מנין אחר להתירו הני מילי להתיר אותם שיהיה בהם טעם האיסור מתחלה אע"פ שבטל עכשיו אבל אותם שלא היה בהם טעם איסור מעולם שרו בלא מנין אחר ואם הם רוצים לומר כך ודאי שזו קולא יתירא דאפשר דהוה קים להו לרבנן שלא נאסר מעיקרא (התקנה) לתת ולשאת עם העובדי כוכבים דלא פלחי לעבודת כוכבים אבל בסתם אין לנו והדבר צריך עיון:

אוקמה רבא דאמר ליה העבר לי חבית חבית בפרוטה. ומשום הכי שכר שאר חביות שרי ומההיא לא שקיל מידי וקא משמע לן דלא תימא איהו לא אגריה אלא אדעתא דלעברינהו לכולהו דליתא אלא דכיון דכל חדא אגרא באפיה נפשה הוא אגרא דחביות דהתירא שרי אבל אמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות כיון דכמה דלא אעברינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי כוליה אגרא שייך ביה וכי תימא אפילו הכי יוליך פרוטה אחת לים המלח ואינך לישתרו לדידן דקיימא לן כר' אליעזר דסבירא ליה דחבית יין נסך שנתערבה בחביות יוליך דמי אחת לים המלח כדאיתא בפרק כל הצלמים [דף מט: ע"ש בר"ן ד"ה רא"א] יש לומר לא דמי דאילו בההיא דר' אליעזר חבית דאיסורא לא גרמא הנאת חבית של היתר אבל הכא אפשר דהך חבית דאסורא גרמא כל השכר שאילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא היה שוכרו כלל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהל' מאכלות אסורות דכוליה אגריה אסור אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו ואמר

דלדידן דקי"ל כר"א יוליך הנאה לים המלח ולא נתחורו דבריו מן הטעם שכתבתי והקשה הרשב"א ז"ל אם כן היכי אמרי' בפרק קמא [דף יט:] דאם בנה אפילו עבודת כוכבים עצמו שכרו מותר משום דעבודת כוכבים מאן דקא גרים לה מכוש אחרון מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה משום דקסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף נימא דכוליה אגרא במכוש אחרון פתיך דאי לאו מכוש אחרון לא הוה מיגר ליה כלל וכיון שכן כוליה אגרא שכר עבודת כוכבים הוא כדאמרי' הכא ותירץ דכיון דמכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה ליכא למימר דכוליה אגריה מתפיס במאי דלית ביה שוה פרוטה אבל הכא דשכר חביתא דאיסורא פרוטה הוא איכא למימר דכוליה אגריה מתפיס בה ולפי זה אי אמר ליה מאה חביות בחמשים פרוטות שכרו מותר:

דף לא:

מתני' ידיחם והם מותרות. דצונן בצונן הוא ובהדחה סגי:

ואם היו מבוקעות אסורות. דהשתא מתערב יין נסך לתוכן ובירושלמי מוכח שאם היו הענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים לינטל כמבוקעות דמו ואסורות:

גרוגרות. תאנים יבשים:

גמ' מעשה לסתור. בתמיה יש אדם שמביא מעשה לסתור את דבריו דהא גרוגרות לענבים מבוקעות דמו דהא עייל בהו חמרא:

ואם נותן טעם לפגם מותר ומעשה בביתוס בן זונין. דיין נותן טעם לפגם הוא בגרוגרות:

ולזבוני לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל. דתו לא זבין ישראל מעובדי כוכבים דפתן אסור ומיהו דוקא שלא בפני ישראל [אבל בפני ישראל] אסור דדלמא ההוא ישראל דחזי זבין ליה מעובדי כוכבים דסבר פת של היתר הוא שישראל אפאה. ומוכחינן בגמ' שאסור למכור לעובדי כוכבים כל דבר אסור שאין איסורו ניכר וניקח מן העובדי כוכבים מדתניא בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובדי כוכבים. כלומר דלמא אתי לזבוני לישראל ומכאן יש ליזהר שלא למכור תרנגולת טרפה חיה לעובדי כוכבים שמא ימכרנה לישראל שלא יכיר בטרפותה אלא ישחטנה או יהרגנה ואחר כך ימכרנה ומ"מ בהא דבגד שאבד בה כלאים איכא למידק ליבטל כלאים ברובא כדאמרי' בתמורה (דף לד.) גבי שער נזיר שארגו בבגד דכל הבגד אסור ופרכינן וליבטל ברובא ומשני בציפורתא פירוש דחשוב ולא בטיל משמע הא לאו הכי בטל וה"נ נימא הכי י"ל דדוקא גבי שער נזיר דהוי איסורא לבד שייך בטול ברוב כדין כל איסור המעורב בהיתר אבל גבי כלאים דהאי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי גזרת הכתוב לאוסרן הלכך לא שייך

שום בטול וא"ת והרי בשר בחלב דהאי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי ואפילו הכי בטיל כדאמרי' בפרק כל הבשר (דף קח.) טיפת חלב שנפלה על חתיכה של בשר אם יש בנותן טעם באותה חתיכה אסורה ואם לאו מותרת יש לומר דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטיל כדאמרי' התם דרך בשול אסרה תורה פירש דאיכא נתינת טעם. ומדאמרי' הכא דבפני ישראל אסור משום דאיכא למיחש דלמא זבין לה ישראל מעובד כוכבים יש ללמוד שמותר ליקח מבעל הבית עובד כוכבים פת של פלטר דבתר תחלתו אזלינן ומינה לפת של בעל הבית שבא לידו של פלטר שאסור ללקחו מן הפלטר וכבר כתבתי זה למעלה:

שאני חיטי דאגב צירייהו. סדק שלהם ומינה דשעורים כיון דלית בהו צירא הרי הן כענבים שאינן מבוקעות ושרי ומיהו כתב הרשב"א ז"ל דהני מילי כשהדיחם מיד או לזמן מועט אבל אם עמד היין עליהן זמן מרובה אנן סהדי דודאי בלעי דאפי' בלתיתה חיישינן להו לענין חמץ דתניא (פסחים דף מ.) אין לותתין את השעורים וכ"ש אם נשורו השעורים ביין זמן מרובה שהן בולעין בודאי ואין להם תקנה בהדחה:

חמרא עתיקא בענבי דברי הכל בנותן טעם. לפי שטעמו ניכר בענבים הלכך כל היכא דהוו מבוקעות אזלינן בהו בתר נותן טעם:

חלא דחמרא וחלא דשכרא. חד דאיסור וחד דהיתר:

חמירא דחיטי וחמירא דשערי. חד דחולין וחד דתרומה או טבל והקשה הרמב"ן ז"ל מדתנן בפ"ב דערלה למה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע להחמיר מין במינו וכו' כיצד שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים ויש בו כדי לחמץ וכו' אלמא שאור ועיסה מין במינו הוא ואע"ג דלא הוו ליה חד שמא ולא חד טעמא וקשיא בין לאביי בין לרבא ותירץ דשאני עיסה הואיל וראויה להמתין והוי [שאור] משום הכי הוה ליה מין במינו מהשתא:

חלא לגו חמרא. חלא דאסור דנפל לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם. דכי נפל לגויה לא דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל את ריח החומץ עד שנתערב לתוכו ולא החומץ את ריח היין משום דרובא חמרא כך כתב רש"י ז"ל ולאו [דוקא] חלא [דאיסורא] לגו חמרא [דהתירא] אלא אפי' חלא דהיתר לגו חמרא דאיסור משמע דלא אסר חמרא [כדין] משהו לחלא לפי שאין היין שהוא בשולי הכלי משתנה בריחו מחמת החומץ לפי שאינו עומד באויר אבל חמרא לגו חלא משהגיע לאויר הכלי נהפך היין מריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו היו שוים בריחם:

דף לב.

ריחיה חלא. יין זה סמוך לערובו היה ריחיה חלא וטעמיה חמרא ובתר ריחא אזלינן וכשנתערבו הוי להו מין במינו:

בת תיוהא. נקב שנוקבין במגופת החבית לבדוק היין אם יכול להתקיים:

להריח עובד כוכבים ביין של ישראל שפיר דמי ישראל לעובד כוכבים אביי אמר אסור ורבא אמר מותר. ריחא לאו מילתא היא. ואם תאמר והא אמרינן בפ' כל שעה (דף כה:) גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו כלומר הנאה דריח דאפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסור והכא אפשר וקא מיכוין הוא ואמרינן נמי בפרק קמא (דף יב:) לא שנו אלא מעוטרות בורד והדס דקא מתהני מריחא אלמא ריחא מילתא היא יש לומר דבמידי דעביד לריחא מילתא היא אבל יין דלאו לריחא עביד סבר ליה לרבא בכה"ג לאו מילתא היא אבל לפי פירוש ר"ח ז"ל אין אנו צריכין לזה שהוא פירש דהאי בת תיוהא הוא קנה חלול של זכוכית ארוך ויש באמצעיתו דד נקוב ומכניס ראשו בחבית וראשו אחר בפיו ושואב היין ומקלח ויוצא בדד ואינו נוגע אל פיו הלכך עובד כוכבים לישראל שפיר וישראל לעובד כוכבים אביי אמר אסור משום ריחא ורבא אמר מותר דריחא כי האי גוונא שאינו מריח אותו באפו אלא בפיו לאו מילתא היא וא"ת והא מ"מ מוריק אורוקי דמכח עובד כוכבים קאתי י"ל שכיון שברוח שפתיו הוא שהורק מותר דצרורות נינהו כדאמרי' בב"ק (דף יח:) לענין נזיקין גבי סוס שצנף וחמור שנער דצרורות נינהו וצרורות לא עבדי יין נסך והרב בעל הערוך ז"ל פירש דבת תיוהא נקב הוא שמניחין במגופת החבית ומשם שואפים ריחו של היין בפיהם ויודעים אם טוב הוא ואם החמיץ:

וגרסינן עלה בגמרא אמר רבא מנא אמינא ליה. כלומר דריחא לאו מילתא היא דתנן תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותר. כלומר לזרים:

לפי שאין טעם כמון אלא ריח כמון. ומיהו שמעינן דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה ומשום דיש שבח עצים בפת היינו לומר ששבח הנאת עצים הוא בתוך הפת ומשום הכי חשיב נהנה מן העצים ומשום הכי דוקא בקליפי ערלה וכיוצא בזה דאסירי בהנאה הוא דאיכא למיחש להכי אבל בתרומה דהנאתה מותרת לזרים אין לאסור משום דיש שבח עצים בפת ולפיכך כתבו בתוספות דמכאן יש להתיר פת שאפאה עובד כוכבים ביו"ט ואין לאסור משום דשמא העצים שנאפה בו נתלשו היום ומוקצין הן דהא לא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא לענין אסורי הנאה ואי משום שמא נטחנו החטים היום אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חטים היו ראויין לכוס אבל בהלכות גדולות חשיב להו נולד כשנטחנו ביו"ט ולא ידעתי למה כיון שמתחלה

היו ראויין לכוס וכן אין לחוש להן למוקצה דחצי שבת דהיינו בשעה שנעשו קמח דהא גמרו בידי אדם הוא ולא קא מיבעיא לן כדאיתא התם (ביצה דף כז.) ועוד דבגמרו בידי שמים נמי בעיא ולא איפשיטא היא ולקולא ובשבת ג"כ התירו בתוספות ליקח פת חמה מן העובדי כוכבים מן הטעם שכתבנו וחזקו דבריהם דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה מדקי"ל המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי יאכל והרי כל העצים בשבת מוקצים הם אפילו נתלשו מאתמול ויש שבח עצים בפת ואם כן כשאוכל הפת שנאפה בעצים הרי הוא אוכל מוקצה אלא ודאי לא אסרינן משום שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה ומוקצה מותר בהנאה הוא והא לא מוכח לפי שלא שמענו שבח עצים בתבשיל אבל ההיא דתנור שהסיקהו בכמון של תרומה ראיה מכרחת:

והלכתא בכולהו כרבא וכו'. הרב אלפסי ז"ל כתב בפרק גיד הנשה דהא דאיפליגו רב ולוי בפרק כיצד צולין (דף עו:) בבשר שחוטה שצלאה עם בשר נבלה דרב אמר אסור דריחא מילתא היא ולוי שרי ואפילו בשר נבילה שמן ובשר שחוטה כחוש דריחא לאו מילתא היא דפלוגתייהו שייכא בהא דרבא ואביי דרב ס"ל כאביי ולוי ס"ל כרבא וקי"ל כלוי כיון דקאי כוותיה דרבא וכתבתיה שם בארוכה בס"ד:

מתני' זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם. שנהנה בטעמו של איסור דהיינו נותן טעם לשבח אסור:

וכל שאין בהנאתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור כגון חומץ שנפל לתוך גריסין שנותן טעם לפגם מותר:

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הילכתא. כלומר דנותן טעם לפגם מותר ואע"ג דליכא דפליג עלה במתני' אמר הכי משום דהיא מילתא דרבותא ודכוותה אשכחן ביבמות:

לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין. חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן:

נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם. נ"ל דה"ק לא תימא כיון שסוף חומץ זה לפגום כשירתיח הגריסין שנראה אותו כפוגם מתחלתו אלא נעשה כתבשיל שהשביח מחמת האיסור ולבסוף נפגם מעצמו דאסור עד שיפסל מלאכול לאדם:

לא שיאמרו קדרה זו חסירה מלח יתירה מלח. חומרא היא לומר דלא שיוכלו לתת פגם בתבשיל מחמת ד"א כגון שתהא חסירה מלח או יתירה דבכי האי גוונא אפשר שאילו היה התבשיל כתקנה לא היה תערובת איסור זה פוגם בו הלכך לא שרינן נותן טעם לפגם אא"כ היה הפגם בענין שאפילו בתבשיל שהיה כתקנו היה פוגם:

ואיכא דאמרי הא דריש לקיש [לקולא] דנותן טעם לפגם שאמרו אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח או יתירה ואילו היה כתקנה לא היה איסור זה פוגמה שהמלח היה מבטל פגימת טעם דאיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהוא הוי פגם ושרי:

ודאמרינן כל שאינה חסרה כלום ואינה נאכלת מפני זה. פירש רש"י ז"ל דלאו דוקא אינה נאכלת אלא כל שנפגם טעמה מפני זה שרי וראיה לדבריו מקדירה שאינה בת יומא דקרינן לה נותן טעם לפגם ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שלא יהא נאכלת ובקדירה בת יומא נמי אמרינן אי אפשר דלא פגמה פורתא אלמא דבפורתא דפגם שרו וראיה לדבר עוד משמן ודבש וקורט של חלתית ודומיהן שהתירו בפרק אין מעמידין (דף לח:) משום נותן טעם לפגם ובודאי שאינן נפסלין מאכילת אדם שהרי כולן נאכלין הן אלמא כל דאיכא פורתא דפגם שרי ואע"ג דנותן טעם לפגם מנבילה גמרי לה וכל שראויה לגר שמיה נבלה ואע"פ שנפגמה התם היינו טעמא מפני שנאכלת בפני עצמה ולפיכך אסורה עד שתפגם מאכילת גר אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעם כל שטעמו פוגם התבשיל קצת מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם הוא אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרינן לה מנבילה ונ"ל דהיינו טעמא דמה מצינו בנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכלה נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור התירתה תורה ואף ע"פ שחל עליה איסור מתחלה אף באיסור שנ"ט בהיתר כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו הלכך שרי אע"פ שחל איסור מתחלה באותו דבר שנתערב בהיתר ולפ"ז קרוב אני לומר שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה וכי אמרינן דבפגם כל שהוא סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו אבל הרשב"א ז"ל התיר בספר תורת הבית הארוך כל שההיתר מרובה מן האיסור וקא יהיב טעמא [לפגם] דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם אלו דבריו ז"ל ואין דעתי נוחה בהיתר זה:

דף לב:

כל שטעמו וממשו. של איסור ניכר בהיתר ואוכלו עם ההיתר:

לוקין עליו. ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הל' לממ"ס שאם יש בשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו ואע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון שאין שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכיל' פרס מצטרפ' אכילתו ולוקין עליו אבל אם אין בכדי אכיל' פרס של תבשיל כזית אסור הואיל ושוהה באכילת כזית יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין עליו דקים להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור אכילה ושיעור פרס לדברי רש"י ז"ל ד' בצים ולדברי הרמב"ם ז"ל שלשה בצים ומחלוקתם תלויה בסוגיא שבפרק כיצד משתתפין [דף פב:] טעמו ולא ממשו אסור ואין **לוקין עליו**. נחלקו המפרשים ז"ל בטעמו ולא ממשו דהיינו טעם כעיקר אי מיתסר מדאורייתא או מדרבנן וכתבתי סברותיהם וראיותיהם בפרק גיד הנשה בסיעתא דשמיא:

ואי ריבה טעם לפגם מותר. האי ריבה קולא משמע דאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר כלישנא בתרא דריש לקיש דאמר אין אומרים חסירה מלח וכו':

ההוא עכברא דנפיל לחביתא דשיכרא וכו' והאי חידוש הוא דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה. פירש רש"י ז"ל וכיון שכן ל"ל דאסריה רחמנא והיינו חדושיה ואינו נראה דנהי דמאיס ובדילי אינשי מיניה אעפ"כ הוצרך לאסור אותו בלאו ועוד שלדבריו אין חדוש זה כחדוש המוזכר בכ"מ בתלמוד דחדוש בעלמא היינו איסור מכלל היתר או היתר מכלל איסור אלא [הכי פירושא] כיון דמימאס מאיס ובדילי אינשי ה"ל כנבילה סרוחה מעיקרא דשריא לכולי עלמא כדאיתא בגמרא [דף סח.] ואפ"ה אסריה רחמנא הלכך כיון שחדשה בו תורה [איסור] אף טעמו אוסר אע"פ שהוא פוגם:

אי משום דקסבר נ"ט לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה. כלומר אפי' בהא [דעכבר] דלא ס"ל טעמיה דרב ששת דאמר דמשום דחדוש הוא אף טעמו ג"כ אוסר אלא אין לנו בו אלא מה שחדשה תורה דהיינו גופן אבל פליטתן לא. ומיהא שמעי' שכל הדברים המאוסין כעכבר וכיוצא בו אין אוסרין בפליטתן אלא דוקא בחלא ושיכרא דמשבחי בהו ואף בשנמחה גופן לגמרי ונתערב בהיתר מרובה מהן יש להתיר משום דמדאורייתא ברובא בטיל ולא מתהני מאיסורא כלל:

ההוא אימרטוטי אימרטט פירש רש"י ז"ל ושרץ איסורו (בטומרטט) בכעדשה דחיישינן דלמא בלע חתיכת שרץ בהדי חומץ ובודאי דהכי אמרינן במעילה [דף טז:] בשרצים המובדלין דהיינו שמנה שרצים בתורה שאיסורן כטומאתן אבל תימה הוא למה הוצרך לכך דהא אף בשאר איסורין יש לחוש לפחות מכזית דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר בפרק

בתרא דיומא (דף עג:) דחצי שיעור אסור מן התורה ותו קשיא עליו אי מש"ה אמאי אסריה רב כהנא ליעבריה במסננת ולישתרי לכך פירשו ההוא אימרטוטי אימרטוט כלומר שהוסר צמרו וכיון דחזינן דשהא טובא איכא למיחש דלמא חורפיה דחלא מהדר ליה לטעמא לשבח ואף ע"ג דחלא ושיכרא צונן בצונן הוא כיון דשהא טובא ה"ל כבוש שהוא כמבושל והראב"ד ז"ל פירש שאין העכבר פוגם אלא מחמת צמרו וזה שהוסר צמרו משביח ולא נהירא כלל וכתבו בתוספות דיש לתמוה היאך אנו אוכלים דבש דבורים שהרי רגלי הדבורים מעורבין בדבש וכל שהוא בעינו ודאי אסור אע"פ שהוא פוגם ואמרו בשם ר"ת ז"ל שרגלי הדבורים כיון דעצמות נינהו שרו כדתנן דעצמות טהורין:

והילכתא אידי ואידי בששים. פירוש בין בשכרא בין בחלא דקסבר נותן טעם לשבח הוא והורו רבותינו הצרפתים ז"ל הלכה למעשה דדוקא בחלא ושכרא בעינן ששים לפי שמשביחין אבל בשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות ובגמרא אמרינן וכן לכל האיסורין שבתורה ולאו למימר שהולכין בכל האיסורין אחר נתינת טעם שהרי יש שאיסורם במשהו אלא ה"ק וכן לכל איסורין שהולכין בהן בנתינת טעם משערין אותן בס' ולא בחמשים ולא כתבלין בקדירה ולא נתחורו לי דברי רש"י ז"ל בכאן:

דף לג.

מתני' עובד כוכבים שהיה מעביר וכו'. אם היה בחזקת המשתמר. מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עובד כוכבים ואמר כל שעה השתא אתי ומיהו דוקא כשיכול לבא להם דרך עקלתון כמו שאפרש בגמרא בסיעתא דשמיא:

ואם הודיעו שהוא מפליג. כלומר שהתרחק ממנו וחביות סתומות היו שם שיעור שישתום ויסתום ויגוב. כלומר שישהה כדי שיקוב עובד כוכבים במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה:

שישתום. כמו שתום העין פתוח העין:

רשב"ג אומר אינו אסור אלא עד שישהה בכדי שיפתח. את כל מגופת החבית:

ויגוף. ויעשה מגופה אחרת חדשה:

ותיגוב. ותיבש אבל סתימת חור לא חיישינן משום דמנכרא:

ואכתוב עתה פירוש המשניות הסמוכות מפני שהן מענין אחד:

המניח יינו בקרון או בספינה. עם העובד כוכבים:
והלך. ישראל:
בקפנדריא. בדרך קצרה:
ונכנס למדינה ורחץ במרחץ מותר. דכיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מירתת ולא נגע:
דולפקי. דף שעל גבי השולחן:
מה שעל השולחן אסור. דמימר אמר עובד כוכבים [ישראל זה זמנני] אצלו לאכול ולשתות ונגע:
שעל הדולפקי מותר. דאינו מוכן לסעודה זו:
ואם אמר לו הוי מזוג ושותה. הואיל וחזק ידיו ברשות במקצ' סמכא דעתיה ונגע בכוליה:
חביות פתוחות שבבית אסורות סתומות מותרות עד שישהה כדי שיפתח ויגוף ותיגוב.
וסתמא כרשב"ג מדלא קתני כדי שישתום:
והני בבי ליתנהו כולהו בחדא גוונא דבבא קמייתא דעובד כוכבים שהיה מעביר דוקא בחביות סתומות א"נ בפתוחות וחסרות הרבה אבל פתוחות ומלאות אסור וראיה לדבר מדאמרינן בפרק ר' ישמעאל [דף ס.] דעובד כוכבים דרי כובא וישראל אזיל בהדיה מלא אסור משום מגע עובד כוכבים אלמא אפי' היכא דישראל אזיל בהדיה כל שהוא נושא כלי מלא א"א לשמרו שלא יגע הלכך על כרחיך הך בבא דעובד כוכבים שהיה מעביר לאו בפתוחות ומלאות מתוקמא אבל הנך בבי דמניח יינו בקרון ומניח עובד כוכבים בחנותו והיה אוכל עמו על השולחן שריותא דידהו אפי' בפתוחות היא כיון שאין העובד כוכבים נושא אותן וראיה לדבר מדקתני בסיפא דמתני' ואם אמר לו הוי מזוג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור חביות פתוחות אסורות מכלל דברישא אפילו פתוחות מותרות ודקא תני אם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שישתום וכו' לאו משום דתנא בין ברישא בין בסיפא בסתומות דוקא מיירי אלא ה"ק ואם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שישתום וכו' ומיהו שריותא דרישא אפילו בפתוחות היא והכי איתא בהדיא בתוספתא פרואת שישראל ועובד כוכבים כונסין לתוכו יין אע"פ שחביות פתוחות והעובד כוכבים יושב מותר מפני שהן בחזקת המשתמר וכן נמי כל הני עובדי דשרינן בגמרא מפני שהן בחזקת המשתמר ודאי בפתוחות הן דאי בסתומות כיון דקי"ל כרבי אליעזר וכרשב"ג כדאיתא בגמרא אפילו בחזקת שאינו משתמר מותר וכדאמרינן בגמרא [סוף דף סט:] [האידנא] מ"ט לא מותבינן חמרא בי עובד כוכבים הלכך כל הני בבי דמתני' שריותא דידהו אפילו בפתוחות היא בר מבבא דרישא דכיון שהעובד כוכבים נושא חביות של יין

על כרחין אילו היו פתוחות ומלאות אסור מההיא דפרק רבי ישמעאל [דף ס.] כדכתיבנא ומיהו בענין סתימתן כתב הרמב"ן ז"ל דכל שהן סתומות בפקק של עץ וכיוצא בו דיין נסך והיינו דלא מפרש בבא קמייתא דמתני' דדוקא בחביות סתומות היא אע"ג דבבי אחרנייתא אפילו בפתוחות לפי שאין דרך להעביר כדי יין ממקום למקום בלא פקק של עץ וכיוצא בו אבל הראב"ד ז"ל כתב דבבא קמייתא דמתני' דוקא בסתומות לגמרי הא לאו הכי אסורות ואפילו היו חסרות שמכיון שנתעלמו עיני ישראל מן העובד כוכבים יכול לפרקה מכתפו ולהניחה מעט וליגע ואמר לנוח מעט הורדתיה הלכך אם מלאה היא אסורה מיד ואפילו לא הניח כלל מההיא דפרק ר' ישמעאל ואם חסרה היא כיון שנתעלמה עיניו ממנו אסור שמא הורידה מכתפו:

ודאמרינן ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב הכי פירושו שאם הודיע שהוא מפליג במקום פלוני ויש באותו הילוך שיעור כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור אבל אם הודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה בלחוד אף ע"ג ששהה כדי שישתום ויסתום ויגוב מותר דעובדי כוכבים מסתפי ואמר אי פתחנא אתי ישראל ומשכח לחביתו פתוחה או ימצאנו מתעסק בסתימתה או שימצא סתימתו לחה ומיתפיסנא כגנב וכן דעת הראב"ד ז"ל אבל יש מי שאומר שכל שהודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה ושהה כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור שכיון שהעובד כוכבים בטוח שלא ימצאנו בשעה שהוא פותחה פתח ולא מירתת שאפילו ימצאנו ישראל בשעה שהוא סותם אותו מצי לאישתמוטי ולמימר חד מעובדי כוכבים אחריני דהוו הכא פתחה ואנא סתימנא לה:

גמ' היכי דמי בחזקת המשתמר. כלומר באיזה ענין יהא חשוב כאן חזקת המשתמר דכיון שהוא מעביר החביות על כתיפו והפליג ממנו כלל אפילו לא הודיע היאך זה בחזקת המשתמר ומהדרינן כדתניא היו חמריו ופועליו וכו' ומוקמינן בגמרא רישא דקתני דאפי' הפליגו כדי מיל טהרותיו טהורות כשיכול לבא להם דרך עקלתון שכל שעה ושעה יכול לצאת מאותו הדרך למקום שרואה אותם דהשתא מסתפי מיניה ומרתתי ולא נגעי ומיהו כי בעינן דרך עקלתון דוקא בשהעובד כוכבים אוחז החבית בידו על כתפו אבל במניח עובד כוכבים בחנותו וישראל יוצא ונכנס לא בעינן דרך עקלתון דכל שעה מסתפי מיניה דלמא השתא אתי וחזי ישראל שהוא מתקרב לחביות. ודאמרינן כיון שנתעלמו עיניו מהם טהרותיו טמאות בחביות פתוחות עסקינן דאי בסתומות אמאי הא בעינן כדי שיפתח ויגוף ותיגוב:

הואיל ותנן סתמא כותיה. והוה ליה מחלוקת ואחר כך סתם:

וכי מאחר דקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דלא חייש לסיתומא משום דסבירא ליה דכה"ג מנכר:

וכותיה דר' אליעזר דלא חייש לזיופא. דשרי לעיל בפרק אין מעמידין (דף לא.) להניח יין ברשות העובד כוכבים בחותם אחד:

מ"ט לא מותבינן חמרא בי עובד כוכבים כשחביות סתומות:

חיישינן לשיכי. מינקת שדרכן היה להניח נקב קטן במגופת החבית כדי שיצא משם הבל יין ויש לחוש שמא ישתה ממנו במינקת והארכתי בזה בחדושי בפרק אין מעמידין בס"ד:

גרסינן בגמרא אמר רבא זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין חמרא שרי נהי דתקיף להו יצרא דעברה [יצרא] [דף ע.] דיין נסך לא תקיף להו. כלומר דלא שבקי לה לנסוכי:

דף לג:

זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסור. דכיון דזילא באפיהו בתרייהו גררא. כלומר ושבקה להו לנסוכי:

ההוא ביתא וכו' דלהדי בזעא שרי. אף בשתיה דמירתת ולא נגע:

דהאי גיסא והאי גיסא אסור. פירש רש"י אף בהנאה ומיירי בשאינו נתפס כגנב על נעילת הדלת שאילו היה כן מירתת ולא נגע כדאמרי' לקמן בסמוך דכל היכא דנתפס כגנב על הכניסה חמרא שרי וכמו שכתבתי למעלה אלא ודאי בשאינו נתפס כגנב על הנעילה עסקינן ואי לאו דאחדא לדשא הוה שרי מפני שהוא בחזקת המשתמר לפי שישראל היה יוצא ונכנס אבל כיון דאחדי לדשא חמרא אסור לפי שמעשיו מוכיחים עליו דאי לאו לנסוכי למה ליה לאחודי לדשא:

גרסינן בגמרא [**שם**] **ההוא חמרא דהוה בביתא דהוה דאיר ישראל בעלייתה ועובד כוכבים בתחתיתה**. כלומר והיין בתחתונה:

שמעו קל תיגרא נפקו קדים אתא עובד כוכבים אחדא לדשא באפיה אמר רבא חמרא שרי מימר אמר כי היכי דקדים [אנא] ואתאי קדים ואתא נמי ישראל בעליונה וחזי לי:

ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל ועובד כוכבים. כלומר והיה בחזקת המשתמר:

אי לית ליה לאשתמוטי חמרא שרי. פי' רש"י ז"ל אי לית ליה לאשתמוטי על הכניסה שרי שכיון שאין לו רשות ליכנס שם מירתת ולא נגע דה"ל כבולשת דאמרי' [דף ע:] שאין פנאי לנסך:

ואי [אית ליה לאישתמוטי. אכניסה ואע"ג דבמגע היין לית] ליה לאישתמוטי חמרא אסור ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דאע"ג דלא מתפיס כגנב [על הכניסה] שרי משום דהתם לא עביד מידי דליתחזי דלנסוכי קא מיכוון אבל הכא שנכנס שם שלא ברשות רגלים לדבר דלנסך נתכוון דאי לא למה ליה דעל התם הלכך כיון דאית ליה לאישתמוטי על הכניסה אסור ובגמרא פרכינן [ד' ע.] אעובדא דעובד כוכבים מדתניא ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור בשלמא אמר לו שמור אסור דכיון דאמר לו שמור הוה ליה כהודיעו שהוא מפליג וסמכא דעתיה שהוא מפליג ולא מירתת ונגע אלא ננעל הפונדק מ"ט דאמרינן למה ליה דנעל ודאי לנסוכי עבד ואע"ג דלית ליה לאישתמוטי אסיר ופריק לא בדאית ליה לאישתמוטי על אותה נעילה וכאן נמי דוקא בדאיתא לאישתמוטי על הכניסה הוא דאסור הא לאו הכי שרי:

ההוא ישראל ועובד כוכבים [וכו'] **שמע ישראל קל צלויי בי כנישתא קם נפק**. פירוש והיה הפקק על פי הכלי ואילו היה העובד כוכבים סבור שישהה שם שעור תפלה ה"ל כהודיעו שהוא מפליג ואסור אלא דתלינן דאמר עובד כוכבים השתא מדכר לחמריה והדר אתי:

גרסי' בגמ' ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתבי בארבא וקא שתו חמרא שמע ישראל קל שיפורא דבי שמשי. כלומר של ע"ש שהיו תוקעין שלש להבדיל בין קדש לחול:

קא סליק אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא מידכר ליה לחמריה [**ואתי**] **ואי משום שביתה**. כלומר ואם תאמר סמכה דעתו דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא:

אמר רבא אמר לי איסור גיורא כי הוינן עובד כוכבים אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי משתכחי בשוקא ואינהו לא ידעי דסבירא לן כר' יצחק דאמר מוליכן פחות מארבע אמות. כלומר שעומד לפוש וליכא עקירה מתחלת ד' לסוף ד':

וגרסינן תו בגמרא ההוא אריא דנהים במעצרתא אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני אמר רבא חמרא שרי מימר אמר היכי דטשאי אנא. כלומר שנתחבאתי:

טשא נמי ישראל אחורי וקא חזי לי:

וגרסינן תו הנהו גנבי דסלוק ואזול לנהרדעא ופתחו חביות טובא אמר רבא חמרא שרי רובא דשוראי ישראל נינהו. הלכך כל מקום שרוב הגנבים ישראל כהאי גונא שרי:

ההוא רביתא. תינוקת עובדת כוכבים:

אופיא. אישקומא של יין:

אימור מגבה דחביתא שקלתא. ודוקא רביתא שאינה יודעת בטיב נסוך ולא מסרה נפשה למגע אבל גדולה מכי חזינן אופיא לא תלינן לקולא:

אע"ג דליכא תו שאין שם אופיא עוד ואיכא למימר הא ודאי מגו חביתא שקלתה:

אימור איתרמויי איתרמי דהך אופיא הואי התם כך פירש רש"י ז"ל ואחרים פירשו דנערה גדולה היתה ויודעת בטיב נסוך ומיירי שהיתה בחזקת המשתמר שהיה ישראל יוצא ונכנס ואי לאו משום אופיא פשיטא [דליכא למיחש] אבל משום אופיא חששו לה ואעפ"כ אמר רבא דליכא למיחש דאימר מגבה דחביתה שקלתה והאי אימר לקולא הוא דכותיה בתלמודא:

ההיא מסוביתא. מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא [תרגם אונקלוס] וסבי חמר. סבאך מהול במים:

שלא מסר לה אלא שמירת מפתח ולא סמכה דעתה ליכנס דנתפסת כגנב וא"ת אפילו מסר לה שמירת הבית למה יאסר דהא [דף סט.] מעביר כדי יין ממקום למקום כשומר ואפ"ה כל שלא הודיעו שהוא מפליג תנן במתני' דמותר י"ל דשאני הכא כיון שהאמינו והפקידו אצלו ואמר לו שמור ה"ל כהודיעו שהוא מפליג דמימר אמר כיון דמהימנא ליה לשמרה לא אתי לעיוני ביה הלכך אפילו לא נמצא בצד היין אסור אבל כשלא מסר לו אלא שמירת מפתח אינו נאמן אצלו שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד מימר אמר השתא אתא ושקיל ליה מינאי ומדברי רבותינו הצרפתים ז"ל נראה דמפרשי לה בשהודיעו שהוא מפליג ואפ"ה כיון שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד והבית הוא ידוע שהוא של ישראל מותר דמירתת על הכניסה שמא יראו אחרים ויגידו לבעלים וכן כתבו משמו של ר"ת ז"ל שמכאן התיר הוא ז"ל לישראלים שהניחו יינם והלכו לעיר אחרת בי"ט ונתנו המפתח לשפחה נראה שדעתם ז"ל לפרש זו ששנינו בפרק ר' ישמעאל [דף סא.] המטהר יינו של עובד כוכבים ונתנו ברשותו והלה כותב התקבלתי ממך המעות מותר דאפי' בעיר שאין ישראל דרים בה שרי ואפי' בשהודיעו שהוא מפליג כל שיש בו פתח פתוח למבוי אבל אחרים מחמירין לומר דדוקא בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה הא לאו הכי כל שהודיעו שהוא מפליג אסור. כללא דנקיטינן בספק מגע עובדי כוכבים מההיא שמעתתא ומהנהו דסוף פרק ר' ישמעאל דכל היכא דאין לו שייכות לא בבית ולא ביין אע"פ שחביות פתוחות ונמצא עומד בצד היין אפי' בתוך פשוט ידים מותר דכיון דלית ליה לאישתמוטי ונתפס כגנב על הכניסה אין לו פנאי לנסך והיינו מתני' [ד' ס:] דאין לו עליו מלוה מותר והיינו עובדא [ד' ע.] דההוא אושפיזא ויש מי שאומר [דה"ה] בשוכר ביתו של עובד כוכבים ומלאהו יין שלו ואין העובד כוכבים

דר באותה חצר אע"פ שאין הישראל דר שם שאפי' נמצא העובד כוכבים עומד בצד היין מותר שכיון ששכרו הרי הוא כמוכרו לו לזמן שכירתו ונתפס הוא עליו כגנב ומותר אבל הראב"ד ז"ל החמיר ואמר דכל שנמצא הכותי עומד בצידו אסור שכיון שהבית שלו אינו נתפס עליו כגנב לפי שהאדם עשוי לבא ולראות מה השכיר ואין השוכר מקפיד בכך ואפי' בזמן שמכרה לו לחלוטין מחמיר בו הוא ז"ל היכא דנמצא עומד שם מטעם זה שאדם עשוי לעמוד על ממכרו לראות מה מכר ואין הלוקח מקפיד בכך. יש לו שייכות ביין ולא בבית אם נמצא עומד שם הרי זה אסור ואע"פ שישראל דר באותה חצר והיינו מתני' דתנן [דף ס:] עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור אם יש לו מלוה עליו אסור אבל אם לא נמצא עומד שם מותר. יש לו שייכות בבית ולא ביין כגון [דף סא:] [שוכר בית בחבירו של עובד כוכבים ועובד כוכבים דר באותה חצר ואין ישראל דר שם וכגון המניח עובד כוכבים בחנותו [ד' סט.] והמניח יינו בקרון אע"פ שלא נמצא העובד כוכבים עומד בצד היין אסור כיון שיש לו רשות להכניס ולעמוד אצל היין אבל אם הניחו בחזקת המשתמר א"נ בחותם אחד לדברי ר"א [ד' לא.] מותר. יש לו שייכות בבית וביין כגון] המטהר יינו של עובד כוכבים [ד' סא.] ולא כתב לו התקבלתי ונתנו באוצר מיוחד שהוא של עובד כוכבים ואע"פ שאין העובד כוכבים דר באותו חצר ולא נראה שם מעולם אם אין ישראל דר באותו חצר אע"פ שהמפתח וחותם בידו אסור עד שיהא יושב ומשמר והיינו ברייתא דקתני לעיל בסוף פרק ר' ישמעאל [ד' סא:] יינו של עובד כוכבים ברשותו וישראל דר בחצר אחרת אע"פ שמפתח וחותם בידו אסור עד שיהא יושב ומשמר וכבר כתבתי למעלה דאיכא מ"ד דחותם בתוך חותם כשומר דמי ומיהו אם היה פתח האוצר פתוח לרה"ר וישראל ועובדי כוכבים דרים באותה העיר א"נ בעיר שהרוכלין מחזירין בה מותר לדברי ר"ת ז"ל במפתח או חותם ולדברי שאר המפרשים ז"ל [בין הוא בין ישראל אחר מותר] אפי' בלא מפתח וחותם והיינו מתני' [דף סא.] דהמטהר יינו של עובד כוכבים ומה שנאמר עליה בגמרא ואם היה בחצר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה בין אותו ישראל בין ישראל אחר מותר ואפילו בלא מפתח וחותם וכדא"ל ר' יוחנן לתנא [דף סא:] תני אע"פ שאין מפתח וחותם בידו ומיהו אומר הראב"ד ז"ל דדוקא כגון שמונח בבית [סגי להו ביוצא ונכנס] אבל בחצר לא עד שיושיב שומר דכיון שיש לו רשות ביין ובכל החצר נגע ולא מירתת ומדמי ליה אמתניתין [דף סט.] דהיה אוכל עמו על השולחן דמה שעל השולחן אסור ואינה ראיה דהתם בחזקת שהוא נוגע הוא כיון שהיין קבוע לפניו והוא שותה ממנו שזימנו ישראל אבל הכא שאינו בחזקת נוגע ביין שישראל יוצא ונכנס כשומר דמי וראיה לדבר מדגרסינן בריש חולין [דף ג.] גבי כותי

ויוצא ונכנס לכתחלה [לא] והא תנן וכו' אלמא אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר אלא אמר רבא הכי קתני הכל שוחטין ואפי' כותי בד"א בישראל יוצא ונכנס אלמא דאפי' בכותי דשחיט בהמה דידיה נכנס ויוצא מותר אע"ג דמצי דריס ושהי בכל שהוא וכ"ש הכא ביוצא ונכנס בחצר שהוא דר בה מותר ומ"מ ראוי להחמיר כדברי הראב"ד ז"ל וה"מ במטהר יינו של עובד כוכבים אבל ביין של ישראל אין חוששין דהכי מוכח עובדא [דף ע.] דבזעא דדשא וכתב הראב"ד ז"ל דכל אסור דאמרינן בהנך עובדי דגמרא הכא אין איסורין אסור הנאה שאין אוסרין בהנאה משום ספק מגע עובד כוכבים אלא בשהפקידו אצל העובד כוכבים לשמרו ואין עליו שום חותם כדתנן [דף לא.] אצל עובד כוכבים כפירותיו אבל רש"י ז"ל כתב בכל הנך עובדי כל שרי דהכא שרי בשתיה דהא לא נגע קאמרינן וכל אסור דהכא אף בהנאה:

דף לד.

מתני' בלשת. חיל על שם שמחפשים וחותרים קרי לה בלשת כדמתרגמינן ויחפש ובלש: **סתומות מותרות.** שכיון שהן סתומות הרי זו ראיה שלא פתחו שאם פתחום לא חזרו לסותמן שאין אימת אדם עליהם וכל שכן דשרו לר' אליעזר [דף לא.] דלא חייש לזיופא וסגי ליה בחותם אחד ומיהו בין לדידיה בין לרבנן דוקא סתומות במגופה של טיט אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו דכי מהדר ליה לפקק לאו משום אימתא אלא אורחא דמלתא ובשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך בין בכרכום של אותה מלכות בין של מלכות אחרת וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה (דף כז.) ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו:

אומנין ישראל וכו' מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה. דהא לא קנו לה והוא אינו חייב להם אלא מעות ותניא לעיל [ד' סד.] ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו יי"נ והביא לו מותר ומיהו לאו דוקא דמיה דהוה ליה רוצה בקיומו דאסור כדאמרינן לעיל (שם) באומר המתן עד שאמכור יין נסך ואביא לך אלא כך הוא מותר שיאמרו לו עד שאתה שולח לנו חבית זו תהא שלך ותן לנו דמיה כנגדה ובכי האי גונא אין רוצין בקיומו כלל ואם משנכנסה לרשותן אסור דכיון דזכו בה כי שקיל דמיה דמי יי"נ קא שקלי:

גרסינן בגמ' [דף עא.] אמר רב יהודה אמר רב מותר לאדם לומר לעובד כוכבים צא והפיס עלי מצת המלך. כלומר שהיו נותנין מתבואותיהן ויינן עשור למלך וישראל זה שהוא חייב יין למלך מותר לומר לעובד כוכבים הפיס עלי ואע"ג דקא יהיב ליה האי

עובד כוכבים יין נסך והאי פרע ליה דמים כיון דמצי לסלוקי לשליחא דמלכא בזוזי כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך לאו שלוחו דישראל הוא. ואותבינן עליה מדתניא לא יאמר אדם לעובד כוכבים עול תחתי לאוצר. כלומר הכנס במקומי להפיס את האוצר שממונה על אוצרות יין ושמן של מלך לגבות ולאצורי. ודחינן. עול תחתי קאמרת הא לא דמיא אלא להא אבל אומר לו מלטני מן האוצר. כלומר דעול תחתי משמע היה במקומי וכל מאי דיהיב עובד כוכבים הוי כאילו יהביה ישראל דהא במקומו הוא והא דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא דאבל אומר לו מלטני מן האוצר דכיון דאפשר לסלוקי בזוזי אי בעי למיתב ליה חמרא לאו שליחותיה קא עביד. ואיכא למידק עול תחתי לאוצר אמאי מיתסר דהא אמרינן בריש פרקין בגמרא [דף סג.] דאימר אדם לחמריו ופועליו צאו ושתו ואני פורע ואינו חושש משום יי"נ אלא בשנשא ונתן ביד א"נ [שם ע"ב] בשהקדים לבעל היין דינר ואע"ג דהתם עול תחתי הוא דהא חייב הוא ליתן להם יין לשתות והוא אומר לחנוני עובד כוכבים תן להם לאכול ולשתות י"ל דהכא נמי בשהקדים לו בעל היין דינר ואמר לו עול תחתי לאוצר ודכותה במלטני מן האוצר שרי ויש לזה הוכחה בירושלמי בפרק ששי דדמאי. א"נ יש לומר דהתם גבי פועלים למלטני מן האוצר דמיא שאם רצה נותן להם מעות כדי מזונות והן לוקחין לעצמן שכן דרך בעה"ב עם פועלים ומש"ה שרי למימר לחנוני עול תחתי כדי שאפטר מהם ולא מיתסר אלא בשהקדים לו דינר א"נ בשנשא ונתן ביד אבל גבי מנת המלך כיון דעיקר חיובא ביין הוא אע"פ שלפעמים נפטר בדמים אם אמר לו עול תחתי נעשה כפורע חובו ביין נסך אע"פ שלא משך. ולא ניחא לי בהכי. דברייתא לעיל הכי תניא [דף סג:] צאו ושתו ואני פורע ואי כי האי לישנא אמר ליה לחנוני כלומר תן להם יין ואני פורע אף על גב דמצי לסלוקינהו בזוזי ודאי מיתסר ואי אמרת דלא אמר ליה לחנוני האי לישנא אין מקום לקושיתם כלל דדלמא מלטני מהם א"ל והר"ם במז"ל כתב בפ' [שלשה עשר] מה' מאכלות אסורות מלך שהיה מחלק יינו לעם ולוקח מהם דמיו כפי מה שירצה אל יאמר אדם לעובד כוכבים הא לך מאתים זוז והכנס תחתי לאוצר המלך כדי שיקח העובד כוכבים היין שכתבו בשם ישראל ויתן העובד כוכבים דמים למלך אבל אומר לו הא לך מאתים זוז ומלטני מן האוצר עד כאן ולפי זה הדבר ברור שאינה דומה לאותה של חמרים ופועלים כלל דהכא כיון שכתבו עליו של בית המלך שיקבל כך וכך כורים וזה אומר עול תחתי כלומר קבלם אתה בשבילי נמצא שהוא כאילו מוכר לו יין נסך:

מתני' המוכר יינו לעובד כוכבים פסק. עמו דמי המכר:

עד שלא מדד דמיו מותרין. מפרשינן טעמא בגמרא משום דמשיכה בעובד כוכבים קונה הלכך כשמודד קנה העובד כוכבים במשיכה והוי ליה לישראל זוזי גבי עובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה:

מדד עד שלא פסק דמיו אסורין (דעובד כוכבים לא קני במשיכה דכיון דלא פסק דמיו אסורין) דעובד כוכבים לא קניא במשיכה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכא אדעתיה למקנייה במשיכה שמא ירבה לו דמים הלכך כי נגע ביה עובד כוכבים הוי יין נסך ברשותיה דישראל ואי שקיל מיניה מעות הוה ליה דמי יין נסך וקיי"ל דמשיכה בעובד כוכבים קונה כאמימר דאמר הכי בגמ' והלכך לא קיי"ל כרב [דף עא.] דאמר להו להנהו סבואתה כי מזבניתו חמרא לעובדי כוכבים קדימו ושקילו זוזי מינייהו והדר כיילי להו דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יין נסך ברשותייכו קא הוי וכי שקליתו דמי יין נסך קא שקליתו דליתא דכיון דקיי"ל דמשיכה בעובד כוכבים קונה כיון דמשיכה קניא ויין נסך לא הוי למיסר בהנאה עד דנגע ביה ואפילו אי כיילי ורמי למנא דעובד כוכבים דאיכא עכבת יין אפומא דמנא שרי דהא קיי"ל כרבן שמעון בן גמליאל דאמר [דף עד.] ימכר כולו חוץ מדמי יי"נ שבו ובסתם יינן אפי' יין ביין הלכך לא קיי"ל כרב ולפיכך השמיטה הרב אלפסי ז"ל אבל הגאון ז"ל בס' המקח בשער י"א פסקה:

נטל את המשפך אמבו"ט בלעז:

אם יש בשולי המשפך עכבת יין כלו' מקום שמתעכב שם טפת יין:

אסור. לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים ובגמרא מפרש. דההיא עכבת יין מיתסרא למאן דס"ל ליה נצוק חבור משום נצוק לפי שעכבת יין זו שבשולי המשפך מחוברת על ידי נצוק ליין שבצלוחיתו של עובד כוכבים ולמאן דלית ליה נצוק חבור מוקמי' לה בשפחסתו צלוחיתו. כלומר שנתמלאה צלוחית העובד כוכבים עד שפחסה היין בשולי המשפך ונתחבר ממש היין שבמשפך ליין נסך שבצלוחית ויש גורסין עקבת יין בקו"ף ופירוש לכלוך יין והכי מוכח בירושלמי דאמרינן כמה דתימר עקובה מדם והאי אסור בהנאה קאמר דאי לאסרו בשתיה למה לי עכבת יין אפילו אין בו עכבת יין נמי אסור בשתיה שכיון שמשפך זה היה צריך הדחה ולא הדיחו ודאי שאוסר היין בשתיה אלא לענין אסור הנאה קאמרי' ומשום הכי דוקא כי אית ביה עכבת יין הא לאו הכי לא עדיף מנודות העבודי כוכבים וקנקניהם שאין אוסרין יין הכנוס בהן בהנאה כדתנן בפ' אין מעמידין [דף כט:] לדברי חכמים ולפי זה אנן דקיימא לן כרשב"ג בתערובת סתם יינם דימכר כלו לעובדי כוכבים חוץ מדמי איסור שבו לא קיימא לן כי הך מתני' דכיון דאינו נהנה מאותו עכבת יין כלל אמאי מיתסר בהנאה

ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל שכתבה אלא [שאפשר] שאפילו לרבן שמעון בן גמליאל דשרי בימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו דוקא במפרש אבל בסתם אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור ואחרים אומרים דהאי אסור בשתיה קאמר דכי לית ביה עכבת יין אפילו בשתיה שרי שאע"פ שהוא מחוסר הדחה כיון שהוא כלי שאין מכניסו לקיום מכיון שיבש יין נסך שעליו אם נשתמש בו אינו אוסר את היין אפילו בשתיה וכתב הרמב"ן ז"ל שאין זה נראה אלא במשפך לפי שאין היין מתעכב בו אבל [נ"א בכלי] בכסי וכיוצא בהן לא המערה מכלי לכלי. מכלי כשר לכלי איסור:

דף לד:

המערה ממנו מותר. הנשאר בכלי הכשר מותר ולמאן דאמר נצוק חבור מוקמי לה בגמרא [דף עב:] דקא מקטף קטופי. כלומר שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי האיסור ודייקינן מרישא הא דביני ביני אסור משום דנצוק חבור ואף על גב דמסיפא נמי איכא למידק הא דביני ביני שרי לא דייקי הכי אלא אגב דתנא המערה ממנו מותר תנא נמי ואת שעירה לתוכו אסור והוא הדין דביני ביני נמי אסור ולמאן דלית ליה נצוק חבור דייקינן מסיפא ואת שעירה לתוכו אסור הא דביני ביני שרי ומרישא לא דייקינן מידי דאגב סיפא נקטה:

גמ' אמר רב הונא נצוק לטומאה ולטהרה לא הוי חבור. נצוק קילוח צינור הבא מלמעלה למטה אינו חבור לטומאה אם משקה יורד מכלי לכלי ונגע טמא בתחתון העליון טהור:

ולא לטהרה. גממיות שאין בה מ' סאה ונצוק מחבר מן גממית זו אל מקוה שלם אינו חבור והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה אי נמי לענין השקה קאמר:

לענין יין נסך חבור. שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק:

אי נפיצו נפוצי. יעמדו מרחוק ויוריקו היין לכליו של עובד כוכבים כי היכי דלא ליהוי נצוק:

שפוכאי. פועלים ישראל רגילים לערות יין מכלי אל כלי:

ושדיתו ליה עליה. שמא תניחו את כל הכלי שמערים ממנו ביד העובד כוכבים והוא לבדו יערה ומיתסר התחתון:

בגישתא ובת גישתא. קנט"א פלור"א בלע"ז והוא כלי חלול כעין שני קנים חתוכים בשפוע ומדובקים בראשיהם מלמעלה ושני ראשיהם פונים למטה ומניחים אחד כזה מן הראשים בחבית מלאה עד שמגיע לשוליה וראש קנה השני נותן בפיו ומוצץ מעט

עד שעולה היין ושומטו בפיו ומניח חבית רקנית כנגד הקלוח והיין עולה מאיליו כולו מחבית לחבית:

עילויה נגע בראש המקלח:

דכולה חמרא. אפי' מה שבכלי ראשון:

אגישתא ובת גישתא גריר. שהרי מאיליו עולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהוי כחבית אריכתא:

קנישקנין. כלי רחב ושני קנים או שלשה כפי מה שהוא רחב יוצאין בו ונמשכים ועולים כנגד גובהו ויכולים כמה בני אדם לשתות בו וקאמר דשרי לשתות ישראל ועובד כוכבים יחד דכל זמן שזה מוצץ וזה מוצץ אין היין הנוגע בפי העובד כוכבים חוזר למטה אבל קדם ופסק עובד כוכבים לא לפי שמה שנוגע בפי העובד כוכבים חוזר ומתערב עם היין:

ולענין הלכה מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל דוחים הא דרב הונא מדאמרינן עלה בגמ' [דף עב.] א"ל רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן הנצוק והקטפרס אין חבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חבור הא ליין נסך הוי חבור אימא סיפא האישבורן חבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוי חבור הא לענין יי"נ לא הוי חבור אלא מהא ליכא למשמע מינה. אלמא דרב הונא גופיה מספקא ליה אלא דמעיקרא הוה בעי למידק דהוי חבור מרישא ואהדריה רב נחמן מסיפא וסלקא שמעתין דמהא ליכא למשמע מינה והא ודאי לאו ראיה היא כלל דרב נחמן הוא דאמר ליה דאיבעי למידק ממתני' ליכא למשמע מינה אבל [רב הונא] מדנפשיה פשיט ליה ולא ממתני' דייק לה והביאו עוד ראיה דלרב הונא גופיה מספקא ליה מדדייקי בפרק ר' ישמעאל (דף נו:) עלה דההיא דאמר רב הונא התם לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת וכו' גרגותני גופיה במאי מיתסרא בנצוק ש"מ נצוק חבור ודחינן כדאמר ר' חייא בשפחסתו צלוחיתו ה"נ שפחסתו בורו. ואם איתא דפשיטא ליה לרב הונא הוה ליה למימר מידי הוא טעמא אלא לרב הונא הא אמר רב הונא נצוק חבור אלא ש"מ דלרב הונא גופיה לא פשיטא ליה והלכך נקיטינן ביה לקולא ומדרב חסדא נמי [דף עב:] דאמר להנהו סבואתה קטיפי קטופי ליכא לאיתויי ראיה כיון דלרב הונא מספקא ליה רב חסדא נמי לכתחלה מזהר עלה כי היכי דלא לעייל נפשיה בספיקיה דרבה ואף ראיה זו אינה דנהי דלרב הונא פשיטא ליה כדמוכחא סוגיין דהכא התם בפ' ר' ישמעאל [דף נו:] הכי קאמרינן ש"מ מהא דסבירא ליה לרב הונא דנצוק חבור ביין נסך ואי הכי מאי קמ"ל הא אמרה חדא זימנא ודחינן ליה בשפחסתו בורו והא קמ"ל דאפילו למ"ד נצוק אינו חבור בשפחסתו מודה ולפיכך נראה דברי ר"ת ז"ל שכתב דאע"ג דלא מסתייע רב

הונא מהני מתניתא קי"ל כותיה דליכא מאן דפליג עליה דרב נחמן לא פליג עליה אלא א"ל מנא לך האי סברא דלמא אית בידיה מתניתא דאגמרה מיניה אבל לא חלק עליו אלו דבריו ז"ל וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' שנים עשר מה' מאכלות אסורות אלא שקשה לדבריהם הא דאמרינן בסמוך [דף עב:] דמר זוטרא ורבה בר רב הונא שרי למשתי בקנישקנין ואיכא דאמרי דרבה בר רב הונא גופיה עבד עובדא בנפשיה וכיון שהנצוק אסור היאך אפשר דקנישקנין שרי דודאי חבורו של כלי זה לא גרע מחבורו של נצוק אלא שהראב"ד ז"ל כתב בתשובה דכי אמרי' נצוק חבור ה"מ מאי דאתי בההוא פתחא או בההוא ברזא אבל בהאי קנישקנין מאי דאתי בברזא דישראל לא אתי בברזא דעובד כוכבים [ה"ל נצוק שאין סופו לירד] ומש"ה לא הוי חבור ודרך זה נכון בעיני לקיים כל הסוגיא אבל ראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל דרב הונא דאמר נצוק חבור ליין נסך אף בנצוק שאין סופו לירד קאמר דרב הונא עלה דמתני' דתנן הנצוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה קאי וההיא בנצוק שאין סופו לירד קאי ודכותה אמר רב הונא דאפילו כה"ג נצוק חבור ליין נסך וראיה לדבר דמתני' בנצוק שאין סופו לירד הוא וליכא למימר ביה גוד אחית דהא ברישׁ פ' המביא תניין (דף טז.) אוקימנא להההיא מתני' כר' יהודה ור' יהודה סבירא ליה דכל היכא דאיכא גוד אחית הוי חבור דאמר גבי מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו בזה אחר זה דאם רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור דאמרי' גוד אחית כדמוכח בפ' אין דורשין (דף יט.) וכיון דהך מתני' בנצוק אין חבור לטומאה ולטהרה אוקימנא התם כר' יהודה על כרחין בשאין סופו לירד הוא ועלה קאמר רב הונא דכה"ג הוי חבור לייי"נ אלמא רב הונא אפילו בנצוק שאין סופו לירד קאמר ולא ידעתי מהו דהתם בפרק המביא תניין ההיא דטופח ע"מ להטפיח חבור אוקימנא כר' יהודה וההיא לאו סיפא דמתני' דהנצוק והקטפרס היא ומעתה נהי דההיא דאם רגליו של ראשון נוגעות במים מוכחא דרבי יהודה אית ליה לענין מקואות נצוק חבור כל היכא דאיכא למימר גוד אחית אפ"ה מתני' דהנצוק והקטפרס לא מוכח דכר' יהודה אתיא כדי שנצטרך לומר דכי קתני דנצוק חינו חבור דוקא בשאין סופו לירד אלא דאפשר דכרבנן מתוקמא וכי קאמר דנצוק אינו חבור אפילו בשסופו לירד קאמר ודכותה אמר רב הונא דבייי"נ כה"ג נצוק חבור ועוד שאפילו תרצה לומר דההיא דהנצוק והקטפרס ר' יהודה נמי מודה בה אפשר דכי קאמר דנצוק אינו חבור לטהרה לאו לענין מקוואות קאמר אלא לענין השקה וכי אית ליה לרבי יהודה דנצוק חבור כל היכא דאיכא למימר גוד אחית דוקא לענין מקואות ומקולי מקואות היא והכי מוכח לישנא דבגמרא בפ' המביא תניין [דף טז.] דקאמר דלמא לענין מקואות ור' יהודה היא

ומעתה דברי הראב"ד ז"ל מתקיימין דנצוק חבור כל שסופו לירד אבל בשאין סופו לירד לא והיינו שריותא דקנישקנין זהו הדרך הישר בעיני אע"פ שלא העליתי כך בחידושי:

דף לה.

גרסינן בגמרא עלה דהא דאמר רב הונא דנצוק חבור ליי"נ [דף עב:] ת"ש המערה מחבית לבור [אלמא] קלוח היורד מחבית לבור אסור שמע מינה נצוק חבור (ואי נצוק הוי חבור אפילו בגו דחביתא איתסר לא צריכא דקא מקטף קטופי מ"מ נצוק לא הוי חבור) ודחינן תרגומה רב ששת בעובד כוכבים המערה דאתי מכחו אי הכי [אפילו בגו] דחביתא נמי ליתסר כחו דעובד כוכבים דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דגואי לא גזרו ביה רבנן וכתב עלה רש"י ז"ל דהלכתא היא שלא מצינו מי שחלק על רב ששת בהא דאם שפך עובד כוכבים מן הכלי מותר מה שנשאר בכלי וכן דעת קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל ולפי"ז נצטרך לומר שקל הוא שהקלו חכמים בכחו של עובד כוכבים שלא יאסור מה שנשאר בחבית משום נצוק אע"ג דקי"ל דנצוק חבור אבל הראב"ד ז"ל כתב דלא קי"ל כרב ששת דלמדחיא לדרב הונא איתמר וכיון דקי"ל כרב הונא דאמר נצוק חבור בעובד כוכבים המערה אפי' דחבית נמי מיתסר אע"ג דעובד כוכבים לא מנסך אלא מאי דנפיק לבראי מ"מ מה שנשאר בפנים מחובר הוא במה שיצא בחוץ בחבורו של נצוק הלכך כולו אסור: **מתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא**. כל היכא דתני יי"נ אף סתם יינן במשמע אלא אם כן פירש והכי מוכח בכמה דוכתי במכלתין דקרי לסתם יינן יי"נ ובתוספתא נמי תניא עובד כוכבים שקדח במינקת והעלה לו יין נסך לפיו או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסרוהו מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת במשהו והתם סתם יינם הוא שעל ידי מגעו הוא נאסר וקרינא ליה יין נסך וקתני נמי דאוסר במשהו ושמע מינה דכי תנן במתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא אף סתם יינם במשמע וזה שלא כדברי ר"ת ז"ל דכתב בספר הישר דכי תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא דוקא ביין נסך ממש דומיא דמים במים שאין הדברים אמורים אלא במים שנתנסכו ודאי לעבודת כוכבים אבל סתם יינן בנותן טעם כשאר אסורין שבתורה ואין זה מחוור מן התוספתא שכתבנו וליכא למימר דההוא תנא דברייתא סבר דכל מין במינו במשהו דאם כן למה ליה למתני מפני שטפה של יין נסך וכו' כל אסורין שבתורה נמי דינייהו הכי דבמינן במשהו אלא שמע מינה דלהאי תנא דוקא ביין נסך אבל בשאר אסורין לא ושמע מינה דסתם יינם אוסר במשהו כיין נסך ומיהו דוקא ביין שנאסר בהנאה אבל יין שאינו נאסר אלא בשתיה אינו אוסר בכל שהוא דהא אמרינן בגמרא בסמוך דהאי דאוסר יין נסך בכל

שהוא משום חומרא דעבודת כוכבים היא הלכך דוקא ביין נסך שנאסר בהנאה שיש בו משום לתא דעבודת כוכבים אבל ביין שלא נאסר [אלא] בשתיה דליתא משום לתא דעבודת כוכבים לא:

מים במים. שנתנסכו לעבודת כוכבים שנתערבו במים של היתר. גרסי' בגמרא [דף עג.] אתא רב דימי אמר ר' יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל. כלומר שראשון ראשון מן היין נסך שנפל בטל ביין כשר שבבור ומותר בהנאה והא דתנן לקמן [דף עד.] יי"נ שנפל לבור אסור בהנאה מוקי ליה כשנפלה חבית גדולה ונשברה ונפלה בו כאחת:

דף לה:

ואותבינן עלה מדתנן יי"נ אסור ואוסר בכל שהוא מאי לאו דנפל איסורא לגו התירא. כלומר ושמע מינה דלא אמרי' ראשון ראשון בטל:

ודחינן לא התירא לגו איסורא. כלומר ובכי האי גונא אפילו נפלה חבית גדולה של היתר לתוך טפה של יין נסך נאסר הכל דבכי האי גוונא מחמרי ביין נסך משאר אסורין אבל היכא דנפיל איסורא לגו היתרא ראשון ראשון בטל אא"כ נופל בבת אחת כדי נתינת טעם וטעמא דמלתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אוסר את היין שבא עליו ואפי' חבית גדולה בבת אחת משום חומרא דיי"נ אבל בשהיתר במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וכן נראה מדברי הר"ם במז"ל וזה כענין ששנינו במקואות (פרק ד') דרביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה מפני שמי המקוה באין עליהן ואילו על פני המים אין השאיבה פוסלת אלא בג' לוגין וכל הני מילי במין במינו אבל במין בשאינו מינו קיל טפי דחמרא דהיתרא דנפיל בבת אחת למיא דאיסורא ואין במים של איסור כדי ליתן טעם בו מותר והיינו דתנן יין במים בנותן טעם ולפי דרך זה הדבר ברור שיש חילוק בין יין נסך לשאר איסורין שביין נסך [מין במינו] אם נפל היתר מרובה בבת אחת לתוך איסור מועט נאסר ואילו בשאר איסורים בעינן שיהא באיסור כדי נותן טעם וכן בזה הדרך בעצמו הוא החלוק שיש בין מין במינו ומין בשאינו מינו ביין נסך ואותבינן עלה דרב דימי מדתנן במתני' יין במים בנותן טעם מאי לאו דנפיל איסורא לגו התירא. וקתני דמכי יהיב טעמא מיתסר אלמא לא אמרי' דראשון ראשון בטל ודחינן לא דנפל התירא לגו איסורא. ונראה לי לפי דרך זה שאף בשאר אסורין היכא דנפל התירא לגו איסורא מעט מעט שאפילו כל היום

כולו ראשון ראשון בטל ונאסר הכל שמה שאנו מחמירין ביין נסך מבשאר אסורין אינו אלא בהיתר מרובה שנפל בבת אחת לתוך איסור מועט דביין נסך אסור במינו ובשאר אסורין אי נמי ביין נסך בשאינו מינו מותר אבל בהיתר שנפל לתוך איסור מעט מעט אפילו בשאר איסורין אי נמי ביין נסך בשאינו מינו ראשון ראשון בטל ואסור שהרי אנו אומרין כן להקל ביין נסך היכא דקא נפיל אסורא לגו התירא וכי תימא אם כן כי תנן דביין במים צריך כדי ליתן טעם ואוקימנא דנפל חמרא דהתירא לגו מים דאסורא דוקא בשנפל חמרא דהתירא בבת אחת הא בנופל מעט מעט אפילו אין במים כדי ליתן טעם ביין אסור דראשון ראשון בטל ואי בשנפל בבת אחת דוקא עסקינן למה ליה לאוקומה בדקא נפיל חמרא דהיתירא לגו מיא דאיסורא אפי' חמרא דאיסורא לגו מיא דהתירא נמי מיתסר שכל שנפל בבת אחת כדי ליתן טעם ליכא למימר ראשון ראשון בטל לאו קושיא היא דאע"ג דודאי למאי דמתרצי בדקא נפיל חמרא דהתירא לגו מיא דאיסורא [דוקא] בבת אחת מיתוקמא הני מילי לענין שריותא דפחות מכדי נתינת טעם דדוקא בבת אחת הא בזה אחר זה אפילו פחות מכדי נתינת טעם אסור אבל לענין איסורא דבנותן טעם מילתא פסיקתא קתני בין [בנופל בבת אחת בין] בנופל בזה אחר זה דומיא דרישא דיין ביין אסור בכל שהוא דכדקא נפל התירא לגו איסורא אסור בין שנפל בבת אחת או מעט מעט וכמו שפירשנו ודכותה קתני יין במים בנותן טעם דכל היכא שיש באיסור כדי נתינת טעם מיתסר נמי בכולהו גווני הא כשאין באיסור כדי ליתן טעם לא מיתסר בכולהו גווני כי היכי דמיתסר מין במינו אלא דוקא בשנפל מעט מעט ומשום ראשון ראשון בטל ומיהו כל שנפל אחר כך היתר מרובה [בבת אחת] שיש בו כדי לבטל עיקר האיסור שבתחלה סגי דהא תנן בפרק קמא דתמורה [דף יב.] אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ חוזר ומחמץ אלא לפי חשבון והיינו טעמא משום דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבלה אלא בדברים המתבשלים דומיא דבשר בחלב כמו שכתבתי בפרק כל הבשר ואכתוב עוד לפנינו בסייעתא דשמיא ואעפ"כ כל שלא נפל בבת אחת היתר מרובה שיש בו כדי לבטל עיקר האיסור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל שהוא ז"ל אומר דלא אמרינן בהיתרא לגו איסורא ראשון ראשון בטל לא בשאר אסורין ולא ביין נסך ושאינו מינו אע"פ שאנו אומרין כן להקל ביין נסך בדקא נפיל איסורא לגו התירא והיינו טעמא לפי שהאיסור עשוי להתבטל ולא ההיתר ועוד הוא ז"ל מפרש זו שאמרו ביין ביין ומים במים לא דקא נפיל התירא לגו איסורא דבנופל מעט מעט עסקינן ומשום ראשון ראשון בטל [וחומרא הוא שהחמירו בייי"נ לומר בהיתר ראשון ראשון בטל] מה שאין כן בשאר אסורין לפי שאין היתר עשוי להתבטל וגרסינן

תו בגמרא [דף עג.] כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן המערה י"נ מצרצור קטן לבור. כלומר פך קטן:

אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל. ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. וטעמא דמילתא דחבית כיון דנפיש עמודיה הרי הוא כאילו כל היין שבחבית מחובר לבור דכיון דנפיש עמודיה חבורו חשוב כנופל בבת אחת דמי אבל צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אין כל היין שבצרצור כנופל בבת אחת לבור הלכך ראשון ראשון בטל ואף על גב דקיימא לן נצוק חבור וכמו שכתבתי למעלה ויין שבצרצור הרי הוא חבור לבור ע"י קלוח של נצוק אפי' הכי לא מיתסר שאין הנצוק חבור אלא לומר שהיין של מעלה דינו כאותו יין שנתערב למטה והרי הוא כמותו וכיון שאותו שנפל למטה נתבטל ונעשה היתר היאך יאסור יין שלמעלה ולא ידעתי באי זה דבר נשאר החלוק שבין צרצור קטן לחבית דהיאך נתן דבריו לשיעורין [איזה כלי יקרא נפיש עמודיה ואיזה כלי לא ואין מדת חכמים לתת דבריהם לשיעורין] בכיוצא בזה ונראה לי דהכי תריצתא דמילתא שמפני שנהגו לערות יין לבור ע"י חבית גדולה כיון שסוף היין שבחבית לירד ע"י כלי זה ודרכו בכך אי אפשר לומר בו ראשון ראשון בטל שכל שעומד ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר מה שאין כן בצרצור קטן שמפני שאין דרך לערות בכלי כיוצא בו לבור אין אנו רואין כנפול וכמעורב אלא מה שירד כבר מש"ה אמרי' בכל כלי כיוצא בו ראשון ראשון בטל אבל הראב"ד ז"ל אומר דכי אמרי' ראשון ראשון בטל ה"מ דמקטיף קטופי הא במערה ואינו מפסיק כיון דקיימא לן נצוק חבור הרי הוא כאילו נפל בבת אחת וכ"ת א"כ חבית דנפיש עמודיה למה נאסר דכיון דמקטף קטופי אין היין שבחבית חבור ליין שבבור ובאותו שנפל לבדו ליכא כדי נתינת טעם דאי הכי פשיטא תירץ הרב ז"ל דכל שהקלוח גדול כקלוח חבית אע"פ שאין בו כדי נתינת טעם כל שהוא בעצמו חשוב אינו ראוי להתבטל ברבוי יין שבבור ולא נתבררו אצלי דברים הללו וגרסי' תו בגמרא [דף עג.] כי אתא רבין אמר ר' יוחנן יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. כלומר לא אמרי' הרי נאסר כל היין ורבה על המים אלא באיסור גרידא משערינן והויא מיא רובא:

כי אתא רב שמואל בר רב יהודה אמר לא שנו אלא שנפל שם קיתון של מים תחלה. כלומר קודם ליין נסך דכי נפל יין נסך אשכחוה מיא ובטלוה:

אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה מצא מין את מינו. כלומר בלא מים:

ונעור. כלומר נתחזק ונתוסף אסורו ורבה יין על המים:

איכא דמתני לה אמתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא כי אתא רב שמואל בר רב יהודה אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים אבל נפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו מאי איכא בין דמתני אמתני' ובין דמתני אדרבין מאן דמתני אמתני' לא בעי תחלה. כלומר שאפי' נפל קיתון של מים לבסוף סבירא ליה דמבטלין מים את האיסור:

מאן דמתני לה אדרבין בעי תחלה. כלומר דאי לאו תחלה אתא לאשמועי' מאי קא משמע לן הא רבין נמי הכי קאמר. ולענין הלכה כתב רש"י ז"ל [וכ"כ התוספות] דאין הלכה כרב דימי אמר ר' יוחנן דאמר המערה יין נסך מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל שהרי בא רב יצחק והחמיר דאמר דדוקא מצרצור קטן ובא רבין והחמיר ואמר דדוקא בנפל שם קיתון של מים משמע דסבירא ליה ז"ל דאמוראי נינהו ואליבא דר"י דרב דימי אמר הכי אמר ר' יוחנן ואתא רב יצחק ואמר דלאו הכי אמר אלא הכי ואתא רבין ואמר דאפילו הכי לא אמר ר' יוחנן אלא דוקא בשנפל שם קיתון של מים הלכך לית הלכתא לא כרב דימי ולא כרב יצחק בר' יוסף אלא כרבין אמר ר' יוחנן אבל הר"מ במז"ל פסק בפרק ששה עשר מהלכות מאכלות אסורות כרב יצחק בר' יוסף אמר ר' יוחנן דבצרצור קטן ראשון ראשון בטל משמע דסבירא ליה ז"ל דכי בעי רבין אמר ר' יוחנן קיתון של מים דוקא בחבית דנפיש עמודה וכתב הראב"ד ז"ל דאף על גב דלית הלכתא כרבי יוחנן לענין יין ביין מיהו גבי יין במים ומים ביין וכן לכל איסור שנמוח כגון חלב ודם וכן כיוצא בהן הלכתא כותיה שאם יפול האיסור לתוך ההיתר מעט מעט שאין בו כדי נתינת טעם בשעת נפילה אע"פ שנפל בו איסור כל היום כולו מותר דראשון ראשון בטל וכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור ולא די לו שאינו מצטרף עוד לאסור אלא אף להיתר מצטרף לבטל איסור הנופל בו אחר מכאן דתנן במסכת ערלה פרק שני הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד של ערלה או סאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה פירש שאותו ועוד אחרון מתבטל בסאה ערלה שנתבטלה שם בתחלה ונעשית חולין גמורין והוא שיש באותו הסאה מאתים באותו ועוד ותנן נמי לעיל מיניה התרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה כיצד סאה של תרומה שנפל למאה סאה חולין ואחר כך נפלו שלשת קבין (ועוד) ערלה או שלשת קבין (ועוד) של כלאי הכרם (שנפלו למאה סאה חולין ואח"כ נפלה סאה ועוד תרומה) זו היא שהתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה הנה נתבאר מאלו כי התרומה והערלה לאחר שנתבטלו נעשו היתר גמור

אף לבטל איסור הבא על ידם לאחר מכאן כ"ש שאין מצטרפין עוד לאסור ודוקא בערלה וכלאי הכרם דכיון שנתבטלו תו א"צ להעלותן כלל אלא נעשה הכל היתר גמור אי נמי בתרומה לגבי [חולין] ולכהן שאינו צריך להרים אבל תרומה לגבי חולין דישראל שצריך להרים לא דתנן בתרומות (פ"ה) סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת הרי זו אסורה ור"ש מתיר וכן הדין לכל איסורין אחרים שלא נמוחו כגון כזית חלב שנפל בשל ששים היתר ולא נימוח כי אם חציו כיון שהאיסור קיים שאם יפול לקדרה אחרת יאסור כחלב גמור אם יפול עוד בקדרה זו זית אחר של חלב ונמוחו שניהם יצטרפו [שניהם] לאסור את הקדרה ולא נחשוב את הראשון כאילו נימוח כולו כבר קודם נפילת השני שהרי מצאו בעין שעדיין ראוי לאסור במקום אחר משום הכי מצטרף עם האחרון כדין התרומה וכן כל כיוצא בזה עד כאן דברי הרב ז"ל משמע דסבירא ליה ז"ל דרב דימי תרתי אמר חדא דיין נסך איסורא לגו התירא אינו אוסר בכל שהוא ועוד דאפי' רבה עליו כל היום ראשון ראשון בטל ואע"ג דבקמייתא לא סבירא לן כותיה משום דאידחא ממימריה דרבין אמר ר' יוחנן דבעי קיתון של מים אפ"ה נקיטינן כותיה באיסור שאינו אוסר במשהו שאפי' רבה עליו כל היום ראשון ראשון בטל דלא אשכחינן מאן דפליג עליה ונפקא מינה לדידן לשאר איסורין שאין אוסרין במה שהן א"נ ליין נסך מין בשאינו מינו:

אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפי' בשאר איסורין נמי לא אמרי' ראשון ראשון בטל אלא אם נפל בהיתר איסור מועט אע"פ שנתבטל מחמת מיעוטו אם חזר ונפל שם איסור שבצרופו של ראשון יש בו כדי נתינת טעם נאסר היתר זה דהא דחינן לה לדרב דימי לומר דלא אמר ר' יוחנן וכיון דאידחיא לה לגמרי אידחיא וליתא כלל וטעמא דמילתא משום דטעמא לא בטיל ואפי' במין במינו דליכא למיקם אטעמא כיון שנפל שם שיעור שיש בו כדי ליתן טעם בכנגדו שלא במינו אסור וא"צ לומר באיסור המקלח בלא הפסק דלא אמרי' ראשון ראשון בטל דכנופל בבת אחת דמי אלא אפילו היכא דמיקטף קטופי אסור דחוזר וניעור וראיה לדבר מדפרכינן לרב דימי ממתני' דקתני יין במים בנותן טעם דמשמע דלדעתיה דרב דימי דאמר ראשון ראשון בטל הוא דקשיא מתני' אבל לדידן ניחא ואם כדברי הראב"ד ז"ל שאומר דבאיסורי נ"ט אמרי' ראשון ראשון בטל לימא ליה רב דימי ולדידך מי ניחא והא מין בשאינו מינו את גופך מודית דראשון ראשון בטל דמתני' היא במסכת ערלה אלא ודאי משמע דלדידן לית לן אף בשאר איסורין ראשון ראשון בטל אלא איסור חוזר וניעור ומצטרף לאסור ולדידי מיהא לא אריא דלא מצי א"ל לדידך מי ניחא ממתני' דערלה דמצי לדחויא דההיא בנופל בהפסק מתוקמה ולא בצירוף וכיון

דאיתרצא ליה מתני' אליבא דרב דימי מצי למנקט כותיה בשאר איסורין אפילו בצירוף עוד הביא ראיה ז"ל מדאמרינן בגמרא [דף עג:] איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור. כלומר שאם הגדילו המים והיין באיסור דהיינו שנפל היי"נ אחרון דלא מצא קיתון של מים יי"נ לבדו אסור:

הגדילו בהיתר מותר. כלומר שאם נפל היין כשר אחרון מותר:

ורבי יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור מותר. דס"ל דאפי' בכי האי גוונא קיתון של מים מבטל ליה ליי"נ:

וא"ל ר' ירמיה לר' זירא לימא חזקיה ורבי יוחנן בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה ולא בזה כדי לחמץ [ולא בזה כדי לחמץ] ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר אחרון אני בא וחכ"א בין שנפל איסור בתחלה בין שנפל איסור בסוף אינו אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ ופרכינן ותסברא והא אמר אביי לא שנו אלא שקדם וסלק את האיסור אבל לא קדם וסלק את האיסור אסור. כלומר לר"א. אלא חזקיה דאמר הגדילו באיסור אסור בהיתר מותר דאמר כמאן. ואם איתא היכי מקשינן מינה לחזקיה דאמר הגדילו בהיתר מותר לימא טעמא דחזקיה משום דכיון שבטלו המים ליין נסך אע"פ שעכשיו נפל שם של היתר אינו חוזר וניעור ככל איסורין שבתורה ושאני תרומה מפני שצריך להרים דעל כרחין בתרומה דישראל קא מיירי דאי לאו הכי ראשון ראשון בטל לדברי הראב"ד ז"ל אלא ודאי משמע שאין חילוק בין תרומה לשאר איסורין בענין זה שבכולן לר"א אם לא קדם וסלק את האיסור אסור דלא אמרינן ראשון ראשון בטל ומדר"א בשלא קדם וסלק נשמע לרבנן דהא ר"א דאסר היינו משום דסבר זוז"ג אסור ורבנן דשרו היינו משום דסבירא להו זוז"ג מותר ומיניה דאם נפל שם איסור אחר אפילו רבנן מודו דאסור ולא אמרינן ראשון ראשון בטל ולדידי מיהא נמי לא אריא דודאי דזה וזה גורם לא שייך למימר ראשון ראשון בטל שהרי נשתנה דינו שאף היתר אוסר בו למ"ד זה וזה גורם אסור מה שאין כן ודאי בשאר נותני טעמים שהרי הדבר פשוט שאם כזית נבלה וכזית שחוטה נצטרפו ונתנו טעם במקפה מותר אפי' למ"ד זה וזה גורם אסור וחמץ שאני לפי שמפני שהוא הכשרו של עיסה הרי הוא כאילו נתהותה העיסה מכח הגורמים וכשתדקדק בכל זה וזה גורם שבתלמוד על דרך זה הוא. ומעתה לא צריכין לאוקמא הא דשאור של חולין ושל תרומה בתרומה דישראל שצריך להרים וכל שכן [כמו שאמרנו] דליכא למשרי לרבנן אם נפל שם איסור אחר מטעמא דראשון ראשון בטל שאין לו ענין באיסורא דגורם כלל כיון שבגרמת איסור בא דבר זה לעולם או נתקן בעיקר תקונו עוד הביא ראיה מדגרסינן בירושלמי גריסין של

תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין ואין בהם בנותן טעם ריבה עליהן גריסין של חולין מין מעורר מינו לאסור בתמיה הא לא תהא גדולה מיין נסך כמה דתימא ביי"נ אתה רואה את ההיתר כמי שאינו ואותו האיסור אם יש בו בנ"ט אסור ואם לאו מותר דהא אמרת רבה עליהו גריסין של תרומה אסור זה ודאי ראיה לפי הגמרא הירושלמית אבל אפשר לו לראב"ד ז"ל שיאמר שלפי הגמרא שלנו אינו כן ומ"מ אף בתוספות חלקו על סברתו וכתבו בפשיטות דכל שבא לכלל נתינת טעם חוזר וניעור וכ"ת אם כן קשיא מתני' דערלה אינו קושיא דהתם שאני מפני ששעורן במאתים ואע"פ שנפלה עוד סאה אחרת אכתי אין באיסור כדי ליתן טעם הלכך דינא הוא דנימא ראשון ראשון בטל דכיון שנתבטל מחמת מיעוטו ועדיין לא נתוסף כל כך שיתן טעם דין הוא שלא יהא ניעור האיסור הראשון אבל ודאי אם נתוסף עד כדי נתינת טעם חזר איסור ראשון וניעור הלכך מתני' דקתני יין במים בנ"ט לדידן דלית לן דרב דימי כפשטיה מתוקמא באיסורא לגו היתרא שאע"פ שנפל כדרך הנופלין ראשון ראשון לא בטיל. ולענין הלכה אי בעי' תחלה או לא איכא מ"ד דקי"ל כלישנא בתרא דלא בעי תחלה דספיקא דרבנן הוא ולקולא והקשו על זה מדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף ק.) גבי חתיכה של נבילה וחתיכה של דג טמא שנפלה בין החתיכות שכיון שנתנה טעם בחתיכה דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כלן מפני שהן מינה והכי אית לן למימר שכיון שמצא יי"נ [ליין] של היתר בלא מים שאף הוא עצמו נעשה איסור וצריך שיהא במים שנפלו לבסוף כדי לבטל את שניהן ולדידי מיהא לא איריא כלל דסבירא לי דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדברים המתבשלים כבשר בחלב דדרך בשול אסרה תורה א"נ צונן לתוך חם שאף הוא דרך בשול אבל בגונא אחרינא לא והיינו טעמא משום דחתיכה עצמה נעשית נבלה בשאר איסורין מדרבנן בעלמא משום לתא דבשר בחלב ומש"ה לא אמרינן לה אלא דומיא דבשר בחלב והיינו דתנן בפ"ק דתמורה [דף יב.] אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ חוזר ומחמץ אלא לפי חשבון והארכתי בדבר זה ובארתי בפ' כל הבשר בס"ד ומש"ה מסתברא לי דקי"ל כמאן דלא בעי תחלה אבל הר"מ במז"ל פסק בפ' חמשה עשר מה' מאכלות אסורות כמאן דבעי תחלה:

דף לו:

וגרסינן בגמרא [דף עג:] א"ר אסי אמר ר' יוחנן שתי כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה ומזגן וערבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. פירוש כגון שיש במים שבשניהן ששים כנגד היין של תרומה ומשכחת לה במזיגה

כדרכה שהוא על חד תלתא מיא כגון שיש בשל תרומה לוג א' של תרומה וג' לוגין מים ובשל חולין י"ט לוגין וכנגדן יש במזיגתן חמשים ושבעה לוגין מים נמצא שכשאנו רואין יין של חולין כאילו אינו יש כאן ששים לוגין של מים לבטל לוג אחד של תרומה ותרומה בשאינה מינה בטלה היא בששים ככל איסורין שבתורה וראיה לדבר מדתנן במסכת ערלה (פ"ב) ומייתי לה בפרק גיד הנשה (דף צט.) להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד גריסין שנתבשלו עם העדשים ואין בהם נותן טעם בין שיש בהם להעלותם באחד ומאה ובין שאין בהם להעלות באחד ומאה מותר. פירש משום דתרומה בשאינה מינה בטלה היא בששים ככל איסורין שבתורה ומש"ה נתבטל כאן יין של תרומה בס' חלקי מים שכנגדו הא בפחות מס' ודאי לא דלא גרעה תרומה מכל איסורין שבתורה אבל רבינו יצחק ז"ל מיקל בדבר ופרשה לזו בכוסות שוין ומזוגין כדי מזיגה ונמצא שאפי' כשאנו אומרים רואין אין כאן אלא ששה חלקי מים כנגד היין תרומה אפ"ה בטלה שאע"פ ששאר האיסורין אינן בטילין בפחות מששים יין שאני שבששה חלקי מים נפגם ואינו משביח המים אלא פוגמן וה"ל נותן טעם לפגם דמותר בכל איסורין שבתורה ולפי פירוש זה הא דתנן במתני' יין במים בנותן טעם לשבח קאמר כלומר בפחות מששה חלקי מים הא בששה חלקי מים מותר שאין טעמו משביח אלא פוגם וקיוהא בעלמא הוא וכדאמרינן בעלמא מי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא הוא:

רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו. אמרינן בגמרא אליביהו דמאי דתנן במתני' זה הכלל מין במינו במשהו לאיתויי כל איסורין שבתורה וכ"ת וכיון דכל אסורין שבתורה דינן כן למה פרט התנא יין נסך יותר משאר איסורין יש לומר לאשמועינן רבותא דאפילו יין נסך שלא במינו בנותן טעם כשאר איסורין ולא מחמירין ביה משום חומרא דעבודת כוכבים למיסר אפילו במשהו:

חוץ מטבל ויין נסך שבמינן במשהו. יהבינן טעמא בגמרא ליין נסך משום חומרא דעבודת כוכבים ולטבל משום דכהתירו כך איסורו דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי ולר' יוחנן זה הכלל דמתני' לאיתויי טבל וא"ת והא טבל דבר שיש לו מתירין הוא וכדתניא בנדרים בסוף פרק הנודר מן הירק (דף נח.) כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל לא נתנו בו חכמים שיעור וכיון שכן מאי אריא דנקט ר' יוחנן טבל כל דבר שיש לו מתירין נמי כך הוא דינו והיכי בעינן אלא טבל מאי טעמא ומפרשים משום דכהיתרו כך איסורו תיפוק ליה דה"ל דבר שיש לו מתירין תירץ ר"ת [ז"ל] דאי בשיש לו טבל אחר שיפריש ממנו לפי חשבון על זה הטבל שנתערב כאן הכי נמי דה"ל דבר שיש לו מתירין אלא הכא במאי עסקינן כגון שאין לו טבל ממקום אחר דומיא דמאי דאמרינן

בפרק הזהב (דף נג.) מעשר שני בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שאין בו שוה פרוטה כלומר וכיון שאין בו שוה פרוטה אי אפשר לפדותו והוה ליה דבר שאין לו מתירין ופרכינן ולחלליה על מעות הראשונות ומפרקינן דלא פריק וה"נ בשאין לו טבל ממקום אחר שיפריש עליו לפי חשבון עסקינן מאי אמרת יפריש מיניה וביה כלומר ממעורב זה ליתא שאם היה מפריש ממנו לא היה די לו שיפריש ממעורב זה לפי חשבון הטבל שנפל בו שנמצא יפריש מן הפטור על החיוב אלא היה צריך להפריש כנגד כולו כאילו היה הכל טבל וכל כי האי גונא שאין לו תקנה אלא בשיפסיד יותר מדינו לאו דבר שיש לו מתירין מיקרי ועוד דאפשר דאפילו בכי האי גונא לא סגי דהא אמרינן בפ"ק דר"ה (דף יג:) לכל אין בילה חוץ מיין ושמן הלכך איכא למיחש שמא כמה שיפריש שיש יותר פטור ממה שראוי לפי חשבון הלכך כל שאין לו טבל ממקום אחר שיפריש עליו לפי חשבון אין לו תקנה ולא הוי דבר שיש לו מתירין ומש"ה צריכין הכא לטעמא דכהיתרו כן איסורו משום דבכל ענין קאמרי ר"י ור"ל דאוסר בכל שהוא ואפי' בשאין לו מתירין וכדכתיבנא והא דמסייעינן בגמרא לרבי יוחנן ור"ל מדתני במה אמרו טבל אסור ואוסר במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם היינו טעמא משום [דכיון] דברייתא קתני טבל סתמא משמע בין בשיש לו מתירין בין בשאין לו מתירין ומיהו שמעינן דכי אמרינן כל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל לא אמרו אלא במינו אבל שלא במינו בנותן טעם דהא הכא טבל סתמא קתני ואפ"ה פסיק ותני שלא במינו בנותן טעם ואע"פ שיש לו מתירין וראיה לדבר עוד מדתנן בפ' הנודר מן המבושל (דף נב.) הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם אסור אלמא נותן טעם בעינן ואע"ג דנדרים דבר שיש לו מתירין הוא דהא אי בעי מתשיל עליה ומצוה נמי לאיתשולי עליה כדאיתא בפ' הנודר מן הירק (דף נט.) אלמא דדבר שיש לו מתירין שלא במינו בנותן טעם והיא שלא במינו הוא וכך העמידוה בירושלמי וראיה לדבר עוד מדתניא ס"פ הנודר מן הירק (דף נח.) ר"ש אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון הטבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בו חכמים שיעור דתנן השביעית אוסרת בכל שהוא במינה אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנותן טעם ובודאי מדקאמר איהו לא נתנו בו חכמים שיעור והקשו עליה משביעית במינה ש"מ דאיהו נמי כי קאמר כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו בו חכמים שיעור דוקא במינו קאמר דאי לאו הכי מאי קושיא לימא להו שאני שביעית דשלא במינו בנותן טעם ודבר שיש לו מתירין בין במינו בין שלא במינו במשהו אלא ודאי מדלא אהדר להו הכי ש"מ דאיהו נמי במינו דוקא קאמר אבל שלא במינו בטל בנותן טעם

כשאר כל האיסורין ועוד ראיה מדאיתמר בהדיא בירושלמי בפ' הנודר מן המבושל זה הכלל היה רבי שמעון אומר משום רבי יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהן חכמים שיעור אלא מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם אילין [נדרים] מה את עבד לון בדבר שיש לו מתירין או בדבר שאין לו מתירין מסתברא מעבידינון בדבר שיש לו מתירין דתנינן תמן שהזקן עוקר את הנדר מעיקרו אמר רבי אין עקור אלא מכאן ולהבא והא מתני' עבדא לון כמי שאין לו מתירין דתנינן תמן הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור תפתר במין בשאינו מינו הלכך שמעינן מכל הני דדבר שיש לו מתירין אינו אוסר במשהו אלא במינו דוקא אבל שלא במינו הרי הוא ככל האיסורין שבתורה לבטל בס' וא"ת דהא אמרינן בפ' בתרא דיו"ט (דף לח.) ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה ופרקה רב אשי משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל דאלמא אפי' שלא במינו לא בטיל תירצו בזה דכיון דא"א לעיסה בלא מים ומלח הוה ליה כמין במינו ויש לי דעת אחרת בזה וכתבתיו בחדושי בזה בס"ד. ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש קי"ל כר' יוחנן ור"ל משום דפלוגתייהו תליא בפלוגתא דרבנן ור' יהודה משום רבן גמליאל דאיהו אמר משמיה דאין דם מבטל דם משום דמין במינו לא בטיל כדאיתא בזבחים פ' התערובות (דף עח.) ורבנן פליגי עליה וסבירא להו בטיל וקמו ליה רבי יוחנן וריש לקיש כרבנן וקי"ל [כותייהו] דרבים נינהו ורבי יהודה נמי מדנפשיה כוותיהו ס"ל דבזבחים (דף עט.) אמרינן הא דידיה הא דרביה דתניא רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל אין דם מבטל דם ועוד דבכל מקום רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן כדאיתא בפ"ק דביצה (דף ד.) ושמואל ורבי יוחנן נמי הלכה כרבי יוחנן כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו ועוד דרבא כרבי יוחנן ס"ל דאמר בפרק גיד הנשה (דף צז:) אמור רבנן בששים מין במינו דליכא למיקם אטעמא בששים וריב"ל נמי הכי ס"ל התם בפרק גיד הנשה (דף צח.) דאמר כל איסורין שבתורה בששים וילפינן לה מזרוע בשלה וזרוע בשלה מין במינו הוא והראב"ד ז"ל הביא עוד ראיה לדבר מעובדא דההוא זיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא וסבר רב אשי לשיעוריה במאי דבלעה קדרה כדאיתא בפ' גיד הנשה (דף צח.) אלמא מין במינו בטל דהא חלב ובשר מין אחד הם מדאמרינן בס"פ גיד הנשה (דף קג.) דאכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלש כלומר משום חלב ומשום בשר מן החי ומשום בשר מן הטרפה אלמא חלב בשר איקרי והרב אלפסי ז"ל כתב בתחלה בהלכותיו דהלכה כרב ושמואל דפלוגתייהו דאביי ורבא בחמירא דחיטי וחמירא דשערי וחלא דחמרא וחלא דשכרא כדאיתא לעיל בפירקין ברב ושמואל שייכא ואח"כ העידו תלמידיו שחזר בו

וצוה לתקן שהלכה כרבי יוחנן ור"ל והנהו דחמירא דחיטי וחלא דחמרא לא מסייעי להו לרב ושמואל דאיכא לאוקמינהו בטבל ויין נסך דחלא וחמירא שייכא בהן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות וכן כתב רש"י ז"ל בפירקין גבי עכברא דנפיל בשיכרא אף ע"פ שבפרק כל הבשר פסק כשמואל ומיהו אף על גב דאמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם אין שיעוריהן שוין שהרי רובן בששים ותרומה באחד ומאה ועדלה באחד ומאתים משום דאע"ג דמעיקר דינא כולהו בנותן טעם מפני חומר שבהם החמירו בשיעור טעם שלהם ומיהו איכא דנפקי מהאי כללא בדבר שיש לו מתירין וחמץ בפסח דבין במינו בין שלא במינו בכל שהוא לדעת הרב אלפסי ז"ל כמו שכתבתי בפ' כל שעה:

מתני' ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן. האי בכל שהן אין פירושו שאפילו משהו מאיסורין הללו יאסור תערובתו בהנאה דהא בגמרא מוקמינן לה להא מתני' דוקא בדבר שבמנין הלכך ודאי האי כל שהן הכי קאמר שכל אחד מאיסורין הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו ומיהו דוקא בשאר איסורי הנאה דקתני הכא שאין איסורן משום לתא דעבודת כוכבים הוא דבעינן שיהא האיסור דבר שבמנין ועלייהו בלחוד הוא דאמרינן בגמרא האי תנא תרתי אית ליה איסורי הנאה ודבר שבמנין וכמו שאפרש בס"ד אבל באותן שהם אסורין משום לתא דעבודת כוכבים דהיינו יין נסך ועבודת כוכבים ועורות לבובין אע"פ שאין דבר שבמנין אוסרין תערובתן בהנאה לפי שאסור ליהנות מאיסורי הנאה והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם יין נסך ועבודת כוכבים ועורות לבובין משום שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם והכי נמי מוכח בבבא אחריתי דמתני' דקתני יי"נ שנפל לבור כולו אסור בהנאה אלמא אע"פ שאינן בעינו אוסר הכל בהנאה ואפילו משהו ממנו כיון דלא נקטינן כרב דימי וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שפירש יי"נ חבית באלף חביות ועבודת כוכבים צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות דמשמע דס"ל ז"ל דכולה מתני' בדבר שבמנין מתוקמא ואפילו באיסורי עבודת כוכבים ולא מיחוור כדכתיבנא ומיהו הנך כולהו אחריני מיירי בכגון שהן דבר שבמנין דשור הנסקל אם חי הוא דאסור בהנאה לאחר שנגמר דינו חשוב ולא בטיל דהכי אמרינן התם בפרק התערובת (דף עג.) דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ואם מת הוא מיירי בחתיכה ממנו שנתבשלה וראויה להתכבד לפני האורחין ועגלה ערופה נמי בחתיכה חשובה לאחר שנתבשלה אי נמי בעוד שעגלה חיה וכמאן דאמר (כריתות דף כד:) ירידתה לנחל איתן אוסרתה וצפורי מצורע נמי בעלי חיים נינהו ושער נזיר כגון שארג בו בגד חשוב ופטר חמור מחיים (לאחר ש)נאסר בהנאה כדאיתא בבכורות [דף

ט:] ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה בחתיכה חשובה שנתבשלה וכיון דבכל תני דמתני' דלא מיתסרי משום לתא דעבודת כוכבים בעינן שיהו דבר שבמנין מינה שמעינן דהני מילי כשהאיסור עומד בעינו אלא שאינו ניכר בהן אבל אם נמוח אינו אוסר אלא בששים שכל שנמוח לאו דבר שבמנין הוא אבל באיסורי עבודת כוכבים דלא בעינן דבר שבמנין אפילו נימוחו אוסרין תערובתן במשהו בהנאה:

דף לז.

וגרסינן עלה בגמרא [דף עד.] **מה נפשך אי דבר שבמנין קא חשיב**. כלומר דמשום שדרכו לימנות לא בטיל ואפילו לאו איסורי הנאה. לחשוב נמי חתיכת נבלה ואי איסורי הנאה קא חשיב. כלומר ומפני חומר איסור הנאה שבהן אינן בטלין:

ליתני נמי חמץ בפסח אמר ר' חייא אמר ר' יוחנן האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסור הנאה. פירש רש"י ז"ל דהכי קאמר האי תנא תרתי בעי קודם שיאסר תערובתו במשהו שיהא דבר שבמנין ושיהא דבר מאיסורי הנאה הא דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כגון חתיכת נבלה בטלה ואיסורי הנאה נמי דלאו דבר שבמנין בטלין הלכך חתיכת נבלה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלא אסירה בהנאה בטלה ברובא ושדי חדא לכלבא ואידך שרי באכילה אלו דבריו ז"ל. ומה שאמר דשדי חדא לכלבא נחלקו עליו בתוספות שבכל איסורין שבתורה מכיון שנתבטל האיסור אינו צריך להרים אלא באיסורי מתנות כהונה בלבד מפני גזל השבט והכי איתא במס' ערלה (פ"ב). ופרכינן וליתני אגוזי פרך ורמוני בדן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו. כלומר שאם הם של ערלה או כלאי הכרם ונתערבו באלף כולם ידלקו ומפרקינן. הא תנא ליה התם. כלומר בסדר זרעים הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם וליתני נמי אף ככרות של בעל הבית לענין חמץ בפסח. כלומר דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הן מאן שמעת ליה דאמר חמץ בפסח אסור בהנאה ר' עקיבא הא תני ליה התם ר"ע מוסיף אף ככרות של בעל הבית הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין דלאו איסורי הנאה א"נ איסורי הנאה דלאו דבר שבמנין זו היא סוגית הגמרא. ולפיכך מה שפירש רש"י ז"ל במאי דאמרינן האי תנא תרתי אית ליה דלדידיה חתיכת נבלה אע"פ שהיא דבר שבמנין בטלה היא כיון שאינה מאיסורי הנאה הך מתני' פליגא אמתני' דפרק גיד הנשה (דף צו:) דתנן התם גיד הנשה שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנותן טעם ואם לאו כולן אסורין והרוטב בנותן טעם וכן חתיכת נבלה וחתיכת דג טמא שנתבשלו עם החתיכות בזמן שמכירה בנותן טעם ואם לאו כולן אסורות והוינן בה בגמרא ולבטיל ברובא מפרקינן [דף ק.] בריה

שאני כלומר דגיד בריה הוא וגבי חתיכה מפרקינן [שם] שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בפני האורחים אלמא משמע מהתם דחתיכה הראויה להתכבד בפני האורחים אינה בטלה לעולם ולפום סוגיא דהכא נבלה אע"פ שראויה להתכבד בה אינה אוסרת תערובתה במה שהוא כיון דלית בה תרתי ולישנא דגמרא דהכא הכי דייק דפלוגתא היא מדאמרינן האי תנא תרתי אית ליה מכלל דאיכא תנא אחרינא דלית ליה תרתי ואפשר שזה היה דעתו של הרב אלפסי ז"ל שלא כתב אותה משנה שבפרק גיד הנשה וכתב כאן דליתיה להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח מכלל דסבירא ליה דבשארא איתיה אבל הר"מ במז"ל פסק כאותה משנה דחתיכה ראויה להתכבד בה אינה בטלה לעולם בפרק ט"ז מה' מאכלות אסורות וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל והראב"ד ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דמתני' דהכא ודהתם לא פליגן כלל דהכא הכי קאמר האי תנא לא איירי במתני' אלא באיסורי הנאה ודבר שבמנין משום דהאי תנא סבירא ליה דאין איסורי הנאה אוסרין תערובתן בהנאה אלא אם כן היה דבר שבמנין ומשום הכי לא קתני חמץ בפסח דכיון דלא הוי דבר שבמנין נהי שאוסר תערובתו באכילה במשהו כדמוכחא שמעתא דבפ' כל שעה (דף ל.) אפילו הכי בהנאה אינו אוסר וחתיכת נבלה נמי לא קתני (שאף על פי) שכיון שהיא דבר שבמנין אוסרת תערובתה במשהו ובמתניתין בפרק גיד הנשה האי תנא באיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קא מיירי והיינו דקאמרינן הרי אלו למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כלומר שאינו מן הכלל הזה ואין ראוי לשנותן עם אלו אף על פי שהן אוסרין במה שהם משום דבאיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קא מיירי ושאר איסורי הנאה נמי שאינן דבר שבמנין ל"ש כאן שאין דינן כיוצא באלו שכל איסורי הנאה שאינן דבר שבמנין אינן עושין תערובתן כיוצא בהן במה שהן ליאסר בהנאה ואפילו חמץ בפסח אבל לעולם דבר שבמנין שבאיסור אכילה אוסר תערובתו במשהו באכילה והכי מוכח במסכת תמורה בפרק כל האסורין דהכא כי קתני איסור הנאה בלחוד לאו משום דלא להוי דינא הכי בדבר שבמנין ובאסורי אכילה לאסור תערובתו באכילה במה שהן אלא משום דתנא באיסורי הנאה קא עסיק ולא באיסורי אכילה דקא מקשה התם [דף כח.] ומ"ש דלענין תערובות קדשים דתני איסורי הנאה ואיסורי אכילה בהדי הדדי דהתם קתני הרובע והנרבע דלאו איסורי הנאה נינהו ואוסרין בכל שהן דאלמא כל איסורין שבמין עושין תערובתן כיוצא בהן ותערובת דחולין פסיק ותני איסורי הנאה לחוד ואיסורי אכילה לחוד כלומר דבמתניתין דהכא דמתניא בחולין לא קתני אלא איסורי הנאה ופריק כי קאי בעבודת כוכבים משום דבעי לפרושי איסור דיין נסך פריש נמי כל איסורי הנאה דדמיין ליה כי קאי הכא משום דבעי

לפרושי מוקצה ונעבד אתנן ומחיר ומפרש נמי כל האסורין לגבי מזבח דדמי להו אלמא כי קתני הכא איסורי הנאה הוא הדין לאיסורי אכילה שדינן כן שעושין את תערובתן כיוצא בהן בדבר שבמנין אלא דכיון דקאי בעבודת כוכבים לא פירש אלא איסורי הנאה דדמיין להו נמצא עכשיו שהדין כך הוא שכל דבר שבמנין אפילו מאיסורי אכילה עושה תערובתו כיוצא בו ואפילו באלף לא בטיל אבל אין לך דבר מאיסורי הנאה שיאסור תערובתו בהנאה במה שהוא אא"כ הואדבר שבמנין ולפי זה אמרינן בפרק כל שעה (דף ל.) דחמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר ופירשו הגאונים ז"ל דבמשהו קאמר דוקא לאסור באכילה קאמר אבל בהנאה אינו אוסר במשהו דהא אסיקנא הכא שאין לך איסור הנאה שאינו דבר שבמנין שאוסר תערובתו בהנאה אלא א"כ הוא מאותן שנאסרו משום לתא דעבודת כוכבים ומש"ה לא פליגי הך מסקנא דהכא אמסקנא דהתם כלל. אבל נראה שאין כן דעת הרי"ף ז"ל שהרי כתב בהלכות דליתיה להאי כללא דהא קי"ל חמץ בפסח אוסר במשהו ואם היה דעתו כמו שפירשנו למעלה היה לו לקיים את שתיהן וכבר תפש עליו הראב"ד ז"ל דאמר וכי מנין לו לרב ז"ל דחמץ בפסח אוסר תערובתו במשהו בהנאה זה לא נזכר בשום מקום והוא ז"ל קיים את שתיהן על הדרך שכתבנו למעלה [דההוא דפסחים מתוקמא] באיסור אכילה ומשום הכי חמץ בפסח אסור במשהו והך סוגיא דהכא מתוקמא באיסורי הנאה לומר שאין לך דבר שאוסר בהנאה במשהו אלא א"כ הוא דבר שבמנין והר"ם ב"ן ז"ל למד זכות על הרי"ף ז"ל ואמר שהרב ז"ל גם כן היה סבור דההוא דפסחים באכילה מתוקמא ולא פליגא אסוגיין דהכא דלאסור בהנאה בעינן דבר שבמנין אבל לא באיסור אכילה וכשאמר הרב ז"ל דליתיה להאי כללא לא בעי לומר שיהא חמץ בפסח יאסר במשהו בהנאה אלא לרבות ככרות של בע"ה אתא לומר שאף הן אוסרין תערובתן בהנאה [ואינו מחוור שא"כ] לא היה לו לרב ז"ל לומר דליתיה להאי כללא דהא בעיא לה בגמרא ולתני ככרות של בעל הבית ואמרינן דאין הכי נמי דמאן דאית ליה חמץ בפסח אסור בהנאה דהיינו רבי עקיבא הא תני לה לככרות של בעל הבית ועוד שדרכם ז"ל אינו ברור בעיני לומר שאיסור הנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי איסור זה נתבטל או לא נתבטל אם תאמר לא נתבטל יאסר בהנאה וא"ת נתבטל עד שהותר איסור הנאה שבו היאך נשתייר בו איסור אכילה וכי מי חלקו לאיסור זה שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל ואולי דעתם לומר דכיון דמדאורייתא חד בתרי בטיל כל היכא דליכא טעמא נהי דבדאיכא טעמא אסור מדאורייתא דהא קי"ל [דף סז.] דטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך בה טעמא חד

בתרי בטיל אבל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר דהנאה ממש לענין הנאה כטעמו ממש לענין אכילה. ולפיכך נראין לי דברים כפשטן דהכא הכי מסקינן שאין איסורי הנאה שאין נאסרין משום לתא דעבודת כוכבים חמירי כלל לאסור תערובתן במה שהן יותר מאיסורי אכילה אלא כשם שאיסורי אכילה שאינן דבר שבמנין בטלים בששים בין לענין איסור אכילה בין לענין איסור הנאה דמעיקרא הכי מקשינן דאי איסורי הנאה קא חשיב כלומר דסבירא ליה שכל אסורי הנאה אינן בטלין אפילו באלף כשם שמקצתן דינן כך דהיינו אותם שנאסרים משום לתא דעבודת כוכבים ליתני חמץ בפסח ומשנינן דהאי תנא תרתי אית ליה כלומר שאינו מחמיר באיסורי הנאה יותר מאיסורי אכילה אלא כל שאיסורי אכילה בטלין אף איסורי הנאה כיוצא בהן בטלין הן לגמרי ומש"ה לא הוי מצי למתני הכא חמץ בפסח משום איסור הנאה שבו ואפילו הכי לדידן דקי"ל כרבי שמעון דחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה הוי ליה חמץ דבר שיש לו מתירין ולא בטיל אפילו באלף דכי היכי דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל הכי נמי דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ונמצא שחמץ אוסר תערובתו אפילו במשהו בין באכילה בין בהנאה ולא מחומר איסור הנאה שבו אלא מדינא שאף איסורי אכילה כיוצא בו יש להן מתירים אוסרין תערובתן במה שהן אף על פי שאין דבר שבמנין וזהו מה שכתב הרי"ף ז"ל דליתא להאי כללא דהא קיימא לן דחמץ אוסר בכל שהוא כלומר דהכא כי מקשינן וליתני חמץ בפסח אליבא דכולי עלמא מקשינן ואפילו למאן דאמר חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה דה"ל דבר שאין לו מתירין דמשום חומרא דאיסורי הנאה דייקי ביה ובמסקנא אסיקנא דלא חמירי איסורי הנאה לאסור תערובתן יותר מאיסורי אכילה הלכך לא מצי תני חמץ בפסח אליבא דכולי עלמא ומיהו לדידן דקי"ל כרבי שמעון אסור בכל שהוא בין באכילה בין בהנאה ודאמרינן הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה היינו לומר שאינן מן הכלל הזה שלא כיון התנא בכאן לומר שאין איסורי [הנאה] משום לתא דעבודת כוכבים אוסרין בכל שהן כל שאינה דבר שבמנין ונמצאת אומר לפי דרך זה שכל איסור הנאה שאינו מתבטל לענין אכילה אף לענין איסור הנאה אינו בטל וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות שהערלה וכלאי הכרם שאינן עולין אלא באחד ומאתים שאם נפלו לפחות ממאתים שהכל אסור בהנאה [והראב"ד] ז"ל השיגו וכתב עליו אינו כן שאין לך דבר שאוסר תערובתו בהנאה אלא אם כן הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי עבודת כוכבים וי"נ וזה עולה יפה על פי דרכו אבל לא לפי דרכנו:

דף לז:

ושמעינן ממתניתין דבפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן במסכת ערלה (פ"ג) ומייתי לה התם בפ"ק דיו"ט (דף ג:) מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם הרי אלו ידלקו נתערבו באחרים כלן ידלקו דברי ר' מאיר וחכמים אומרים יעלו שהיה ר' מאיר אומר את שדרכו לימנות מקדש וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ו' דברים בלבד רבי עקיבא אומר שבעה וכו' וקיימא לן כרבי מאיר דסתם מתניתין הכא כוותיה דהא הני דתנן במתניתין אינן מאותן ששה דברים שמנו חכמים ואפילו הכי תנן במתניתין דאוסרין בכל שהן וכי תימא כל הני דמתני' חשיבי טובא ודמו לששה דברים ואפילו רבנן מודו בהו ליתא דבריש פרק התערובות משמע דאפילו חטאות מתות ושור הנסקל לדברי חכמים בטלין הן דמקשינן התם [דף עב.] עלייהו ונבטלו ברובא וכי תימא חשיבי ולא. בטלי הניחא למאן דאמר דכל שדרכו לימנות שנינו אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו מאי איכא למימר דתנן מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם וכו' ואמר רב פפא האי תנא תנא דליטרא קציעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל וכל שכן בדאורייתא וכו' רב אשי אמר אפילו תימא רבנן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי אלמא לרבנן כל היכא דלא הוו בעלי חיים בטלים הם ואילו במתניתין אמרינן דחולין שנשחטו בעזרה שאינן בעלי חיים אוסרים בכל שהן אלא ודאי סתם מתניתין רבי מאיר וכיון דסתם לן תנא הכי נקיטינן כותיה וסתם מתניתין נמי בפרק גיד הנשה (דף צו:) כדרבי מאיר שייכא דתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין וכו' וכן חתיכה של דג טמא וכו' בזמן שמכירין בנותן טעם ואם לאו כולן אסורות ומוקמינן לה התם בגמרא בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין הלכך נקיטנן כרבי מאיר ואליבא דרבי יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו אבל הר"מ במז"ל פסק בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות כרבנן:

מתני' כולו אסור בהנאה. אפילו בכל שהוא:

גמ' הלכה למעשה יין נסך חבית שנתערבה בין החביות ימכרו כלן חוץ מדמי אותה חבית ואע"ג דחשיבא והויא דבר שבמנין וראויה לאסור בכל שהן איפשר דכיון דמוכרה חוץ מדמיה חשבינן ליה כאילו הוכרה ונטלה אי נמי חבית לאו דוקא גדולה אלא קיתון של מים קטן דלא חשיב ולא הוי דבר שבמנין:

וגרסינן בפרק כל הצלמים ההוא גברא דאיערבא ליה כו' פרשתיה שם בס"ד וכתב הראב"ד ז"ל דהוא הדין לשאר האיסורין בכל שהן שאף ע"פ שהן אוסרין בהנאה מפני חשיבותן ימכרו כולן לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן ודבריו עיקר אלא מיהו צריך ליזהר בדברים הנקחים מן העבודי כוכבים [שלא] למכרן להם שמא יחזור וימכרם

לישראל. ומסתברא דחבית של יין נסך שנתערבה בחביות הרבה של היתר שאם נפלה אחת מהן לים הותרו כלן בין ביין נסך בין בכל האיסורין שבתורה דקי"ל כרב דאמר בפ' התערובות (דף עד.) טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול שהותרו כלן דאמרינן דהך דאיסורא נפל וגבי חבית נמי אמרינן התם אמר ר"ל חבית של תרומה שנפלה לק' נפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן דאמרינן הך דאיסורא נפל ולפום פשטא משמע שאפילו לאכילה תלינן להיתר ושרי אלא דאיכא נסחי דגרסינן התם אמר רבא לא התיר ריש לקיש אלא בטבעת אבל תאנה לא ולפ"ז לא שרינן בהכי אלא לענין איסורי הנאה אבל לאכילה לא וכן דעת הר"מ במז"ל. אבל בירושלמי דמס' תרומות משמע דאפילו לאכילה שרי ומיהו כי שרינן בכה"ג היתר הנאה או היתר אכילה דוקא בחבית שנתערבה בששים חביות דכיון דמדינא בטל הוה ליה כתרומה למאה וכעבודת כוכבים לרבוא [כיון] דמדינא בטיל אלא דמשום חומרא דעבודת כוכבים אסרינן בטבעת ובחבית של תרומה משום דבר שבמנין כיון שנפלה לים הגדול הותרו כולן דתלינן לקולא אבל בפחות מששים אינו ניתר בנפילה שלא אמרו לתלות אלא תערובות האמורות כגון תרומה למאה ועבודת כוכבים לרבוא וזה על דעת מי שסובר שאין יבש ביבש בטל בפחות מששים אבל לדעת מי שאומר דיבש ביבש אפילו מדרבנן חד בתרי בטיל כל שנתערבה חבית אחת בשתי חביות של היתר ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן והרשב"א ז"ל כך הוא סובר דיבש ביבש חד בתרי בטיל והארכתי בזה בפ' גיד הנשה בס"ד אבל דעת הר"ם ב"ן ז"ל שאינו בטל בפחות מששים בבלול וכתב הראב"ד ז"ל דיין שנתערב במים אם נתערב בו שיעור שיכשיר המים עד שיהו ראויין לשתותן על ידו בתורת יין אפילו ע"י הדחק הרי הוא ככבשין שנתנו בהן יין וחומץ דאמרינן בפרק אין מעמידין (דף לח:) אליבא דחזקיה דאסורין בהנאה ולא אמרינן בהו ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור שבהן כיון שכל תערובת זה הוכשר ע"י היין אף כאן כיון שמים אלו הוכשרו לשתיה ע"י היין לא שריא למכרם חוץ מדמי איסור שבהם וכיון שכן כתב עוד הרב ז"ל דיין ביין מסתם יינן אם נתערב בו כל כך שכנגדו במים יהו ראויין בשתיה ליכא תקנתא בימכר שלא אמרו יין ביין להקל אלא להחמיר ובודאי שזו הראיה שהביא הרב ז"ל מכבשין אינה ראיה דהתם בדינא קא עסיק ואיסור הנאה אתא לאשמועינן ובתקנה לא קא מיירי אבל אין ה"נ דימכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן אבל הרשב"א ז"ל הביא לו סעד מן הירושלמי דגרסינן התם גבי פלוגתא דרבנן ורשב"ג אמר ר' יוסי חד מן רבנן נפק מן בית ועדא אמר איתפלגין ר' יוחנן ור"ל חד אמר הלכה כרשב"ג וחד אמר אין הלכה כרשב"ג ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא

אסור אלמא בכל מכשירי אוכל מודה רשב"ג מפני שהוא כגופו של יי"נ אבל לענין מה שהוסיף עוד הרב ז"ל דאפילו יין ביין בסתם יינן אם נפל בו הרבה כדי שכנגדו במים יהו ראויין לשתיה על ידו אסור הכל אינו מחוור דמתני' יי"נ שנפל לבור סתמא קתני בין מרובה בין מועט ופליג רשב"ג ואמר ימכר כולו לעובד כוכבים וקי"ל כותיה ועוד שכיון שאמרו בירושלמי דמודה רשב"ג ביין לתבשיל ודאי ביין המכשיר את התבשיל קאמר כגון יין שנפל לכבשין וכההיא דחזקיה ומינה דדוקא יין לתבשיל הא יין ביין אפילו בכענין זה כלומר שיש בו כדי להכשיר כנגדו במקום אחר מתיר רשב"ג למכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו וכן דעת הרשב"א ז"ל:

מתני' גת של אבן שזפתה עובד כוכבים. ואורחא למירמי בה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזפתא:

מנגבה. מפרש בגמרא במים ואפר:

ושל עץ. מבעיא זפת טובא ובלעה טפי:

ר' אומר ינגב. כשל אבן ורבנן פליגי עליה ואמרי יקלף את הזפת ואחר כך ינגב:

דף לח.

ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה. משום דחרס בלע טובא ומש"ה לא סגי לה אלא בהכשר גדול דהיינו מלוי וערוי והך מתני' אוקימנא בגמרא [בגת] דלא דרך בה [אחר הזפיתה] דאילו דרך בה לא סגי לה אפילו לגת של אבן בנגובה אלא קלוף בעיא וה"ה נמי בשל אבן בשאינה מזופפת ודרך בה ינגב דהא ברייתא דתניא בגמרא והמחץ והמשפך וכו' ותני בה של עץ ושל אבן ינגב ומיירי בשאינן מזופתין אוקימנא דדרך בה אלמא כל שדרך בה אע"פ שאינה מזופפת צריכה נגוב וכ"ת ולמה צריכה נגוב דהא גת דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכדתניא בברייתא' [בגמרא] ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום וכיון שהגת דבר שאין מכניסו לקיום הוא ליסגי ליה בהדחה בעלמא וכדאמרי' בפ' אין מעמידין (דף לג:) גבי חצבי של שחת ופחוותא דבי מכסי דכיון דאין מכניסו לקיום משכשכה במים ומותרין ותני נמי לקמן [דף עה:] דברים שנשתמש בהן צונן (על ידי צונן) כגון צלוחיות וכוסות מדיחן כבר כתבתי תירוץ קושיא זו בפ' אין מעמידין שהגת שזפתה כיון שמשהים בה היין קצת למתק בו את הזפת וכן הגת שדרך בה כיון שנשתמשו בה יין בשפע ולא נשתמשו בו זמן מרובה אינו ככלי שמכניסו לקיום לגמרי להצריכו הכשר גדול דהיינו ערוי ולא כשאין מכניסו לקיום לגמרי להתירו בהכשר כל

דהו דהיינו הדחה אלא בינוני הוא בין דבר שמכניסו לקיום ובין דבר שאין מכניסו לקיום לפיכך נתנו עליו הכשר בינוני דהיינו נגוב אבל כל הכלים שאינן של חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו וזה שלא כדעת הראב"ד ז"ל שהצריך נגוב בכוסות של עץ. ודאמרינן בשל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה כלומר וצריכה ערוי מדפסיק ותני סתמא אסורה משמע דבין שתחלת תשמישו ע"י עובד כוכבים בין שתחלת תשמישו ע"י ישראל ערוי בעי כיון שהיא של חרס לפי שכיון שהחרס בולע ביותר החמירו עליו במכניסו לקיום ואין מכניסו דהיינו גת וכדכתיבנא [חשוב] כאילו היה מכניסו לקיום לגמרי וא"ת אם כן דאפילו תחלת תשמישו ע"י ישראל של חרס צריכה הכשר גדול דהיינו עירוי כי תני בברייתא פלוגתא דרבי ורבנן בגת ומחץ ומשפך של חרס למה לי למתני של עובד כוכבים דמשמע דוקא בשתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים והא אמרינן דאפילו תחלת תשמישו בהיתר צריך עירוי לדברי חכמים יש לומר לרבנן הכי נמי אלא לאשמעינן כח דהתירא דרבי נקט הכי דאפילו בשתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים סגי בנגוב ואין כן דעת הראב"ד ז"ל שהוא כתב דהא דמצרכינן עירוי לגת של חרס דוקא בשתחלת תשמישו באיסור אבל תחלת תשמישו בהיתר בנגוב סגי ליה: **גמ' אמר רבא דוקא שזפתה עובד כוכבים אבל דרך בה עובד כוכבים לא סגי בנגוב אלא בעיא קלוף**. כלומר אפילו גת של אבן בעי קלוף ואחר כך ניגוב ויש כאן גירסא אחרת לרש"י ז"ל שהוא גורס לישנא קמא בגמרא הכי אמר רבא לא שאנו אלא שזפתה אבל דרך בה [לא ופירש רש"י ז"ל אבל דרך בה] בשאינה זפותה לא בעיא ניגוב אלא בהדחה בעלמא סגי לה והקשו עליו בתוספות דהא תניא בברייתא דלקמן בסמוך של עץ ושל אבי ינגב ומיירי בשאינה זפותה דהא תני בתר הכי ואם מזופפות אסורות אלמא כל שדרך בה אע"פ שאינה זפותה ניגוב בעיא ותרצו דברייתא בשתחלת תשמישו באיסור וכדקתני הגת והמחץ והמשפך של עובד כוכבים ומש"ה דרך בה אע"פ שאינה זפותה צריכה נגוב אבל במתני' בגת של ישראל עסקינן ובשתחלת תשמישו בהיתר ומש"ה אמרינן דרך בה כשאינה זפותה לא בעיא נגוב אלא בהדחה בעלמא סגי ליה וגרסת הרב אלפסי ז"ל נראית עיקר ואפשר שלא היה גורס בגמרא איכא דאמרי וכמו שכתבתי בחדושי. הלכך גיגיות שלנו [של אבן של עץ] שאינן מזופפות אם דרך בהן עובד כוכבים אף ע"פ שהיה תחלת תשמישן בהיתר צריכין נגוב אבל לפי גרסתו של רש"י ז"ל ודעת רבותינו הצרפתים ז"ל כל שתחלת תשמישן בהיתר בהדחה בעלמא סגי להו וגרסינן עלה בגמרא [דף עד:] ההוא גברא דאתא לקמיה דרבי חייא א"ל הב לי גברא דדכי לי מעצרתאי אמר ליה לרב זיל בהדיה וחזי דלא מצוח עלי בי מדרשא. כלומר עיין לעשותו בהכשר שלא

תפסיד את יינו ונמצא צווח עלי אזל חזייה דהוה שיעא טובא אמר הא ודאי בנגוב סגי לה. כלומר לפי שהיה סבור שלא דרך בה:

בהדי דקא אזיל חזא פילי מתותיה אשכחיה דמלי חמרא אמר הא לא סגי לה בנגוב אלא קלוף בעיא והיינו דא"ל חביבי חזי דלא מצוח עלי בי מדרשא. ופירש הראב"ד ז"ל דכי אמר קלוף בעי קלוף וערוי קאמר דכיון דשהא חמרא בפילי טובא ה"ל ככלי המכניסו לקיום וצריך הכשר גדול ולא ידעתי מה הזקיקו לפרש כך ואפשר שאמר כן מדתני בברייתא דבסמוך דאוקימנא בשדרך בה ואם היו מזופפות אסורות וכיון דתני אסורות סתמא משמע דבעי הכשר גדול דהיינו עירוי ולפיכך פירש ז"ל דכי אמרינן קלוף בעיא קלוף ועירוי קאמר ומכאן למד הרב ז"ל שכל כלי מזופפות שצריך עירוי צריך שיקלוף את הזפת תחלה ולא סגי ליה בעירוי לבד ואין פירושו נכון שא"כ היאך קא שמיט עיקר הכשרו אלא ודאי הכי קאמר קלוף בעי ואחר כך נגוב ולפיכך לא היה צריך להזכיר נגוב שהרי כבר הזכירו כי חזייה דהוה שעיא טובא ולשון התוספתא מוכיח כן דקתני של עץ ושל אבן צריך לנגבה אם היו מזופתין צריך לקלוף וכן הוא בודאי שכיון שאילו לא היה מזופת היה מוכשר בנגוב אף לאחר שקלף זפתו בנגוב סגי ליה שלא החמיר עליו זפתו אלא להצריכו קליפה אבל לא שיהא צריך הכשר גדול לאחר שנקלף יותר משאם לא היה מזופת כלל וראיה לדבר מדאקשינן בגמרא בסמוך עליה דרבי דשרי גת ומחץ ומשפך של חרס של עובד כוכבים בשאין מזופות בנגוב ממתני' דתנן ובחרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה ואיצטריך לשנויי דסיפא דמתני' אתא לרבנן ואם איתא שזפתו מחמיר עליו אפילו אחר קליפה מאי קושיא שאני הכא שכיון שהיה מזופת אף לאחר שקלף זפתו הוי חמור משאילו לא היה מזופת כלל אלא ש"מ שכל כלי לאחר שנקלף זפתו דינו כאילו לא היה מזופת מעולם וכן נראה מדברי רש"י ז"ל. ולפ"ז על כרחנו כי אמר רב קלוף בעינן קלוף ואח"כ נגוב קאמר וכיון שנדחה פירוש של הראב"ד ז"ל גם הדין שלמד ממנו אינו כן שכל כלי שהכשרו [בעירוי] א"צ לקלוף ממנו את הזפת תחלה וראיה לדבר מדתניא בפ' אין מעמידין (דף לג.) ישנים מזופתין אסורין כיצד עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים כל שלשה ימים מעת לעת ומערן וכן מפורש בתוספות וכן פירש רש"י ז"ל ולא קתני יקלוף את הזפת וכיון שלמדנו שבהכשר עירוי א"צ לקלוף את הזפת משמע דה"ה שא"צ היתר קשרים ולפנינו נכתוב עוד בזה בס"ד:

תנו רבנן הגת והמחץ והמשפך וכו'. בשל חרס עסקינן מדקתני סיפא של עץ ושל אבן וכו' ובשאין מזופתין עסקינן מדקתני סיפא ואם היו מזופתין מכלל דכולה ברייתא בשאין מזופתין:

רבי מתיר בנגוב. בגמרא פריך והא אנן תנן ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה ומפרקינן סיפא דמתני' אתא לרבנן:

וחכמים אוסרים. בלא מלוי וערוי:

ומודה רבי בקנקנים של חרס של עובדי כוכבים אע"פ שאין מזופתין שאסורים. בלא מלוי וערוי:

זה מכניסן לקיום. כנוס של קנקן לקיום הוא ששוהא בו היין זמן מרובה:

של עץ ושל אבן ינגב. לדברי הכל כל זמן שאין מזופתין:

ואם היו מזופתין אסורין. עד שיקלוף:

הא אנן תנן גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה. והכא קתני ואם היו מזופתין אסורין עד שיקלוף:

מתני' בלא דרך בה. הלכך בשל אבן לדברי הכל סגי בנגוב ובשל עץ לרבי ינגב:

ברייתא דדרך בה. הלכך אפילו של אבן בעי קליפה וכ"ש של עץ. ואיכא מ"ד דכי אמרינן זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום ה"מ לדעתיה דרבי אבל לרבנן דלא סגי להו נגוב בגת ובמחץ ובמשפך של חרס איפשר דסבירא להו שהגת והמחץ והמשפך ככלים שמכניסן לקיום נינהו [ומש"ה] צריכין עירוי ולפי פירש זה למדנו לכלי עץ שאפילו במכניסו לקיום אינו צריך אלא נגוב דהא גת ומחץ ומשפך לדברי חכמים מכניסן לקיום נינהו ואפ"ה אמרי דבשל עץ ינגב ולישנא דמודה רבי בקנקנים של עובד כוכבים דייק הכי שאע"פ שרבי וחכמים נחלקו בגת [ומחץ] ומשפך של חרס שרבי אינו מחמיר בהן אלא כאילו היו של עץ וחכמים מחמירין בהן יותר אפ"ה מודה רבי לחכמים בקנקנים של עובד כוכבים של חרס שהן חמורין יותר משל אבן [ועץ] דבשל חרס כיון שמכניסן לקיום צריכין עירוי ובשל עץ ואבן אע"פ שמכניסן לקיום אינן צריכין אלא נגוב אבל אם נאמר שאפילו כלי עץ כל שמכניסו לקיום צריכין עירוי מאי מודה רבי אין ההודאה ממין הטענה אלא משמע [אף לדברי חכמים] דכלי עץ אפילו מכניסן לקיום אין צריכין הכשר גדול יותר מנגוב אע"פ שבנודות שהן של עור כל שמכניסן לקיום צריך עירוי וכדאמרינן בפ' אין מעמידין אבל אין כן דעת הראשונים ז"ל שהם אמרו שכל הכלים שמכניסן לקיום צריכין עירוי. ונמצא כללו של דבר שכל הכלים חוץ משל חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו. מכניסן לקיום אפילו לא עמד בהן יין של איסור אלא לפי שעה כולן צריכים עירוי ואין הפרש בדינים הללו בין שתחלת תשמישן באיסור או בהיתר. מכניסן ואין מכניסן כגון כלי הגת צריכין נגוב ואם היו מזופתין בגת של עץ יקלוף את הזפת ואח"כ ינגב וכבר כתבתי למעלה שיש מי שאומר שאף

בזה אין הפרש בין תחלת תשמישן באיסור או בהיתר. ויש מי שאומר דדוקא תחלת תשמישן באיסור הוא דבעי נגוב אבל בהיתר [כשאינן מזופתים] בהדחה בעלמא סגי להו וכלי זכוכית אינו מן הכלל הזה וכבר כתבתי דעתי בהן בפ' אין מעמידין [בסי' אלף רלח] ולענין כלי חרס כל שאין מכניסן לקיום תחלת תשמישן בשל היתר משכשכן במים ומותרין תחלת תשמישן באיסור יש להחמיר בהן ולהצריכן עירוי מההיא גירסא דגבי כסי דבפ' אין מעמידין. מכניסן לקיום בכל ענין צריכין עירוי ואפילו לפי שעה. מכניסן ואין מכניסן כגון הגת וכליו החמירו בהן חכמים כאילו היה מכניסן לקיום לגמרי להצריכן עירוי וכבר פירשתי למעלה שיש מי שאומר שאין הפרש בין שתחלת תשמישן באיסור או בהיתר ויש מי שאומר דדוקא בשתחלת תשמישן באיסור אבל בהיתר בנגוב סגי להו ופרטי דינין הללו למדנו מקצת משמועה זו ומקצת מהלכות נודות שבפ' אין מעמידין (שם):

דף לח:

גרסינן בגמרא [דף עה:] **דריש רבא נעוה ארתחו**. הגת הרתיחו ברותחין ונעוה הוא גת כמו יטופון נעווה בחמר ופירש ר"ת ז"ל ארתחו בשפיכת מים רותחין עליה שאי אפשר לגת בענין אחר ודייק מינה דעירוי דכלי ראשון דינו ככלי ראשון ואפילו קדרה שנתנוה בקדרה רותחת של איסור מכשירין אותה בעירוי דכלי ראשון והביא ראיה מן הירושלמי דגרסינן בפרק כירה עלה דמתני' האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלן ר' יונה אמר אסור דעירוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה (מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח) אמר ר' יוסה תמן כלי חרס בולע תבלין אין מתבשלין היתיב רבי יוסי בר בון והא תניא [אף] בכלי נחשת כך אית לך לומר כלי נחשת בולע פירוש דמשמע ליה לר' יוסי בר' בון דנהי דאיכא לאפלוגי בין בליעה לבטול ה"מ בכלי חרס שבליעתו קלה אבל בכלי נחשת שקשה לבלוע אין מבליע בו אלא חום שהוא ראוי לבשל וש"מ דעירוי ככלי ראשון הוא ועוד הביא ראיה ממה שאמרו בפסחים (דף לז:) דמוגלשין על גבי קמח פטורה מן החלה אלמא חלוטה היא משום דעירוי מבשל. והקשו עליו והא קי"ל כשמואל דאמר בפ' כיצד צולין (דף עו.) דתתאה גבר וכיון שכן עירוי ודאי אינו מבשל שהרי תחתון צונן הוא ותירצו דהתם כגון שנטף מרוטבו על החרס שקלוחו נפסק אבל עירוי דכלי ראשון שאינו נפסק מבשל הוא זהו דעת ר"ת ז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דא"כ רב עוקבא דחכים כולי האי ל"ל למעבד גדנפא להההיא דודא יערה עליו מים רותחין ותמיהני עליו ז"ל למה לא חזק קושיתו יותר

דהא עלה אמרינן מאן חכים למעבד כי האי מילתא אלא רב עוקבא דגברא רבא הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות. [והכי פירושו] דכעין שבלעו שפתי הדוד את האיסור יפלטוהו דמה בולעו בניצוצות כלומר ששפתיו לא בלעו אלא ע"י ניצוצות שנתזו הרתיחות שם ולא הכניסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטתה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת ואין המים עומדין על שפתה בקבע כל כך אפ"ה פלטה שפיר כיון דלא בלעה אלא ע"י ניצוצות ומיהו בלא גדנפא לא הוי סגי משום דלא דמו ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכולא שתא ומ"מ אנו למדין דלא מהניא גדנפא להכשיר שפתי היורה אלא מפני שהשפתים לא בלעו אלא ע"י ניצוצות ואע"פ שהמים עומדין שם ע"י גדנפא יותר בקבע משפיכת המים רותחין על הכלי בלבד ומעתה היאך תועיל שפיכת מים רותחין לשאר הכלי שבלע בלא ניצוצות ואם נדחה לומר שלא אמר ר"ת ז"ל מים רותחין אלא בכלי שעומד בתוך כלי אחר ע"י שפיכת המים מתכסה כולו ברותחין א"כ אין עליו קושיא מדרב עוקבא דלא הוה אפשר ליה בלא גדנפא ובודאי שבשפיכת מים [רותחין] בלבד התיר ר"ת ז"ל שכך הוא ענין הגת ומש"ה דודא דר' עוקבא הוי תיובתא וראייתו מן הגת כבר דחויה דכיון דבנגוב סגי ליה אף עירוי מכלי ראשון הוא מכשירו והיאך נלמד ממנו לכלי הצריך הגעלה בכלי ראשון שיכשירנו עירוי של כלי ראשון וראייתו גם כן מן הירושלמי אינה ראיה דאפשר דר' יוסי לא חשש להההיא פירכא דר' יוסי ברבי בון משום דקסבר שאף בכלי נחשת יש לחלק בין בליעה לבשול ואדרבה התם משמע דמסקנא דירושלמי הכי הוא שאין עירוי של כלי ראשון מבשל דאמרינן התם מהו לערות עם הקלוח אמר ר' זעירי בריה דר' הלל מחלוקת ר' יונה ור' יוסי ר' יצחק בר גופנא בעא קומי רבי מונא עשה כן בשבת חייב משום מבשל עשה כן בבשר בחלב חייב משום מבשל אמר ליה לא דאמר ר' זעירי אי זהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו [איזהו תבשיל כל שהאור מהלך תחתיו] ע"כ אלמא לא סבירא להו לבני מערבא דעירוי דכלי ראשון מבשל אדרבה מקילי טפי מגמרא דילן דלדידהו לית להו בשול אלא בשהאור מהלך תחתיו ולדידן כלי ראשון דהיינו לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור מבשל במקצת הדברים כמו שמוכיח בפרק כירה וזה שלמדו בירושלמי עירוי על גבי תבלין [מעירוי] דכלי ראשון של קדשים לאו משום דס"ל דעירוי מכלי ראשון מבשל אלא לומר שכיון שהצריך בו הכתוב מריקה ושטיפה ש"מ בולע הוא הרבה עד שבליעתו קרובה לבליעת בשול דהא בכלי שני לא מצינו מריקה ושטיפה לענין קדשים ולפיכך ראוי להחמיר עליו לענין שבת משום מבשל אבל לא שיהא מבשל גמור כדי שנלמוד ממנו להגעלה שהרי אפילו כלי ראשון עצמו שהעבירוהו מעל גבי

האור אינו מבשל בכל הדברים דהא אמרינן בפרק כירה (דף מב:) דמילחא לא בשלה ביה ומשמע ודאי שאין מגעילין כלי שקבל בלע מחמת כלי שהוא על גבי האור אלא ברותחין שהן בכלי שעל גבי האור שהוא ראוי לבשל כל הדברים דכבולעו כך פולטו וכל שכן שאין מגעילין בעירוי בלבד ודאמרינן בפרק כל שעה [דף ל:] לענין הגעלה דבעיא בכלי ראשון אין ענינו ככלי ראשון האמור בפ' כירה שהוא לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור אלא דוקא שעומד על גבי האור דכלל גדול אמרו בהגעלה כבולעו כך פולטו והיינו דאמרינן ברותחין ובכלי ראשון שאע"פ שקצת מפרשים פירש [ההיא] (שם) דעץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון דהיינו לאחר שהעבירוהו מעל גבי האור וכמו שכתבתי שם בס"ד וכן ההיא דמוגלשין על גבי קמח אינה ראיה שלא נפטר מן החלה משום בשול אלא שכיון שנעשה [כעין] גובלא והוכשר לאכילה נפטר מן החלה כעסת הכלבים וכיוצא בהן אבל לענין בשול אינו מבשל ולפיכך אין מגעילין בכענין זה כלי הצריך הגעלה בכלי ראשון ויש שדקדקו עוד מן הירושלמי שהזכרנו שהדבר הנתון בכלי שני אינו בולע מן הרוטב שלו כלל ולפיכך אם עירה [לקערה] רותחין אסורין ואחר שעירה נתן לתוכה [חתיכה] של בשר שחוטה מותרת בהדחה בעלמא וראייתם מדדייקינן לר' יונה [שכיון] שהכלי בולע מן העירוי מבשל הוא אלמא כל שאינו מבשל אינו בולע כלל הלכך כלי שני שאינו מבשל אין הדבר השרוי בתוכו בולע ותמהני עליהם שאף לפי דעתם מנין להם להתיר בבשר והלא בירושלמי דחו בתחלה שאין להביא ראיה מכלי חרס מפני שהוא בולע אפילו מחום שאינו ראוי לבשל ואח"כ הוצרכו ללמדה מכלי נחשת ומנין להם שבשר וכיוצא בו לא יהא קל לבלוע ככלי חרס והרי חום של כסלים בלבד מספיק להבליע בשר כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף ח:) לא ליסחיף איניש כפלי על גבי בשרא והרמב"ן ז"ל הביא עוד ראיה שאפילו כלי שני הוא בולע מחום שאינו מספיק לבשול דבפרק כל [הבשר] (דף קיא:) אמרינן דקדרה שמלח בה אסור לאכול בו רותח משום דמליח הרי הוא כרותח ואף על פי שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפילו כדקא בעי ליה [לאורחא] כדאיתא בפ' כלל גדול (דף עה:) ולא הבינותי זה ששם בפ' כלל גדול לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד ואם התרו בו משום מעבד פטור אבל שלא יהא בו משום בשול לא למדנו עוד הביאו ראיה מדאמרינן בפ"ק דחולין (דף ח:) דלמ"ד בית השחיטה רותח סכין ששחט בה טרפה ובא לשחוט בה צריך להכשירה בחמין והרי חום של בית השחיטה פחות הוא מחום של כלי שני ואפ"ה מצריכין חמין ואף ראיה זו איני מכיר דהא אסיקנא הלכתא התם דאפילו בצונן ולפיכך עדיין אפשר לומר שכל חום שאין בו כח לבשל אינו מבליע את הכלים הקשים כדמשמע לכאורה מן

הירושלמי אלא שיש לדחותו כמו שדחינוהו למעלה שלא דנו מירושלמי מבשל מבולע עד שנלמוד ממנו שכל שאינו מבשל אינו מבליע אלא הכי גמרי שכיון שהחמיר הכתוב בעירוי דכלי ראשון להצריכו הגעלה ומריקה ושטיפה אלמא בלע טובא וכיון שכן ראוי להחמיר עליו לגבי שבת בתבלין דאילו כלי שני סגי ליה בהגעלה דכלי שני ולא מצינו לו מריקה ושטיפה:

רבא כי הוה משדר גולפי. כדים ריקים:

סחיף להו אפומיהו. נותנן בדיסקיא ופיו למטה משום חותם בתוך חותם:

וחתים להו אבירצייהו. חותם את פי השק כלפי שוליהן:

קסבר כל כלי שמכניסו לקיום אפילו אין מוסרו ליד העובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיין עצמו. כי היכי דלא ליתי לשהויי ביד עובד כוכבים כך פרש"י ז"ל והקשה עליו הרמב"ן ז"ל היכי בעיא הכא חותם בתוך חותם דהא כל היכא דליכא למיחש לנסוך [סגי] בחותם אחד ודי [לכ"ע כדאמרינן בפרק אין מעמידין (דף כט:) דחומצן ויין מבושל שלנו ביד עובד כוכבים מותרים בחותם אחד דאי] משום חליפין כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף וכ"ש משום תשמיש שעה א' דלא טרח ומזייף ולדידי לא קשיא דהתם אין העובד כוכבים יכול להחליפו אלא ביין מבושל או בחומץ שיהיה גרוע ממנו מעט שאילו היה שבחו של זה מרובה ממנו היה חלופו ניכר ומיתפס עליו כגנב ומשום שבחא פורתא לא טרח ומזייף וכדאמרינן בסוף פ' אין מעמידין [דף לט:] גבי פת פת למאי חייש ליה אי דחיטי בשערי מידע ידיע אי חמימא בקרירא מידע ידיע מאי איכא למימר דמיחליף חמימא בחמימא וקרירא בקרירא כולי האי ודאי לא טרח ומזייף אבל כאן משום תשמיש מרובה טרח ומזייף מפני ששבחו מרובה וכיון דמשום תשמיש מרובה טרח אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן שלא נתנו דבריהם לשיעורין אבל אחרים פירשו סחיף להו אפומייהו דמיהדק דיקולא אפומייהו והיינו חותם אחד וחתים להו אבירציהו דהיינו באותו נקב קטן [שבשוליהן] שמוציאין משם היין וכל זה אינו אלא חותם אחד אלא שכיון שיש בכלי זה שני פסחים צריך חותם בכל אחד מהם ודאמרינן כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן ה"ה בדבר שמכניסו לקיום ואין מכניסו כגון הגת וכליו דאפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן וצריך נגוב וראיה לדבר מדאמרינן בסוף פ' ר' ישמעאל [דף ס:] גבי ההוא עובד כוכבים דאשתכח בי מעצרתא דאי איכא טופח ע"מ להטפיח בעי הדחה ובעי נגוב וכתב הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל דכי חמרינן אפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן היינו לחוש לכתחלה וכן אם בידוע שנתן לתוכו יין אפילו לפי שעה אבל היכא שעבר ומסרה ביד עובד כוכבים בלא חותם ולא עמדה בידו אלא

לפי שעה כיון דלא ידעינן בודאי דרמא ביה חמרא ואפילו אם איתא דרמא ביה חמרא לא מיתסר אלא משום גזרה בעלמא מקילין בספיקא דסגי ליה בהדחה:

דף לט.

במה מנגבן רב אמר במים ואפר וכו'. הא ברטיבתא הא ביבישתא. ברטיבתא שיש בה לחלוחית יין נותן אפר תחלה ומשפשף ואח"כ מים:

ביבישתא. מים תחלה ואח"כ אפר ומשפשף:

תרתי תלת. ברטיבתא תרי אפר ומים ביבישתא תלת דהיינו מים ואפר ומים:

ושמואל אמר תלת וארבע. ברטיבתא תלת אפר ומים ואפר ואע"פ שחוזר ונותן מים להעביר האפר הנהו מים לא חשיב דלאו לשום נגובו אתו אלא לנקותו מן האפר וארבע ביבישתא מים ואפר ומים ואפר ומיא בתראי לא קא חשיב ורב ושמואל בהא פליגי דרב לא בעי אפר אלא חדא זימנא ושמואל בעי אפר תרתי זימני בין ברטיבתא בין ביבישתא:

בפומבדיתא מתנו בי רב משמיה דרב אמר תלת וארבע כדפרישנן ולשמואל ארבע ברטיבתא וחמש ביבישתא דקא חשיב מיא בתראי ולא פליגי רב ושמואל להאי לישנא דפומבדיתא אלא דרב לא חשיב [מיא] בתראי ושמואל חשיב להו וקי"ל כלישנא בתרא הלכך ברטיבתא אפר ומים ואפר ומים וביבישתא מים ואפר ומים ואפר ומים :

וגרסינן בגמ' [**דף עה.**] **הני גורני דארמאי מאי**. כלומר רדורטא"ש בלע"ז וכורכין אותן סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה והיינו עקלים דבסמוך מאי. כלומר כיצד מכשירן :

אמר להו ר' אבא תניתוה הרי שהיו גיתיו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה הדפין. כלומר עשוין הן כמין דלת ונותנן על התפוח:

ולולבין. טוטיתא אישקוב"א שמכבד בה את הענבים המתפזרים לאוספן:

והעדשים. פירש רש"י ז"ל דהיינו גת עצמה ואפ"ה קתני מדיחן במים וכתב ז"ל שעל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה רבי אבהו ולא אמרינן ליה זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין קתני ניגוב וש"מ דקמו בה רבנן בתראי ופשוט דהכי הלכתא ואין זו מחוור דאי הכי לא הוי משתמיט תלמודא מלאקשוויינהו אלא ודאי עדשים היינו הרחיים התחתונה שבבית הבד ויש לה בית קבול משקה ונקראת עדשה מפני שהיא עגולה כעדשה ומפני ששתיהן בכלל זה העליונה ותחתונה אמרו עדשים וראיה לדבר דעדשים אינו גת עצמו מדאמרינן בפ' המוכר את הבית (דף סז:) המוכר את הבד מכר את [הים ופירשו בגמרא טלפחא דהיינו] עדשים ואי

עדשים היינו בד היכי קתני המוכר את הבד מכר את עדשים הא לאו לישנא דתנאי הוא ולא קתני הכי בשארא דהתם אלא ש"מ שאינה גת עצמה אלא רחיים שפרשנו ומתוך שאין היין שוהה בהן [כמו] בגת ובד עצמן הקלו בהכשרן וקתני תו העקלים. דהיינו גורני שפרשתי למעלה:

של נצרים. דהיינו שבטים:

ושל בצבוץ דהיינו קנבוס:

מנגבן. משום דבלעי טפי:

ושל שיפה ושל גמי מיישנן. משום דבלעי טפי טובא:

וכמה מיישנן שנים עשר חדש רשב"ג אומר מניחם מגת לגת ומבד לבד:

היינו ת"ק איכא בינייהו חרפי ואפלי. כלומר דמגת לגת פעמים שהם יותר משנים עשר חדש [ולת"ק י"ב חדש] שלמים בעינן ובהכי סגי דלית הלכתא כרשב"ג אלא במשנתינו אבל בברייתא לא הלכך הלוקח גיגיות של עובד כוכבים צריך לנגבם אלא אם כן הוא יודע בבירור שעברו שנים עשר חדש משכלו ימי הבציר של אשתקד ועד אותו זמן שהוא משתמש בה ור"ת ז"ל אומר שאם שכח ולא עשה נגוב ואינו יודע אם עברו שנים עשר חדש מסוף הגת של אשתקד ועד שדרך בה יש להתיר משום דסתם גיתיות של עובד כוכבים אינן בנות שנתן ולא עוד אלא אפילו דרך בה העובד כוכבים עכשיו ודרך אחריו ישראל לאלתר בלא נגוב התיר הרב ז"ל משום הפסד ונתן טעם לדבר משום דעכשיו שדורכין ברגל אין היין נבלע בו כל כך כמו שהיה נבלע בגתות הראשונים שהיו דורכין לפעמים בקורה ומחמת כובד הקורה היה נבלע היין ועוד מאותו [טעם] שאמר הוא ז"ל דסתם יינן בטל בס' כמו שכתבנו למעלה ומה שיוצא ע"י נגוב אינו אלא מעט ועוד דהוה ליה כחמרא חדתי בענבי ושרי כרבא [דף סו.] דאמר בתר שמא אזלינן דה"ל מין בשאינו מינו ובנותן טעם אפילו היו הענבים דרוכות קצת מותר דאמרינן [דף עג.] סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וקתני תו [דף עה.] ר' יוסי אומר הרוצה לטהרן מיד חולטן במי זיתים. כלומר חולטן אישקלאד"ר בלע"ז מלשון חלוט ואשישה ומי זיתים היינו שדרך לבשל את הזיתים להיותן רכין לצאת שמנן ואין זו הגעלה גמורה דבתר הכי קתני או מגעיל ברותחין רשב"ג אומר משום ר' יוסי מניחן תחת הצנור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין וכמה עונה כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך ובתר הכי בעי תלמודא [שם] וכמה עונה אמר רבה בר חנה אמר ר' יוחנן או יום או לילה ואמרי לה חצי יום וחצי לילה ולא פליגי כאן בתקופת ניסן ותשרי כאן בתקופת תמוז וטבת:

כלומר דבתקופת ניסן ותשרי שהיום והלילה שוים או יום או לילה ובתקופת תמוז וטבת שאין היום והלילה שוים חצי יום וחצי לילה דשנים עשר שעות שלמות בעינן וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא עקלין שאין המים מתכנסין בהן סגי בצנור שמימיו מקלחין אבל נודות וקנקנין וכן שאר כלים האסורים לא סגי להו בהכי שהרי כיון שיש להם בית קבול כשהמים נכנסין לתוכן אינן מקלחין ולא רודפין:

הני רוקי דארמאי. משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן:

דמזיא. של שער אדם דלא בלעי כדאמרינן בפרק מפנין (דף קכח:) אין סחיטה בשער:

דעמרא. מנגבן שדינן ככלי עץ. כיתנא. בלע טפי מעמרא ומשום הכי מיישנן שדינן ככלי חרס:

הני דיקולא סלים:

וחלאתא דארמאי. כורת ומסננין בהן היין:

דציירי בחבלי. שהן עשויות בחבלים:

דצבאתא. של מיני קש דקים:

ואי אית ביה קטרי שרי להו. פירש רש"י ז"ל מתירן ואחר כך מנגבן נראה מדבריו דדוקא בנגוב צריך היתר קשרים אבל ביישון והדחה לא ואין משמע של דבר כן דכיון דאמרינן סתמא אי אית ביה קיטרי שרי להו משמע דאיישון דסמיך ליה נמי קאי ולפיכך היה נראה שיישון ונגוב צריכין היתר קשרים והוא הדין דצריכין קלוף זפת בכלים מזופתין אבל במלוי ועירוי א"צ לקלוף את הזפת כמו שכתבנו למעלה וה"ה שאינו צריך היתר קשרים אבל דעת הר"מ במז"ל כדברי רש"י ז"ל שלא הוצרך לקלוף את הזפת לא ביישון ולא בעירוי אלא בנגוב לבדו והראב"ד ז"ל מצריך קליפת זפת והיתר קשרים בכולן חוץ מן ההדחה:

גרסינן בגמרא [דף עה:] **עם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכלות אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת כלה טהורה**. ומוכח בגמרא אע"פ [שיין] מהלך בגת טהורות וכתב רבינו שמואל ז"ל שכן הדין לענין יין נסך שאם נגע עובד כוכבים באשכול לח אשכול אסור וכל הגת כולה מותרת ונראה שטעמו ז"ל שאע"פ שמשקה טופח על מנת להטפיח חבור לטומאה ולטהרה [דף עב.] וכל שכן ליין נסך ה"מ בשהיה כאן וכאן משקה טופח על מנת להטפיח מחברה אבל כאן בטל הוא על גבי אשכול ואינו חבור ליין שבגת:

מתני' הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל. כלי הראוי לטהר בטבילה ואינו צריך יתרון הכשר אחר כגון כלי שתשמיש על ידי צונן:

יטביל. ותו לא צריך ומאי יטביל ידית:
להגעיל במים רותחין. כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדרות של מתכות יגעיל ובגמרא תניא שכלן צריכין טבילה:

דף לט:

מלבנן באור. כדמפרש ואזיל:
השפוד והאסכלא. שתשמישן על ידי צלי:
אסכלא. אגרדיל"ה בלע"ז:
שפה. לוטשה באבן של נפחים מול"א בלע"ז ושפה מלשון [שופינא] לימא"ר בלע"ז:
ודעת רש"י ז"ל דלהתירה לחתוך בה צונן הוא ששנינו שפה והיא טהורה ומוסיף עלה בברייתא בגמרא [דף עו:] ונועצה עשרהפעמים בקרקע [כלומר] שאע"פ ששפה צריך לנועצה [ואמרינן עלה ולאכול בה צונן] ומאי דשייר במתני' מפרש בברייתא בגמרא אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה או ליבון ואין פירוש זה מחוור שהיאך שנה התנא מקצת הכשרו של סכין ושייר מקצתו מאי שייר בשאר כלים דבהאי שייר ועוד דפשטיה דעובדא דשבור מלכא המוזכר בגמרא [דף עו:] לא משמע הכי שלא הזכירו בו שיפה כלל [אלא] נעיצה לפיכך פירשו ששיפה ונעיצה שני הכשרין הן לחתוך בה צונן ובכל חד מינייהו סגי ותנא דמתניתין תנא שיפה ובברייתא אמרו שאם אינו שפה נועצה ובין לפרש"י ז"ל בין לפירוש זה יש לדקדק מה ראה [תנא] במתני' ששנה בשפוד ואסכלה הכשרו [של] רותח ובסכין הכשרו של צונן יש לומר שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסכלה ולא בסכין לפי שכבר הוא בכלל מה ששנה להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן באור אלא שהוצרך לשנותו בשפוד ואסכלה שמפני ששנינו בהן לענין קדשים (זבחים דף צו:) דבהגעלה סגי להו כדאיתא בגמרא [דף עה.] קמ"ל דהכא מלבנן והכשרו של צונן נמי בשפוד ואסכלה לא היה צריך לשנותו לפי שאין להן תשמיש בצונן ואי נמי משתמש בהן בצונן פשיטא דבהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של צונן אלא שבסכין משום דאגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנו הוא שצריך שיפה או נעיצה אפילו בצונן ולפיכך שנה הכשרו ואחרים אומרים דשיפה דמתני' במקום הכשר גדול עומדת ואפילו לחתוך בו רותח ובגמרא מפרשים הכשרו לחתוך בו צונן דהיינו נעיצה וכן דעת הר"מ במז"ל בפרק י"ח מהלכות מאכלות אסורות ויש לפירוש זה הוכחה בירושלמי דגרסינן התם רבי בא בשם רב יהודה הדא דתימר בסכין קטנה אבל בסכין גדולה צריכה ליבון ומפרשי' ליה דאשיפה דמתני' קאי ואם כן הוא הירושלמי מוכיח

דשיפה לחתוך בה רותח נשנית שאם אתה אומר לחתוך בה צונן למה אמרו דגדולה צריכה ליבון בשיפה תסגי לה כקטנה דקטנה נמי כי סגי לה בשיפה לאו משום דלא בלע [טפי] שהרי אתה אוסר אותה לחתוך בה רותח אלא היינו טעמא דמשום דבתר שיפה לא פלטה בצונן וכיון שכן אפילו לגדולה נמי תסגי ליה בשיפה אלא ודאי לחתוך בה רותח שנינו ושיפה במקום הגעלה עומדת ולפיכך אמרו בירושלמי דדוקא בסכין קטנה הוא דסגי לה בשיפה שהיא עומדת במקום הגעלה אבל בגדולה צריכה ליבון ולא משתרי לא בשיפה ולא בהגעלה לפי שכיון שפעמים שצולין בה הויא לה כשפוד וכבר כתבתי בפרק כל שעה שדעת רש"י ז"ל והרבה מן המפרשים שאין לסמוך על הירושלמי [במה] שאמר דגדולה צריכה ליבון שהם סוברים דפליגא אגמרא דילן ואף ע"פ שלפעמים צולין בה אנן בכל כלי בתר רוב תשמישו אזלינן שהרי כוסות וצלוחיות וקיתוניות ששנינו בהן בגמרא מדיחן אי אפשר שלעתים רחוקות לא ישתמש בהו בחמין ואפ"ה סגי להו בהדחה וסכין גדולה גם כן אע"פ שלפעמים משתמשין בה ע"י האור אין רוב תשמישה בכך ומש"ה מסקינן בפרק כל שעה (דף ל:) אידי ואידי ברותחים ובכלי ראשון ולא מפלגינן בין גדולה לקטנה והארכתי שם בס"ד ויש שמקילין לומר דכלי שתשמישו ע"י האור אם בא להשתמש בה בחמין [ולא באור] בהגעלה סגי ליה שכל מה שיפלוט בחמין כבר פלט בהגעלה ראשונה ואין הדבר נראה שכיון שיש בו בלע של איסור עד שאתה אוסרו להשתמש בו ע"י האור שמא יפלוט יותר בחמין שניים:

גמ' וכולן. כלומר אף הנגעלין והמלובנין צריכין טבילה בארבעים סאה:

כל דבר אשר יבא באש. שנשתמשו בו בני מדין ע"י האור:

תעבירו באש. כענין שבלעו האיסור יפלטו:

וטהר. קרא יתירא הוא להוסיף טהרה אחרת דהיינו טבילה:

זוגא דסרבלא. מספרים שגוזזין בהם בגדי צמר הואיל וגזרת הכתוב הוא ולאו משום פליטת האיסור דהא חדשים לא בלעי מידי ומצרכה להו טבילה:

כלי סעודה אמורים בפרשה. דהא כתיב כל דבר אשר יבא באש דאין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר דהיינו טבילה אבל זוגא דסרבלא לא:

וכמעשה שהיה. בכלי מדין שהיו הכלים חלוטין לישראל:

מאני דמרמרא. אדמה וצפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי:

כלי מתכות אמורין. לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב אך את הזהב ואת הכסף:

זכוכית שנשתבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי:

קוניא. ורני"ס בלע"ז:
והלכתא כסופו. ומיהו איכא מ"ד דדוקא כשהוא מחופה מבית ומחוץ ולפיכך כל שאינו מחופה [מבפנים] טבילתו בלא ברכה:
משכנתא מאי. ולא איפשיטא ופסק בה הר"מ במז"ל בפרק י"ז מה' מאכלות אסורות לקולא ואזיל לטעמיה שהוא כתב שם דטבילת כלים מדברי סופרים היא ומיהו בגמרא מוכח בהדיא דכל היכא דמתחזי דעתי' דעובד כוכבים לשקועי בעי טבילה [אבל הראב"ד ז"ל כתב דמשכנתא צריכה טבילה]:
ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים וכו' מדיחן ומטבילן. פירשו בירושלמי שצריך להטבילן מפני שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים ונכנסו לקדושתו של ישראל ולפיכך נראה שצריך להכשיר הכלי תחלה לפי מה שהוא בהדחה או בהגעלה או בלבון ואחר כך יטבילנו אבל אם הטבילו תחלה הרי הוא בשעת טבילה בטומאתו כטובל ושרץ בידו והכי דייק לישנא דברייתא דקתני מדיחן ומטבילן מגעילן ומטבילן מלבנן ומטבילן ומיהו הראב"ד ז"ל כתב דלכתחלה הוא שצריך לעשות כן דקרא נמי הכי משמע תעבירו באש דהיינו לבון ובתר הכי וטהר דהיינו טבילה אבל דיעבד אי אפיך לית לן בה ומ"מ צריך שיזהר מדבר החוצץ בו שהרי הקישה הכתוב לטבילת נדה כדאיתא בגמרא [דף עה:] ועוד דקדק הראב"ד ז"ל מדקתני מדיחן מטבילן שצריך לשפשף היטב במים בידו בשעת הדחה ולא שיעביר עליו המים בנחת דאם כן למה הוצרכו להדחה ולהטבילה תסגי ליה בטבילה לחוד וגם נראה שצריך לשוטפו במים אחר השפשוף והיינו דתנן בזבחים פרק דם חטאת (דף צו:) מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס ובכוס אסור קאמר דומיא דכלי אסור דאיירי בגויה אלו דברי הרב ז"ל:

דף מ.

וכולן שנשתמש בהן עד שלא הטביל ועד שלא הגעיל ועד שלא לבן תניא חדא אסור ותניא אידך מותר ולא קשיא הא כמ"ד [נותן טעם לפגם אסור הא כמ"ד] נותן טעם לפגם מותר. כך הוא בגמרא וכתב הראב"ד ז"ל דהטביל לאו בדוקא נקיט ליה דמשום דההיא טבילה ליכא מאן דאסר דאי בחדשים אין כאן בלע כלל ואי בישנים אף הן לאחר שהוכשרו בהגעלה או בלבון לא נשאר בהן בלע ולמה יאסר תבשיל שנתן בתוכה מפני שלא הטבילה ואי אמרת דהאי טבילה הדחה היא וכדנקיט לה תנא דמתני' בלשון טבילה וכדתנן להטביל יטביל שפירושו להדיח ליתא דתנא דברייתא לא נקיט לה להדיחה בלשון טבילה דהא קתני מדיחן ומטבילן ועוד אי בהדחה קאמר מאי נותן טעם לפגם

איכא הרי טיחת האסור שעל פני הכלי הרי היא בעינה כ"ז שלא הדיח ואינה נפגמה מיום לחברו כאיסור עצמו וזהו דעת הרב ז"ל אבל אחרים כתבו דהאי שלא הטביל שלא הדיח קאמר ונקיט להדחה בלשון טבילה כדנקיט לה תנא דמתני' דתנן את שדרכו להטביל [יטביל] ואע"ג דהאי תנא [דברייתא] תני מדיחן ומטבילן דאלמא לא נקיט לה להדחה בלשון טבילה היינו משום דבעי למתני ומטבילן דלא מצי תני מטבילן אלא הטביל דהכא מהדחה קאמר שאע"פ שלא הדיח שרי לפי שטיחת האיסור שעל פני הכלי נפגמה מיום לחברו כבלע שבתוכו ואינו כאיסור עצמו וכן דעת הר"מ במז"ל ולפי פירוש זה כתב הרמב"ן ז"ל שמכאן יש ללמוד שכל שנשתמש בו יי"נ ואח"כ נתן בו ישראל יין כיון שלא היה בן יומו שרי בדיעבד דנ"ט נפגם הוא דהא אמרינן הכא דכוסות שנשתמש בהן עד שלא הדיחן שרי משום נותן טעם לפגם וסתם תשמישן של כוסות ביין הוא אלמא דכי היכי דאמרינן בשאר כל האיסורין שכלי שאינו בן יומו פוגם ה"נ ביי"נ ולפי זה אמר הרב ז"ל שכל מה ששנינו בנודות העובד כוכבים וקנקניהם אינו אלא להכשירן לכתחלה א"נ בבני יומן אבל בשאינן בני יומן בדיעבד יין הכנוס בהן שרי ואני אומר שאף לדברי הרב ז"ל שהוא סובר שכוסות הללו מחמת היין נאסרו ואפ"ה שרי יין שנתן לתוכן משום נותן טעם לפגם אין כאן ראיה להתיר יין שכנס ישראל בכלים הצריכין עירוי כנודות העובד כוכבים וקנקניהם לפי שכוסות הללו אין היין בלוע בתוכן אלא טיחה בעלמא הוא שיש ממנו על פניהם כעין זוהמא דמשום הכי שרו בהדחה ואותה טיחה שעל פניהם היא פוגמת את היין אבל כלים שהיין נבלע לתוכן אין אותה בליעה פוגמת את היין כלל אדרבה הנסיון מוכיח שכל שהכלי מיושן הרבה בתשמישו של יין הוא משביח יין הנתון לתוכו כל שהדיחוהו יפה להעביר מה שנדבק מהיין על פניו ולפיכך אין להתיר יין שנתנו בכליהן שמכניסין לקיום ואע"פ שאינן בני יומן ואף הרב ז"ל לא אמרה אלא להלכה אבל לא למעשה:

לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא. דברי רש"י ז"ל מטין שכל שעברה עליה לילה אחת בלא בשול אע"פ שלא שהתה מעת לעת בין תבשיל לתבשיל אין דינה כבת יומא אלא פוגמת היא וסימן לדבר עבור צורה דקדשים ואף בתוספות כתבו כן אלא שהקשו בשלמא אי בעינן מעת לעת היינו דכתיב בכלי חרס אשר תבושל בו ישבר לפי שאיפשר שיעשה נותר ולא יהא נפגם וכיון שחלה עליו תורת שבירה או הגעלה תו לא פקעה אלא אי אמרת דבלילה תליא מלתא למה הצריכתו שבירה או מריקה ושטיפה והרי בשעה שנעשה נותר נפגם ושרי ולדידי לא קשיא שכבר פרשתי למעלה שבלוע הבלוע בקדרה שאינה בת יומא ראוי לגר הוא ומעצמו אסור אלא שמפני שאינו משביח תערובתו אלא

פוגם הוא שאינו אוסר תערובתו וכיון שעדיין שם נותר עליו צותה תורה לבערו כשם שצותה לשרפו וביעור נותר הבלוע בכלי ראתה תורה שהוא שבירה בכלי חרס או הגעלה בכלי מתכות:

גרסינן בגמרא [דף עו.] **עלה דמתני' דתנן השפוד והאסכלא מלבנן באור והא אנן תנן גבי קדשים השפוד והאסכלא מגעילן**. ופרקינן התם התירא בלע הכא איסורא בלע. ומיהא שמעינן דכל היכא דהיתרא בלע אף הכלים הצריכין לבון די להם בהגעלה ומכאן יש לדון לענין חמץ בפסח דאפילו כלים הצריכין לבון בשאר איסורין שיהא די להם בהגעלה ואחרים חולקין והארכתי בזה בפרק כל שעה:

יורה קטנה בתוך יורה גדולה. שיהו רותחין עוברין על כולה:

מהדר ליה לישה אפומא. שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתיה:

כבולעו. כענין שבלעו שפתי היורה את האיסור יפלטהו מה בולעו לא היה [אלא] ע"י ניצוצות. שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטתה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה אע"פ שלא עמדו המים בקבע על שפתה שריא ומיהו גדנפא בעינן משום דלא דמו ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכוליה שתא:

נועצה עשרה פעמים בקרקע. פירש רש"י ז"ל אע"פ ששפה או שהוא הכשר אחר וכמו שכתבתי במשנתינו וכתבו בתוספות דעשרה פעמים לאו דוקא והיינו דבירושלמי גרסינן שלשה פעמים דאלמא דהאי דאמרינן בגמרא דילן עשרה פעמים אינו אלא לומר שצריך שינעצנה בקרקע כדי להעביר טיחת האיסור שעל פניה יפה יפה:

ובסכין יפה שאין בה גומות. בעובי רוחבה כדי שלא תתעכב שמנונית בגומא:

ולאכול בה צונן. אבל רותח לא סגי לה בהכי אלא צריכה אחד ממיני ההכשרין שכתבתי במשנתינו:

הדרן השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה